

BÖSZÖRMÉNYI GYULA

Bács-Kiskun
Legendás út

Pócsik Olga illusztrációival

20

BÖSZÖRMÉNYI GYULA

Bács-Kiskun
Legendás út
Pócsik Olga illusztrációival 2.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

In memoriam Böszörményi Gyula

Bizonyára minden alkotó számára a legnagyobb örömet az a pillanat jelenti, amikor kezében tarthatja szellemi munkájának eredményét. Bács-Kiskun Vármegye Önkormányzata Legendás út 2. című kötetének alkotási folyamata is hosszas egyeztetésekkel és „ötletbörzékkel” teli munka volt a neves művész, a kötet történeteinek írója Böszörményi Gyula számára is, aki a könyv megjelenését sajnálatos módon már nem érthette meg.

Bács-Kiskun Vármegye Önkormányzata identitásfejlesztésre irányuló projektjének második ütemében a térség kulturális örökségére épülő identitáselemek, a néprajzi hagyományok alappilléreinek összegyűjtését követően inkább a tapasztaltabb korosztály számára szóló történetek, legendák megálmodására és megalkotására a neves író és forgatókönyvíró, a József Attila-díjjal elismert Böszörményi Gyulát kérte fel a vármegye vezetése.

A mintegy másfél évet felölelő kutatási-alkotási folyamatban a vármegyei lakos (Tiszakécske) Böszörményi Gyula (a korábbi években Robin Mash írói álnéven is írt) elképesztő nyitott lélekkel és kreativitással fordult a sokszor rendkívül nehéz, mély tartalmakat közvetítő történeti alapok megkomponálásához, az írói énnel folytatott küzdelmekkel teli alkotó folyamathoz. Döbbenetes termékenysége – amely teljes írói munkásságát jellemezte – megnyilvánult abban is, hogy a vármegye történeti és néprajzi alapjaira épülő legendáit megfoghatóvá tegye, az egyes településekhez kapcsolódó karaktereket, identitás alakokat megszólaltassa, egyúttal átörökítse. Munkája örök nyomot hagyott a vármegye társadalmának ismeretében, segítséget nyújt nekünk, a vármegyében élőknek abban, hogy még jobban megismerjük lakókörnyezetünk, illetve a térség hagyományait, képesek legyünk azonosulni elődeink tetteivel, az egyes települések megmaradásáért vívott áldozatukkal. Böszörményi Gyula munkája kulcsfontosságú Bács-Kiskun vármegye lakossága számára. Az író bizonyára mosolyogva tekint majd le azokra a pedagógusokra, a felső tagozatos, a középiskolás diákokra, sőt a felnőttekre is, akik kezükbe veszik a legendagyűjteményt, megismerkedve az író sorain keresztül megszólaló települési címerek misztikus és varázslatos alakjaival.

Böszörményi Gyula 1964. július 23-án született Miskolcon. Nevéhez fűződik többek között a népszerű és legendás híró Gergő-sorozat és az Ambrózy Báró-sorozat is. Megszámlálhatatlan ifjúsági, krimi, sci-fi és fantasy regény, novella alkotója, amelyekben különleges mitológiai, népmesei elemeket is felhasznált. Nagyobb lélegzetvételű munkái közül kiemelkednek az esszékötetei, amelyeket szintén sokan olvastak, valamint színpadi, rádiós és televíziós munkái, forgatókönyvei.

Kiemelt népszerűségét a Gergő és az álomfogók című meseregénye hozta el számára, amely 2002-ben jelent meg, és a Gergő-sorozat második kötete (Gergő és a bűbájketrec) 2003-ban az év sikerkönyve lett Magyarországon. Ugyanebben az évben a Gergő-regények megkapták az Év Gyermekkönyve díjat és a Körtemuzsika díjat is. A szerzőt 2007-ben József Attila-díjjal és a Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés Elnökének különdíjával is elismerték.

Böszörményi Gyula 2022. június 29-én, 58 éves korában hunyt el, és immár az égi parnasszuson, egy másik világban szövi tovább a lelkéből fakadó mives sorokat.

Isten vele, nyugodjék békében!

A legendákat írta és a könyvet szerkesztette:

Böszörményi Gyula

Korrektor:
Mezei Klára

Szakértő:
Hajagos Csaba
történész

Illusztráció:
Pócsik Olga

Grafikai terv:
Mészáros Viktória

Tördelőszerkesztő:
Hegedűs József

Nyomdai munkák:
Generál Nyomda Kft.
Székhely: 6728 Szeged, Kollégiumi út 11. H. ép.

ISBN 978-963-7192-60-9

Felelős kiadó:
Bács-Kiskun Vármegye Önkormányzata
6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 3.
Rideg László elnök

E-mail: info@bacskiskun.hu
Honlap: www.bacskiskun.hu

*A kiadvány a „Bács-Kiskun boldoggá tesz” CÍMŰ,
TOP-5.3.2-17-BK1-2019-00002 AZONOSÍTÓ SZÁMÚ PROJEKT
támogatásával készült.*

Kecskemét – 2023

TARTALOMJEGYZÉK

A két nyakas város	9	A Csonthalom	123
Burkus és az ezres bankó	13	A Constantinum	129
A pásztorlegény öröksége.....	17	A jóra okító útiláda	135
A református birkapörkölt	21	A szabadító Madonna.....	139
Gyümölcsörzők	25	A csodatévő Senki szigete	143
A hét kapuőr	29	A fekete sereg	147
Török kard, magyar szerelem	35	99 jászkun katona.....	151
Ásó, kapa, taliga.....	39	Pokolvar.....	155
Búcsú.....	43	Trumpetarius Péter	159
A lélekgyógyító víz.....	47	A szentlőrinci templom kövei	163
Petrovicsból Petőfi.....	51	Asszony kell a házhoz	169
A könnytó.....	55	Csetepaté földbirtokos módra	175
Isten akarata	59	Macska Pista legendája	181
Rendelőben	63	Rózsa Sándor rút csapdában	187
Csodalátó gyertyafény	67	Solt és a vadkan	193
Málenkij robot	71	A berekkeresztelő.....	197
Traupesa nagymamácska	75	Kun szív.....	201
A bajonét	81	A garabonciás	207
Vodica-Máriakert	87	Az utolsó nóta	213
Mikor hiába bőgött a Damásdi bikája	91	A szultán, aki nem akart csősz lenni	219
Isák bég.....	97	A halottlátó	225
Rózsa Sándor esete		Az alpári boszorkány	231
Ángyi Rozival.....	101	A bögi boszorkányok.....	237
A királygyilkosok.....	107	Thor, a viharisten	243
A két ételmester.....	113	A sorsfordító patkónyom.....	249
Kaszap táltos kútja.....	119		

ELŐSZÓ A LEGENDÁSKÖNYVHÖZ

Ki vagy te, aki épp ebben a pillanatban ezeket a sorokat olvasod? Tuds-e válaszolni erre a látszólag egyszerű kérdésre? Törzs, végtagok, fej, bennük az élet szikrája – elsősre ennyi tűnik bizonyosnak. És hogy olvasod ezeket a sorokat, az már önmagában bizonyítja: hogy bírsz azzal a felfoghatatlan csodával is, amit emberi értelemnek, tudatnak, avagy léleknek szokás mondani.

Mert egyedül csak az ember olvas, más teremtmény erre nem képes!

Ahhoz azonban, hogy válaszolj a fenti kérdésre, ennél sokkal több kell: megismerni a teljes valódat, vagyis önmagadat. Az ember sokkal több annál, mint törzs, végtagok, fej. Sejtjeiben hordozza őseit, lelkét átítatja a föld üzenete, ahol született, és nem csupán a saját, de felmenői – kikeről tán nem is tudja pontosan, mifélek voltak – örökre elveszetteknek hitt örömeit, vágyait, búbánatát, és bolondságait is tovább viszi.

Mire jók a régi történetek, a legendák, az anekdoták, a mesés emlékezet újra felfedezett szilánkjai? Nem kevesebbre, minthogy általuk megértsük önmagunkat. Aki ezt a kötetet nyitott szívvel és lélekkel lapozza, a saját őseivel fog találkozni. Megtudja, min nevettek, mi volt számukra fontos, vagy épp haszontalan, mit reméltek a jövőtől, mi rombolta le álmaikat, és mi kacagtatta meg őket. Az itt következő, gondos munkával összegyűjtött Bács-Kiskun vármegyei legendák nem történelemhű feljegyzések, hiszen a legtöbbjük mesés elemeket is őriz. Valahogy mégis sokkal többek annál: őseink lelkébe nyújtanak betekintést és feltárva ezzel létünk gyökereit segítenek megérteni önmagunkat.

Olvasd hát őket, olvasó ember! Képzeld önmagadat eleink tábortüzei, pipa-füstös csárdák betyárok látogatta asztalai, régi templomok szép oltárai, vagy épp az ősi regék és legendák halk szavú mesélői mellé, és teljesedj ki általuk.

*Böszörményi Gyula
József Attila-díjas író*

A két nyakas város

A LEGENDA FORRÁSA

Ágasegyháza – IDŐ: 1704 – A két nyakas város –

Forrás:

Balanyi Béla: A három város és II. Rákóczi Ferenc szabadságharca, In: Fejezetek Pest megye történetéből I. (Studia Comitatus 7. Szentendre, 1979),

Balanyi Béla: Tiszakécske története 1849-ig, 123–125. o. (Tiszakécske Városi Önkormányzat, 2001.)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A két nyakas város

Szűcs János, a kurucok ezredese lovának nyergében ülve komor tekintettel, fogait összecsikordítva szemlélte a szörnyű pusztítás nyomait. Ott, ahol ma Ágasegyháza község található, a Kecskemétről Izsákra futó út akkoriban még sűrű erdőn vágott át. Ház nem látszott sehol a környéken, a táj kietlen puszta volt, amit a vadon két oldalán elterülő mocsaras, vizenyős rétek, homokos lapályok, bozótos ligetek tarkítottak.

Az Úr 1704. esztendejének május 22. napját írták, mikor a galád mészárlás híre Kecskemétre eljutott. Szűcs János azon nyomban lóra kapott, és száz kuruc vitézével az Ágasegyház-erdőbe vágatott, ahol aztán szíve és lelke egyként elborzadt. Az út mindkét oldalán, de még messzebb, a fák között is holttestek heverték. Harc, avagy menekülés közben levágott magyar és német katonák feküdtek szerte, kiknek üveges tekintetében örökre megkövesedett a rettenet utolsó csillanása.

– Ezt a rációk tették – szölte Varga Mihály, Szűcs sokat tapasztalt hadnagya, miután átvizsgálta a felborult hintót, amiből a támadók kifogták és elvitték a lovakat. – A fejedelemhez igyekvő lengyel küldöttség minden tagját könyörtelenül levágták. Ott hevernek szegények egy kupacban. Látszik, hogy próbálták magukat megadni, ám mindhiába.

– Hát a vezérlő fejedelem elébük küldött lengyel orvos? – kérdezte az ezredes.

– Ő is közöttük van – felelte Varga Mihály, majd csendesen hozzátette –, és haláláért még fejek fognak porba hullani, merthogy Rákóczi urunk igen szerette őt!

– Még hozzá kecskeméti fejek – bólintott Szűcs, majd a holtak közt tébláboló embereire kiáltott. – Ti ott, hárman, gyorsvágóban menjetek vissza a városba, és hozzatok kellő számú szekeret, hogy még napszállta előtt elvihessük, akit fellelünk. Addig mi általfésüljük a környéket, s hogy egy halottunk se maradjon a vadak prédájának, kellő tisztességgel egybehordjuk elesett testvéreinket.

Az ekkortájt Solton táborozó Rákóczi fejedelem, meghallván a hozzá igyekvő lengyel küldöttség, s abban az ő kedvenc orvosának, Moller Károly Ottónak vesztét, éktelen haragra gerjedt.

– Miként történhetett, hogy a betörő rációk legyűrhatték őket? – kérdezte Varga Mihályt, a hír hozóját.

– Valaki megsúghatta nekik, hogy Szűcs ezredes úr kegyelmed által a város védelmére lett rendelve, ki nem mozdulhat onnét, így tehát az ágasegyházi puszta, no meg a rajta keresztül vivő út védtelen. A kecskeméti bírák pedig...

A hadnagy szava elakadt.

– Mi van velük?! – mordult fenyegető viharfellegként a fejedelem.

– Az ezredes úr figyelmeztette őket, hogy több katonát adjanak a küldöttség mellé kíséretül, ám a bírák nem hajlottak az okos szóra.

– Ádám! – kiáltott fel ekkor a fejedelem, magához rendelve udvari főkapitányát. – Fogd a penlád, és írd olyan levelet Kecskemét bíráinak, hogy a vér meghűljék bennük!

– Mí álljon benne? – kérdezte Vay Ádám, harcsabajszát pödörgetve.

– A szavakat rád bízom, de a lényege az legyen, hogy ha még egyszer oly galádságot követnek el, amilyen a hozzám igyekvő lengyel küldöttség vesztét okozta, akkor mind egy szál a vérpadon végzik!

Az üzenet még aznap elment, a háborúskodás pedig folyt tovább. Rákóczi fejedelem egyszerre volt kénytelen küzdeni a labanc, meg annak a dél felől be-betörő szövetségesei, a rácok ellen, emiatt a kecskeméti temetőben örök nyugalomra helyezett kedves lengyel orvosáról lassanként elfeledkezett.

Azazhogy feledkezett volna, ha a nyakas magyar városok fel nem dühítik ismét! Több mint egy esztendővel később, 1705 őszen történt ugyanis, hogy Herbeville császári tábornok húszezer fős seregével az Alföldön igyekezett átvonulni. Szándéka szerint Erdélybe tartott, ahol a kurucok által alapost megszorongatott Rabutin tábornok segítségére akart sietni, ám közben kénytelen volt meg-megállni, hogy emberei ellátmányt rekviráljanak, magyarul: szabadon rabolhassanak. Rákóczi tudta jól, hogy a labancáradat megfékezéséhez nincs elég katonája, de legalább lassítani és kiéheztetni szerette volna őket, ezért megüzente Cegléd, Kőrös és Kecskemét bíráinak, hogy fogják magukat, és minden kezük alatt élő lélekkel egyetemben rögvest költözzenek a Mátrába, üresen hagyva városaikat.

Cegléd hajlott is a szóra, így lakói mind szekérre pakolták, amit tudtak, hogy aztán a hegyek felé induljanak, ám Kecskemét és Kőrös bírái ismét csak megmakacsolták magukat, nem mozdulván tapodtat sem. Rákóczi fejedelem tehetetlenül nézte, amint Herbeville csapatai bevonulnak a kuruc akaratnak ellenszegülő városokba, kerek nyolc napra kényelmesen elfészkelve magukat bennük. A császári generális szívét azonban kicsinyt sem lágyította meg az, hogy Kecskemét és Kőrös lakói bevárták őt.

Miként az várható volt, tábornokuk engedélyével a császári katonák a két várost kifosztották minden enni és inni való készletéből, a polgárok értékeit elrabolták, leányaikat megbecstelenítették, és miután alapost kipihenték magukat, távoztukban még a teljes kincstárat is magukkal vitték.

– Úgy kell az ostobáknak, ha egyszer nem hajlottak az okos szóra – vélekedett Vay Ádám a soron következő haditanácson, ám alighogy elhallgatott, Rákóczi retteneteset csapott öklével az asztalra.

– Nekem ennyi nem elég! – bömbölte haragosan. – Kecskemét és Kőrös felhizlalta és nyoszolyáin pihentette ellenségeinket, akik ennek okán most erejük teljiben mehetnek Erdélybe, hogy ott seregünket tönkreverjék. Ez oly fertelmes tett, amiért annak a két városnak immár égnie kell!

A hosszú tölgyasztalnál ülő kuruc főemberek ezt hallván mind elsápadtak, hisz arra eddig nem volt példa, hogy ők egy magyarok lakta várost porig romboljanak. A kegyetlen sarc, a hadi szipolyozás és a kardcsörtetéssel erősített parancs az persze más! Az ilyesféle szigorúságot háborús időkben mindenki elfogadta. No de a felégetés? Annak ország-, sőt világszerte híre megy, és miáltal Rákóczi neve, biz', meg fog keseredni az emberek szájában!

– Hallották a parancsomat kegyelmedék! – mondta a fejedelem, megint úgy hordozva környül setét tekintetét, hogy a főtisztekben menten bennrekedt a szusz. – Küldjenek erős csapatokat mindkét városba, és még ma éjjel gyűjtsanak fel bennük a csúrtól a palotáig minden épületet!

Súlyos csend hengeredett a hosszú asztal fölé, amelynek mentén a máskor oly hangos magabiztossággal parancsolgató urak most úgy hallgattak, mint potyka a kosárban. Végül aztán maga Károlyi Sándor főgenerális állt fel székéről, és kezével kardmarkolatára csapva szólt.

– Miként azt a vezérlő fejedelem kívánja, úgy légyen – majd kicsiny szünet után ekként folytatta –, ám mielőtt én magam küldeném ki kuruc vitézeinket, hogy Kecskemét és Kőrös lázadó városát porig égessék, még mutatnék valamit.

Rákóczi kíváncsivá tették főgenerálisának talányos szavai, hát engedélyt adott neki a cselekvésre. Károlyi a szobát elhagyva sebesen térült-fordult, és fertályóra múlva három kuruc vitézzel tért vissza.

– Ezek itten Bottyán János brigadéros legényei – mondta a főgenerális. – Nézzék meg őket jó alaposan az urak, mert az én vitézlő barátom, Bottyán, hamarost velük indul a dunántúli hadjáratra!

Lesték a három legényt erősen a főtisztek, és leste maga Rákóczi is. Láta, hogy lábukról a csizma rongyokban lóg, ruhájukon több a folt, mint varangy hátán a bibircsók, tarisznyájuk lapos, sápadt arcuk beesett, kardjuk, fokosuk szíj helyett madzagon lóg, és a gyomruk, amikor a főtisztek elé kitett étkeket meglátták, akkorát kordult, mintha harangok szóltak volna.

– Ezek a legények zsoldot több hó óta nem kaptak, zsákmányt sem szerezhettek, csupán az éhkoppot nyelik, mégis híven harcolnak a magyar szabadságért – mondta ekkor Károlyi generális csende-

sen, mintha máris az általa emlegetett szabadság sírja mellett állana (miként állt is kerek hat esztendővel később, midőn megkötötte a szatmári békét – no, de az már egy másik történet). – Kérdem hát a mi bölcs vezérlő fejedelmünket: küldjem-e ezeket a legényeket gyűjtogatni, vagy inkább üzenjem meg velük Kecskemét és Kőrös bíráinak, hogy árulásukért kötelesek Bottyán egész seregét teljes jességgel felszerelni, ruhával, étekkel, borral, pénzzel jól ellátni, másképp a házaik mind porig égnék?

Rákóczi abban a szent minutában megértette, hogy főgenerálisa éppen lelkét adott neki okos hadvezetésből, ám mégsem haragudott meg rá. Belátta, hogy a jól felszerelt, teli gyomrú és erszényű sereg többet ér, mint két város üszkös nyoma, hát így kiáltott:

– Ádám, jer, mert levelet kell írnod!

Az udvari főtiszt mindjárt előkerült, a vezérlő fejedelem pedig meghagyta neki, hogy küldjön szigorú szavú üzenetet Kecskemét és Kőrös bíráinak, melyben Bottyán seregének teljes felszerelésére utasítja őket.

– A kecskemétieknek szóló irományhoz azt is kanyarítsd hozzá, hogy nem feledtem ám el, mily cudarul adták a rácok gyilkos kezére az én jó lengyel orvosomat, ezért tőlük mindenből duplaannyit várok, mint Kőrös városától!

Így történt hát, hogy az Úr 1705. esztendejében előbb a labanc, majd a kuruc is alaposan kifosztotta az Alföld eme két szép városát. A kecskeméti és kőrösi polgárok legalább annak örülhettek, hogy a házak tetején a lángnyelvű veres kakas mégsem kezdett kukorékolni.

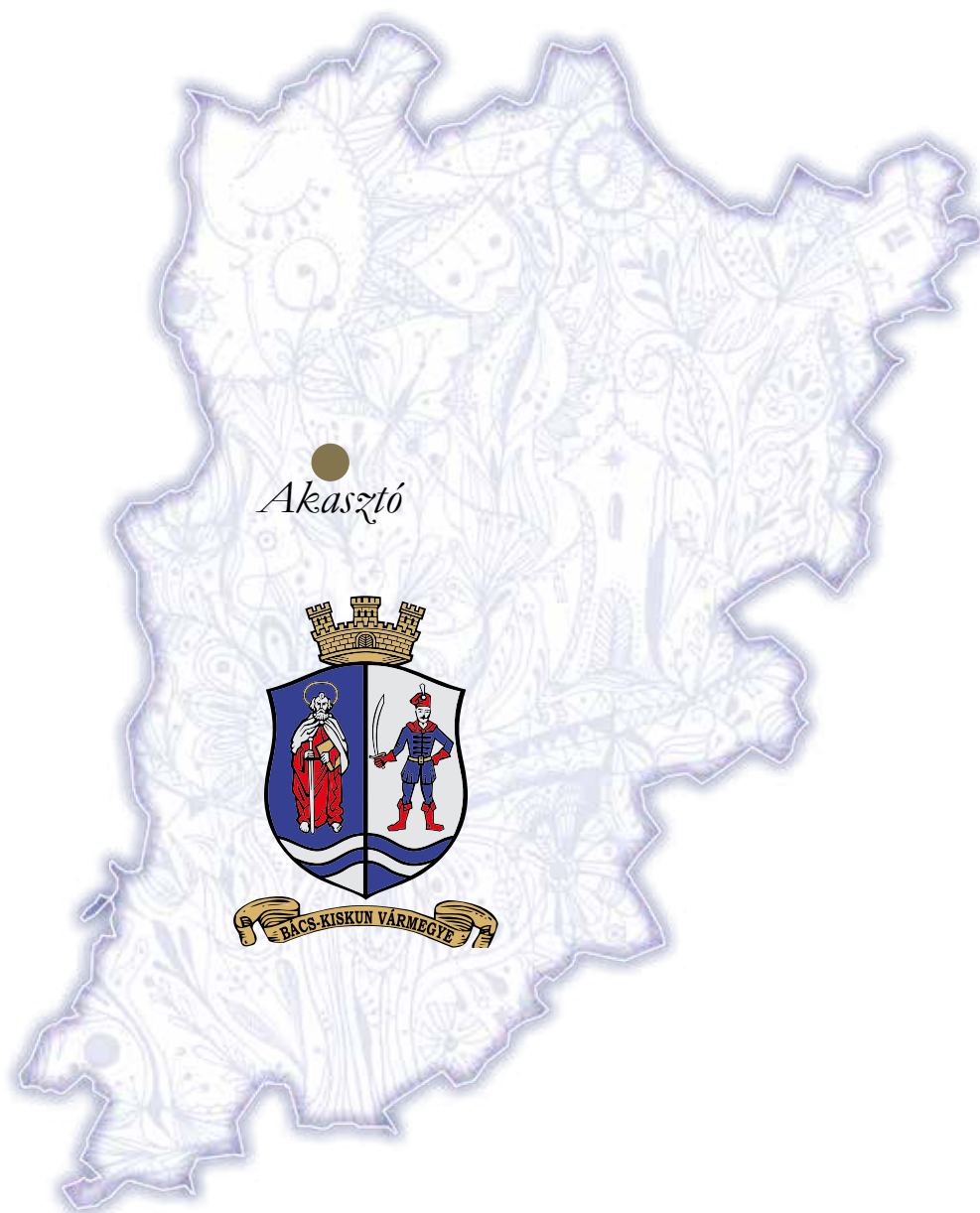
Burkus és az ezres bankó

A LEGENDA FORRÁSA

Akasztó – IDŐ: 1921 – Burkus és az ezres bankó –

FORRÁS:

Az ezres bankót evő kutya (Nemzeti Újság, 1921.)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Burkus és az ezres bankó

Éppen száz esztendeje, 1921-ben írta meg a Nemzeti Újság azt a különös esetet, amely nem máshol, de épp Akasztón történt. Ha pedig a lap megírta, hát annak igaznak is kellett lennie, mivel azokban az időkben a szerkesztő urak csak akkor vetettek valótalanságot a szent újságpapírosra, amikor arra nyomós okot láttak. Ilyen ok lehetett például a szükség, hogy biz' enni, ruházkodni, kártyaadósságot úri tisztességgel időre kifizetni, asszonyoknak a városi bálba új ruhát venni muszáj, tehát a lapnak fogynia kell, mert ha nem fog, fizetés sincs, amiből a fenti költségek kivenhetőek.

Így tehát biztosra vehetjük, hogy a Nemzeti Újság által hozott hír igaz! Vagy ha mégsem az, akkor legalább abban lelhetünk megnyugvást, hogy a száz esztendővel korábban megjelent lap fogyott, tehát a hír kiszerkesztője bizonyosra képezzé vált enni, ruházkodni, törleszteni, és asszonyát boldoggá tenni is, hiszen amit írt, az valódi kacagtató ingyenség!

Történt tehát Akasztón, hogy derék Urbán János, kinek vendéglője állt valahol a falunak szélén, avagy tán éppen a legközepében – erről ma már sajnos semmi pontosabbat nem lehet tudni –, kora délután, az ajtón kilépve elégedetten szemlélte körül. Ha a fogadó a falu szélén gubbasztott, akkor a dolgos tulaj messze ellátott a szikes síkon, amit tocsogós rétek, bokorkócos homokdombok, fás ligetek, nádassal ölelt, békanyálas tavacsok és a Kígyó-ér szalagja tett mégis változatossá. Másrészt viszont ha a fogadó a faluban bévül találtatott, akkor Urbán János a nyáron poros, a télen sáros útra és az azon tovaötykölődő szekerekre, a dolguk után kajtató emberekre, a maszatos képű gyerekekre, no meg a templom tornyára láthatott, amely úgy magasodott Akasztó házai fölé, mint fiókáit oltalmazó, gondos és büszke gólyaszülő.

Történetünk szempontjából azonban nem is fontos, hogy hol állt az a fogadó. A lényeg csak annyi, hogy Urbán uram igen elégedett volt, mivel a hátsó udvarban a hármalábú álló bográcsában éppen elkészült a halleves, ő pedig már hallani vélte a korgó gyomrok szép zenéjét, mely végül a bugyellárisában ezüstpénzek csilingelésévé, jóféle bankók zizegésévé válik majd. Ha pedig hallani vélte, hát nem kellett csalatkoznia, mivel a fogadó felé futó úton mindjárt fel is tűnt egy ember, akin látszott, hogy enni és inni vágyik, mivel a cégéres táblát megpillantván már jó előre nyalogatni kezdte az ajkát.

– Tessék befáradni a hűvösre, méltóságos uram! – készségeskedett Urbán János, eligazgatva magán patyolatfehér kötényét, amit csak az imént cserélt le azzal, amire az óvatlan fakanálforgatás a hallé paprikaveres cseppjeit itt-ott ráfröccsentette.

A férfiúról, aki a Kígyós-ér felől érkezett, első látásra is sok minden kiderült. Elsőként mindjárt az, hogy bizonyára vadász lehet az illető, mivel tetőtől talpig zöldbe öltözött, sityakján zergetoll kornyadozott, a vállán puska és tölténytáska lógott, sáros csizmája mellett pedig egy nyurga, okos szemű, de igen nyughatatlan eb rázogatta kurta farkát.

– Nem harap! – jelentette ki a vendég, mintegy jelezvén, hogy akár tetszik, akár nem, ő biz’ a kutyáját kívül nem hagyja.

– Hát persze, hogy nem harap – hajlongott egyet az eb felé is Urbán uram, biztos, ami biztos. – Látszik az mindjárt, kérem, hogy eszes és szelíd állat.

A vadász alig lépte át a küszöböt, máris megtorpant és lassan körbenézett. A fehér terítővel takart, só- és borstartókkal, bádoggal, gyufaskatulákkal, hamvvedrekkkel és színes üvegcsékbe (egykoron patikáriuszerek voltak bennük) állított mezei virágokkal ellátott asztalok megnyerhették a tetszését, mivel jóízűt mordult, majd puskáját, kalapját, táskáját a kabáttartóra akasztotta.

– Hová lehet? – kérdezte eztán a háta mögött toporgó vendéglőstől, bár közben továbbra is a berendezést vizslatta.

– Nálunk nincs előre foglalt hely – mondta kissé meglepve Urbán uram, elvégre Akasztó mégsem világváros, ő pedig nem a New York kávéház éttermét igazgatja. – Ahová tetszik a méltóságos úrnak, oda parancsoljon!

A hegyes bajuszú, magas termetű, ám igencsak vékonydongájú férfi egész biztos valami nagyobacska úr, ifjanc báró, gróf, netán más vidéken élő földbirtokos, ráadásul pedig kocavadász lehetett. Látszott ez pipiskedő mozgásáról, rideg tekintetéről, no meg arról is, hogy bár kora reggel óta járhatta a zsombékost (erről vallott ugyanis sáros csizmája és nadrágszára), mégsem lőtt semmit, amit most büszkén a derékszíján lóbálhatna.

– Hallja-e, jól elbújtak a maguk fránya vadkacsái! – panaszkolta el bosszúságát, miután leült az egyik ablak melletti asztalhoz, mintha csak sejtene, hogy min töprengett éppen a fogadós.

– Vadkacsa? – csapkodta le kendőjével Urbán uram a terítő nem létező morzsáit, s közben megdöbbenve kikottyantotta: – Hisz annak most nincs idénye!

– Ahha! – bólintott lassúdan a vadász. – Akkor hát ez lehet az oka, hogy egyet sem láttam!

– Attól tartok, méltóságos uram, bizony ez – igyekezett oly részvétellel teli lenni a vendéglős, mintha a vendég szép vadászreményeinek temetésén kondoleálna. – Viszont halszezon, az van!

– Mire jó az nekem? – vont fel szemöldökét a vendég. – Seréttel mégse mehetek pontyra!

– Nem is úgy értettem, méltóságos uram – ijedt meg a fogadós, mert a vadász lába mellett heverő eb, érezvén gazdája felhergedő mérgét, halkán morogni kezdett. – Ha meg nem veti viszont, épp most készült el a hallé. Friss, forró és olyan ízletes, hogy még Bajáról is kérték, adnám meg a receptjét nékije.

– Az már igaz – nyúlt le a vadász, megpaskolva kutyája fejét, s közben olyan arcot vágott, mintha az itt következő kijelentésével főúri kegyet gyakorolna –, hogy ehetnék. Tudja, mit? Ha nincs annak a hálnak semmi különösebb baja, akkor jöhet!

– Máris szólok a konyhalánynak, hogy hozza az eszcájt – tüsténkedett Urbán uram. – Addig hűsítőnek egy pohárka seritalt is szabad?

– Szabad, de a kicsinél azért valamivel többet! – derült fel a vadász, miközben zakózsebéből szivarkát húzva elő kényelmesen rágyújtott. – Legyen mindjárt egy korsóval, aztán majd meglátjuk! Ja, és hozzon egy tálka vizet a Burkusnak is, ne legyen olyan üres a gyomra!

Jó Urbán János sebesen térült-fordult, s mire a vendég elnyelte a habos serital felét, már a leveses tálát is kihozta.

– Tessen parancsolni, méltóságos úr! – mondta, letéve terhét a kosárka hófehér parasztkenyér mellé. – Ha megengedi, az első adagot magam bátorodom kiszedni!

Megtelt a tányér, s a vadász nagy műélvezettel hajolt a gőzölgő étel párájába. Orcája, mely az imént még szigorú volt, most hirtelen mennyei derűvel felragyogott, s a szája így szólt:

– Ez aztán az illatsoda, igaz-e, Burkus?

Szegény eb a sáros csizma és a félig ürült vizes tál mellett heverve csak barna szemét forgatta felé, miközben halk, bánatos, vágyakozó nyöszentéseket hallatott.

– Tudja meg, vendéglős uram – kiáltott ekkor a sertől és melegtől kissé már megittasult vendég –, hogy én magának most bizalmat szavazok! Bár a kóstolás még hátravan, ennek a hallének a látványa és illata oly felséges, hogy most mindjárt kifizetem magának, ami jár!

– Ráér az majd fogyasztás után, méltóságos úr! – hatódott meg Urbán uram a nagy dicsérettől, ám a vadász már elő is kapta vaskos bríftasniját, és kirántott belőle egy gyönyörűséges ezres bankót.

– Ne vitatkozzék vélem, kegyelmed – harsogta nagy hévvel a férfiú. – Ami jár...

No, és ez volt az a rút pillanat, amikor a rettentő baj megesett! Történt ugyanis, hogy a vendég úr már elengedte a sokat érő ezres bankót, ám a fogadós, ki érte nyúlt, még nem fogta azt meg, és ezért a könnyű papírpénz lágy szálldosással egyenest a forró hallébe hullott. Urbán János elkerekedő szemmel leste, amint a szépséges bankó egyetlen hunyorítás alatt megszívta magát a paprikaveres, zsíros lével, ám aztán sebesen utánanyúlt, és készséggel kikapta azt ártó közegéből. Jó is volt az éca, hiszen a pénz, ha kissé foltos marad is, azért a napon még kiszáradhat! Csakhogy a hallé, amit ő maga szolgáltat fel, megégette az ujját, mire a vendéglős fájdalomában nagyot kiáltva ismét elejtette a pénzt. Megint csak hullott lefelé a bankó a zsíros létől elnehezülve, s valahogy – tán az ablakon beszökő léghuzatnak köszönhetően, mit a csalafinta ördögfik terelhetek oda – elkerülte az asztalnak síkját, s tovalibbenve a padlóra esett.

Mit magyarázzam tovább? Burkus éhes volt, érzékeny orra pedig már hullás közben kiszimatolta, hogy ízes valami pottyan lefelé, hát mire bárki bármit tehetett volna, az eb rácsapott, és azonnal befalta az ezres bankót.

Nagy lett a csend az akasztói vendéglőben. A kutyát nézte Urbán uram és a gazdája is, de úgy, mintha száalka akadt volna a torkukon. Végül aztán kettejük közül a vadász szólalt meg előbb:

– Akkor hát hozza a visszajárót, fogadós uram!

– A *mi?*?! – tért magához hirtelen Urbán János.

– Azt, ami az ezresből nékem visszajár!

– Dejszen a kend ku... kutyája megette a pénzt!

– Az meg! – ismerte el a vadász. – Csakhogy én a bankót már átadtam magának, tehát ha ügyetlenül bánt vele, az aligha lehet az én veszteségem!

– Nem úgy van az, kegyelmes úr! – fokozta le mérgében a vendégét méltóságról Urbán János.

– A kend kutyája falta fel a pénzt, tehát a felelős csakis kend lehet!

Ezen aztán úgy elvitatkoztak, hogy végül a finom hallé érintetlen dermedt bele a tányérba, a két fél pedig pörre ment. Ennyi volt, mit száz esztendővel ezelőtt a Nemzeti Újság firkása kiszerkesztett, ám mivel többé mukkot sem írtak a dologról, hogy a pénzfaló kutya pöre miként végződött, azt ma már csak a Kiskőrösi Járásbíróság poros aktáiból tudhatnánk meg.

A pásztorlegény öröksége

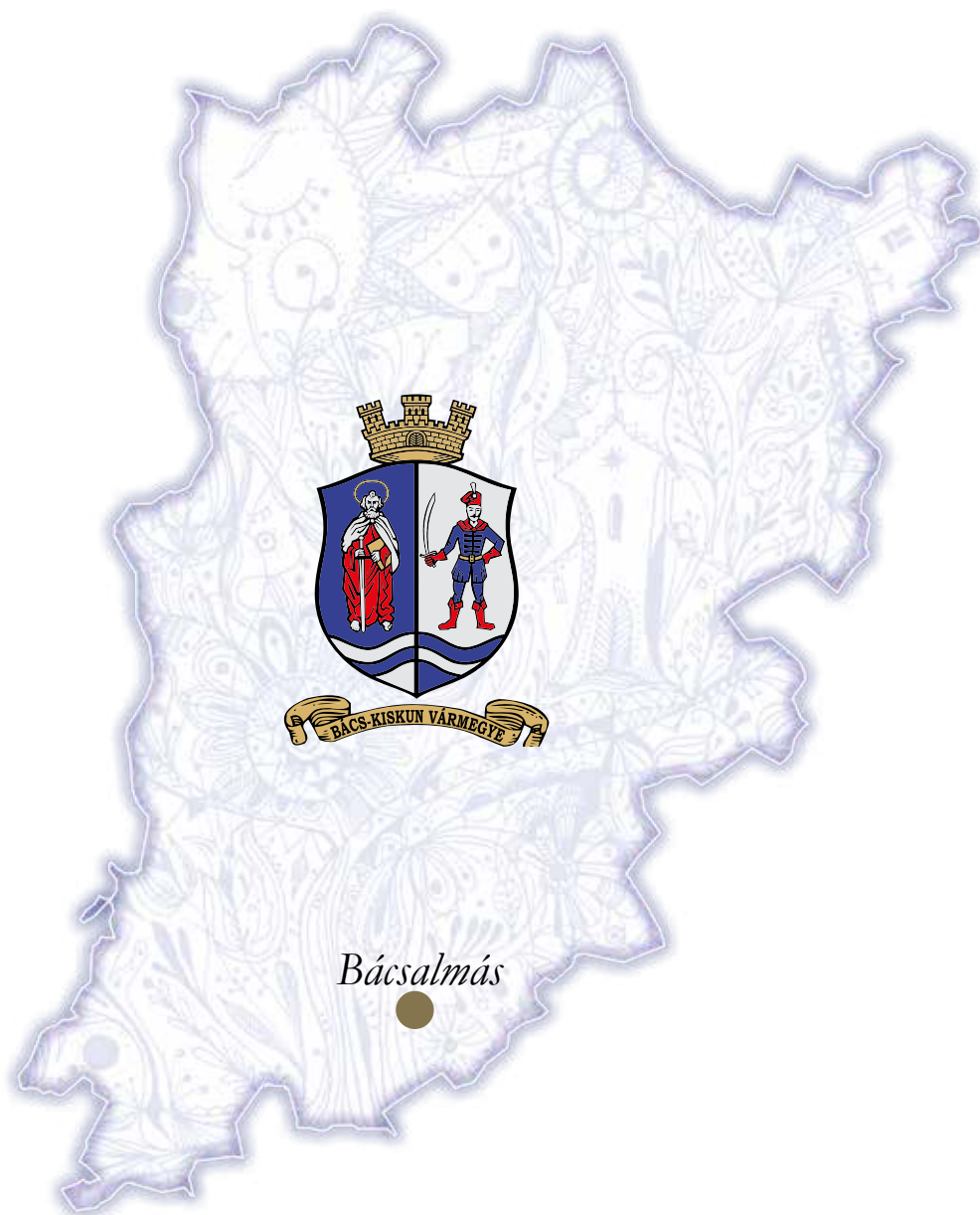
A LEGENDA FORRÁSA

Bácsalmás – IDŐ: 1700–1730 – A pásztorlegény öröksége –

FORRÁS:

Sövény Mihály: Bácsalmási évszázadok,

In: Árpád-kori települések Bácsalmás területén és környezetében, 35 – 56. o. 2011

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A pásztorlegény öröksége

Tudja azt mindenki, aki arra járt, hogy a bácsalmásiak igen tisztelik és híven megőrzik a régi idők emlékezetét. Azt azonban, hogy miért oly fontos számukra a saját múltbéli örökségük, csak az sejtethi, aki hallotta már az alábbi történetet.

Egyesek szerint a régi időkben, mikor még szépapáink is csak pendelyes korokban jártak, nagy szerencse érte a falut. Történt ugyanis, hogy egyik vasárnap reggel, amikor épp a templomba hívó hang szavára gyűlt a nép, valaki felnézve így kiáltott:

– Ahun gyün a nyáj!

Elsőre a templomba tartók közül többen is úgy hitték, hogy rajtuk gúnyolódik valaki, ám azután ők is feltekintettek, és igaz volt: a falu főutcáján valóban népes birkanyáj közelgett! A hangos csodálkozással bégető állatseregletet, amely a házak közt járni nem szokott, borzas puli terelgette, akit meg egy tizenöt éves forma legényke kommandírozott. Mikor az emberek és a birkák a templomtéren összesetalálkoztak, előlépett Almás bírása, hogy számonkérje a pásztort, micsoda dolog birkákat terelni az ő falujának közepébe.

– Az én nevem Istók Kázmér – emelte meg viseltes kalapját a legényke, aki botjára támaszkodva, felnőtthöz méltón komoly ábrázattal hajtott fejet. – Már magam sem emlékszem, honnét, de messze földről terelem ezt a nyáját, amit most jó szívvel az itt lakókra hagyományoznék.

A gazdák mindjárt megszemlélték az állatokat, és látták, hogy mindegyikük fűtől kerek, szép, egészséges példány.

– Aztán mi pénzt kérsz a nyájadért, te gyerek? – kérdezte a bíró gyanakvón, de azért titkon vágyakozva is, mert bizony Almásban igen elkelt volna ez a gyapjas sereg. – Ha nem lopott, és jó árat mondasz, kutyástul együtt megvesszük az egészet, te pedig azután úgy teszel, ahogy a szíved parancsolja.

– A nyáját én el nem loptam, mert az nékem jogos örökségem, amiről papirosom is van – csapott tarisznyájára a gyerek. – Útra pedig azért keltem vele, mert jó pajtások által idejekorán kitudtam, hogy a falum rút lelkű bírása martalócokat fogadott, velük akarván eloroztatni tőlem atyai jussomat. Ha el nem hajtom a nyájamat, immár halott volnék, a birkák pedig tolvaj kéz alatt bégetnének.

Az almási bíró, aki bölcs és megfontolt ember hírében állt, hosszan vizslatta a maszatos képű, sáros lábú legénykét, majd ekként felelt:

– A papirost később megvizsgálom, de úgy hiszem, nem lesz vele semmi gond. Hiszek neked, Istók Kázmér, mondd hát, mi a nyájad ára!

– Apám nékem mindig azt tanította – szolt erre a legény –, hogy amelyik nép elfeledi a múltját, az vakon jár a mában, és sosem lel békét a holnapjában. Én azt akarom, hogy ennek a nyájnak jó helye legyen, mert apámtól rám semmi más nem maradt, ezért ha kegyelmetek megfelelnek három kérdésemre, én az állatokat átadom, és pénzt sem kérek értük.

Nagyot nézett erre minden almási, aki csak ott volt. Akadt közöttük, aki gúnyosan nevetett, ujjával fúrva a saját halántékát, miközben szomszédja fülébe súgta:

– Bolond ez a gyerek!

Mások imára kulcsolták két kezüket, mivel garabonciásnak hitték a pásztorlegényt, vagy épp a könnyeiket törölgették, mert megesett a szívük a szegény kis árván, akit szülőfaluja első embere marta-lócokkal akart láb alól eltéetni.

– Halljuk hát, mi volna az első kérdés, amire választ vársz! – szolt ekkor a bíró, aki kezdte úgy sejteni, hogy a legényke gonosz tréfát akar űzni az almásiakkal.

– Azt mondják meg nékem, de őszinte szóval – nézett végig az embereken Istók Kázmér –, hogy hol vagyunk mi most éppen.

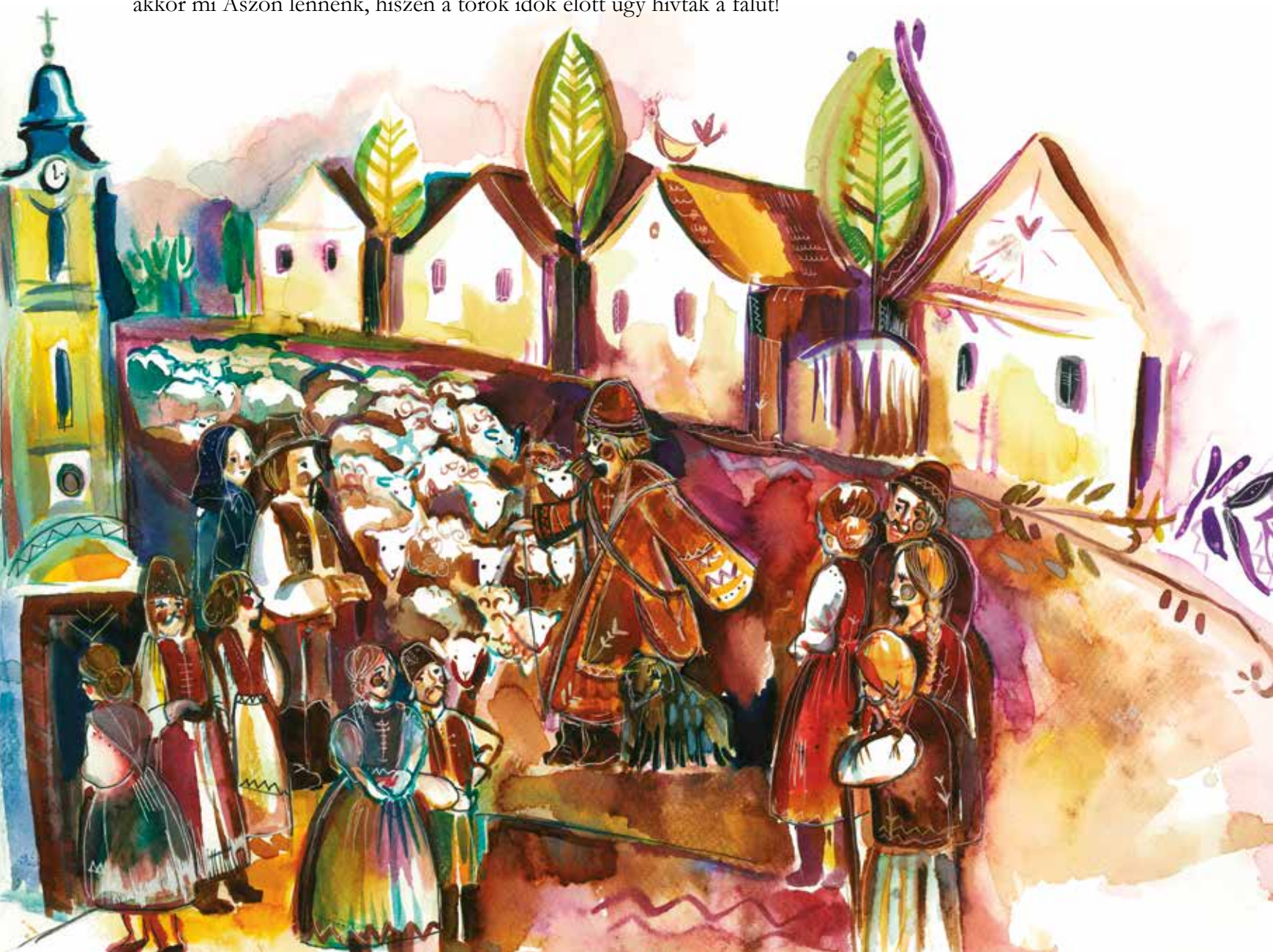
– Hát mégis hol a fityfenében volnánk?! – kiáltotta egy szertelen legény, aki cseppet sem vette komolyan ezt a kérdezz-felelek játékot. – Almáson vagyunk, amit olykor Hajmásnak is mondanak, még-hozzá annak is épp a legközepe!

Megdermedt a bíró rémületében, hisz biztos volt abban, hogy a helyes válasz nem lehet ilyen egyszerű: a dolognak ennél sokkal furmányosabbnak, csavarosabbnak kell lennie! Mielőtt azonban szólhatott volna, hogy a szertelen szájú legényt vágják jól nyakon, amiért elkótyavetyélte a nyáját, Istók Kázmér a botjára támaszkodva biccentett.

– Való igaz: épp Almáson vagyunk. Akkor hát most azt mondja meg nékem valaki, hol lennénk, ha a lábunk tapodtat sem mozdulna, ám a templomtorony órája kétszáz esztendő visszaporogne?

Ráncolta a homlokát sok környül álló ember, próbálván megérteni a kérdés velejét, ám elsőként most a bíró tekintete ragyogott fel.

– Ha az óra kerek kétszáz esztendő pörögne vissza, de a lábunk nem mozdulna tapodtat sem, akkor mi Aszón lennénk, hiszen a török idők előtt úgy hívták a falut!

– Látom, kegyelmed jól ismeri a kezére bízott nép múltját, így méltó a hivatalára – bólintott Istók Kázmér, aki immár két kézzel markolta a botját. – Jöjjön hát az utolsó kérdés! Ha arra is helyes választ kapok, a nyáját ingyért a falunak adom, és cserébe csak annyit kérek, hogy viseljék gondját a kutyámnak.

– Mindennap az asztalomnál fog enni, a lányaim fényesre fésülik a szőrét, és amíg él, birkát csak akkor kell terelnie, ha ő maga is úgy kívánja – fogadkozott a bíró.

– Jó lesz – sóhajtott a pásztorfiú elégedetten, majd feltette utolsó kérdését: – Mondják hát meg nekem kegyelmedék, hol született az első magyar, aki, ha még élne, ma almásinak mondaná magát?

A szertelen legény, aki az első, igen könnyű kérdést jól válaszolta meg, ismét kiáltani akart, ám a bíró, aki sejtette, hogy immár tényleg furmányosabb a helyes felelet, mint a korábbiak, sebesen betapasztotta a száját.

– Gondolkodjunk, feleim! – javallotta. – Szépek ezek a birkák, nagy a nyáj, így a tét se csekély!

Az almásiak mind erősen gyűrték, ráncolták a homlokukat, hol a végtelen égbe, hol a jó anyaföldre szegezve a tekintetüket, de látszott rajtuk, hogy egyiküknek sincs szikrányi épkézláb gondolata sem.

– Jó volna már mondani valamit – szólalt meg fertályórával később Istók Kázmér, aki immár úgy kapaszkodott a pásztorbotba, mintha attól félne, hogy az elszalad tőle. – Nekem csak birkám van sok, időm viszont kevés! Ha kegyelmetek nem felelnek, mennem kell tovább, hogy a nyáj új gazdáit mihamarább megleljem.

– Várjál még egy kicsinyt, fiam! – rémült meg a bíró. – Mindjárt előkeressük a vén Garát, aki megvan már vagy százestendős, és mindég itt élt Almáson!

Úgy is lett! A legfürgébb almásiak szaladtak az öregért, aki már járni sem igen tudott, ezért nem indult reggel a templomba, ám most párnák tetejére, zörgő taligára rakták, és siettek vele a főtérré.

– Ha valaki tudja a helyes választ, az Gara lesz! – jelentette ki a bíró, ám látszott rajta, hogy még ő maga is vak reménynek hiszi ezt. A pásztorlegény intett, hogy vigyék elébe a vénembert, aki hályogos szemével messzire látni már régen nem tudott, és elismételte neki az utolsó kérdést:

– Halljam hát, öreg, hol született az első magyar, aki, ha még élne, ma almásinak mondaná magát?

– Hol is, no? Tudtam én, mivel a dédapám gyakorta mesélt róla! – motyogta a fogatlan száj, miközben körötte a falu népe lélegzetét visszafojtva hallgatta erőtlen suttogását. – Az első magyart, aki, ha még élne, ma almásinak mondaná magát, az édesanyja a hasában hozta erre a tájra, midőn Árpád apánk új hazát talált nekünk. A hasában, bizony! Másként hogyan is lehetett volna ő az első magyar, aki itt született?

– Itt, de hol?! – kérdezte a bíró türelmét veszítve.

– Hol, hol? – hallatszott a vén Gara reszelős nevetése. – Nem másutt, mint Árokban!

– Árokban?! – zúgott az almásiak csalódott sóhaja, akik biztosra vették, hogy az öreg bolondságot beszél.

– Árokban született, bizony! – erősködött az agg. – Mivel a falut Árpád apánk idején még Ároknak hitták, hiszen minden oldalról széles és mély árok védte a rabló bitangoktól.

– Helyes a felelet! – szólt ekkor Istók Kázmér, és hirtelen térdre rogyott. – A nyáját ezennel Almás népének átadom!

Ahogy ezt kimondta, már a földön hevert, s a körötte állók csak most vették észre a rút sebet, melyen át az élet kicsordogált belőle.

– Úgy, tehát a martalócok mégis utolértek, édes fiam? – térdelt le a bíró Istók Kázmér mellé, hogy annak fejét az ölébe vegye.

– Utol, a latrok, de csak egyetlen nyíllövésnyire – felelte a pásztorlegény halovány mosollyal. – Igaz, annyi is elég volt, hogy lassacskán végezzen velem.

– Jön már a füves asszony, az majd megreparál – biztatta a bíró, ám a fiúcska legyintett.

– Nincsen arra már semmi szükség, ’isz idáig is csak az Úr angyalai támogattak el. Ám hallja-e, kend, bíró uram, arra kérném, vigyázzon a közös örökségünkre!

– A nyájra, ami apádtól származó jussod?

– Arra – bólintott Istók Kázmér –, ahogy minden másra is, mi eleinktől ránk maradt. Hiszen tudja...

– Amelyik nép a múltját feledi – ismételte a bíró, amit korábban a legénykétől hallott –, az vakon jár a mában, és sosem lel békét a holnapjában.

A pásztorlegényke ezt hallván elmosolyodott, majd utószor sóhajtva lehunyta szemét, s e világra többé már nem is nyitotta ki azt.

A református birkapörkölt

A LEGENDA FORRÁSA

Fülöpszállás – IDŐ: 1811–1823 között – A református birkapörkölt –

FORRÁS:

Cseh Szakál Beáta (Fülöpszállás)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A református birkapörkölt

Azt mondják a népek, van annak már vagy százhusz, de tán még több esztendeje is, hogy Fülöpszálláson igen nagy volt a hitbéli fegyelem. Szolgált ott akkoriban egy kiváló lelkész, bizonyos Császári Losy Pál ugyanis, aki arról volt nevezetes, hogy semmit magához és a faluhoz közel nem engedett, amiről úgy sejtette: katolikus kéz érinthette. Ruhát, terményt, állatot, ételt és italt csakis helyből fogadott el, a messziről jött levelet, könyvet mással olvastatta fel, és igencsak méregbe gurult, ha azt hallotta, hogy hívei közül valaki oly vidékre vándorolt, ahol nem a protestáns egyház hirdette Isten igéjét.

Máskülönben ez a Császári Losy Pál igen nagy tudású, köztisztelőben álló, mi több a fülöpszállásiak által nagy szeretetben fürösztött lelkész volt. Mielőtt hozzájuk került, még a pályája kezdetén Csurgón tanított, majd a jénai egyetemre ment, és Csokonai Vitéz Mihálynak engedte át a katedráját. Miután külhonban jól megtömté a fejét tudományokkal, hazatérvén a kecskeméti református kollégiumban tanított sok éven át, hogy aztán Fülöpszállás lelkésze legyen, és vidéki nyugalomban tankönyveket, sőt színdarabot is írjon, amit aztán egy lakodalomban a „Három pusztabeli juhászoknak együtt való beszélgetések” címen be is mutattak.

Jó és tudós ember volt ez a Császári Losy Pál, de mivel tökéletes ember még a protestáns lelkészek között sincsen, hát néki is megvolt a maga gyengéje: igen szerette a birkapörköltet! Ha azt hallotta, valahol pörköltfőzés lesz, már készítette is kicsiny edénykékét, mert tudta, hogy a helybeliek sosem feledkeznek meg róla, és ha nem is sokat – mert Császári Losy Pál a torkosságot sem szívelte –, de azért mindig küldenek neki kóstolót.

A makacssága viszont, amiről már Kecskeméten töltött évei alatt is híres volt – miszerint ő katolikus kéz érintette dolgot közel nem enged magához –, egyszer csak valahogy csiklandani kezdte Császári lelkész testvéreinek fantáziáját, akik így beszéltek egymás között:

– Meg kéne valahogy tréfálnunk az öreget!

– A szelíd lecke a legjobb tanulót is még jobbra teszi!

– Hívjuk hát meg Kecskemétre, lássuk vendégül szépen, és hogy bizton eljőjön, főzessünk neki birkát!

– Birkát-e?

– Azt, de nem egyet! Vágatunk egy birkát innét, a Kiskunság mezejéről, és egyet Pest városából, a ferences testvérek nyájából!

– Lesz hát az asztalon református és katolikus birka is. És aztán?

– Aztán majd kiforogja magát a dolog, és meglátjuk, a mi szigorú barátunk észreveszi-e a tréfát!

A víg természetű lelkészek összefogtak hát, és költséget, fáradságot nem kímélve mindjárt két birkát vettek és vágattak le. Közben a vendégségre hívó levelet is elküldték Fülöpszállásra, ahonnan a jelzett napon Császári Losy Pál nagy örömmel kerekedett fel, hiszen kedvelte lelkész társai társaságát, no meg az ígért birkapörkölt illatát is igen szerette volna már érezni. Az ebédet a református kollégiumban rendezték, de azt csak az „összeesküvők” tudták, hogy a hátsó udvarban mindkét birka egyszerre, ám külön-külön bográcsban rotyog, szigorúan egyforma recept szerint.

– A kiskunsági birkából készült adagokat a búzavirágos tálakba, a ferencesek birkájából főttet pedig a tulipánnal pingáltakba tegyék! – utasította szigorú szóval a csodálkozó szakácsnét a tréfa kiagyálója. – Arra is ügyeljenek, hogy mindkettőhöz más-más merőkanalat használjanak, mert egyikből a másikba cseppnyi sem keveredhet!

Amíg a két bográcsból ínycsiklandó illatok göndörödtek kifelé, a lelkészek jó homoki borral tisztelték meg a várakozás édes perceit, miközben a hit, a vármegye és egyáltalán a világ dolgairól váltottak sok okos szót. Mikor aztán elkészült az éték, behozták, és a hosszú asztalon szépen elosztották a tálakat úgy, hogy mindenki kényelmesen szedhessen belőlük.

– Egyék, drága testvérem, ne kéresse magát! – toltá mindjárt az egyik búzavirágos tálát Császári Losy Pál felé a fő tréfamester. A fülöpszállási lelkész hajlott a szóra, jó adagot tett a tányérjára, és miután az imát elmormolták, az általa „étkek királyának” titulált pörköltöz fogott. Az első falatot lehunytt szemmel, őszinte áhítattal kóstolta meg, majd elégedetten nézett körbe. Kicsinyt csodálkozott, hogy lelkész testvérei még hozzá sem fogtak a maguk adagjához, ehelyett mind őt nézték várakozón, hát biztatta őket:

– Lássanak hozzá, barátaim! Higgyék el, nem fogják megbánni!

A lelkészek laposakat pislogtak egymásra, majd hozzáláttak az ebédhez. A homoki bor, ami épp pörköltöz a legjobb, segítette étvágyukat, így hamarost mindenki előtt üres volt a tányér.

– Egyék még, barátom, nehogy azt kelljen mondania otthon, hogy fukarul tartottuk! – toltá ekkor a tulipánmintás tálát Császári felé a fő tréfamester.

– Az biztos, hogy ebből a fenséges étékből férne még belém, hát köszönöm és elfogadom a szíves kínálást – kedélyeskedett a fülöpszállási lelkész, új adagot merve a tányérjára.

Nagy csend lett ekkor a teremben. A hosszú asztal mellett ülő lelkészek egytől egyig őt nézték, ahogy villáját a szép, barna húsba szúrja, szájához emeli, békapja, ám a következő minutában úgy köpi ki, mintha darázs döfné a nyelvét!

Az iménti csend még mindig az asztal fölött terpeszkedett, de már nem sokáig. Császári Losy Pál arca elveresedett, székét hátrárúgva ő maga felállt, fehér mellkendőjét a tányérjába vágta, és szószékre termett, ablakrepszto hangján így kiáltott:

– Hát katolikus birkával akarnak kegyelmetek megmérgezni engemet! Na hisz, szépen vagyunk, mondhatom!

Ezzel sarkon fordult, és mire bárki bármit szólhatott volna, kiviharzott a teremből, de még a kollégiumból is. Aztán kocsira szállt, amivel egyenest Fülöpszállásra hajtatott.

Ettől a naptól hiszi mindenki, hogy igenis létezik a „református birkapörkölt”, amelyiket a hozzáértő ezer másik közül is képes megkülönböztetni, ám hogy miként, arra bizony sokáig senki nem lelt magyarázatot. Modern tudomány, bölcs megfigyelés kellett ahhoz, hogy végül megfejtsék a titkot: a Kiskunság szikes-sós talaján termő fűtől a birka húsának íze más, mint azé a birkáé, amelyik egyéb tájakon legelt! Ezért van az, hogy a legfinomabb „református” birkapörköltet ma is Fülöpszálláson készítik, s ha valaki az egyházi ünnepnapokon éppen ott jár, a helyiek szívesen megkínálják az ízletes étellel.

Gyümölcsörzők

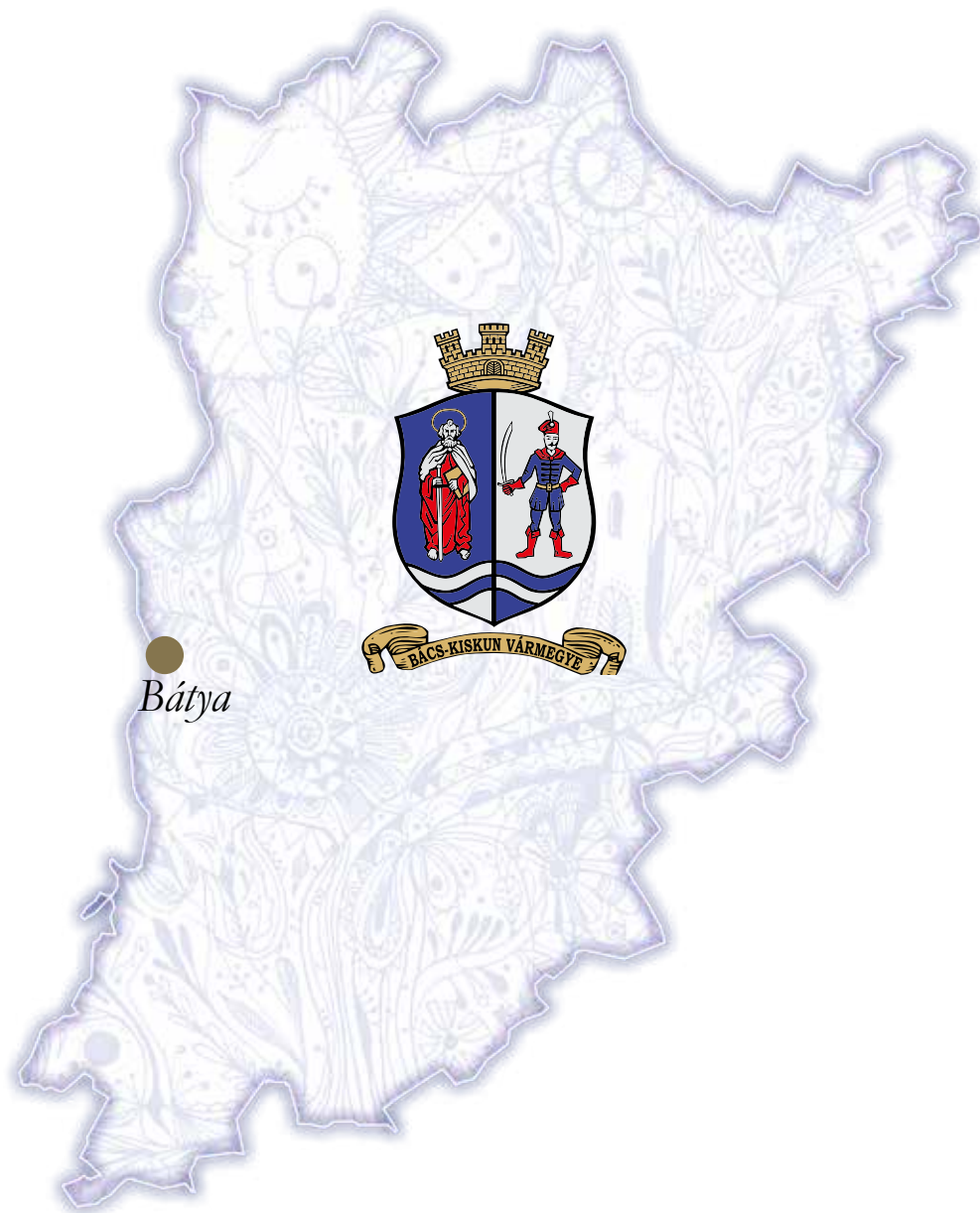
A LEGENDA FORRÁSA

Bátya – IDŐ: 1914 – Gyümölcsörzők –

FORRÁS:

Fehér Zoltán: *Bátyai népmesék,*

In: Cumania 5. Ethnographia (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Kecskemét, 1978)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Gyümölcsörzók

Kiállt az öreg a csőszkunyhó elé, és a távolba nézett.

– Lessed csak! – böktek oldalba könyökömmel az öcsémet, Ferkót. – Már megint azt csinálja!

Boga bácsi a mi szemünkben vénebb volt a föld gyökerénél, hiszen akkortájt én csupán tizenkét, az öcsém meg tízesztendős lehetett, míg az öreg akár már az ötvenet is betölthette. A falutól jó egy óra járásra lévő, a Duna partjához simuló, bátyai Szállásnak nevezett kertekbe költöztünk ki aznap, hogy a szilvát őrizzük. Számomra ez mindig nagyon kedves, türelmetlenül várt időszaka volt az évnek, mert ilyenkor mi gyerekek elhagyhattuk a szülői házat, és mintha már felnőttek volnánk, néhány hétig egészen egyedül lakhattunk a csőszkunyhók egyikében. Ezek a kulipintyók úgy ötven méterre álltak egymástól szerte a gyümölcsösökben, és nekünk igen felelős volt a munkánk, hisz az édes húsú termést, amelyből Bátyán kevés akadt, mindenáron meg kellett védenünk a tolvajoktól. Jómagam már kétszer őriztem gyümölcsöt, öcsém viszont első alkalommal tarthatott velem, így kettőnk közül én számítottam a tapasztalt vén rókának, míg ő kissé megszeppenve figyelte, mily gyorsan bukik le a Nap, és nyomakodik felénk a sötétség.

– Mit csinál? – súgta Ferkó a fülembé, ujjával óvatosan Boga bácsi felé bökve.

– Szamba veszi a világot, mielőtt a Nap kihuny – feleltem, s közben kunyhónkba hordtam a pokrócainkat, az elemózsiás zsákunkat és a kis bográcsot, amelybe (úgy reméltem) holnap majd sikerül valami ehetőt pecálni.

Szomszédunk, az öreg csősz, aki nyomorék lába miá' egész életében gyermekeknek való, egyszerűnek mondott, mégis fontos munkákat tudott csak végezni, homlokát ráncolva, szemét tenyerével árnyékolva lassan körbeforgott. Kezdte a falu távoli házaival, melyeken túl a Czirokhát, valamivel balrább meg a Békás-rét terült el. Eztán ugrott pillantása a vén Duna lassan hömpölygő, széles szalagjára, az annak partján susogó nádra, sásra, a szomorú fűzek és kőrisfák langy szelektől borzolt leveleire, míg végül a Gerjeni-sziget domborulatán állapodott meg.

– Tán keres valamit? – nyaggatott tovább az öcsém.

– Este majd megkérdezheted tőle – mondtam.

– Hát általjön hozzánk? – rémült meg Ferkó.

– Mi megyünk át őhozzá!

– Minek? – húzódozott az öcsém. – Jó nekünk most kettesben is.

„A kórságot jó” – gondoltam magamban, mert bizony abban az esztendőben, amit 1915-ként jegyzett a kalendárium, még a gyümölcsőrzés sem tudta felderíteni a kedvemet.

– Átmegyünk, mert ez a rend – böktém ki végül, hogy az öcsém okosodjék. – A frissen érkező csőszök mindig meglátogatják a régebben kinn lévő szomszédokat. Ne feledd: itt nincs senki más, akitől baj esetén segílyt kérhetnél, csakis a legközelebb álló kunyhó lakója!

– A tolvajokat magam is elkergetem! – harciaskodott Ferkó, kardként suhogtatva botját, amit a Szállás felé jövet metszett magának.

– Azokat el – bólintottam –, de mit kezdesz a sötétség árnyaival?

Öcsém arcából egészen kifutott a szín, úgy lesett körbe a gyümölcsösben, ahol az árnyékok immár hosszúra nyúltak.

– Nem félek én mástól, csakis attól, hogy apánk nem jön többé haza – jelentette ki végül elcsendesedve, én pedig úgy megsajnáltam őt, hogy majd' a könnyem csordult.

– Látod, attól én magam is félek – mondtam szorult torokkal nézve a messzeségbe, amerre Galíciát sejtettem. Apánkat a nagy háború kitörésekor mindjárt besorozták, s vitték ki egenyest a muszkák ellen. Azóta csak a nagy ritkán érkező tábori lapok hoztak felőle hírt; így annál többet, hogy néhány hete még élt, nem tudtunk róla.

– Most szedjük inkább hullott gallyat meg kórót, hogy legyen mivel etetni a tüzet! – kaptam össze magam, nehogy mindkettőnket földre teperje a keserűség. – Aztán majd meglátjuk, merre forog tovább a világ kereke.

Mire besötétedett és felragyogtak a csillagok, két karba illő, csinos köteg tüzelőnk is volt. Az egyiket betettem a kunyhónkba, a másikat Ferkóra bíztam.

– Te hozd a fát, én viszem a kenyeret!

A gyümölcsözés szép és szükséges hagyományát Bátyán már emberemlékezett óta űzték. Amint termőre fordult a szilva, cseresznye, földi eper, a családok mind a Szállásba küldték a gyerekeket, hogy a csőszkunyhókban lakva vigyázzák az értékes termést. Legtöbben tízévesforma kölkök voltunk, de akadt köztünk néhány leányka meg idősebb siheder is, más házaktól pedig az öregeket költöztették ki, hisz – tolvajt látva, ha futni nem, de – óbégatva, rikácsolva segítséget hívni ők is tudtak.

Aki mindig a csőszkunyhójában lakott, az egyedül a Boga bácsi volt. Télvíz idején persze ő is a faluban vett szállást valamely rokonánál, de amint a hó elolvadt, és már a fagy sem csipkézte a még mezítelen gallyakat jégcsapokkal, az öreg máris a Szállásba ment, és ott is maradt, mígnem a zimankó visszatért.

– Adjon az Isten jó estét! – köszöntött minket az öreg akkor este, kalapját kicsinyt megemelve, mikor átballagtunk hozzá. – Mi jóban fáradnak, ha kérldhetem?

– Hoztunk tüzelőt – mondtam én, intve öcsémnek, hogy tegye rakományát a kunyhó tövébe a többi gyűjtött fa mellé –, és akad nálunk friss kenyér is.

– Az jó lesz, mert az enyém már erősen kopog – mosolyodott el lógó bajsza alatt Boga bácsi. – Ha meg nem vetik, én meg adnék hozzá hallevest!

A bográcsból párálló illatoktól mindjárt összefutott számban a nyál, hát nem is tétováztam, elővettem a tarisznyámból két bádogedényt, hozzá kanalat, s mutattam az öcsémnek, hogy hova üljön. A vacsorát nagy csendességben költöttük el, pedig a csőszök között ilyenkor mindig gyorsan pergett a szó. Boga bácsi két falat között olykor laposan pislogott ránk, ám láthatta, hogy egyikünknek sincs kedve beszélgetni, így ő is hallgatott. Mikor aztán tisztára nyalva zsebre vágta a kanalunkat, csak nem bírta tovább a némaságot.

– Maguknak egészen görbe a háta, pedig még alig láttak valamit a világból – szólt csendes komolysággal. – Mondják meg nékem, mi végre ez a fene nagy búskomorság, hátha meg tudjuk reparálni!

Szívem szerint elütöttem volna a feleletet, ám az öcsém, akinek hirtelen sírásra állt a szája, megelőzött.

– Sosem tér már vissza a mi édesapánk a háborúból.

– Ezt a bolondságot meg kitől hallották? – reptette fel bozontos szemöldökét az öreg, aki tavasztól őszig csak ritkán járt be a faluba, mégis minden bátyairól tudott mindent. – Mert halálhíre az apátoknak nem jött, az bizonyos.

– Sebesült hadfik voltak itthol a minap – vettem át a szót Ferkótól, aki fázósan húzta össze magát, és igyekezett hozzám bújni. – Ők mondták, miféle véres csaták dúlnak Galíciában, ahol az apánk is szolgál, s hogy onnét élve hazagyönni, biz’, csoda kell.

– Ha csoda, hát csoda! – mordult Boga bácsi. – Amilyen talpraesett, kemény férfiember a ti apátok, azt is kikaparja magának!

– Azt ugyan nem – rázta öcsém a fejét –, mert ebben a cudar világban már nincsenek csodák!

A vén csósz erre igen elkomorult, s mintha kicsinyt méregbe is jött volna.

– Nincsenek-e? – mondta, széttárva nagy subáját, mint valami földhöz tapasztott óriás madár. – Akkor hát bújjanak bé ide a két karom alá, mert látom, fáznak, és aztán megmutatom maguknak, hogy még itt, a bátyai Szállásban is mindennaposak a csodák!

Az éj lehült, a csillagok ezüstszegecsekként szikráztak az égen, nekünk pedig semmi kedvünk nem volt a saját kunyhónkba visszatérni, ahol a pokróc alatt csak egymás dermesztő bánata várt ránk. Bebújtunk hát a nagy suba alá, elfészkelve magunkat a jó melegben, az öreg pedig a tűzből vett lángocskával pipára gyújtott, s aztán mesélni kezdett. Hallottunk mi akkor éjjel a szellem-menyasszonyról, aki hirtelen ficcent elő a földből, aztán úgy vágta fához az útjába kerülő öreget, hogy csak úgy nyekkent.

– Két esztendeje történt vélem ez a csuda eset – bizonygatta Boga bácsi. – Holnap majd a fát is megmutatom, mert a hátam nyoma még mindig látszik rajta!

Ezután szót kerített a vasbabókról, a régi boszorkákról, akik éjjelente muzsikálva, dalolva járnak a Szállást, egyik fától a másikig táncolva.

– Ha különös zenét hallanak éjfél után, még ha borzongatóan gyönyörűséges is, ki ne lessenek a kunyhóból! – figyelmeztetett minket az öreg. – De még a szájukat se tárogassák, különben a gaz némberek bényúlnak magukért, és kirántják a lelküket, hogy aztán a bűvös praktikákért cserébe az Ördögnek adják azt ajándékba!

Hallottunk még a Duna szép, ám szomorú tündérééről is, aki a vízen suhanva várja a parti nádasban rejtező, rég varanggyá változott kedvesét, hogy aztán a Gerjeni-szigeten egyetlen éjjelre ismét emberré változtassa őt, majd palotát építsen neki, melynek fénye a gyümölcsöző kunyhóból is látható, de reggelre nyoma sem marad.

Boga bácsi halk, dallamos hangon, mint a télire befűtött búbos kemence, egymás után zsongta, duruzsolta fülünkbe a csodákat, amik Bátyán megesnek. Szólt a garabonciásról, ki tejet kérve a minap is bezörgetett a faluszéli házak egyikébe, s még szerencse, hogy a gazdasszony adott néki a friss fejésből, különben lett volna itt jégeső és áradat!

– A táltosok pedig – mondta –, no, azok a világok közt utazó bűbajosok a hatlábú hátasaikon biz’ gyakorta szállnak erre! Maguknak is látniuk kellett őket úgy három hete, amikor két viharfelleg úgy csapott össze egymással a Békás-rét fölött, hogy én már-már attól félttem, a nagy háborúskodásuk közben még az eget is ránk szakajtják!

Egyre álmosabban hallgattuk, mit mond az öreg, kinek szava akkor éjjel oly őszinte volt, hogy még mi gyerekek is kezdtük elhinni: apánk végül mégis hazatér a frontról. S hogy ez így történhetett, az nem csoda, mert a régi mesélők, mint Boga bácsi, a tábortűz mellett akár a semmiből, a puszta szavukkal is képesek voltak hitet, bizakodást és reményt teremteni!

A gyümölcsöt ma már nem őrzi senki. A tündér lakta Gerjeni-szigetnek pedig, miként a bátyai csószkunyhóknak, nyoma sincs, de éjjelente a Szálláson járva – úgy hírlik – még mindig hallani lehet, amint a föld, a nád, a fák levelei és a Duna loccsanó hullámai időnként ősi regéket sugdosnak, ha épp akad olyan, aki figyelni és megérti őket.

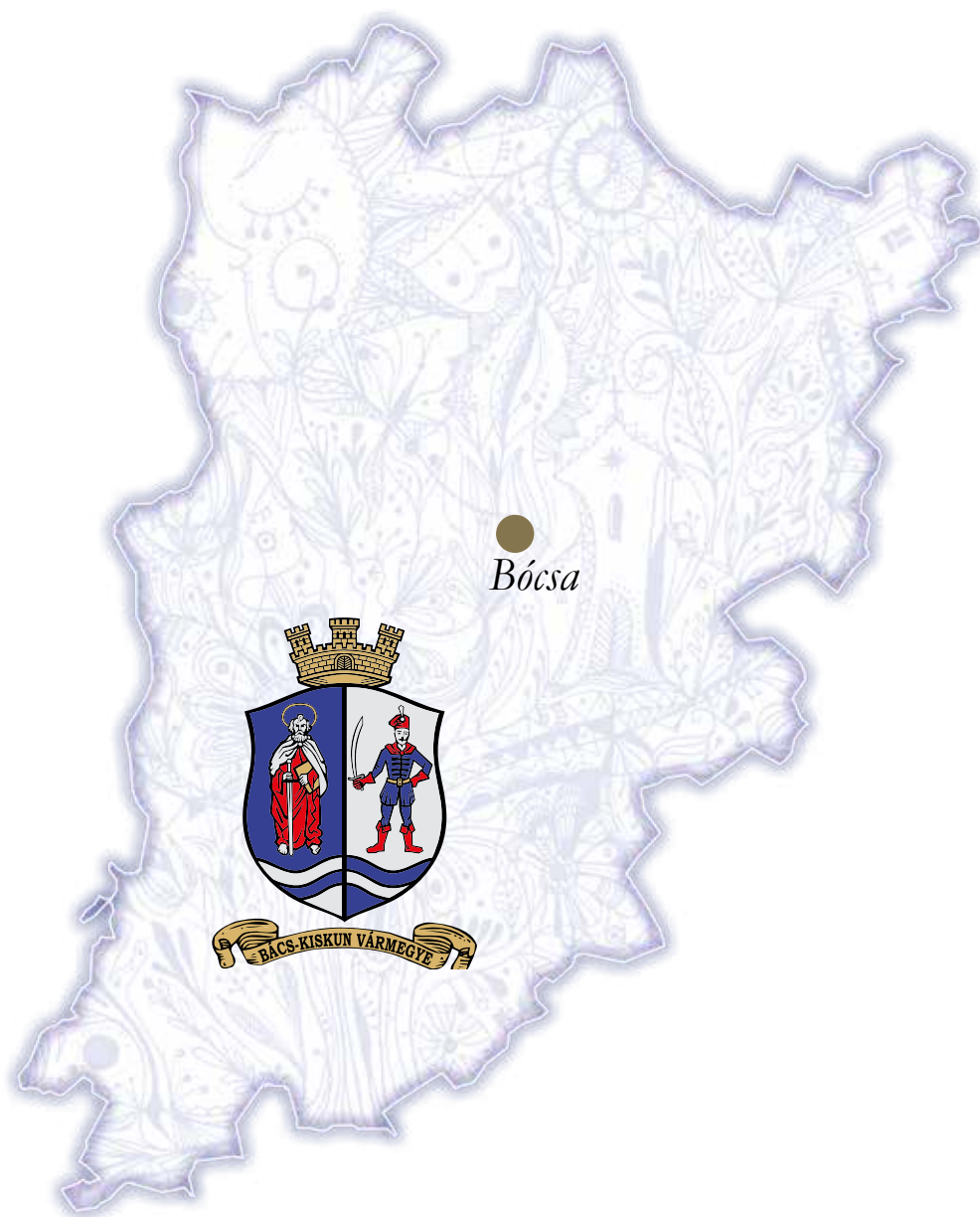
A hét kapuőr

A LEGENDA FORRÁSA

Bócsa – IDŐ: 434 – A hét kapuőr –

FORRÁS:

Magyarság, 1934.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A hét kapuőr

Bócsán – mi az ősidőkben jó Boycha uramról neveztetett el, ki kun nemzetségével a nomád életmódot feladván itt házakat fundálva letelepedett – éppúgy peregnek az évek, évszázadok, miként ujjaink között a homok. Jelzésül azonban, hogy az idő kerekének forgását a helyiek megérezzék, az esztendő egy adott napján (hogy melyiken, az titok) újra és újra bekövetkezik az álomlátás!

Az álmot mindég más bócsai látja, de előre sosem tudható, melyikük lesz az a szerencsés. Általában gyermekeket lep meg ez a kicsinyke csoda, legalábbis így mondják azok, akik ismerettel bírnak a dolog felől. Ők is látták, amit láttak, ám szólni róla soha, vagy csupán egészen vénecske korukban hajlandóak, mert ha túlsággal elterjedne a hír, a kíváncsiskodók ügyetlen kóborlása, szimatolása tán örökre szétkergetné ezt a törékeny bócsai álmot.

Nékem azonban, ki idevalósi sosem voltam, lévén folyvást kószáló vándordeák, ki oskolától oskoláig nyúvóm a bocskort, hogy fejemet új tudással tölthessem meg, van annyi merészségem, mi a bócsai álomlátás elregéléséhez kell. Ama évben, mikoron III. Károly királyunk megkötötte a pozsareváci békét, ezzel végleg kiszorítván szép hazánkból az oszmán törököt, én éppég Szeged városából Kecskemétre tartottam, hogy megnézzem, arrafelé miként állnak a tudományok terén. Hosszú út kanyargott már mögöttem, amit javarészt gyalog tettem meg, így igen örültem, mikor a Templom-hegynél szekerére vett egy földjeiről hazafelé tartó gazda.

– Nálunk megszállhat éjszakára, ha nem veti meg a csürt és benne a száraz szénát – mondta az öreg, mikoron takaros háza udvarára béfordultunk.

– Alvásra nincs is annál jobb – feleltem hálásan. – Köszönöm a szíveslátást, gazduram! Ha kend nem jön elibém, ma éjjel az ároksparon tanyáztam volna, hol kő a párnám, sár a derékaljam, lapulevél a takaróm.

A meleg vacsorától, amit a ház asszonya tett elénk, megelégedve ültünk ki a tornácra, hogy pipát tömve az augusztus végi égboltozat csillagaiban gyönyörködjünk. Halkan térült-fordult köztünk a szó, mígnem a gazda nagy sóhajjal annyit mondott:

– Későre jár, hát tegyük fejünket a kerék közepére! – és már állt volna fel, hogy nyugovóra térjen. Bennem azonban ez a különös szolás felficcentette a deáki kíváncsiság nyugtalan ördögét, hát rákérdeztem:

– Miféle kerékről beszél, gazduram?

Vendéglátóm fürkészőn nézte csillagfényben feredőző arcomat, majd mintha nagy elhatározásra jutott volna, új tömést tett a pipájába.

– Maga, ifiúr, azért van úton, hogy tanuljék – mondta. – Akkor hát figyeljen, mert most elmondom kendnek a Kis-Körösi-erdő titkát.

Ekkor hallottam először a bócsai gyermekekről, akik közül évente egy különös álmot lát. Évszázadok óta így megy ez – állította vendéglátóm –, oka pedig nem más, mint hogy Bócsa ama bizonyos kerék közepe.

– Miféle keréké? – türelmetlenkedtem.

– Csak sorjában – intett pipaszárával a gazda –, ne hirtelenkedjük el! Alig voltam még pendelyes gyerek, nyolcadik évemet ha taposhattam, mikor egy éjjel különös, eleven, színes-szagos álmot láttam. A Kis-Körösi-erdő, mely a falutól nem messze sötétlik, nyelt magába, és bár nékem eszem ágában sem volt menni, a lábam alatt magától futott az ösvény, s vitt egyre beljebb, a fák közé. Rettentőn féltem, a fogam is összekocant, pedig egyébiránt nem voltam én gyáva gyerek, amikor süttött a nap. Álmomban viszont komor éj volt, az árnyak mind földi ürdüngnek, manónak, boszorkának tüntek, a bokrok karmokat növesztettek, a fák ágai utánam nyúltak. Tán ott halok meg félelmemben az álmom elején, ha hirtelen meg nem látom a fényt.

– Miféle fényt?! – éltem át a mesét olyannyira, hogy még a kezemben tartott pipám is kialudt.

– Tábortűznek lobogását, mi az erdőmélyi tisztás közepén nyújtogatta lángjait – felelte a gazda. – Rohantam is felé, hisz ahol rakott tűz van, ott embernek is lennie kell.

– Cseppet sem félt, hogy martalócok karjaiba fut?

– A rabló jobb, mint a boszorka, mert az előbbi csupán megöl vagy rabszolgának ad, míg az ördög szoknyás némbere csontjaidat kifőzve a lelkedet is elveszi – okított az öreg – De hadd folytassam az álmomat! A tisztásra lépve hat vénembert pillantottam meg. Öten a tűz körül ültek, a hatodik egy kissé távolabb állt, két karját a csillagos ég felé tárva, és különös, a torka mélyéről zengő dalt énekelt. Rögtön tudtam, hogy egyikük sem környékbeli, mi több még csak nem is az én időmből való.

– Ugyan miből ókumlálta ki ezt?

– Öltözékük árulta el – felelt a vendéglátóm. – Lábukon kecskeprémes csizmát viseltek, melybe a nadrág szárát bégyűrték. Lábszárvédőjük szintúgy prémes volt, miként elől nyitott, színes hímzésekkel varrott, térdig érő kabátjuk két ujjának vége is. Fejükön csúcsos, felhajtott karimájú børsüveg ült, amin aranyból formált, ékkő szemű cikáda-, másként mondván kabócadíszek csilingeltek. Mindjárt látszott rajtuk, hogy hatalmas urak, akik parancsoláshoz szoktak, de az is, hogy vénebbek, mint a magyarok Kárpátokkal környülkerített hona, amiben élünk.

– Ezt meg miként kell érteni, bátyám? – hökkentem meg.

– Csak úgy, ahogy mondom – bólintott a csillagfénybe vendéglátóm. – Ők hatan, kiknek derekán széles öv, azon pedig díszes tegez, tarsoly és csontmarkolatú tőr sorakozott, még Árpád apánk előtt léptek eme földre. A fűben ott heverték mellettük szép kardjaik, íjaik, mellükön pedig Tengri, az Égúr aranyból kalapált jele függött vastag láncon.

– Hát hunok voltak, bátyám?! – állt el a lélegzetem. – Valódi hunok?!

– Még annál is valódibbak – villantotta rám szemét a gazda. – Mikor a tisztásra léptem, én magam mindezt persze még nem tudtam, hisz oktondi gyermekként honnan is tudhattam volna. Csak annyit láttam, hogy a hat úr, kik harcosoknak tűntek, mind felém fordult és üdvözölt. „Ideje volt a jöttödnek, fiúcska! – szólott az, amelyik korábban énekelt. – Már nagyon vártunk!” „Engemet-é? – tátottam el a számat. – Hát ki vagyok én kegyelmeteknek?” „Emlékünk következő őrizője” – felelte a hatak egyike. Eztán szépen leültettek maguk közé, hátamra prémkabátot terítettek, hogy ne fázzak, majd türelmes szóval elmagyarázták jöttük velejét. Attila hun király – mondták –, akit neveznek Isten ostorának is, midőn béhozta népét eme földre, szokása szerint jurtáját felállítva szekértábort kerítettett köré, hogy népét váratlan támadás sehonnan se érje.

Mivel a hun tengernyi volt, a tábornak is igen nagy lett a kerülete, amibe aztán hét kapun által hét út vezetett.” No, hát az én erdőben lelt hat hunom ezeket volt hivatva őrizni!

– Csakhogy a hat az, bizony, nem hét! – kottyantottam közbe.

– Látom, hogy kedves öcsém tényleg tudós ember – pirított rám huncut mosollyal a gazda, majd nagyot pöffentve pipájából, folytatta álma regéjét. – A hat hun aztat is elmondta akkor éjjel, hogy ahol nekik egykor őrhelyük volt, ott később Árpád népe egy-egy falut fundált, pedig mire ők megjöttek, a hun kapuknak már nyomuk sem maradt.

– Akkor hát honnét tudták a mi magyar eleink, hogy hol kell építkezni?

– Innét! – bökött szíve tájékára vendéglátóm. – Érezték a föld illatából, kihallották a szél zúgásából, vagy a madarak röpte árulta el nekik, én ezt nem sejthetem. Annyi bizonyos azonban, hogy tudták: ahol egykor Attila táborának kapui nyíltak, az mind bőséggel áldott, megszentelt hely.

– Aztán mégis hol voltak azok a kapuk, ha nem titok?

– Mondom én, csak jegyezze fel őket szép sorban agya velejének térképére: Kiskunhalas, Kecel, Akasztó, Izsák, Jászszentlászló és Kiskunmajsa, hol egykoron Attila hun király szekértáborának kapui nyíltak.

– Dejszen ez igen nagy terület, bár meg kell hagyni, kört formálnak – ráncoltam homlokom. – Viszont akárhogy számolom, még mindig csak hatan vannak.

– Szomorú igazság – bólintott a gazda. – Álmom hunjai éppen azért gyűlnek össze azóta is évente egyszer itt, Bócsa közelében, ahol egykoron a szekérvár közepén Attila jurtya állt, mert hetedik társuk, ki ama kaput őrizte, ahol ma Matkó pusztája található, a nagy király halálának éjjelén elveszett. Őt várják vissza, hátha megkerül, és akkor hitük szerint végre mind Tengri elé járulhatnak, letéve nehéz szolgálataikat.

– Hát az álomlátást, bátyám, azt miért küldik el minden esztendőben egy-egy bócsai gyerekeknek?

– Mert kell, hogy mindig legyen olyan, aki a hét hun kapuőr emlékét vigyázza – válaszolta komoly szóval a gazda, mint aki tisztában van saját felelőssége súlyával –, hisz' ha ők kikopnak az emberek fejéből, akkor elveszett társuk sem kerülhet többé elő.

Eztán már csak hallgattunk, némán tekintve fel a csillagokra, miknek ezüst fénye a nagy hun szekértábor kerekének közepére, igényöst Bócsára hunyorgott. Reggelre kelve aztán búcsút vettem jó lelkű vendéglátóimtól, s nem szóltam arról, hogy lelkem mélyén már szikrát vetett az elhatározás, miszerint papírra teszem a bócsai álomlátók és a hét hun kapuőr történetét, így őrizve meg szép emléküket.

Török kard, magyar szerelem

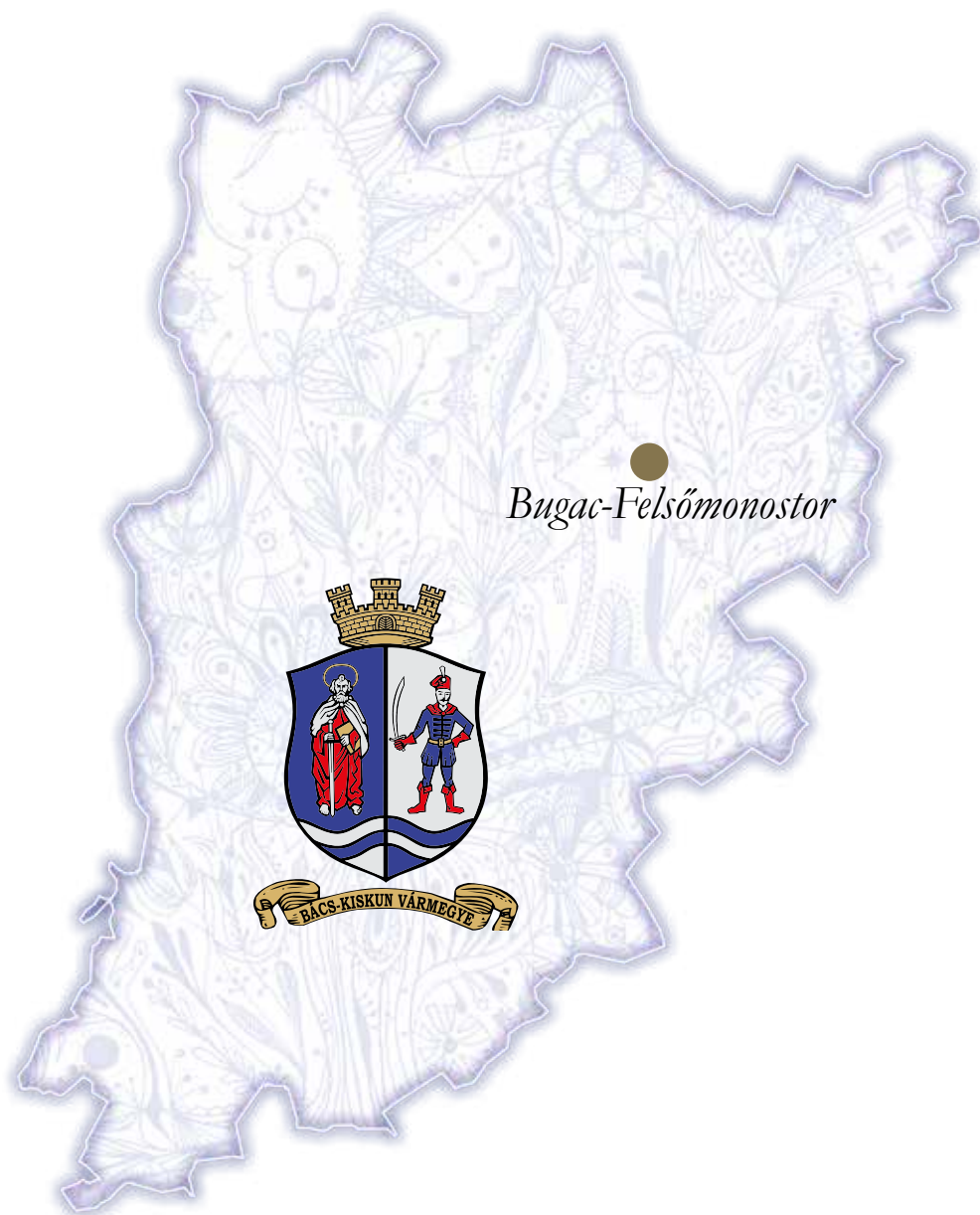
A LEGENDA FORRÁSA

Bugac-Felsőmonostor – IDŐ: 1565 – Török kard, magyar szerelem –

FORRÁS:

Virágh Ferenc: Adalékok a törökkori Gyula epikus énekeihez,

In: Irodalomtörténeti Közlemények, 1967/04.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Török kard, magyar szerelem

Az Úr 1561. esztendejének Szent György havában történt, a büszke és dicső Gyula várában, hogy az ott szolgáló magyar vitézek nagy gerjedelemmel, haragos szóval járultak vezérlő kapitányuk elé.

– Nemes Kerecsényi László urunk, hallgasd meg nagy bánatunkat – állt ki a többiek nevében Beke Pál, kinek kardja alatt akkoriban öt jó lovas szolgált. – Több mint hat hó óta nem láttunk semmi zsoldot. Embereink zúgolódnak, lovaink éheznek, hisz bordája lassanként ennek is, annak is átlíksztja oldalát.

– Arról már nem es szólvá – fűzte hozzá Tegzes Lőrinc, ki szintén híres-neves vitéz volt –, hogy a korcsmáros, a fegyverkovács, a szíjkészítő, no meg a varrólyányok es a vérünket szíják, mert az adóságaink egyre csak nőnek náluk.

– Így igaz! – kiáltott Balázsdeák Márton, a vitézek közül legfiatalabb és leginkább mókára hajló, ki még egy ilyen komor felzúdulás közepette is rátalált a nevetnivalóra. – Leginkább pedig közülük a varrólyányok a legveszedelmesebbek, mert ők éppen a gatyáink körül matatnak!

Muszáj volt ezen hahotázni. Még a várkapitány is elmosolyodott kissé, és így a kardcsörtető számonkérésre összegyűlt vitézek fölül a setét fellegek legjava mindjárt elvonult.

– Értelek én benneteket, fiaim – szólt Kerecsényi. – Azért ülünk itt, eme vastag falak biztonságos ölén, hogy a törököt, ki szép hazánkból Budával egyetemben immár nagy darabot kiharapott, legalább Gyula várától tartsuk távol. Ez a vágyunk és a kötelességünk is. De mit tehetnék értetek, ha pénz, biz’, a ládafiában semmi nincs?

Nagy lett erre a csend, sok jó magyar vitéz csak a fogai között szűrte-sziszegte a csavaros káromkodást. Nézte őket Kerecsényi, aki tudta jól, hogy ha valamit ki nem talál sebesen, a vár hamarost fegyveres ember nélkül marad, mert a katonái vagy éhen vesznek, vagy szertefutva cserben hagyják őt.

– Meglássátok, fiaim, azért lenne itt nékem egy ideám! – emelte fel ismét a hangját Kerecsényi kapitány. – Ha onnét, hol ülnek rajta, nem jön a néktek járó pénz, hát menjetek másfelé érte! Van kardotok, a lovatok is képes még lépni, én pedig kieresztek közületek százötven vitézt. Portyázzátok meg a törököt, és ha sikerrel jártok, lesz zsákmány, hősiességeteknek híre pedig tán a zsoldot is idecsalja végre!

Így történt, hogy ugyanazon év Pünkösd havában a három nemes vitéz, Beke Pál, Tegzes Lőrinc és az ifjú Balázsdeák Márton százötven válogatott lovassal elhagyta Gyula várát, és keresni kezdte a levágható, kifosztható törököt. Járták a hegyeket, cserkészték a völgyeket, leskődtek csendes utak mentén, bokrosban, csalitosban, lápok és folyók partján, de sikerre egyszer sem leltek. A török óvatosan vagy inkább sehogy sem lépett a számára ellenséges vidékre, így a magyar vitézek kardja szomjas maradt.

– Nincs ez így jól, drága bajtársaim – mondta a tábortűz fényébe nézve Beke Pál. – Portyára küldött minket Kerecsényi urunk, de ha továbbra sem lelünk zsákmányt, botorgásunk vége csak annyi lesz, hogy nem a váron bévül, hanem idekinn, az erdők mélyén fordulunk fel éhen.

– Menjünk hát a síkra! – kapta fel a szót nagy hirtelenkedve Balázsdeák Márton. – Ereszkedjünk ki a pusztára, ahol most a kontyos az úr, és ahol őkelme nagy biztonságban érzi magát!

Összenézett a három vitéz, és mivel Tegzes Lőrinc rábiccentette fejét az ideára, Beke Pál sem állt a dolog ellen. Másnap a százötven magyar vad vágtaival hatolt bé az Alföldnek testébe, hol itt, hol ott csípve fülön egy-egy soványka török kereskedőt, csapatától elkóborolt katonát, félbolond dervist és más hasonló alakokat.

– Amit ezeknél találunk, attól biz’ felkopik az állunk – morgolódott Tegzes Lőrinc, de azért másnap reggel ő is lóra ült, és ment tovább a többiekkel.

Egy nap aztán Kunország ama vidékére értek, amit az ott lakó nép Bugac homokának mondott volna – ha tud beszélni. Csakhogy már nem tudott, mivel a török rég felpredálta falvait, tanyáit, szállásait, s őket magukat levágta, rabszíjra fűzte vagy elkergette máshová. Így a táj, amelyen Beke Pálék lovagoltak, immár kietlen puszta volt, ahol az ember tekintete messze kalandozva is csupán üszkös romokat, csonka tornyú templomokat találhatott.

– Bolygó lelkek rémítő árnyainál itt többet aligha lelünk, testvéreim – sóhajtott Tegzes Lőrinc. – A török nekünk csak pusztaságot hagyott.

– Meg egy utat! – mutatott a ligetek, csalitosok között kanyargó széles ösvényre Balázsdeák Márton. – Én azt mondom, várjunk kicsinyt, mert ez az út itt Budáról Belgrádba megyen, ahol a török a mi szegény hazánkból kisajtolta értékeit magának lopja.

Letáborozott hát a százötven gyulai vitéz, és fogyó türelemmel addig vártak, míg aztán harmadnapra felvirradt a szerencsájük. Előbb a port látták meg, amit a közelgők vertek fel, majd színes öltözékek, kopják hegyén csillanó napfény és szekerek zörgése, paták dobogása ért el hozzájuk.

– Ezek törökök, akik Budáról jönnek, és lehetnek vagy kétszer annyian, mint mi – ráncolta homlokát Beke Pál.

– Virtusuk, éhségük és elszántságuk viszont feleannyi sincs – szökkent lovára Balázsdeák Márton. – Ezért hát azt mondom, hegyibe, magyar!

A gyulai vitézek, mint kaptárból felzavart, dühösen zúgó darazsak rontottak rá a meglepett törökre. Az első rohamban sok kontyost levágtak, ám azok hamarost észbe kaptak, és kitörve közülük kergetni kezdték a magyarokat. A pusztában vágatva Tegzes Lőrinc így kiáltott:

– Ha beérnek, meghalunk!

– Ne félj te semmit, komám, mert jó már a segítség!

És valóban: a közeli ligetből, mit hívtak Buczka-erdőnek, hirtelen új magyar sereg rontott elő, egyenest az őket üldöző török oldalának. Nézte Beke Pál, leste Tegzes Lőrinc is, kik lehetnek a váratlan segítők, ám csak mikor a török megfutott, a por pedig eloszlott, akkor vették észre, hogy nem sereg az, csupán a Balázsdeák Márton jó lovásza, aki egymaga hajtotta az ellenségre minden tartalék lovukat, amiket addig a Buczka-erdőben rejtegettek. A hadicsel fényesen bevált, mivel a török is friss magyar seregnek nézte a ménest, és a láttára úgy megfutott, hogy még a szekereket is hátrahagyta, rajta minden kincssel, amit a magyar honból akart kilopni.

A gyulai vitézek oly fényes hadizsákmánnyal tértek haza, amelyet a vár öreg falai tán még sohasem láttak. Csakhogy túl sokan voltak rá, így egynek-egynek csupán annyi jutott, hogy épp fel ne kopjon az álla.

– Még szerencse – csippentette össze ravaszul a szemét Tegzes Lőrinc –, hogy a második szekér melegen es puhán volt bélelve!

Ezzel pediglen arra célzott, hogy midőn Bugac-pusztán átolvasták a zsákmányt, a festett kelmék, szőnyegek halma alól két török nő meg egy fiúcska bukkant elő. Anya és gyermekei igen féltek a vad magyar vitézekről, de Beke Pál védelmébe vette őket, így békében érkeztek Gyula várába.

– A kincsből, pénzből, fegyverekből alig jut ránk valami, ám ez a három rab csakis a miénk – mondta Tegzes Lőrinc, és mindjárt el is osztotta őket. – A legényke legyen a vezérünké, Beke Pálé, mert bár a foglyok közül ő a legfiatalabb, de a fiúkért mindig több váltság jár. Én viszem az asszonyt, mert ha szerencsém van, a férje még szereti, és vissza akarja őt kapni. A leány pedig...

– Ő az én rabom – fogadta el a döntést Balázsdeák Márton. – Meglehet, hogy váltságdíjat sosem kapok érte, hisz csak egy leány, de a szeme... A szeme úgy parázslík, mint az Esthajnalcsillag.

Így történt aztán, hogy a három vitéz levelet küldött a budai pasának, megírva néki: ha tán keresné valaki, hát náluk van egy török asszony, meg annak két gyermeke, kiket Bugac homokjáról ragadtak magukkal. Hamarost jött is a válasz: a rabokat Veli budai janicsár hiányolja, az ő családja került a magyarok kezére, és hajlandó fizetni értük. Elsőként a fiút cserélte ki Beke Pál, ám az érte járó pénzből épp csak a fegyverkovácsnál lévő adósságát tudta kiegyenlíteni. Eztán Tegzes Lőrinc kötött üzletet az asszonyra, csakhogy amit kapott érte, az mindjárt a vár korcsmárosának erszényébe vándorolt.

– Most már a lányon a sor – mondta Beke uram. – Okos légy, Márton öcsém, és annyit kérj érte a töröktől, hogy abból ne csak a lovad, de te magad is jóllakhass legalább egyszer.

Okosnak lenni azonban Balázsdeák Mártonnak nem volt könnyű, mert a közben eltelt négy esztendő alatt (akkoriban ugyanis ily lassan forogtak a váltságdíjúgyek kerekei!) ő biz' rabja lett saját rabjának, a gyönyörű leánnyá cseperedett Fatmának. Úgy tűnt, a leány sem közömbös a szép szál magyar legény iránt, így amikor megjött a levél, hogy Veli janicsár várja őket a Bugaci homokon, Fatma is igen szomorú lett.

– Ne búsulj, szép kedvesem – mondta ekkor Balázsdeák Márton. – Apád elébe állok, a váltságdíjat mind nála hagyom, cserébe pedig megkérem tőle a kezedet.

Felnyergeltek hát két lovat, és kíséret nélkül indultak Bugacra, ott is pontosan a felsőmonostori pusztába, ahol a török már várt rájuk. Azt azonban a bús szerelmesek nem tudták, hogy Veli janicsár megleste őket, s látván, hogy a magyar vitéz kíséret nélkül érkezik, gonosz terv fogant meg agya velejében.

– Minden vagyonomat fiam és feleségem kiváltására költöttem – morfondírozott a török magában. – Leányom szabadságáért a pénzt immár a magas Portától kellett kikönyörögnöm, és bár meg is kaptam, jobb helyen lesz az nálam, mint a gyaur kutyánál. Ahogy nézem, ezt a magyart én egyedül is ledöföm! Elrejttem hát ide a váltságdíjat, hogy később jól élhessek belőle, Budán pedig majd azt mondom, hogy lám, itt van a leányom, a csere tehát sikeres volt.

A csengő-bongó érmék a bőrszényben így kerültek hát Felsőmonostor-pusztán a földbe, ám onnét 450 esztendőn át senki elő nem találta azokat, mert midőn Veli janicsár a magyar vitéz mögé osont, hogy ledöfje őt, Fatma figyelmeztetőn kiáltott, s ekként végül Balázsdeák Márton volt az, ki vérét vette reménybeli apósának.

Ásó, kapa, taliga

A LEGENDA FORRÁSA

Császártöltés – IDŐ: 1743 – Ásó, kapa, taliga – Vörös mocsár és Császártöltés kialakulása –

FORRÁS:

Wicker Erika–Knipl István: Császártöltési legendák és valóságalapjuk,

In: Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében az ezredfordulón 10. (1999–2005) 37–45. o.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Ásó, kapa, taliga

Történt vala a régi időkben – amikor a török már nem dúlta többé szép hazánkat, mert erős akarattal, éles acéllal ki lett innen verve –, hogy a császár...

Na jó, de melyik? A nép hol I. Lipótot, hol Mária Teréziát, hol II. Józsefet emlegeti, ám én a szoknyát viselő uralkodónőre teszem a voksomat, hiszen az falu, amelyikről az alábbi történet szól, az ő idejében fundáltatott, ráadásként én magam jobban kedvelem a fehérszemélyeket holmi piperkóc uracsoknál.

Szóval történt egykor, hogy a Bécsben trónoló császárnő híret vette, mily szép érseki palota áll Hajóson.

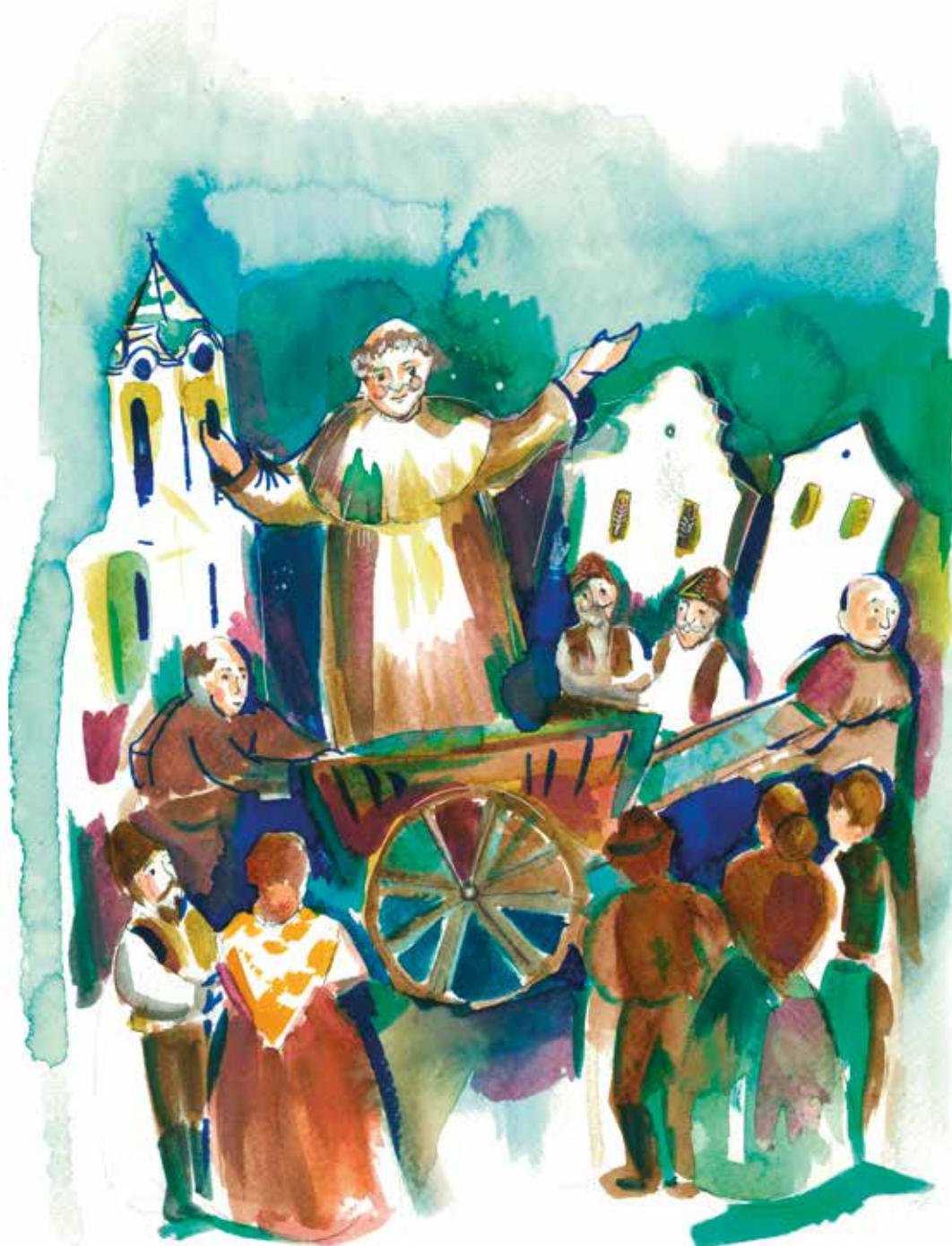
– Saját szememmel kell azt látnom, még ha az utazás hónapokig tart is! – jelentette ki az uralkodónő, ám a kancellárok óvva intették.

– Magyarország hírhedt rossz útjairól, hintókereket marasztaló saráról, tengelytörő kátyúiról, felség!

– Akkor hát küldjetez üzenetet minden faluba, városba az összes helyi uraknak, hogy kezdjék el sietve bétömni a kátyúkat, felszárítani a sarat és kisimítani útjaikat, mert én mindenképp elindulok, és ahol kényelmetlenség ér, ott leüttetem a felelős fejét!

Rögvest szertefutott a hír egész Magyarországon, nagy rémületet keltve a kicsiny és nagyurak szívében egyaránt, hiszen elhanyagolt, rossz útjaik miatt most igen könnyen lelhetett közöttük áldozatra a bakó. Még szerencse, hogy a császárnő nagy udvartartással utazott, így igen lassan haladt, és mindig jó előre tudni lehetett, merre szándékszik továbbmenni. Útvonalán ki is rendelték mindenhol a népeket, hogy a hintók elöl félrehányják a tengelytörő köveket, elsimítsák a rázkódást okozó buckákat, gödröket, vagy hidakat építsenek a patakok, erek fölé.

Legnagyobb kutyaszorítóba azonban éppen az érsek keveredett, hiszen a császárnő egyenest az ő palotáját akarta látni. Ám Kecskemét felől érkezvén őfelségének ehhez előbb át kellett volna kelnie az Örjegen, ami akkoriban a Kunság egyik legveszedelmesebb mocsarának hírében állt. A hajósi polgárokat aligha zavarhatta ki töltést építeni anélkül, hogy megharagudnának érsekükre, ráadásul a környék a török dúlása óta szinte pusztaság volt, ahol munkára fogható embert alig lehetett találni.

Mást mégsem tehetett az érsek, mint minden tanyához, pásztorkunyhóhoz, kalyibához futárt menesztett, mondván: aki él és mozog, mind fogjon ásót, kapát, taligát, mert az Örjegen át hamarost útnak kell lennie.

A környéket lakó népek akkoriban javarészt a kunok maradékai voltak, akik a török elől sikerrel bújtak meg a mocsarakban. Életüket annak köszönheték, hogy természetük igen nyakas, csakis a maguk kedve szerint mozuló emberekké tette őket. Az érsek hírnökeit csöndben meghallgatták, rá is bólintottak a parancsszóra, így jelezvén, hogy megértették azt, de amikor a lovasok eltávoztak, mégsem fogtak ásót, kapát, taligát, inkább csendben morogva mentek a maguk dolgára.

Mikor meghallotta ezt az érsek, mérgét lenyelve magához szólította ékes beszédű szerzeteseit.

– Menjetek a kunok közé, és emlékeztessétek őket, hogy ezen a tájon én vagyok az Úr legfőbb pásztora, tehát amit én parancsolok, az olyan, mintha maga az Úr parancsolta volna.

A szerzetesek szét is futottak a környéken, és ahol volt templom, abban, ahol még az sem volt, ott a gémeskút tövében vagy épp a tanya udvarán hirdették ki ismét, hogy aki üdvözülést remél, az fogjon ásót, kapát, taligát, és induljon rögvest töltést építeni. A kunok őket is meghallgatták, a szép szavakra rá is bólintottak, így jelezvén, hogy az ájtatos kérést megértették, de amikor a szerzetesek eltávoztak, ők mégsem ragadtak ásót, kapát, taligát, csak csendesen morogva mentek a maguk dolgára.

Ezt hallva az érsek immár éktelen haragra gerjedt, és maga elé hívatta Hajós kapitányát.

– A kunok sem futárparancsra, sem a szerzetesek szép szavára nem mozdulnak – mondta. – Menjen hát kegyelmed, trombitálja össze minden kardot bíró emberét, és regulázza meg végre azt a nyakas népséget, különben a császárnő minket fog bakó elé vetni, ha a hintaja mocsárba ragad!

Lóra kapott a kapitány, vitte a korcsmákban verbuvált kevéske fegyveresét, ám a kunok jó előre meghallották, mi készül ellenük, és nem is tétlenkedtek. Ravasz pákászuk a katonák elébe ment, hogy alázatos szóval ajánlkozzék:

– Átvezetem én a vitéz urakat a lápon – mondta –, eltévedve nehogy a kanyargós ösvények alattomos csapdájába essenek.

A kapitány, aki már alig várta, hogy nyakas kunokat kardlapozzon, rögvest a pákász után indult, magával rendelve embereit. Az Örjeg mélyére érve aztán a ravasz vízi ember, mint szeszélyes lidércfény, eltűnt, magukra hagyva a katonákat, akiket sorra be is nyelt a láp, míg végül csupán veres köpönyegük terült szét a víz színén. Később tán épp ezért hívták az Örjeget Vörös-mocsárnak is – ezt nem tudhatom, ám annyira biztos, hogy kapitánya pusztulását hallva az érsek végképp kétségbeesett. Oltár elé térdelve küldte bánatos imáját az égbe, onnan remélve jó tanácsot, és nem is hiába, mivel a pirkadat előtti utolsó, legsötétebb órában sugallatot kapott.

– Küldj üzenetet a császárnőnek, ki most épp Budán tölti idejét, és őszintén tárd elé, miként fogott ki rajtad az Örjeg mocsara és a kunok makacssága. Meglásd, az uralkodónő erős kezű, ám bölcs is egyben, így meg fogja érteni a helyzetedet.

Az érsek ezt hallván – vagy csupán álmódván, ki tudhatná? – rögvest hívatta írnokát, és kacskaringós levelet diktált, melyben arra kérte a császárnőt, hogy bocsássa meg néki a tehetetlenséget, de sehogy sem bír a makacs kunokkal, emiatt immár azt sem tudja, mitévő legyen, hogy a kért töltés elkészüljön.

Mária Teréziát az üzenet valóban Budán érte, ő pedig fényes homlokát ráncolva csóválta fejét, meghallgatván fő tanácsadóját, aki mindjárt vasas katonákat akart küldeni a makacskodókra.

– Mi értelme lenne karddal kényszeríteni azt a kevés magyart, aki a török rablánc és vérszomja elől megmenekült? – forgatta okos gondolatait. – Töltést építeni úgysem vagynak elegenden, ráadásul meggyűlölnék uralkodójukat, aki annyi baj és szenvedés után tovább akarja gyötörni őket. Nem! Szavamra, mást kell itt tenni!

A császárnő maga is írnokot hívatott, és mindjárt két fontos levelet diktált. Az érseknek szánt válaszban ez állt:

„Semmit ne aggódj, mert úton a segítség!”

A másikban pedig ez:

„Jöjjetek el sovány földjeitekről, jó oberschwabeni alattvalóim, mert új, a tiétekénél ezerszer dúsbabb lakhelyet találtam nektek. Kezetek szorgos, ügyességetek híres szerte a birodalmamban, így hát amint megépítettétek az Örjeg mocsarán átvezető töltést, cserébe akkora birtokot kaptok e helyt, hogy egymás közt felosztva azt, a legszegényebb sem tudja majd a sajátját egyetlen futással bejárni.”

Alig változott kettőt a Hold arca, mikor dereglyék érkeztek le a Dunán, tele olyan németekkel, akik eladdig a Bodeni-tó és Ulm között éltek nagy szegénységben. Ámulva nézte őket az érsek, amint kirakodtak, szekeret béreltek, s már indultak is tovább, az Örjeghez. Mivel lakniuk is kellett valahol, egy arra alkalmas helyen saját falut építettek maguknak, s hogy véletlen se feledjék, mi erre a dolguk, Császártöltésnek nevezték el azt. Ám a házak még el sem készültek teljesen, a kémények is csak itt-ott füstölögtek, de a szorgalmas svábok már fogták is az ásót, kapát, taligát, és nekiláttak a legfőbb munkának: utat építettek szeretett uralkodójuknak a mocsáron át.

Úgy mondják, Hajóson végül mégsem fordult meg soha egyetlen császár sem, a töltésnek még látszanak nyomai azonban, és hogy valóban létezett, arra bizonyosság Császártöltés szép települése, ahol az érsek által megszeretett, a szőlőhöz, borhoz igencsak értő szorgos svábok ma is szép számmal élnek.

Búcsú

A LEGENDA FORRÁSA

Csólyospálos – IDŐ: 1970 – Búcsú –

FORRÁS:

Csólyospálosi Földtani Feltárás TT – Varangykő tanösvény,

In: Kiskunsági Nemzeti Park

honlap <http://knp.nemzetipark.gov.hu/csolyospalosi-foldtani-feltaras-tt-varangyko-tanosveny>

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Búcsú

A kővágat szélén ültünk, lábunkat az ásóhossznyi mélységbe lógatva. A többiek mind behúzódtak a teherautó árnyékába, csak mi ketten túrtuk a tűző nap forró sugarait. A pusztán fölött remegett a levegő, a másfél kilométerre lévő falu vörös háztetői vibrálva izzottak a kánikulában.

A kezeit néztem. Sosem láttam még olyan vén kezeket. Mintha sziklából faragták volna őket, de azt is oly rég, hogy már lekoptak, itt-ott megtöredeztek, s tán még moha is ült rájuk. A vaskos ujjak hajlásánál, a mély repedésekben kőpor fehérlett, a tenyeret sárgás bőrkeményedések páncélozták, a tövig kopott körmök megbarnultak, az inas csuklón, a hirtelen elvékonyodó bőr alatt jól láthatóan lüktettek az erek. Az öreg bal kezével a kőperemre támaszkodott, jobbal a mezítlás cigarettát tartotta.

Munkás kezében Munkás cigaretta.

A vén kővágó valahová messze, mindenén túlra nézett. Szemét résnyire szűkítette, hogy ne bántsa a nap, barnára cserzett homlokán, sűrű borostával fedett arcán időnként egy-egy verejtékcsepp gördült le.

– Aztán mióta vágja itt a követ, tata? – kérdeztem a fiatalok pimaszságnak álcázott zavarával. Ő továbbra is a távolba nézett, de látszott rajta, hogy szándékában áll válaszolni, csak előbb jól megfontolja minden szavát, mert egy sem lehet közöttük hamis.

– Krisztus urunk születése után épp 1001 évvel kezdtünk bele – szólalt meg végre.

– Az sem ma volt! – próbáltam tréfálni, de ő komoly maradt, és rájöttem, komolyan is beszél.

– Abban az esztendőben fedezték fel itt a darázkövet, mikoron I. István királyunkat koronázták – simította meg bal kezével a vágat szélét, amin ültünk. – Errefelé nincs hegy, ahonnét építésre jó sziklát lehetne fejni, hát igen megörültünk, és mindjárt neki is láttunk a kővágásnak. Amit itt kitermeltünk, abból lett a környező szállásoknak alap, meg ahol a vályog gyöngye lett volna, olykor falazat is.

– Így épült a falu? – kérdeztem ostobát, de legalább kicsinyt megnevettettem vele az öreget.

– Nem volt itt akkor még falunak nyoma sem! – mondta. – Mi jurttákkal érkeztünk, lóháton és székeken cipelve az életünket, de amint felleltük új hazánkat, mindjárt építkezni kezdtünk. Eleinte jó volt a földbe váj, náddal, sással takart kunyhó is, de aztán rátaláltunk a darázskőre, és annak segédelmével szállásokat, tanyákat kezdtünk emelni, egymástól jó messzire, hogy legyen elegendő helye a jószágnak, nyájnak, gulyának, ménesnek.

– Szép lehetett.

– Az volt – szívott bele cigarettájába az öreg. – Csak az a sok fene szúnyog ne jött volna mindig ránk a Bogaras-tóról meg a többi pocsolyás vízről, amit máskülönben semlyéknek hívtunk.

– Szóval itt egykor víz volt? – néztem körül a poros, száraz földeken.

– Ahol a nyári melegben ki nem száradt, ott volt – bólintott az öreg. – Olykor még ezt a kőbányát is belepte, és akkor sárban dagonyázva, bokáig-térdig vízben állva, piócától, szúnyogtól szenvedve vágtuk a varangykövet.

– Hát nem darázskőnek hívják?

– Mainapság leginkább annak, merthogy van benne ez a sok apró likacs – simította végig megint a vágat oldalát az öreg –, de mondják sár-, gyp-, mocsárkőnek, máshol meg cupáknak is.

– Kemény munka lehetett a kővágás jó szerszámok nélkül – gördítettem tovább a beszélgetést.

– Kemény, nem kemény, meg kellett csinálni, mert szükség volt rá. Jöttünk is szép számmal, aztán a pásztoroktól ellesett kontyos kunyhókat építettünk nyári szállásnak nádból, és nekiveselkedtünk a munkának. Akkoriban István király parancsára annyi templom, monostor, kápolna épült, hogy alig győztük vágni a követ alapnak, támfalnak, falazásnak. Nézze meg jól ezt a szép sárkővet, amin ülünk! Ilyenből épült a soltszentimrei Csonka-torony, a Bor-Kalán nemzetség monostora Szeren (*ma Pusztaszér*), a bugac-felsőmonostori monostor és bazilika, de még a kecskeméti Szent Miklós-templom támpillérei és temetőkertjének hajdani csontháza is. Mit mondjak? Szép, szorgos, jó idő volt az a néhány száz esztendő, mígnem aztán ránk rontott a kutyafejű.

– Az meg miféle szerzet?

– Maguknak nem tanítanak abban a híres iskolában semmit? – csodálkozott az öreg. – Hát a tatár! Akkor hengeredett ránk a haragvó Isten általuk való büntetése, amikor IV. Béla királyunk ült a trónon. Azazhoggy nem is ült, inkább csak billegett szegény, mert egyik oldalról a magyar nagyurak, másiktól az otthont kereső kunok, harmadiktól pedig a Batu kán mongoljai rángatták, tépték, abajgatták, gyötörték őt kegyetlenül. Volt neki annyi baja, hogy azt sem tudta, hol áll a feje, amiatt vesztett csatát Muhinál. Aztán meg nekünk lett nagy futásunk, mert a tatár felprédálta árva hazánkat egészen a Duna vonaláig, de délen még a tengerig, Split városáig is eljutott.

Gyanakodva pillantottam a vén kővágóra, aki egyedül többet tudott a magyar történelemtől, mint az IFA teherautó árnyékában hűsülő négy munkás összesen, akik korábban a köveket a platóra rakták. „Persze nem csoda – gondoltam aztán magamban mosolyogva –, ha egyszer ő maga is végigélte azt a sok esztendőt!”

– Jól emlékszem – szólalt meg, mintha szavaival mindjárt az iménti titkos és kissé gunyoros gondolataimat akarná helyreütni –, miként futottunk a nádasba, mocsárba, a lápi szigetekre vagy egészen a Dunának túlpartjára a vad ördöglovasok elől. A tatár mindent feldúlt, irgalmat sem gyerekekkel, sem asszonnyal, sem vénnel szemben nem ismert, és amit elrabolni nem tudott, azt dühében felgyújtotta. Mikor a kutyafejű végre eltakarodott, a Magyar Királyságnak ezen a részén nem maradt más, mint üszkös romok, temetetlen holtak csontjaitól fehérülő mezők, és a lápi rejtekhelyekről előbotorkáló kevéske túlélő nyomorúságos pusztasága. Úgy is maradt volna minden, ha Béla király át nem adja a Duna és a Tisza közét a kunoknak, akik aztán addig-addig éldegéltek itt, mígnem végül lassacskán ők maguk is magyarrá váltak.

– A kővágással mi lett? – mutattam a lábunk alatt tátongó széles vágatra, amiből a helyiek évszázadokon át nyerték a jó darázskövet.

– Ha valaha szükséges volt a munkánk, hát akkor csak igazán! – csillant fel az öreg szeme büszkén, s még a szája sarkában is mintha megjelent volna valami mosolyféle.

– Míg a kunok a régi hagyományaik szerint temetkeztek, időnként a sírkamráikba is innét vágattak követ. Ilyet láthat, akit érdekel, Csengelén.

Leginkább azonban házakat, templomokat, pusztai csárdákat, istállókat kellett építeni, és mi azokhoz itt, Csólyos-pusztán fejtettük a követ.

Tekintetem ismét az öreg kezére vándorolt. Mióta beszélgetni kezdtünk, már a harmadik cigaretta szívta, ami most megremegett az ujjai között.

– Indulnunk kell – ugrottam le a vágat aljára, hogy a teherautóhoz menjek.

– Nem jönnek már többet, igaz-e? – kérdezte a vén kővágó.

– Amit ma viszünk, abból még megépül a tsz tehénistállója – mondtam, s hirtelen elöntött a szégyen, pedig semmiről nem tehettem, hisz én csak a sofőr voltam. – Az elnök elvtárs azt mondta, nincs többé szükség a darázkőre. Jön helyette a betonlap és a téglafalazat, ami jobb, erősebb, modernebb is.

– Beton és tégl – biccentett az öreg, ám közben nem rám, hanem az előző napi vihar által kissé megtépázott nádkunyhójára meg a körötte heverő szerszámaira: a vésőkre, faékekre, lapátokra, csákányokra nézett.

– Bevigyük a faluba? – kérdeztem, de ő nem felelt. A rakodók már türelmetlenül füttyögtek, kiabáltak. Valóban mennem kellett. – Akkor hát... az Isten áldja meg!

– Azon már túl vagyunk – mosolyodott el haloványan az öreg. – Majd' ezer esztendőn át lehettem darázkővágó, aminél szebb, hasznosabb szakmát én nem ismerek, úgyhogy ennyi áldással ki is békülök.

1970-et írtunk, amikor az utolsó kőszállítmányt Csólyospálos mellől elfuvaroztam. Ha kíváncsiak, honnét, hát ma is megnézhetik a nyílt színi vágatot, csak látogassanak el a természetvédelmi területre, és járják végig a Varangyó tanösvényt.

Jut eszembe: ha netán meglátnák ott az öreg kővágót, kérem, adják át néki szívbeli üdvözlőmet!

A lélekgyógyító víz

A LEGENDA FORRÁSA

*Dunapataj (Szelid) – IDŐ: valamikor 1541–1699 között
– A lélekgyógyító víz – A Szelidi-tó története*

Forrás:

<http://toszallo.hu/about-us/>

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

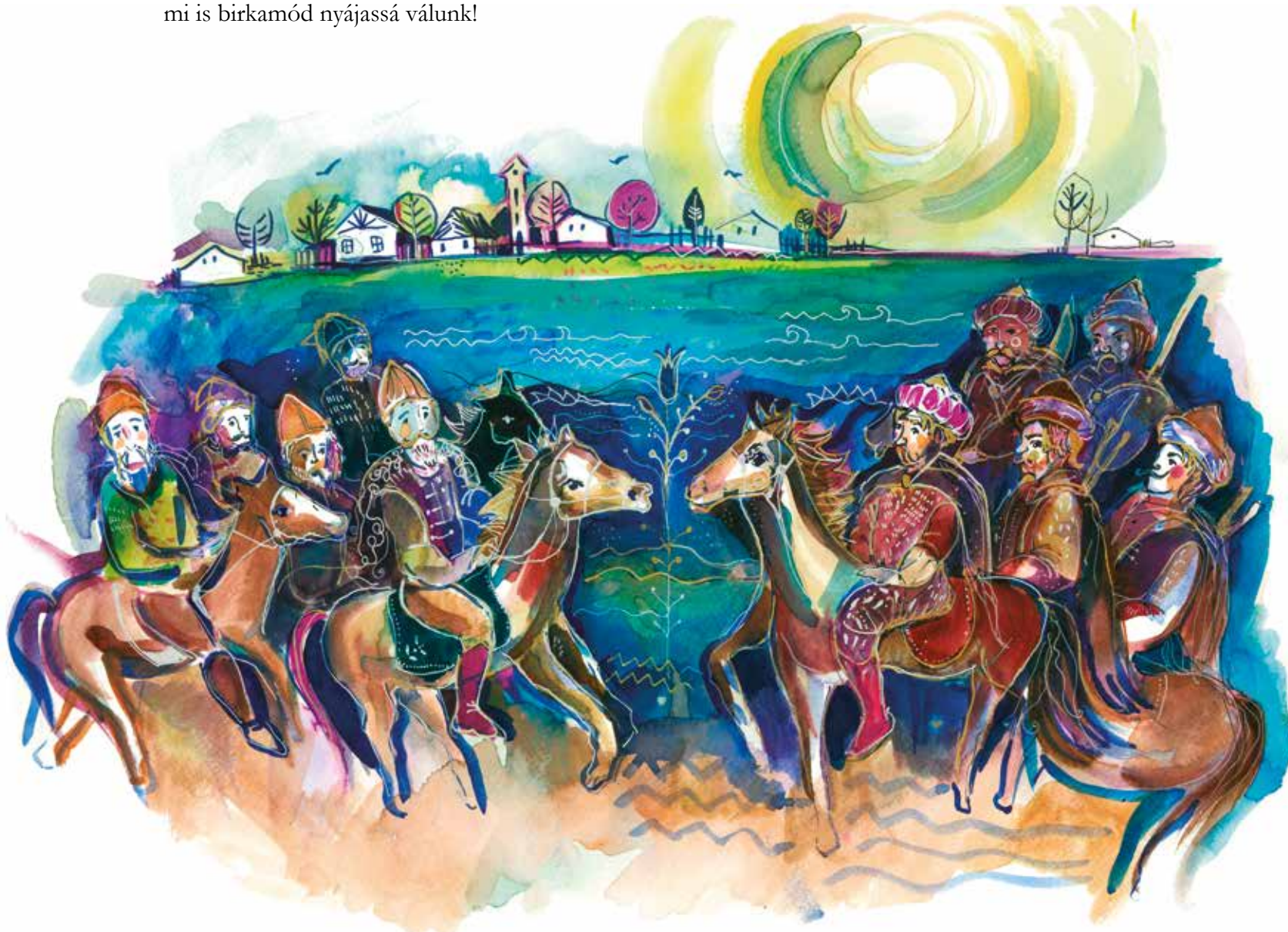
A lélekgyógyító víz

Állt egykoron a Szelidi-tó partján egy kicsinyke falu – alig 20-25 nádtetős, vert falú házzal –, mely a Szelid nevet viselte, és arra, biz', rá is szolgált. Az ott élők legöregebbje sem emlékezett olyan időkre, amikor a környéket véres dúlás, kardcsörtetés verte volna fel, és a falu lakói maguk is békeszerető, csendes természetű emberek hírében álltak. Mondják, hogy mikor a török Buda bevételére indult, útközben egy vérmes természetű, rablásnak és fosztogatásnak élő aga, bizonyos Ügür, Szelidre akart rontani. Negyven szpáhijával meg is közelítette a falut, ám ekkor a Vár-domb erődjéből vad vágtaival elébe vágott Bence vitéz, hogy vassal állítsa meg őt. A tó partján találkozott a két sereg, ám hiába rántottak kardot, handzsárt, hiába csikorgatták fogukat egymásra bósz haraggal, s pajzsukat is hiába dönggették buzogányaikkal, így riogatva a másikat, csatába ugratni lovaikat mégsem tudták. Hosszan toporzékoltak ott, ám harci kedvük egyre lanyhult, karjuk tétlenül hullott oldalukhoz, és a lelkükbe békesség költözött. A török és magyar vitézek végül leszálltak lovukról, majd pedig mindőjük saját csöndességétől zavartan közös tábortűzhöz ült.

– Mi lelt minket, hogy nem kaszaboljuk egymást, pedig a muszlim és a keresztény isten is ezt várná el tőlünk? – kérdezte Ürgü aga, mire Bence vitéz így felelt.

– A tó ennek az oka, merthogy bűvereje van. Vize minden ember csontjába jó szándékot, elméjébe megbékélést, lelkébe derűt csepegtet. Nézd a lovainkat! Míg ideértünk, úgy hajtottuk őket, hogy patáik megvéreztek, ám most, hogy a tóban állva isznak, már egyiken sincs semmi seb.

– Úgy hát itt kulacsainkat meg nem töltjük, mert ha ebből a szelídítő vízből cseppnyi is a fényes szultán seregéhez jutna, soha el nem foglalhatnánk Budát – szólta az aga nagy borzadállyal, s mindjárt a lovára kapott. – Inkább sebest visszafordulunk, s ezt a falut békében hagyjuk, mielőtt még mi is birkamód nyájassá válunk!

Megmaradt hát Szelid, és – bár Buda bukása után az adóját sok-sok éven át a szultánnak fizette – végül mégsem a török–magyar háborúskodás lett neki a veszte.

Hát akkor mi? – joggal kérditek.

Vannak, akik úgy tudják, hogy volt egy leány, kinek keresztségben kapott nevét örökre elmosta a víz; szegény, szomorú sorsú félárva, kinek édesanyja a szülésbe belehalt. Apja pedig, aki mindennél jobban szerette feleségét, bánatában megzavarodott, és a korcsmában ledöntött borital áradatával félresöpörte józan esze maradék gátjait, így engedve bé magába az ördögöt. A Szelidi-tó partján ő volt az első ember, kire a víz bűvereje hatni nem tudott, emiatt a benne elfészelt gonosz folyvást tombolt, naponta ütve-verve félárva leányát, mondván: csakis ő tehet az anyja haláláról.

A leány szelíden tűrte a bántást, jajszót is alig hallatott. Védelmére persze nem kelt senki, még ha sajnálták is őt, hiszen a szelidiek mind nyájas természetű emberek voltak, akik sosem pöröltek senkivel. Az ördög azonban, aki az apában lakott, napról napra kegyetlenebbül tombolt, a leány pedig mást nem tehetett, mint napszállta után mécsvilágnál imádkozott azért, hogy a halál végre megváltsa őt keserves sorsától. Egy éjjel aztán fohászokodás közben elaludt, majd arra ébredt, hogy az olajmécs felborult, s a ház lángokban áll. Kifutott az útra, várván, hogy apja is követi, ám az részegségében oly mélyen aludt, mint kút mélyén az éjféle sötétség.

Így szabadult ki az ördög a tébolyult férfiből, ám nem távozott mindjárt, hanem előbb a ház tetejére ugrott, s vad fújással, süvöltéssel szerteszórta a lángokat. Szikrák szökkentek Szelid minden házára, lakói pedig hiába riadtak, s próbálták oltani a tüzet, azt maga az ördög terelgette szét. A csendes kis faluból reggelre nem maradt más, mint üszök, rom és pernye.

A leány, látván mit okozott az ő imádságos mécsesének lángja, nagy keservében mindjárt a tóba gázolt, hogy belefojtsa önmagát. Mikor a víznek a közepére ért, karjait szétártta, s hagyta, hadd húzza hideg, sötét ölébe a mélység. Ám ahelyett, hogy elmerült volna, háta alá valami kemény, göcsörtös sziget került, ami egyre emelkedett. A leány rémülten pillantott körül, két hatalmas, sárga szemébe nézve az őskígyónak, mely fejét hátrafordítván, lassanként jött fel a víz mélyéről, imígyen szólva utasához:

– Nevem Ourobosz, a világkígyó. A magyarok őshazájában születtem, onnét hoztak magukkal táltosaik, kézzel kézre adva engem, hogy csatában, vészben ügyeljek rájuk. Mikor aztán Árpád vezér új hazát lelt, főtáltosa eljött ide, s a földet hosszan megrepesztve vizet engedett belé, hogy nékem kényelmes szállásom legyen. Azóta itt élek a tó mélyén, sok vándorlás után végre megbékélve szelíden és csendben.

– Engedj engem meghalni, Ourobosz – szólott ekkor a leány. – Nincs nekem már maradásom ebben a világban.

– Régóta figyellek, gyermek – felelte az őskígyó –, és értem a szavadat. Néked valóban nincs helyed már a földi világban, de a holtak birodalma sem vár. Sokat szenvedtél, sokat túrtél, a lelked mégis patyolat maradt, ezért én most téged tündérré teszek, kit ezután úgy hívnak, Szelíd.

Igaz-e vagy sem, de van, aki hiszi, hogy a Szelidi-tó mélyén él azóta is az őskígyó, aki honkereső útjuk során óvta a magyarokat, és a leány, aki sok szenvedés után tündérré változva őrizte a gyógyerejű vizet.

Petrovicsból Petőfi

A LEGENDA FORRÁSA

Dunavecse – IDŐ: 1838–1842 – Petrovicsból Petőfi –

FORRÁS:

Dienes András: A legendák Petőfije. Magvető Kiadó, 1957

Lejegyezte: Borbély Lajosné Tóth József kérésére

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Petrovicsból Petőfi

Miként a pillangónak hosszú és keserves munkájába kerül, míg szűk bábjából, testét meggyötörve előbújik, azonként vezetett szenvedésekkel teli út ahhoz, hogy Petrovics Sándor nemzetünk nagy költőjévé, Petőfi Sándorrá legyen. Miképpen történt a dolog? Ezt a dunavecseiek mesélik nagy biztonsággal. Szavukat pedig miért is ne fogadnánk el szent igazságnak, ha egyszer szem- és fültanúik – mikor még éltek olyanok! – anno bizonyítani is tudták azt.

Ma már bizton tudható, hogy a Szabadszállásra települt Petrovics család számára az 1838-as esztendő a katasztrófák éve volt.

– Immár nekünk itt a vég – mondta Petrovics István, ki tegnap még jómódú mészáros és kocsmabérlő, mára viszont épphogy csak földönfutó koldus nem lett. – Termésünket elmosta az árvíz, üzletfeleim becsaptak, ráadásul akiért kezességet vállaltam, az sem tudott fizetni, így végül a mi maradék vagyónkánkat árverezték el az ő adóssága fejében.

Ettől kezdve a családfő, aki addig sem volt túlsággal szelíd és jó kedélyű, végképp mogorva, folyvást haragvó természetű emberré lett. Keserű mérgét csak növelte Sándor fia, aki az oskolából kimaradván inkább „semmije nincs” vándornak állt.

– Miféle habókos ábrándokat akarsz te kergetni odakünn, a széles nagyvilágban? – kiabálta Petrovics István a kapuban állva a távozó legény után. – Hát nemcsak a pénzünk, szép, kényelmes életünk, de még a kisebbik fiam szép esze is odalett?

Petrovics Sándor gyalog rőtta az ország egyszer poros, máskor sáros útjait, hol egyik, hol másik városban bukkanva fel, maga sem tudván, mit keres. Színész szeretett volna lenni, ám teátrumba kerülni nem volt reménye, a verselés pedig, amit kedvvel űzött, fityinget sem hozott egyébként sem létező konyhájára.

– Folyvást korog a gyomrom, a hangjától már aludni sem tudok, és a ruha is kezd lefoszlni rólam – kesergett ivócimboráinak. – Ráadásul az engemet ideig-óráig befogadni hajlandó rokonok, barátok is végképp elfogyatkoztak, hát jobbat immár nem tudok: beállok katonának!

1839. szeptember 6-a volt az a nevezetes dátum, amikor az osztrák–magyar haderő Gollner-féle 48. számú gyalogezrede magába fogadta Petrovics Sándort. A törekeny alkatú, lázas tekintetű legény zokszó nélkül végezte szolgálatát, örülvén, hogy van hol hálnia, van mit ennie, és még némi zsold is csörög a zsebében. Utóbbi a kimenői során a hasonszőrű, vagyis a teátrum és költészet iránt lángoló barátai társaságában költötte el annyi borra, hogy álmai végképp szomjan ne haljanak.

Ki tudja, meddig szolgált volna Petrovics Sándor, a mi „reménybeli pillangónk” a sereg szoros gubójában, ha ezredét Zágrábba nem vezénylik, ahol tífuszt kapott.

– Ez már a második alkalom – mondta a szigorú Römer doktor, hősünk bölcs és jószívű ezredorvosa –, hogy maga a kórházi ágyat nyomja.

Látom a papirosokból, hogy Grazban állomásozva ideglázzal kezelték, és abba is majd' belepustult. Maga, fiam, éles eszű, művelt, de beteges alkat, aki nem való a hadseregbe, ezért én most leszerellem!

Petrovics Sándor 1841. február 28-án kapta meg az obsitot. A sereg kitette a szűret, ám a barátai nem hagyták cserben. Kapott tőlük ruhát, alvóhelyet, sőt valami csekélyke fizetéssel járó munkát is, ám nyugtalan vére megint csak tovább hajtotta. Bármilyen színész akart lenni, ezért nyakába vette a világot, és előbb Pápára, majd Pozsonyba, végül Győrbe gyalogolt, ám mindhiába, mivel őt befogadni kész társulatot sehol nem talált. Lapult még a zsebében annyi pénz, hogy hajón Pestre vitesse magát, és ott végül be kellett látnia: ha nem akar hamarost éhen halni, muszáj hazatérnie.

Dunavecscén a Petrovics család igen nagy szegénységben élt. Tető volt a fejük fölött ugyan, a családfő pedig továbbra is kocsmát bérelt, amiből épp csak eltengődtek, ám hogy még egy éhes szájat is eltartsanak, az szóba sem jöhetett.

– Mészáros leszel, különben fel is út, le is út! – bömbölte Petrovics István, hatalmas öklével úgy verve az öreg asztalt, hogy az csaknem összerogyott.

– Tanulnia kéne inkább, hisz jó feje van hozzá – mondta csendesen nyomortól meggyötört édesanyja, Hruúz Mária.

– Oskolába vissza nem mehetek, mert arra nincsen pénzem – felelte erre szelíden Sándor, majd apjára vetve tekintetét megércesített hangon így folytatta: – Mészáros pedig nem leszek, mert a húscsafatolástól irtózom, s az én lelkem egyébként is színpadra és a szavak rímes mezejére teremtett!

– Akkor hát takarodj innét, te semmirekellő! – üvöltött akkorát Petrovics István, hogy egész Dunavecsén hallani lehetett. – Rég nem vagy te már madárfiók, hogy a pusztá pityogásodért etessünk!

Ám ha egy családban az atyai szigor mellé anyai szeretet is társul, mely utóbbi képes megszelídíteni az első haragvását, akkor mégsem eszik olyan forrón a kását. Hrúz Mária igen szerette az ő ábrándos lelkű Sándor fiát, aki így mégis otthon maradhatott, viszonylagos békére lelve addig, amíg az idő kiforogja, hogy mit is kezdjen magával.

Mivel Sándort a szülői ház nagy nyomora és setét komorsága rettentő mód bántotta, ezért ideje nagy részét azzal töltötte, hogy Dunavecsén kóborolt. Jól azonban e szűk léptű vándorlásban sem érezte magát, mert úgy képzelte, hogy az utcán sokan ferde szemmel néznek rá.

– Ottan megy az elszegényedett Petrovics semmirekellő nagyobbik fia!

Ezt olvasta ki Sándor a reá vetülő pillantásokból – még akkor is, ha nem volt igaz –, és ettől a keserűség folyvást ott ült a torkában. Ha legalább jó homoki borral leöblíthette volna a lelkét mardosó bánatot, akkor tán könnyebbé válik számára a lét, csakhogy ezt akkoriban két okból sem tehetette. Egyrészt nem volt pénze a búfelejtő nedűre, másrészt a kocsmát Petrovics István, az apja vitte, aki aligha tűrte volna el, hogy tétlen kezű fia naphosszat az orra előtt igyék.

Szerencsére akadt egy hely Dunavecsén, ahol a számkivetett vándormadár mégis jól érezte magát. A mai Fő út 59-es szám alatt egykor Pető Mihály asztalosmester műhelye állt, ahová Sándor mindig örömmel tért be. Szerette a friss forgács illatát, az asztaloslegények vidámságát, de legkiváltképp a mestert, aki mindig örült neki. Ők ketten napokat tudtak átbeszélgetni, okosan forgatva meg nyelvükön a világ dolgait, így hamar kiderült, hogy a gondolataik egy srófra járnak. Mikor a barátságuk patakja folyóvá szélesedett, Pető mester már komolyabban is mert kérdezni szeretett vendégétől:

– Mondd, fiam, miért vagy te itt nálunk Dunavecsén mindig oly bánatos?

– Már hogy ne volnék az, mester uram – sóhajtott Sándor. – Apám a mészárosmesterség felé taszigálna, anyám az oskolapadba akarna visszaszuszakolni, én azonban színpadra vágyom, hisz ott megtalálható az egész világ!

– Ennyit még magamtól is értek – erősködött tovább Pető uram. – Csakhogy te az utcán is oly lógó orral jársz, mintha egész Dunavecsét fel akarnád söpörni vele.

– Megvallom, hogy nem szeretek Petrovics fiú lenni – súgta önnönmagát is szégyellve Sándor. – Apám dolgoz, jó, bár pár év óta szerencsétlen ember, anyám oly tiszta szívű, szerető asszony, amelyet fiú csak akarhat magának, ám a népek manapság kárörömmel, gúnnyal ejtik ki a Petrovics nevet. Tudja, én Pesten ízig-vérig magyar költőnek érzem magam, ám itt nem vagyok több, mint a bukott mészáros semmirekellő fia.

– Akkor hát – szólt óvatos csendességgel Pető mester –, légy az én fogadott fiam!

– Ezt meg miként érti, bátyám? – hökkent meg Sándor.

– Én csak úgy, hogy igen megkedveltelek, ezért – ha te sem bánod – néked adományozom a Pető nevet.

– Fiává fogadna? – nyúlt meg a költő arca.

– Ha papiroson nem is, de névleg szívesen.

– Akkor hát mostantól én Petrovics helyett Pető fia legyek?

– Úgy valahogy – nevetett fel az asztalosmester. – Legyél te a Pető fia, vagyishogy...

– Petőfi! – értette meg végre Sándor, és arca menten felderült.

Így történt hát – mondják Dunavecsén –, hogy 1842 májusában *A borozó* című versét még Petrovicsként jegyezte a költő, ám ugyanazon év novemberére a pillangó végre előbújt a bábból, és színes szárnyát kitarva a *Hazámban* című költeménye alatt – amely így kezdődik,

*Arany kalásszal ékes rónaság,
Melynek fölötte lenge délibáb
Enyelgve űz tündér játékokat,
Ismersz-e még? oh ismerd meg fiad!*

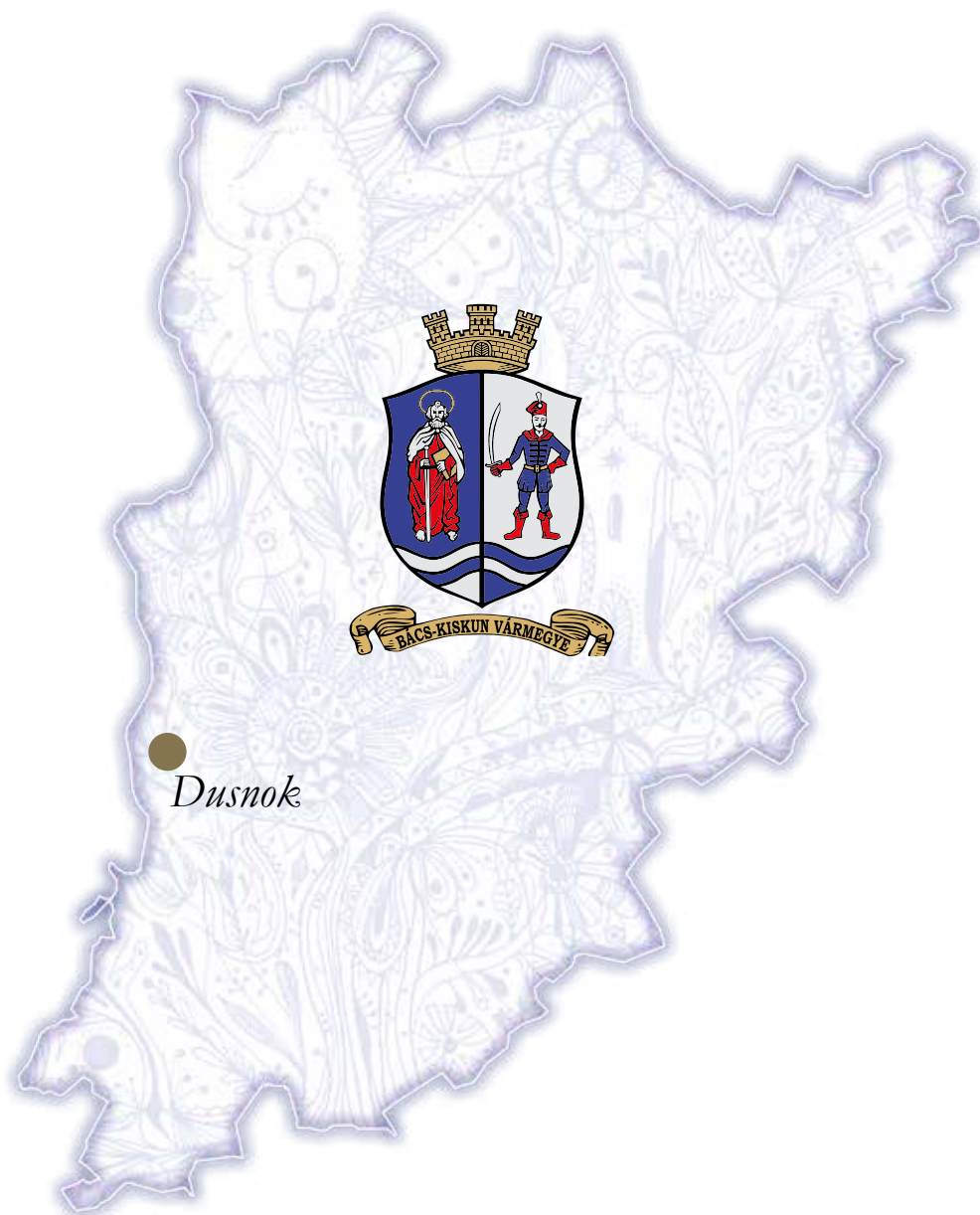
– már ez állt: Petőfi Sándor!

A könnytó

A LEGENDA FORRÁSA

*Dusnok – IDŐ: 1600-as évek dereka – A könnytó –
Bárth János: Mária-kápolna és a Mária-forrás Dusnok határában,*

*In: Két víz között. A Duna–Tisza közti nemzetiségek és népcsoportok hagyományai.
Bács-Kiskun Megyei Nemzetiségi Alapítvány és a Cumania Alapítvány, Baja–Kecskemét, 1999. 23–42.old.*

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A könnytó

A ma ismert szép és kedves Dusnok község határában az 1600-as évek derekán a Vajas patak partján gubbasztott Feket kicsiny faluja, melynek immár nyoma sem látszik. A környék pusztta volt, amit a török feldúlt, s akiket mégis meghagyott lakukban, azokat folyvást kegyetlen adókkal sújtotta. Mintha ez nem lett volna elég, a feketiek szerencséje ama napon fogyott el végleg, amikor új bírójuknak Göbolyös Miskát választották, aki csellel, ármánnyal, kígyónyelvű udvarlással jutott magas székébe. A falu, amin uralkodhatott, nem volt sem nagy, sem gazdag, alig állt harminc házból, de lakói szorgalmasan művelték földjüket, az oszmán áradat közepette is híven tartották krisztusi hitüket, és éltek, miként hagyták nekik.

Azt azonban, ahogy Göbolyös Miska bánt velük, miután a bírói székbe lopta magát, nem sokáig túrték. Hogy földet, legelőt sajátított ki magának, pedig azok addig a feketiek közös használatában voltak, még lenyelték valahogy. Amiatt is csak morogtak, hogy Göbolyös ingyen dolgoztatta a fuvarosokat, akik az új házához fát szállítottak. Ám amikor a bíró meg akart botoztatni két legényt, akik ki merészeltek menteni matató kezei közül egy leányt, kire Göbolyös szemet vetett, már nem hallgattak tovább.

– A falu közös akaratából ezennel leveszünk téged a bírói székről! – jelentette ki a feketiek szószólója. – Mi választottunk, mi is takarítunk el!

– Átkozott kutyák! – acsargott erre Göbolyös, öklét rázva. – Megbánjátok ti még, hogy nem tiszteltetek!

A megátalkodott ezután egyenest az istállóba ment, felnyergelte lovát, és nagy port kavarva rögvest odahagyta a falut. A feketiek meg nem állíhatták őt, pedig volt közöttük néhány előrelátó, bölcs öreg, aki úgy sejtette: baj lesz ebből még, hisz a sebzett rókánál nincs vadabb és aljasabb.

Eltelt egy, majd két, azután három hét is, Göbolyöst senki sem látta azonban. A feketiek lassacskán kezdtek megfélemedezni róla, annál is inkább, mivel az új bíró mindent szépen, igazságosan irányított, és a jóba biz' könnyű beleszokni. Mikor aztán a negyedik hét első éjszakáján rájuk rontott a vész, már nem volt mit tenni.

– Itt a török! Fussatok! Meneküljtek! – harsant a kiáltás Feket legvégéből, és oly sebesen terjedt tova, miként a tűz, amelyet a nádtetőkre vetett csóvák lobbantottak. A kicsiny falut lovasok rohanták meg, ám fejükön nem turbán, hanem szőrkuicsma ült, mivelhogy azok Szejdi pasa tatárjai voltak, akik még a bugyogós töröknél is sokkal kegyetlenebb martalócok hírében álltak.

Ahogy a feketiek kifutottak a házukból, hogy pusztá életüket mentse, a fekete füst és a lobogó lángok háttere előtt egy sötét alakot pillantottak meg, ki lován ülve magyarul óbégatott:

– Íme nektek a büntetés, amiért választott bírátokat elkergettétek!

Göbolyös Miska volt az a megveszekedett alak, aki sértettségében egyenest Szejdi pasáig futott panaszával, elhítelve véle, hogy a feketiek aranyat, ezüstöt rejtegetnek házaikban, amit átadni a szultán kincstárának nem akarnak. Muszáj volt ekkorát hazudnia, különben a pasa nem adott volna mellé katonákat, akik bosszúját beteljesíthették – ám másnapra bizony nagyon megbánta eme bűnét!

– Hol az arany? – üvöltött Göbolyös arcába a cseribasi, azaz a tatár csapat parancsnoka. – Hol az ezüst, te hitetlen kutya, amit ígértél? A házakat mind feldúltuk, a foglyokat kivallattuk, még sincs a kincsből itt mákszemnyi sem!

– Tán elvitték máshová – sápadozott Göbolyös, ám a cseribasi nem volt ostoba. Tudta ő, no meg az elfogott feketiektől is hallotta, hogy aki idecsalta őket, az nem más, mint az elkergetett bíró, aki a pasa hadi népét használta fel lelketlen bosszújához.

– Karóba vele! – rendelkezett végül a tatárok parancsnoka. Hiába sírt-rítt, üvöltött az égre, Göbolyöst végül a felperzselt falu közepén mégis karóba húzták.

Feket falu népe – már aki túlélte a borzalmas éjszakát – rettegve várta, mi lesz most a sorsa, ám a cseribasi csak köpött feléjük, majd lova oldalát megrúgva csapatával együtt elvágatott.

A feketiek jó részének élete megmaradt ugyan, ám a füstölgő, üszkös romok és Göbolyös Miska karón rángó teste hamar a pusztába kergette őket. Ott aztán egybegyűltek, átadván magukat a keserves sírásnak, hiszen semmijük sem maradt. Úgy mondják, a könnyeikből lett az a soha ki nem száradó tó, amelyiknek a partján ma gyönyörű kápolna áll.

Ennek a kápolnának meg az a története, hogy a feketiek könnyéből nem csupán a tó, de annak közelében egy csodás szomorúfűz is kisarjadt. A Mennyegek fenséges országában ülve Szűz Mária meghallotta az árván maradt feketiek zokogását ugyanis, és megesett rajtuk a szíve, leszállt közéjük, hogy megvigasztalja őket. A fűzet ő ültette, meghagyván néki, hogy egyetlen fertályóra alatt nagyra, lombosra, szépre nőjön, mert annak árnyékában ülve akart beszélni azzal, aki eléje járult.

Szűz Mária tehát vigaszt nyújtott a nagy bánatban, és áldását adva a jó feketiekre, szétszította őket a környező falvakba, hogy ezután ott éljenek. Miután végzett, indult volna vissza a Mennyországba, ám mivel a magyarok feje fölül továbbra sem múlt el a veszedelem, mindig akadt valaki, aki a könnytóhoz járult, hogy segítségét kérje. Ott maradt hát Szűz Mária a fűzfa alatt, türelmesen meghallgatva azt, aki búját elébe hozta. Ha kellett, csodát tett, máskor a könnytónak tükrén sétált, annak vizében mosott, de még olyat is láttak az arra járó kapások, hogy gyermeket fürdetett benne.

Mikor már nem maradhatott tovább, Szűz Mária egy szép képet akasztott a fűzfára, mely őt magát ábrázolta, s úgy megáldotta azt, hogy ha a bajba jutott emberek igaz lélekkel imádkoztak hozzá, a belőle áradó fény vigaszt, erőt és gyógyulást hozzon. Végül az évszázadok kegyetlen vasfoga előbb a festményt, majd magát a fűzfát is porrá ropogtatta, ám a környékbeli emberek hite megmaradt. Kápolnát emeltek ott, hol egykor Szűz Mária leszállt az égből, és a könnytó vize még ma is áldó, hűvös hullámokkal simítja azt, kinek lelke jó, hite töretlen, és bújában-bajában segítséget kér.

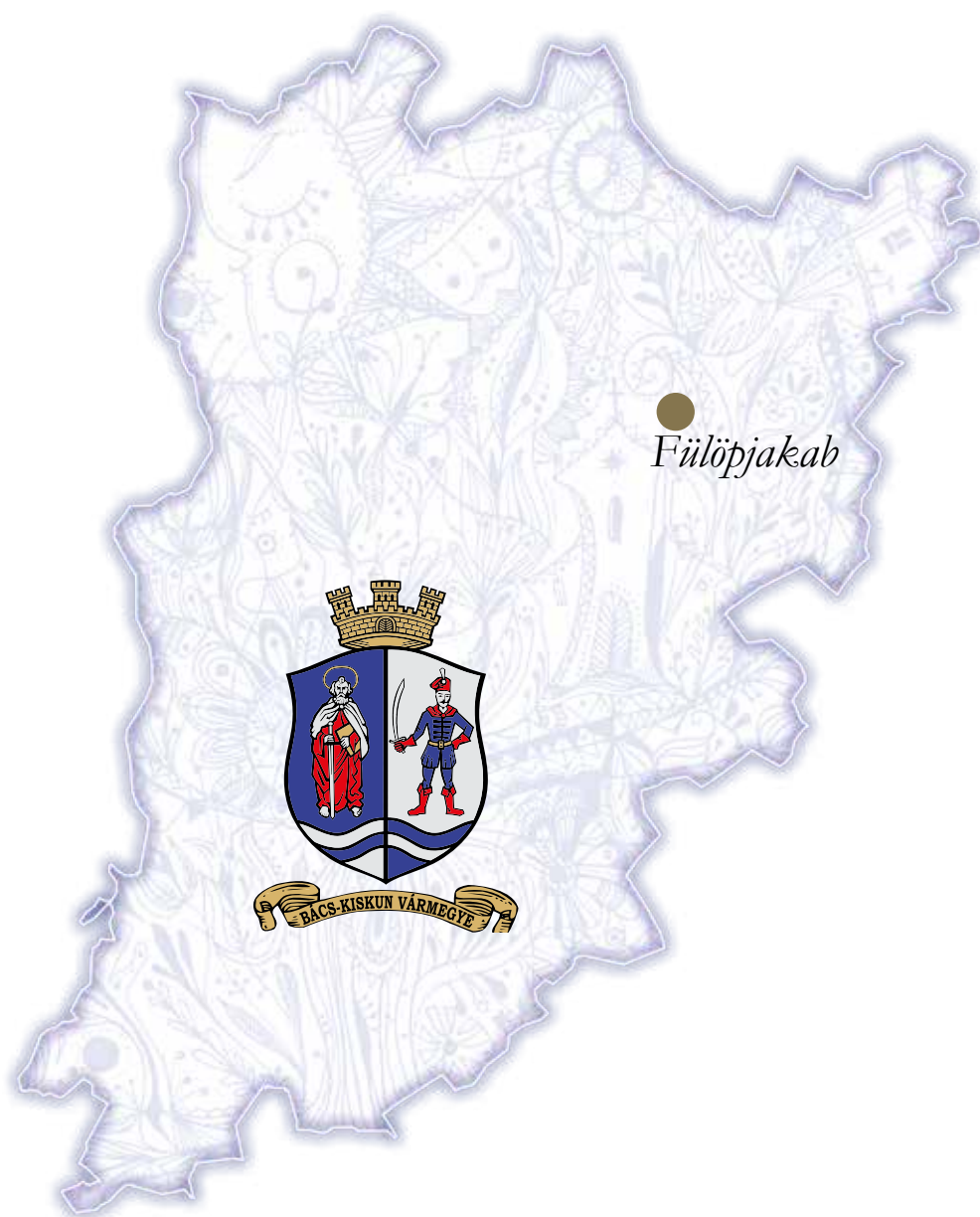
Isten akarata

A LEGENDA FORRÁSA

Fülöpjakab – IDŐ: 1840 – Isten akarata –

FORRÁS:

Kovács Márta, Fülöpjakab

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Isten akarata

1840 forró nyarának derekán történt velem az a különös eset, amit van szerencsém most elmesélni a szavamra figyelőknek. Vándorszínészként a tágas Alföldet járva éppen Kecskemétről Szeged felé koptattam szép hazánk poros útjait, mivel úgy hallottam, arrafelé több keletje van a csepűrágóknak, mikor a napszállta az egykor volt soknevű falu határában ért utol. Hogy miként lehet egy falunak sok neve? Hát csak úgy, hogy az évszázadok során hívták már Fülöpkei, avagy kiskunfélégyházi Jakabszállásnak, Fülöp Jakabszállásnak vagy egyszerűen csak Jakabszállásnak – ami egyébiránt e hely legősibb, királyi passzusban elsőként 1407-ben lejegyzett titulusa –, mígnem aztán jött Mohács, a török pedig hosszú időre pusztává gyalulta a falut és annak egész környékét.

Jómagam is Jakabszállás-pusztaként ismerkedtem meg hazánk eme zugával, minthogy akkortájt a Harmincz-tó alsó csücsökénél, a Miska-halomtól délre semmi több, csupán egyetlen csárda állt. Tanyák persze látszottak szép számmal, ha az ember alapost körülnézett: a környéken én magam legalább tucatnyit tudtam felfedezni, pedig még csak alapos sem voltam!

Az a csárda viszont... No, az nem akármilyen csárda volt! Már messziről látszott, hogy csak nemrégiben építhették, hiszen a lenyugvó Nap sűrű fényében hófehéren ragyogtak meszelt falai, tetején a nád frissiben volt verve, zöldre festett ajtaja és ablakai pedig a tavaszi falevelek eleven színét idézték. Mivel éjszakai szállásra volt szükségem, pénz azonban alig valamicske csörgött a zsebemben, gondoltam, hogy a gazda jóindulatára bízom magamat, és bekéretőzöm az istállóba. Ahogy közeledtem a szép házhoz, kicsinyt különösnek tartottam, hogy egyetlen ló sincs kikötve a rúdhoz, és szekér sem áll az udvaron, de tán – gondoltam – a helyieknek, akik szép tanyáikról ítélve szorgos népek lehettek, még túl korai az idő a mulatozáshoz.

Az ajtó jól zsírozottan, nagy csendességgel nyílt meg előttem, én pedig a küszöbön át mindjárt az ivóba léptem, amit nagy hőkkenetemre egészen üresen találtam. A vadonás új asztaloknál, a még mindig friss forgácsillatot eregető székeken és a fal mellé állított padokon senki sem ült, a padló pedig oly fényesen, tisztán simult nyűtt csizmám talpa alá, mintha még sosem jártak volna rajta.

– Gyűjjék elő, ha él itt valaki, különben mindjárt ellopom az egész korcsmát! – kiáltottam tréfálkozva, mivel úgy tapasztaltam, a csárdában szeretik, ha az új jövevény derűt hoz magával. Nevettetni azonban akkor és ott nem volt kit, így kezdett bennem felkerekedni valami rossz érzés.

Tán betyárok jártak erre, és megölték, akit a csárdában találtak? – morfondíroztam magamban az ivó közepén állva, s már azon voltam, hogy úgy távozzam, miként jöttem, amikor végre megnyílt a hátsó ajtó.

– A jó isten megáldja kendet, vigyen, amit csak akar, de előbb igyék, egyék nálunk tisztességgel! Hegynek is beillő, irdatlan pocakját maga előtt tolva sietett elibém a korcsmáros, két kezét, mely vértől vereslett, fehér kötényébe törölgetve.

– Most vágtam le két tikot, tekintetes uram! – magyarázta, midőn észrevette szörnyülködő pillantásomat. – Mindjárt nyársra is húzom őket, és amíg pirulnak, bort kerítek a nagyságos úrnak!

– Amit mond, kedves korcsmárosom, abban mindjárt két dolog is hibádzik! – feleltem erre. – Ad egy: sem tekintetes, sem nagyságos úr nem vagyok, de még csak a mezei „úr” titulust sem birtokolhatom, mivel csupán egyszerű vándor csepűrágó volnék, méghozzá a likas nadrágú, üres erszényű fajtából. Ebből következik mindjárt az ad kettő: nincsen nekem pénzem borra, sült madárra sem, így a pimaszságom csak arra elegendő, hogy éjszakára a kend istállójába bekéredzkedek, ám oda is ingyé’.

Ezt hallva a csárda gazdája hosszan és igen csendesen nézett rám, miközben kopasz fején, halántékán és kettős tokáján verejtékcseppek gördültek alá, majd hirtelen bólintva szólt:

– Nagyobb baj is esett Mohácsnál! Maga az én kedves vendégem, ezért hát ne törődjék a fizetéssel, csak válasszon helyet, ahol tetszik, és amire leteszi azt a likas nadrágját, jómagam már itt is vagyok a borral!

Csalafinta csapdát sejtettem én ebben a különös viselkedésben, mely cseppet sem emlékeztetett az általam ismert korcsmárosok habitusára, ám a vadonás új, mégis üres csárda rejtélye túlságosan izgatott, hát mindenképp ki akartam azt bogozni. A bor, amit a vendéglátóm, kinek neve egyébiránt Ficzor Lőrinc volt, kancsóban tett elibém, jó homoki fajtának bizonyult. A korcsmáros magának is hozott kupát, majd mindkettőnkét színig töltve mondta:

– Igyék, drága fiatal barátom, és amiért betért az én szerény csárdámba, újra csak az öreg isten áldása szálljon kegyelmedre!

A homoki jól csúszott, az első pohár mindjárt könnyebben perdülővé tette a nyelvemet, hát egenyest rákérdeztem arra, ami az oldalamat fúrta:

– Árulja el, Lőrinc bátyám, ha már annyira örül nekem, hogy még az üres erszényemet sem bánja: miért nincsen itt senki kettőnkön kívül?

– Előbb igyunk még egyet! – töltött nagy buzgósággal a korcsmáros, én pedig úgy gondoltam, tán részeggé akar tenni, hogy aztán leüssön, kifoszson, majd elásson a hátsó kertben.

Lehet próbálkozni! – hőbörödött fel bennem mindjárt a duhaj ifjonti vér. – Az italt jól bírom, ezzel a széle-hossza egy emberrel pedig akkor is elbánok, ha a két kezemet hátrakötözik!

– Jól van, igyunk! – mondtam, s felemeltem a kupát, hogy egy szuszra nyeljem le a homokit, ám amikor ajkamhoz ért az első csepp, képtelen voltam többet inni.

– Hát magának sem megy, deák uram! – sírt fel hirtelen Ficzor Lőrinc, a maga teli poharát egyenest a kármentőbe hájítva. – Pedig abban bíztam, hogy aki messziről jön, annak tán csak sikerülni fog.

Ezután kezdett ömleni belőle a szó, mellyel sebesen elpanaszolta, miért üres a csárda.

– Meg vagyok átkozva, drága barátom – rítta. – Ezt a csárdát kora tavasszal építettem erre a jó helyre, amit számos tanya és malom vesz körül. Úgy képzeltem, a gazdák majd nálam pihenik ki a napi munka fáradalmait, de láthatja: az ivó mégis üres!

– Azt látom, de az okát még mindig nem tudom – mondtam, miközben többször is meg-megpróbáltam inni, ám az ajkam folyvást eltaszította a teli poharat. – Boszorkányos bűbáj ez, vagy mi?!

– Sejtésem sincsen – felelte búsan Ficzor Lőrinc. – Annyit tudok csak, amennyit kend is tapasztal. Aki nálam akar inni, az első pohárral még elbír, de a második, amelyik kellemetesen bodros bódulattal tölthetné meg a fejét, már sehogyan sem megy le a torkán. Hát miféle csárda az, ahol nem lehet lerészegedni, duhajkodni, cigány hegedűjét cincogtatni?

– Tán a zene is elakad?

– Meg se szólal, hacsak nem valami ájtatosat játszik a prímás. Ki lett próbálva, kérem! A víg zene benne rekedt a hegedűben, cimbalomban, dudában mind, ám amikor zsoldárdallamot pengetett a cigány, az úgy szólt, hogy majd' kivitte az ablakot.

– Aha! – biccentettem erre, majd felállva székemről a falakat kezdtem vizsgálgatni. – Aztán mondja csak, gazduram, honnét hozták a köveket az építéshez?

– Honnét is? No... Hát a Herka-tó mellől! Van ott egy bucka, amit úgy hívnak, hogy Templomdomb.

– Tudja-e a történetét?

– Valamit mondtak az öregek – vonogatta vállát Ficzor Lőrinc, kinek kerek képén verejték helyett most könnyecseppek útjai száradoztak. – Állítólag ükapáink idején, a mohácsi csatavesztéskor azon a dombon egy falu állt még, aminek nevét már senki nem tudja. Mikor a török szpáhik szertenyargáltak, a pap összeterezte híveit, akik messze földön híresek voltak ájtatosságukról, és így szólt hozzájuk: „Ha mind tiszta szívvel, igaz lélekkel imádkozunk, az Úr meg fog minket menteni a pogány veszedelemtől!” Le is térdelt az egész falunép, fejet hajtva küldték könyörgésüket az égre, és mivel mind józan életű, szorgalmatos és erkölcsös népek voltak, az Úr megkönyörült rajtuk.

– Hogyan?

– Mikor a török feléjük nyomakodott, a falu lakossága papjával együtt rögvest a Mennybe lett emelve, a templomot pedig, hogy a pogányok meg ne gyalázhassák, a bölcs Isten hüvelykjével a földbe nyomta.

– Maguk pedig megtalálták, és a köveiből csárdát építettek! – mondtam, majd felvéve a kancsót kimentem az udvarra, sőt ki a kapun is, majd az út közepén megállva a jó homoki borból bőséggel addig nyeldekelttem, míg csak bírtam szusszal.

Ficzor Lőrinc, aki végig a nyomomban volt, egészen belesápadt az igazságba, amit akkor este megértettem véle:

– Ebben a csárdában részegnek lenni, duhajkodni, vad táncot járni, menyecske szoknyáját fellebbenteni, ököllel, bicskával virtuskodni, ha ezer évig áll is, akkor sem lehet, mert a köveit szent helyről hoztuk – mondta nagy csendességgel Ficzor Lőrinc. – Akkor meg minek legyen?

Azzal fogta a lámpást, amit a kezében tartott, és úgy bevágta az ivóba, hogy annak az üvegghasa menten raptyúra tört. A petróleum tüstént szétszaladt, a lángok éhes farkasokként martak padlót, széket, asztalt, gerendát, ám amikor a nádtető is tüzet fogott, és a környék tanyáiról lóháton, szekéren jöttek a gazdák segíteni, a korcsmáros megállította őket.

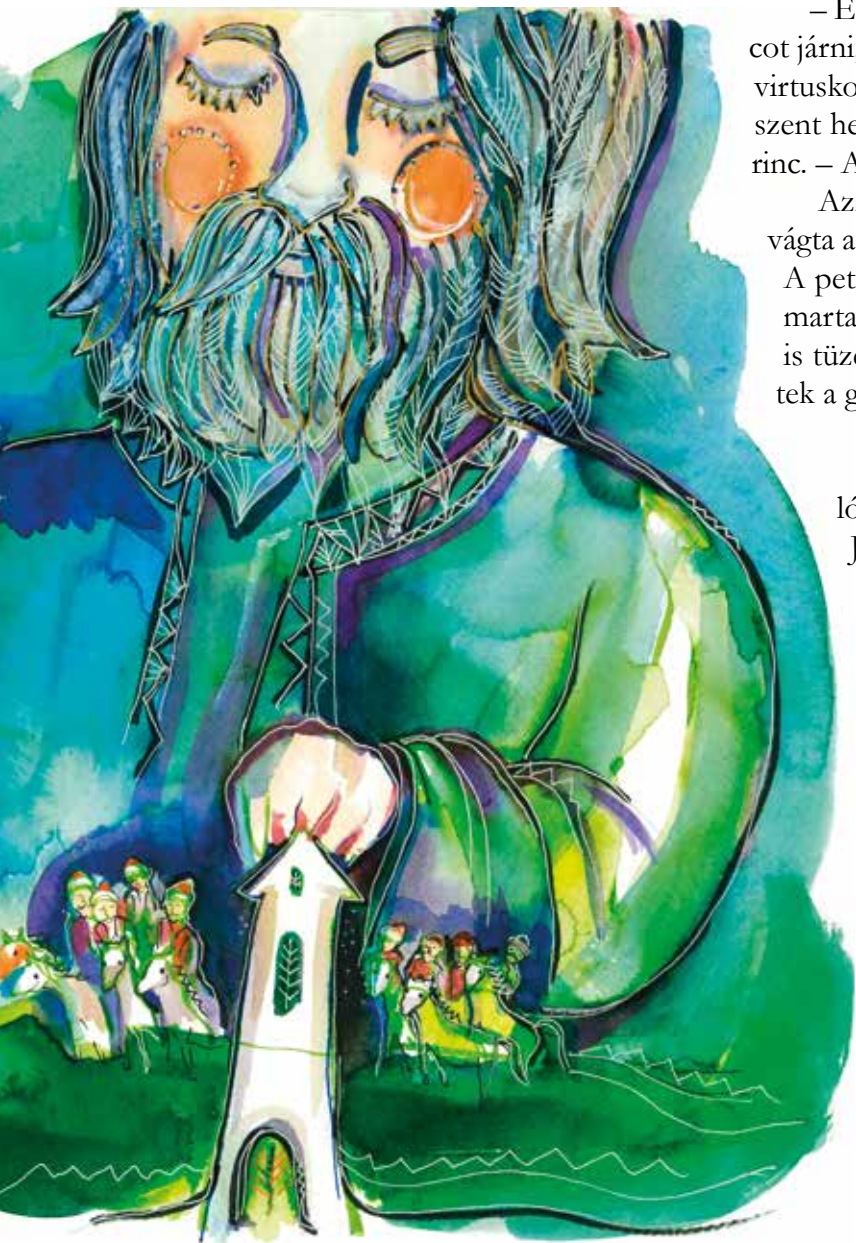
– Hagyjátok, hadd égjen porig, ez Isten akarata!

Nyolc esztendővel később az osztrák ellen vonuló magyar sereg hadnagyaként újfent volt szerencsém Jakabszállás-pusztán járni, és alapost megölelni az én Ficzor Lőrinc komámat, aki a leégett csárdától nem messze új fogadót építtetett.

– Hát ebben szól-e a zene, fogy-e a bor? – kérdeztem tőle, mire ő buzgón bólintott, és csendesen hozzátette:

– A jóisten magasztos áldásával!

Eddig tartott az egykor élt vándorszínész és szabadságharcos hadnagy visszaemlékezése, ám mi még hozzátesszük, mert igen szívmengető igazság, hogy ez a második csárda még ma is áll az Alkotmány utca 11. szám alatt abban a soknevű faluban, amelyiket napjainkban Fülöpjakabnak hívnak!

Rendelőben

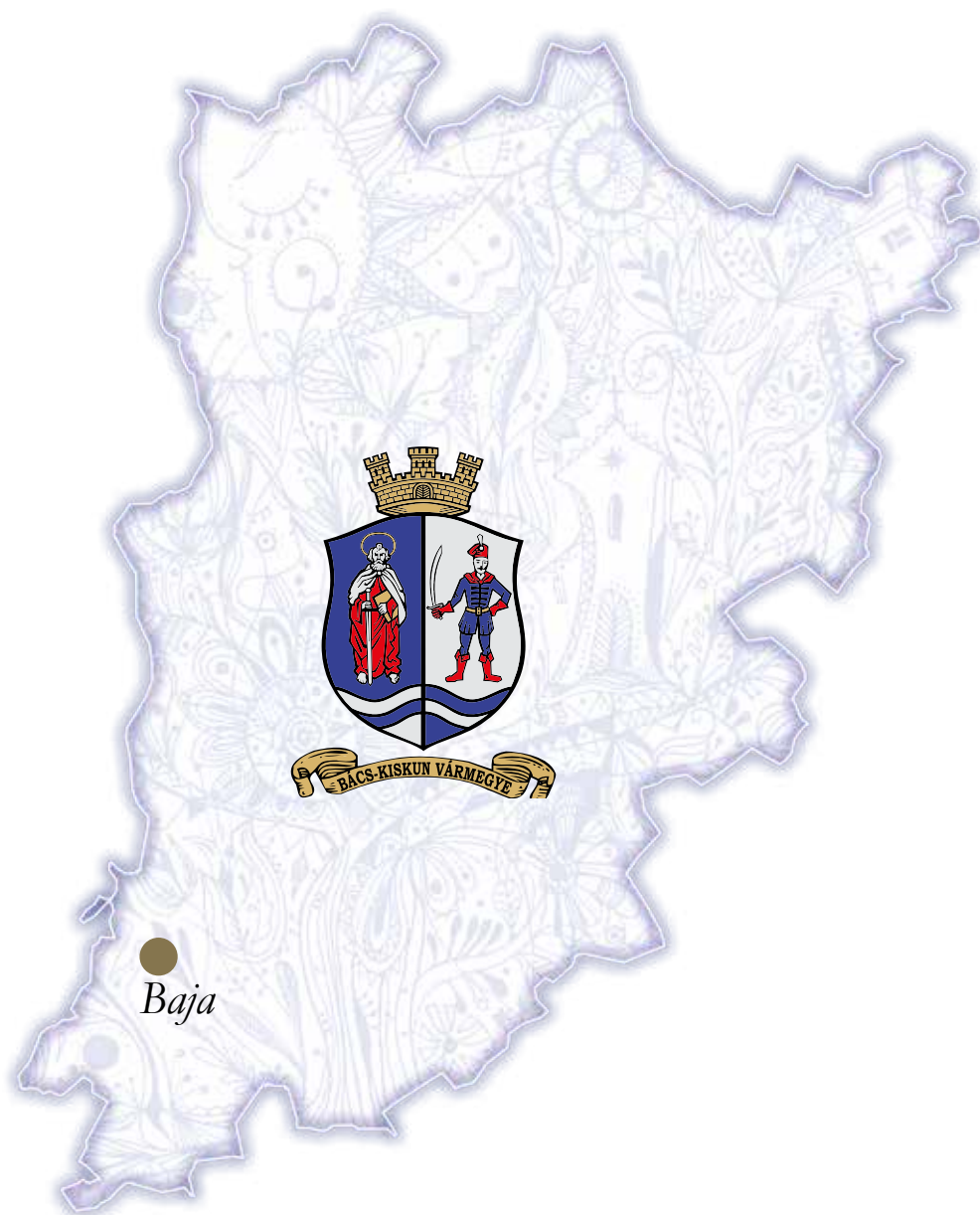
A LEGENDA FORRÁSA

Baja – IDŐ: 1900-as évek – Rendelőben –

FORRÁS:

Grynaeus Tamás: Bácsmegyei gyógyító szokások és hiedelmek,

In: Cumania 2. Ethnographia, 229–236. o. (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Kecskemét, 1974)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Rendelőben

Nem tudom, miként keveredtem közéjük, de hirtelen azon kaptam magam, hogy őket hallgatom, még hozzá nagy gyönyörűséggel. A bajai rendelőintézet hatalmas várótermében a közepén két hosszú sorban elnyúló padokon ültünk. Késő őszi volt, a maga nedves, szotytyos, csontot sajdítóan, orrot csepegtetően hideg, rút természetével. A váróterem ennek megfelelően zsúfolásig megtelt, orvos meg kevés volt, így lassan fogytunk. Amint megérkeztem, mindjárt észrevettem őket. A hét ülésből álló padsor hat helyét foglalták el, szépen kettéosztva azt: jobbról három néni, balról három bácsika, közöttük egyetlenegy üres hely. Mivel már akkor is nagy beszélgetésben voltak, nem akartam közéjük telepedni, ám alighogy hátamat a zöld csempés falnak támasztottam, az egyik néni kedvesen rám szólt.

– Ne árválkodjon már ott, kedveském, mert a végén még meghűl ebben a cúgban!

– Lássá, mi is összebújunk, mint ősszel a verebek! – nevetett egy a bácsik közül is.

Köszöntem a meghívást, és bár féltem, hogy középre ülve megszakítom addigi elmélyült trécselésüket, mégis helyet foglaltam. Amint letettem magam, a néni, bácsik mind előrehajoltak, a hozzám közelebbiek kicsit, a kijebbi lévők jobbacskán, így előttem áttekintve továbbra is látták egymást, és folytathatták a beszélgetést.

– Maga miért jött, Gazsi bácsi? – kérdezte a néni, aki engem korábban észrevett.

– Ezt a főkényt nézgetném meg – mutatta a csuklóján lévő szemölcsöt.

– Miféleképpen az ilyet tyúkseggnek mondjuk – bólogatott a néni. – Ráolvasni próbált már?

– Nem értek én az olyan praktikákhoz – legyintett szégyenlősen a bácsi.

– Pedig egyszerű – buzgólkodott a néni. – Újhold idején éjfélkor mennyék ki az udvarra, nézzen fel a Holdra, majd a kezére, és közben háromszor mondja el ezt: „Új hold, új király, / Hívna engem vendégségbe, / De én nem mehetek, / Elküldöm a tyúkseggemet.” Meglássa, holdtöltére nyoma sem lesz!

– Maga már próbálta, Juli néni? – kérdezte egy másik asszony.

– Nekem sose volt, de az öreganyám annak idején mondta, hogy ők még így csinálták, és működött!

– Vagy ez, vagy a kút, ahol még van nyitott kávas – kapcsolódott a beszélgetésbe a legszélen ülő bácsi. – Háromszor kell megkerülni, mármint a kutat, aztán belenézni jó alaposan az odalenn csillogó vízbe, és már le is söpörheti magáról a szemölcsöket.

– Ehhez nincs mondóka, Jóska bácsi? – csodálkozott Juli néni.

– Ha volt is, elfeledtem – rántott a vállán kissé sértődötten az öreg, mert látszott, hogy mondóka nélkül a módszerének nem sok bizalmat szavaznak. – Itt, Baján mi másként csináltuk a szemölcsirtást.

– Mondja már, hogyan!

– Babbal nyomkorásztuk, aztán a babot tűzbe dobtuk. Vagy a tyúkítatóban mosdottunk – felelte Jóska bácsi. – De a legbiztosabb gyógymód az volt, ha a szomszédtól elloptuk a mosogatórongyot, és azzal nyomkodtuk meg a tyúksegget.

– Azt el is kellett ám ásni! – szólt az egyik néni.

– El, bizony, Marikám, még hozzá az ereszbe – derült fel Jóska bácsi. – Mire a rongy elrohadt, a szemölcs is mind elmúlt!

– Jaj, bárcsak nékem másért kellett volna jönnöm a doktor úrhoz! – sóhajtott ekkor Juli néni. – Nékem kelés, vagy ahogyan mainapság mondják, furunkulus gyött ki a nem mondom, hol.

– Arra is van praktika! – derült fel Gazsi bácsi. – Kerítsen egy régi köcsögöt, abban főzzön össze babot és borsót jó sűrűre, és azzal kenyegetse be. Amikor aztán a kenyőcs elfogy, vigye ki a köcsögöt az útkereszteződésbe, ahol van kőkereszt, és annak a tövibe ássa el!

– Mondjak-e valamit? – kérdezte Juli néni.

– Akkor ne, de most mondhatja nékem, hogy „köszönöm”, amiért kiokosítottam!

Erre aztán mind nevetni kezdtek, míg aztán a harmadik néni csendeskén megjegyezte:

– Azért a kelevényre más is jó.

– Aztán mégis mi, Bözsikém? – fordult felé Juli néni.

– Lehet túvel fehér cérnát húzni bele kereszt alakban, de az fáj – sorolta a néni, remegő kezével mutatva, mintha csinálná. – Jobb, ha a tengerihagyma megmelegített leveléről a bőrit szépen lehúzzuk, és a kelevényre tesszük, de az is hatásos, ha vereshagymát, paradicsomot, rozslisztkovászt vagy ecetes ruhát kötünk rá. Öreganyámék Nemesnádudvaron még így csinálták.

– Hát a méh-, darázs- vagy szúnyogcsípésre mit javallának? – kérdezte őszinte érdeklődéssel a harmadik bácsi.

– Tán ilyen semmiség miatt akarja a doktor urat zargatni, Pista? – hökkent meg Mari néni.

– Lófarát! – legyintett szégyenlősen a bácsi. – Csak azért kérdem, mert a nyáron itt voltak az onokák, és az egyiket darázs szúrta, a menyem meg valami bűdös levet sprickolt reá, de nem ért az semmit, hát jövőre szeretnék nála okosabb lenni.

– A csípés, az nem komoly dolog! – legyintett Gazsi bácsi. – Ha megtörténik, akkor hideg kés pengéjét kell lapjával nagy hirtelen rányomkodni, vagy jóféle pálinkával alapost bédörzsölni.

– A pájinka mindenre jó! – kuncogott Jóska bácsi, de Bözsi néni, akinek egykor italos ember lehetett az ura, mindjárt rápirított:

– Próbálja sebre tenni, meg fogja bálni! – mondta, s mivel mind kérdőn néztünk rá, rögvest folytatta: – Ha kihérség, megsebesedik az ember feje bőre, akkor útifű főzetét kell reá tenni, de máshun lévő sebre farkasalma leve kell.

– Nem minden alkalommal! – szállt vitába Mari néni. – Ha valaki volt olyan bolond, hogy tallósebet kapott, mert meztélláb mászkált a tarlón, és az összevagdalta neki a talpát, akkor az én balotaszállási keresztapám elébb langyos vízzel lemosta, majd zsírral kenegette a sajgó sebeket. A hercegszántói sokácok pedig a vágott sebre kígyó levedlett bőrét tették, mert az összeforrasztja az ember bőrét is.

– Csak arra kell vigyázni – csipentette össze huncutul a szemét Pista bácsi, amiből mindjárt látszott, hogy tréfára veszi a dolgot –, hogy a bőrében nehogy még mindig benne legyen a kígyó, mert az akkor, biz’, megcsípi a szerencsétlent!

– Az se olyan nagy baj – vélekedett Jóska bácsi, aki észre sem vette, hogy viccelődés áldozata. – A kígyótól megcsípett lábat vagy kezét Hercegszántón a pásztorok egy, avagy két órára a földbe ásták, mert az kivitte belőle a mérget. Ha pediglen akadt a közelben baromfiudvar, az még jobb volt, mert akkor a kiscsibe fenekit kellett rászorítani a kígyóharapásra, és az mindjárt kiszítta a rosszaságot, bár az is igaz, hogy a csibe menten meghalt.

– Ha nem csípés miatt, akkor hát mi okból jött a doktorhoz, Pista? – fordult ismét a korábbi öreghez Juli néni, akit a kígyómarás gyógymódjai nemigen érdekeltek.

– Nyakfogam lehet – köszörülte torkát a bácsi, kezével meg is tapintva azt.

– Nyakfog? – csúszott ki számon a kérdés, pedig korábban nem akartam idegenként a beszélgetésbe folyni, ám ők ezt kicsit sem vették zokon. – Az meg mi fán terem?

– Az ördögnek a fáján, annyi bizonyos – fintorgott Pista bácsi, akinek láthatóan fájdalmat okozott a nyelés. – Bégyulladt a mandulám, s tán tüszős is, ahogy mainapság mondják.

– Arra is van házi orvosság! – jelentette ki Gazsi bácsi. – Melegített kaszakövet kell rányomkodni, az kihúzza a bajt.

– Ha pedig nincs a háznál kaszakő – ragadta magához a szót Mari néni –, akkor hajában főtt, összetört krumplit kell tiszta ruhába tenni, és még jókor forrón a nyakára kötni! Így csinálják ezt Bátmonostoron!

– Hát a köhögéssel mit tegyek? – kérdezte Gazsi bácsi.

– Főzzön sárgarépát, és igya meg a levét, de melegen! – tudományoskodott Bözsi néni.

– Ugyanez a kúra jó vízzel feloldott karamellából is, de a leghatásosabb, ha agácafa, vagyis hát akácfa virágjából teát főz, és azt issza, miként Kunszentmiklóson szokás.

– Látom, Marikám, magának meg árpa nyőtt a szemére – bökdösött Jóska bácsi a néni felé, mint-ha az ujsa varrotű lenne, amivel (ezt még én is tudtam!) Bátmonostoron szokás az ilyen bajt kiszurkálni.

– Árpa, bizony, hogy a hideglelés jönne rá! – bólíngatott a fejkendő asszony, mire a mellette ülő Bözse néni mindjárt oldalba taszajtotta, és már mondta is:

– Ha tavasz lenne, azt javallanám, cserélje el a jubicicával!

– Az meg mi a kórság? – ráncolta a homlokát Mari néni.

– Sükösdön hívják így az ibolyát, ami ilyenkor ősszel már nincs. Kikeletkor viszont, amikor sok nyílik belőle, szépen csokorba kell szedni, aztán a beteg szemhez nyomva mondani: „*Jubicica, a te szemed fájjon, / Az enyém meg ne fájjon!*”, aztán a feje fölött a csokrot háromszor lefelé kell fordítani, oszt már kész is van; volt árpa, nincs árpa!

Ámulva hallgattam ezt a sok szép, régi csodát, és tán még ma is ott ülnék a hat öreg között, ha ki nem nyílik az orvosi rendelő ajtaja. A szigorú tekintetű asszisztensnő végignézett rajtunk, majd rám bökött.

– Maga csak egy receptért jött?

– Igenis, kérem – pattantam talpra, és mondtam a nevemet.

– Jó, hogy előre idetelefonált – mondta ő, majd a kezében tartott papirosok közül átadta a receptet. – Ezzel három nap alatt elverjük a betegségét – tette még hozzá, kikottyantva ezzel, hogy ő meg Bácsalmásról származik, ahol ütni-verní szokás a bajt.

A három kedves néni és bácsi kissé csalódottan vette tudomásul, hogy rólam immár sosem tudják meg, milyen nyavalya hozott a rendelőbe (pedig arra is biztos mondtak volna valami okos praktikát!), én viszont hálás szívvel köszöntem el tőlük, hogy aztán hazatérve sietve lejegyezzem minden bölcsességüket.

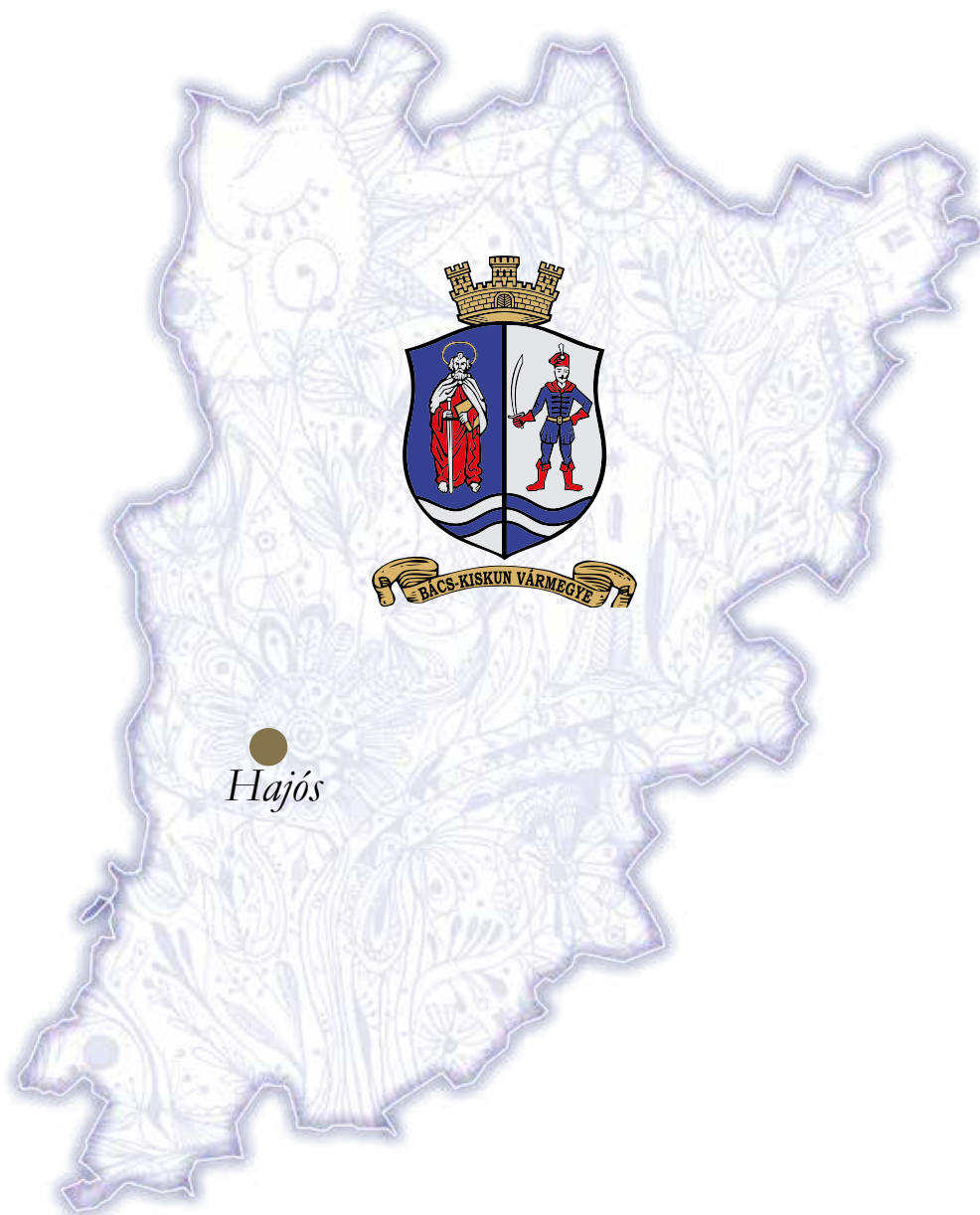
Csodalátó gyertyafény

A LEGENDA FORRÁSA

Hajós – IDŐ: 1715 – Csodalátó gyertyafény –

FORRÁS:

Lukácsy István: A hajósi csodatevő Mária-szobor és kegyhely története (1937)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Csodalátó gyertyafény

Sosem feledem azt az éjszakát, amelyiket a Boldogságos Szűz Mária lábánál töltöttem, pedig éveim száma immár annyi, hogy a faluban egyesek világpásztoroknak hívnak. A világpásztor olyan vénség, aki sehogy sem akar meghalni, hát az élők között maradván egyre csak terelgeti, pásztorkodja önnön napjait, mint akinek a világot bízta őrzésére. Hogy ez igaz-e, nem tudhatom, hisz mást én már nem vigyázok, mint az emlékeimet, s tán éppen ennyi a dolgom: pásztorként őrizni, amit elfeledni nem szabad.

No, de hogy szavamat ne feledjem, aprócska gyermek voltam még, amikor Schmeida nagyapámmal a pincéktől hazafelé tartva megtapasztaltuk, milyen az, ha az ég a földdel összeborul. A fekete felhők oly hirtelen tömörödtek fölénk, s oly mélyre ereszkedtek, éjszakává téve az imént még rózsás naplementét, mintha egész Hajóst egy falásra akarnák békebelezni. A szél előbb csak tutult, süvöltött, majd bikamód bőgni kezdett, arcunkba csapva levelet, karmos gallyat meg amit még mozdítani tudott.

– Ez itt a világnak a vége, nagyapó? – sikítottam gyermekhangon, mert féltem, hogy a vihar mindjárt engem is az égbe emel.

– Nem megy az olyan könnyen, te gyerek – ordította túl a szél süvöltését Schmeida nagyapám. – Haza viszont nem érünk. Kell valami menedék.

Bévíl voltunk már a falun, de a hajósiak – látván, micsoda ítéletidő közeleg – mind jól bezártak kaput, ajtót, ablakot. Tudtam, hiába zörgetnénk, senki meg nem hallaná azt, hiszen az ég dörgése nagy patáliát csapott, ráadásként az eső is szakadni kezdett, úgy csapkodva a háztetőket, mintha a világ összes dobosa Hajósra gyűlt volna össze, hogy ott püfölje hangszerét.

– Erre lesz a menekvés útja! – kiáltott Schmeida nagyapám, és kezemet erősen markolva húzott az eső hullámozó függönyein át. Félvakon, hunyorogva, szabad karommal arcomat óvva követtem őt, ám először semmi mást nem láttam, mint recsegve-ropogva egy irányba hajlongó óriásokat, akik makacs-kodásuk miatt máris elveszítették számos levelüket, águkat.

A templomkert szépséges fái! – ismertem fel a szélviharral dacoló hősöket. Feljűk húzott-vont Schmeida nagyapám, ki szerszámait már korábban elhányta, de engemet erős bal markával, a kalapját pedig a jobbával még mindig híven őrizte. A zápor úgy szakadt, mintha tó fenekén járnánk, a korbácsos esőtől az út túlfelén álló püspöki palotát sem láttuk, lábunk mégis érezte a menedék felé vezető ösvényt.

Amint Schmeida nagyapám lenyomta a templom nagy kilincsét, az ég dühében nagyot csattant, a szélvihar pedig, amiért menekülni mertünk előle, bömbölve rontott nekünk, hatalmas dörejével taszítva bé az ajtót. Mi magunk is átbotlottunk a magas küszöbön, majd közös erővel, kínkeserves nekifeszüléssel kívülrre zártuk a megveszekedett világot.

– Isten bocsássa meg, hogy a házába ekkora dirrel-durral jövünk – morogta Schmeida nagyapám, majd a ruhánkból csorgó, lábunk körül sáros tócsákba gyűlő vizet nézte. – Ej, ráadásként még koszt is csinálunk nála!

– Lásna, ilyen csak az ember! – kuncogott fel mögöttünk Huberné. – Olyankor is bűnt követ el, amikor nem akar.

Csudálkozva néztünk körül, és láttuk ám, hogy nem vagyunk egyedül. Rajtunk kívül még vagy hatan kucorodtak bé a vihar elől Isten házába. Mind az oltár közelében, a mezítelen kövön ültek, meghozzá egymással a legnagyobb békességben. Ez nékem akkor azért tetszett igen különösnek, mert bár mind hajósiak voltak, akadt közöttük a falu Aatra nevű, és a Sipsa-patak vizén túli Enslnek nevezett részéről is néhány ember. Mi nagyapámmal aatraiak voltunk, büszkén vallva, hogy az ottani svábok előbb jöttek ide, elkezdve Hajós építését, mint az ensliek, akik később érkezőn a patakokkal, tavakkal, tocsogókkal körbevett földön telepedtek le, ezért szigetieknek is hívtuk őket. Amit én gyerekfejjel elsőként megtanultam, az a Miatyánkon túl annyi volt, hogy az aatraiak nemigen szeretik a Sipsán túl élő enslieket, mert ők később telepedtek le itt, mint a mi eleink. A falu két része között oly nagy volt a háborúskodás, hogy egyetlen búcsú sem múlhatott el bicskavillogtatás, csonttörés és pofonok zápora nélkül. Még olyan is megesett, hogy ha a szerelem e nagy gyűlölség közepette mégis utat lelt magának a két falurész között, az aatrai anya, kinek lánya a Sipsán túlra ment férjhez, többé hallani sem akart „áruló” magzatjáról, és unokáját sem nézte meg soha.

Akkor éjjel azonban a templom egyként befogadott mindenkit, aki a hirtelen jött ítéletidő elől menekült, az oltár közelében pedig csendes csodaként az aatrai és az ensli emberek arca is megszélidült. Schmeida nagyapámmal végimentünk a padsorok között, majd térdet hajtva, keresztet vetve a többiek közé ültünk. A pap nem volt jelen, ám a korábban érkezők mégis vették a bátorságot, és meggyújtván néhány vastag gyertyát, azok meleg fényében feredöztek. Hubernét és két öregasszonyt láttam, meg egy fiatal leányt, akik megállás nélkül, csendesen duruzsolva imádkoztak. Mellettük két férfiember ült, kik közül egyik az aatrai Stanga bodnár, a másik tán szigeti lehetett, mert őt nem ismertem. Az oltár előtt tanyázók ázott ruháiból nehéz párák gőzölögtek, mégis jó volt egymás közelében lenni.

Alighogy Schmeida nagyapámmal elhelyezkedtük, ölünkbe téve kalapunkat, odakinn az ég boltozatja akkorát csattant, hogy a templom festett ablakai is belerezzentek. A vastag falak ugyan kívül tartották a tomboló szélvihart, ám annak alattomos portyázója, a hideg cüg valami résen át csak beférközött, alapost megtáncoltatva a gyertyák lángjait.

– Édes jó istenem, hát mégis eljött! – sóhajtotta az egyik öregasszony sírástól fátyolos hangon.

– Ugyan mi, néném? – horkantott a bodnár.

– Hát a világnak vége! – vágta rá Huberné. – Tán nem látják, mi van odakinn? Hamarost égbe szállnak a háztetők, kidőlnek a falak, aztán a jószág esőbe fül, minket meg elnyel a sár!

Félve bújtam Schmeida nagyapámhoz, miközben a félelemtől a fogam összekocant, pilláimra könnycseppek ültek, hisz én úgy tanultam a nagyanyámtól, hogy az idősebbnek – különösen, ha asszony! – mindig igaz szó jön ki a száján.

– Az még semmi – legyintett olvasójával a gyertyaviasz-illatú levegőbe a ráncosabbik öregasszony –, de aztán megnyílnak majd a lápok is, kivette magukból azokat, akiket valaha elnyeltek!

– Végül pedig egyetlen nagy villámcsapás repeszi meg a földet – tudományoskodott tovább a társnője –, oly hasítékot vágva belé, ami egészen a pokolig ér, és az angyalok minden kárhozott lelket abba a részbe fognak bésöpörni!

– Ez mind meglehet – szólalt meg ekkor Schmeida nagyapám lassan gördülő szavakkal –, ám én amondó vagyok, hogy odakinn eljöhet a végítélet, de idebenn nekünk semmi bajunk nem eshet, mert a csodatévő Boldogasszony személyesen vigyáz reánk!

Egyszerre fordult minden tekintet a főoltár mögötti fülke felé, ahol a szépséges Mária-szobor – karján a kisdeddal – valóban minket figyelt.

– Ő a mi Boldogságos Szűz Mária asszonyunk, aki ennél a kinti vihar nál már sokkal nagyobb bajokat is átélt – mondta szilárd hittel Schmeida nagyapám nemcsak az én megnyugtatómra, de azért is, hogy az oltár előtt ülők félelme kissé elcsituljon. – Emlékezzenek csak, mit meséltek róla a dédszüleink!

– Nekem úgy mondták, hogy Ulm városában egy bizonyos Erhart mester faragta ki – buzgólkodott a bodnár.

– Jól mondták – bólintott Schmeida nagyapám. – Eleink akkoriban a németországi Schwaben vidékén éltek, azért hívnak minket sváboknak.

– Máriánk – pillantott hálatelt szemmel a szoborra Huberné – eredetileg a Bussen-hegyi kegytemplomban állt, ám egy nyári napon villám csapott a kápolnába, így rövid időre a zwiefalteni bencés szerzeteseknél volt kénytelen vendégeskedni.

– A busseniek igen bánkódtak emiatt, hát gyorsan újjáépítették a porig égett kápolnát, s mindjárt haza is vitték Máriát, akiről az a hír járta, hogy csodákat tesz – vette magához ismét a szót Schmeida nagyapám. – Nehány évig örülhettek is neki, ám aztán egy újabb villámcsapás megint kigyújtotta a kápolnát.

– Az emberek mentették, amit tudtak – mondta a Stanga bogsnár mellett ülő szigeti férfi. – Csak hogy a tűzből-füstből kihozva látniuk kellett, hogy Mária bal karja és a kisdéd is elveszett. Másnap aztán a romok között meglelték az apró Jézust, mert néki a láng nem árthatott, de édesanyja bal karja, amivel addig tartotta őt, örökre elveszett.

– Jel volt ez, így mondta az öreganyám! – szólta a lány. – Biztatás a költözésre!

– 1715-ben aztán az is meglett – értett egyet Schmeida nagyapám. – Abban az évben látogatta meg eleinket Csáky Imre gróf, a kalocsai érsek, és szólta hozzájuk kérlelőn, jönnének Magyarországra, ahol a törökűlés miatt alig maradt élő ember, aki földet művelhetne.

– Eleink pedig felkerekedtek, a hajókon idáig leereszkedtek, és felépítették a falut, ahol nekünk élni adatott.

– Hát a Máriácska? – kérdeztem. – Ő tán úszott utánunk?

– Úszott bizony – kócolta meg üstökömet Schmeida nagyapám. – A maga hajóján úszott idáig az utolsó telepeseikkel, akik Hajósra jöttek.

– Úgy tehát a szigetiek hozták utánunk a Máriácskát?! – kerekedett el a szemem, nem érte, hogy akkor miként is haragudhatunk folyvást a Sipsán túl lakó testvéreinkre.

– Hall Mária Annának hívták azt a szép emlékü asszonyt – mondta az enli ember –, aki Dietelhofenből származott, és úgy vigyázott a szoborra egész úton, mint a szeme fényére.

– Jól is tette – hajtottam álmos fejemet Schmeida nagyapám ölébe, miközben valaki hárászkendőt terített rám. – Mert amíg Máriácska vigyáz reánk, minket semmi baj nem érhet!

Reggel aztán jó papunk sírós szavára, és a színes ablakokon át beszökő napsugár csiklandására ébredtem fel.

– Maguk itt az éjjel hat szál drága gyertyát égettek viasztócsává?! – csapta össze éledező kompániánk fölött állva két kezét a plébános úr. – Mégis mihez kellett maguknak annyi rengeteg fény az égháború közepette?

– Az nem nekünk kellett, hanem a gyerekeknek – mutatott rám Schmeida nagyapám –, hogy tisztán lássa, amint a csodatévő Boldogságos Szűz Mária ismét kivezet minket a bajból.

Málenkij robot

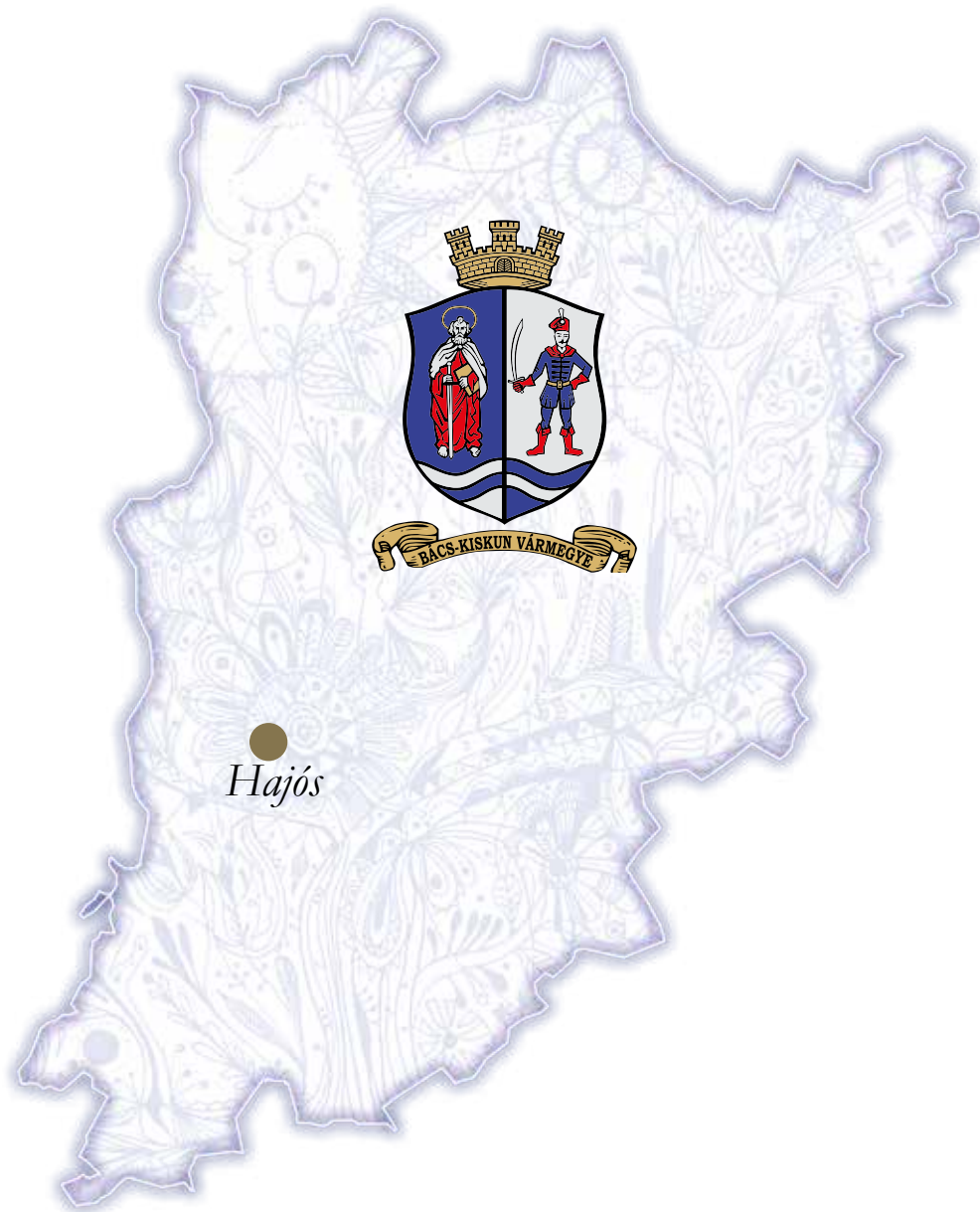
A LEGENDA FORRÁSA

Hajós – IDŐ: 1946 – Málenkaja rabota –

FORRÁS:

Schön Mária: A hajósi svábok kitelepítése,

In: Honismeret folyóirat 2018/2.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Málenkij robot

Halkan roppan, amikor Mariska szétnyomja. – Ez jól megszívta magát – mondja, elérem tartva vértől pirosuló körmét, majd tovább turkál a hajamban. Nyugton ülök a priccsen, csendben túróm a matatást. Ma több tetű van a fejemen, mint tegnap. Vagy tán csak Mariska lett alaposabb? Nézem a barakk fából tákolts emeletes ágyai közt bóklászó nőket. Ketten a kályhán olvasztott hólében próbálják lemosni magukról a szénport. Ma őket küldték be a hatos tárnába, holnap tán engem fognak. A hatostól mindenki retteg. Annyira szűk, hogy csak kúszva lehet bejutni, és ott fekvé kell törni, kapirgálni a szenet, amit a két oldalunk mellett lejjebb taszigálunk, hogy aztán a többiek tovább tolják, ki a bányából. A táborparancsnok, Olga Polina már az első nap közölte, hogy akire ráomlik a tárna, azt nem tudják kiásni. Ennek már két éve, és még mindig élünk.

Halk roppanás, de Mariska most nem büszkélkedik.

Édes jó istenem, csak azt az egyet áruld el nekem, mi az én nagy bűnöm, hogy ide kerültem? Tán az, hogy szerettem táncolni? Hisz még csak huszonnégy esztendő vagyok! Meglehet, nem kellett volna több legénytől is elfogadni a felkérést. Vagy az volt a baj, hogy a Huber Miska kicsit tovább fogta tánc után a kezemet, és én hagytam, mert jólesett? Úgy hiszem, kicsinyke vétkek ezek ekkora büntetéshez.

Akkor talán a családunk gazdagsága miatt róttál ránk ekkora csapást? Igaz, volt egy szép nagy tanyánk a Csillagos-dűlőben, és volt erdőnk, szőlőnk, pincénk, gyümölcsösünk is, a két tehénről, a négy lóról, a hat anyakocáról és a számtalan szárnyasról már nem is beszélve. Meg persze a ház a falu központjában, ahová telente behúzódtunk, az is csak volt, de mindebből ma már semmi sincs, és én sem vagyok otthon. A gazdagság csak akkor bűn azonban, ha ebül, csalással, rablással, vérral szerzi az ember. Az én családomban mindenki pirkadattól napnyugtáig dolgozott. Amink volt, azt az eleink és mi magunk – a nagyszüleim, szüleim és felcseperedve én magam – szorgalommal, verejtéssel, okos tervezéssel, türelemmel, kitartással szereztük. Hol ebben a véték, amiért bűnhődnünk kellene?

Újabb roppanás. Isten világa ismét szegényebb lett egy tetűvel.

Hajóst 1944 októberében érték el a szovjetek. Azonnal felrobbantották a patakon átívelő kis hidat, bár senki fel nem foghatta, hogy ennek mi értelme volt. Mindenki félt, de miután a következő napokban lövés sehol nem dördült, és eleinte a fosztogatás sem volt olyan kegyetlen, mint vártuk, kezdtünk kicsit megnyugodni.

A szovjetek a község házára rendelték be a falu elöljáróit. A csapatok nagy része átvonult a falun, elszállásolni csak azt a kevés tisztet és katonát kellett, akik azért maradtak, hogy felügyeljenek minket, és megszervezzék mindazt, ami később következett.

Hajóson öt és fél ezer sváb lakott. A ruszok szemében a sváb német, bárhol él is, bármilyen nyelvet beszél is, és ha német, az számukra ellenség! A mi őseink Bussen és Tittelhoff német falvakból költöztek Hajósra 1710-ben Csáky Imre kalocsai érsek hívására, ők virágoztatták fel a mocsaras, homokos tájat. Így tanultuk az iskolában, ahol a német és magyar szót egyként anyanyelvünknek éreztük.

A szovjet katonák hamar kerítettek olyan helyi embert, aki mindenkit ismert, Kiskőrösről pedig egy magyart, aki tót származásának köszönhetően lefordította a parancsaikat. Velük járva a falut először volksbundistákat és olyan sváb családokat kerestek, amelyekből valaki az SS-ben szolgált. Ilyet azonban egyet sem találtak, mivel azok még augusztusban mind elmenekültek.

Roppanás, majd a vérem látványa Marika szénportól piszkos körmén.

Ezután jelentek meg a falragaszok. A község házában kellett jelentkeznie minden 17 és 45 év közötti egészséges férfinak és 18–30 között járó nőnek. „Málenkij robot”, vagyis hát „kicsi munka” – így hívták, amire kötelező volt menni. Beck Pista bácsi, akit a faluban mindenki tisztelt, mert jó gazda és megválasztott elöljáró volt, az orosz parancsnok mellett dolgozva tudta, hogy előbb-utóbb mindenkinek muszáj lesz lerónia ezt a keserves szolgálatot, de azzal is tisztában volt, hogy sokan megpróbálnak majd a tanyákon, pincékben elbújni. Ő, a kiskőrösi tót ember és az egyik szovjet tiszt járt házról házra, és győzködtek az embereket, hogy ne álljanak ellen, különben a családjuknak esik baja.

*„A mozgósítottak vigyenek magukkal meleg felsőruhát,
2 pár hordható állapotban lévő lábbelit,
3 rend fehéreneműt, ágyneműt és takarót, evődényt és 15 napi élelmet.
Az egész összsúlya ne haladja meg a 20 kg-ot fejenként.”*

Ez állt a falragaszokon. Persze mindenki azt kérdezte, hová viszik őket, és mi lesz ott a dolguk. „Málenkij robot” – legyintett a szovjet. – „Három nap kicsi munka!”

1944 decemberében vitték el az első transzportot, nőket, férfiakat a meghatározott számban. Sokan azt hitték, ezzel véget is ért a dolog, de a következő hetekben újra és újra kihirdették a toborzást, mi pedig otthon egyre fogyatkoztunk.

Hangos reccsenés, szürke párnámra vér freccsen.

– „Ringel, Ringel, Reihe, / alle kommen an die Reihe.”

– Hát te meg mit danászol itt? – hajol eléem Mariska.

– Ezt dúdolta a hajósi Manó bácsi, amikor a csendőrök kezdték összeszedni a zsidókat – mondom. – „Körbe-körbe, karikába, / mindenki várhat a sorára.”

– Szerettem a Manó bácsit – mereng el Mariska, aki tőlünk két utcára lakott. – Mindenféle csecsebecsével volt tele a boltja, és sokszor adott kandiscukrot csak úgy, mosolyra.

Manó bácsinak igaza lett. 1944 elején őket, a végén meg minket kezdtek szekérre, teherautóra rakni. „Ringel, Ringel, Reihe...”

Valami csiklandja a homlokom. Odanyúlok. Úgy tűnik, a tetvek sebesre martak, mert élénkpiros vér csurran az ujjamon. Erről jut eszembe a Weiger Juli kabátja. Ő azonos transzportban érkezett velem, de még egyetlen esztendő sem telt el, hastífuszt kapott. Mindjárt átvitték a kórházbarakkba, ami a kerítéssel elválasztott férfitáborral volt közös, és ahol már két ember feküdt. Néhány nappal később aztán szólt valaki, hogy mindhárman meghaltak. Láttuk, amint a két férfit mezítelen vitték ki a táborból, és könyörögni kezdtünk, hogy ezt a csúfságot Julikával ne tegyék meg.

– Ha maguknak nem kell a gönce, felőlem fel is öltöztethetik – vont vállat Olga Polina. Úgy is lett. Weigerék lányát mi magunk vittük ki a táborból, és kerestünk egy helyet, ahol a sziklák közt valami gödröcskét tudtunk kaparni neki. Aztán tavasszal, amikor az örökös eső feláztatott mindent, és mi megint arra jártunk, egyszer csak megláttuk azt a pirosságot. A Julika szép kabátjának csücske, az látszott ki a földből, mintha szegény azzal integetett volna, hogy köszönetet mondjon nekünk.

Hajóson 1945 májusában jöttek értünk először. Reggelig kaptunk haladéket, hogy valamicske motyót összeszedjünk. Nagy volt a kapkodás, így nem csoda, hogy az emlékkönyvem a szobában feledtem. Már kívül voltam az ajtón, amikor eszembe jutott, hát léptem érte vissza, de a rendőr, aki felügyelt minket, megragadta a karomat.

– Hová mész?

– Az emlékkönyvemért – feleltem. Erre aztán megperdített, és a gumibotjával akkorát ütött a hátamra, hogy épp csak a sárba nem estem.

– Ez a te emlékkönyved, vigyed! – ordított utánam, én meg futottam ki a házból, ám alig léptem át a kapun, nagy embertömeggel találtam szemben magam.

– Magyaroknak kenyeret, sváboknak kötelet! Egy batyuval jöttetek ide, egy batyuval is menjete! – üvöltöttek.

Két öreg nagyszülőm, anyám és apám meg a testvéreim remegve álltak velük szemben, ők meg, a csupa idegen, fegyveres nemzetőrökkel a hátuk mögött rázták felénk a botjaikat, hogy mindjárt agyonvernek. Arra már nem is emlékszem, végül miként kerültünk a szekérre, amin aztán a kalocsai tolonctáborba vittek minket, csak a sok gyűlölködő arcra, az utánunk küldött köpésekre és a röhögésre, amivel búcsúztattak minket. Később tudtam csak meg, hogy azok az emberek mind Kiskunhalasról, Bócsáról, Miskéről, Szankról, Ókécskéről és más helyekről jött magyar vagyontalanok voltak, akik valahonnét híret vették, hogy viszik a svábokat Hajósról, és aki akarja, ingyért foglalhatja el a házukat, földjeiket, minden hátramaradt ingóságukat.

A tolonctáborban csak három hónapig éltünk. Csupa hajósi sváb. Eredetileg Németországba akartak vinni minket, de közben betelt a kvóta, több sváb már nem fért oda, így szélnek eresztettek minket. Mehettünk egyenest haza, de már nem volt hova, hiszen a házukat, tanyánkat is elfoglalták a telepések. Akadt néhány rokon, akik szerencsésebb sorsra jutva a sajátjukban maradhettek, hát náluk húztuk meg magunkat, napról napra tengődve.

Rám végül 1945 szeptemberében került sor. Újra megjelentek a falragaszok, amik most már 18 év fölött mindenkit arra szólítottak fel, hogy jelentkezzen *málenkij robotra*. A községháza előtt álltak a szekerek, ott válogatták ki azokat, akik munkára alkalmasak. Én nem akartam beállni a sorba, de apám egykori zsellére meg annak két italos cimborája eljött oda, ahol épp meghúztuk magunkat, és azt mondták, ha nem engedelmesskedünk, ránk gyűjtik a házat, amit ők már kinéztek maguknak.

A szekerek Kalocsára vittek minket. Ott aztán marhavagonokba tettek, és útnak indítottak. Először azt mondták, Nyíregyházán kell majd dolgoznunk, de mikor már negyedik napja utaztunk, mindenki sejtette, hogy a végső úti cél a Szovjetunió lesz. A vagonban úgy zsúfolódtunk össze, mint szemek a kukoricacsövön. Hiába állt a sarokban kicsi vaskályha, folyton felborult, így begyűjtani nem lehetett, szűkségre pedig a padló közepén vágott rés fölé kellett kuporodni, mindenki szeme láttára végezve kis- és nagydolgunkat. Végül három hét alatt értünk ide Ukrajnába, Donbasz környékére, és azóta is itt vagyunk.

– Gyere, most te tetvezzél engemet! – szól Mariska, és már bontja is fején a sűrű kendőt.

– Gondolod, hogy egyszer hazajutunk? – kértem tőle hirtelen. Ő hosszan néz a szemembe, majd csendesen így felel:

– Tudod, a nagyapám mindig azt mondta, hogyha a svábot mezítelen zavarják be az erdőbe, ő új ruhába öltözötten jön ki onnan!

– Ámen! – sóhajtok erre, és elroppantom az első tetűt, ami 1947 karácsony estéjén a körmeim közé akad.

Traupesa nagymamácska

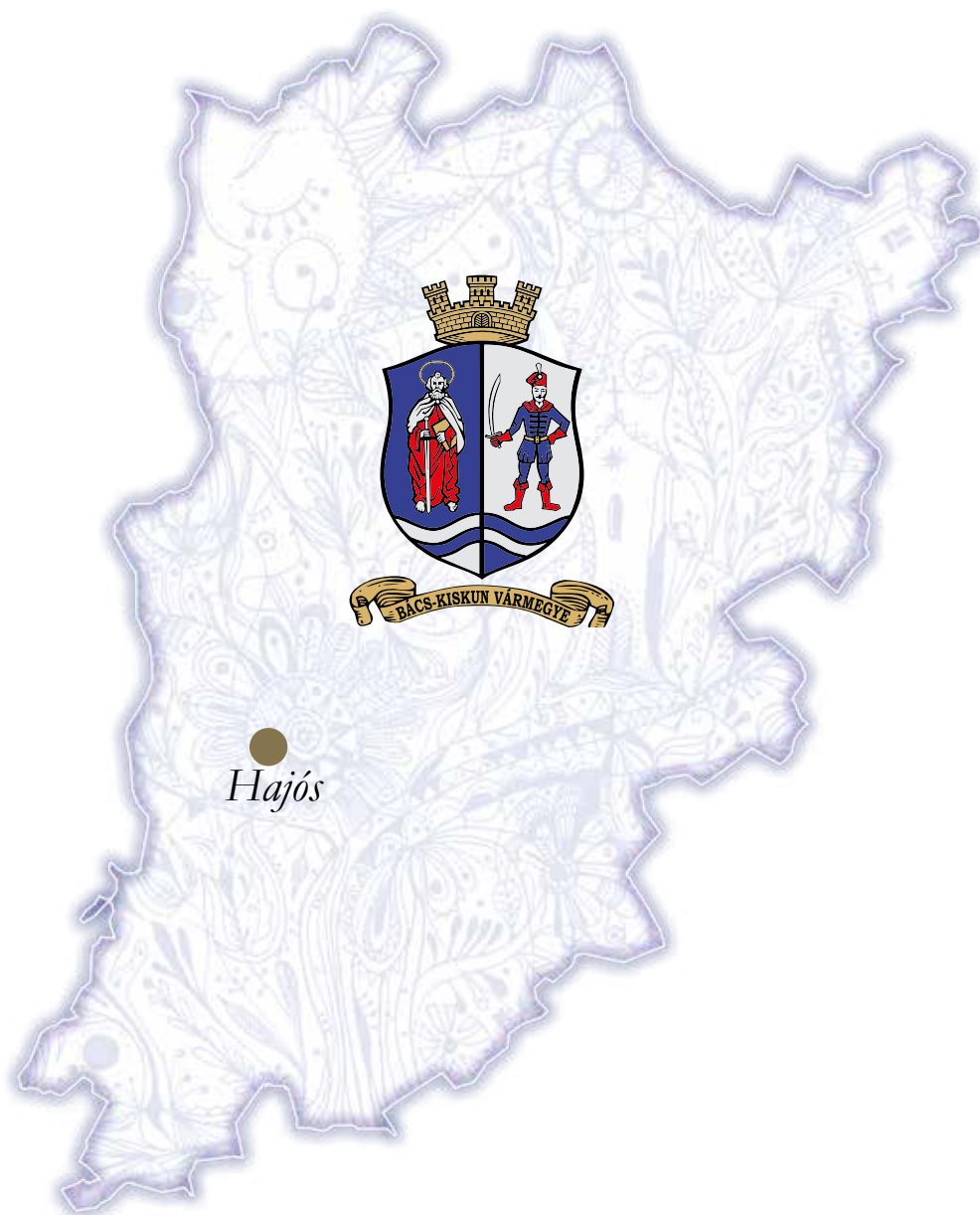
A LEGENDA FORRÁSA

Hajós – IDŐ: 1800-as évek – Traupesa nagymamácska –

FORRÁS:

Schön Mária: Hajósi sváb népi elbeszélések,

In: Cumania könyvek 4. (Kecskemét, 2005)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Traupesa nagymamácska

Élt egyszer a régi időkben, amikor még lovak húzták a kocsikat, Hajóstól nem messze, a Vörös-mocsár egyik aprócska szigetén egy idős néni. Kicsiny kunyhóját sűrű nádas, ragacsos lúp, szeszélyes ingovány vette körül, így soha nem látogatta őt senki, hisz a járható ösvényt, amelyik hozzá vezetett, csakis az anyó ismerte. Arra sem emlékeztek az emberek, hogy mióta élt ott, így lassanként úgy hitték, hogy már az idők kezdetétől a lúpban lakozik, s tán boszorkány vagy annál is több: ő maga a Világnak Pásztora, aki mindenekfelett őrködik.

Az anyó olykor bejárt a faluba, különösen piac idején. Ilyenkor a férfiak megsüvegelték, az asszonyok pedig a háta mögött lopva keresztet vetettek. A néni rongyos, fekete varnyúként, göcsörtös botjára támaszkodva, hátán nádból font kosárral, fűgén járta végig az árusokat, eladva nekik rókák nyúzott prémjét, hurokkal fogott vadkacsát, madártojást, meg amit még a Vörös-mocsár termelt. Mikor ezzel végzett, a pénzből sót, ruhát, gyufát, lisztet, sőt olykor még egy kis törökmézet is vett, amit aztán fogatlan szájával szép lassan elnyámnyogott.

A hajósiak annyit sejtettek róla, hogy közülük való lehet, hisz kizárólag svábul beszélt. Ez pedig nem csak akkor derült ki, amikor a kofákkal alkudozott, de főleg a faluból távoztakor mutatta meg ősi nyelvtudását! A férfiak sosem szóltak hozzá, a legények is csak a háta mögött nevettek össze, ám a falu legvásottabb kölkei, a folyvást falkában járó fiúcskák és leánykák sokszor meglesték őt a mocsár felé vezető úton, hogy aztán csípős gúnyversikékkal, bántó rigmusokkal dongják körül, s olykor bizony – nincs ezen mit szépíteni! – még száraz tehénlepénnyel is megdobálták. Ilyenkor történt aztán, hogy a lúpból jött anyó botját az ég felé rázva ekként rikácsolt:

– Du greulaga, wiataga, siebabuckalada Wealt!

Ami magyarra nagyjából így fordítható: „Azt a ronda, megveszekedett, hétszer púpos világát neki!”

Így is ment volna ez tán az idők végezetéig, ha egy végzetes napon meg nem történik a baj. Akadt egy fiúcska, akit a társai rettentő mód megsértettek, amikor azt mondták neki, hogy gyáva. A hepciás kölyök csípejére támasztotta két öklét, s felmérgesedve így kiáltott:

– Gyáva lehet-e az, aki bémerészkedik a Vörös-mocsárba? Mert én most megyek, és megteszem!

A többiek eleinte kuncogva nézték, ahogy a legényke óvatos léptekkel nekivág az ingoványnak, ám miután elnyelte őt a lápi rengeteg, és már a távolban sem látszott, merre hajladozik lépte nyomán a nád, hirtelen nagy lett a riadalom. Az aprónép mind szerteszaladt, mintha ott se lett volna, és csak várták-várták, mikor tűnik fel valakinek, hogy egyikük eltűnt.

A legényke eközben egyre beljebb került a folyvást zsiszegő, surrogó, titokzatos lápi világba, ami az idegent sosem szíveli, így nem csoda, hogy hamarost az ő talpa alól is ellopta a biztos ösvényt. Ahogy süllyedni kezdett a lába, a fiúcskának úgy jött meg a hangja, s mire derékig merült a ragadós dágványba, kétségbeesett ordítójával már a környék madarait is elriasztotta.

– Wealt a glatschaga! – hangzott fel ekkor a vén torok ráspolyos káromkodása, mely magyarul annyit tett: „A csámpás világát neki!”, és a nádat szétválasztva a mocsárlakó anyóka bukkant elő.

– Segítsen, néne, különben menten megfulladok! – könyörgött a vásott kölök. Az anyó homlokát ráncolva billentette oldalra fejét, mintha azt fontolgatná, tán jobb lenne hagyni elmerülni a gyereket, mert úgy a legközelebbi piacon eggyel kevesebben dobálnák meg őt ganéval, ám a botja mintha magától mozdult volna, s mégis a bajban lévőért nyúlt.

A lucskos, sárkoloncos, lúp bűzétől fertelmes szagú kölök annyira kimerült a nagy küzdelemben, hogy mire az anyó az ösvényre húzta, már sem járni, sem beszélni nem tudott, csak pihegett. A néne körbetipegte, botjának hegyével kissé meg is böködte, majd látván, hogy milyen gyenge, két inas kezével felemelte és a vállára vetve a kunyhójába vitte őt. A kölköcske reszketve várta, miféle borzalmas sors les rá, ám amikor az anyó náddal és sással fedett szigeti fészkeben lefektette s betakarta, a fiú menten elaludt.

Későre járt, amikor a gyermeket a kunyhóban rakott tűz pattogása és a hármas vaslábon ingó bográcsból tekergő illatok felébresztették. Aznap éjjel a legényke, akit a faluban és annak környékén ekkor már fáklyás emberek kerestek égen-földön, előbb jól belakott hallevessel, majd szíves szóval meg is köszönte azt.

– Hát a Nachtschatta elvonult-e már rólad? – kérdezte az anyó.
– Nachtschatta? – ijedt meg a legényke, mert jól ismerte ezt a halasi gyermekek közt oly félelmetes szót, amely annyit tesz: „éjárnyék”, és bűvös gyengeséget jelent. – Hát az volt rajtam?
– Talán az, talán csak a saját bolondságod szítta ki belőled az erőt – piszkálta meg a tüzet az anyó, hogy melengetőbb lángot vessen. – Odakünn már Jakab ül a trónon, úgyhogy fészkelj be magad, és majd ha Jakabot leváltja Lizi, visszakísérlek a teidhez.
– Az jó lesz – mondta a legényke –, de ki az a Jakab és Lizi?
– Hát ennyit sem tudsz? – csóválta fejét az anyó, majd botjával félrehajtva a lópokrócot, ami a kunyhó ajtaját takarta, felmutatott a Holdra. – Ő ott Jakab, a Holdapó, Lizi pedig, akit olykor Bözsének is hívnak, nem más, mint a Nap, ami majd reggel leváltja őt.
– Holdapó most egészen kerek – mondta a gyerek kicsiny ravaszkodással. – Annyi a fénye, hogy akár azonnal útra is kelhetnénk!
– A Legénynap fénye csalóka – rázta fejét a néne. – Lápon járni, ha ő világít, nem szabad!
– Hát Jakabot Legénynapnak is hívják?
– Annak is, mert az ő fényénél sündörögnek a legények a lányok ablaka alá, hogy kicsábítsák őket a szobájukból.
– Minek?
– Azt majd apád mondja el, amikor itt az ideje – legyintett a néne, ráncos arcán hamiskás mosollyal, majd hirtelen elkomorodva folytatta. – Te most csak annak örülj, hogy én találtam rád, és nem az Éjasszony!
– Hát az is ott volt?
– Ezzel a két vaksi szememmel láttam őt a nádasban bújni – bólogatott az anyó, a fiúcska pedig hitte, amit mondott, hiszen az Éjasszonyról már a nagyanyja is sokszor beszélt, figyelmeztetve őt, hogy napszálltakor mindig legyen otthon, különben az a titokzatos rém egyszer majd elé toppan, s mire észbe kap, már tévútra is viszi a lépteit. A nagyanyja azt sem hallgatta el, hogy az Éjasszony egyszer a nagyapja előtt is megjelent, széttárva fekete, mégis fénylő karját, és az arcába lehelt, ami mindig nagy szerencsétlenség előjele. Támadt is baj annak a családjában, aki az Éjasszonnyal találkozott, mert a rontás nem mindig a vele szemközt állón telt be, inkább a szerettein.
– Nem kell félni! – szólt az anyó, kitálva, miért sápadt el a gyerek. – Téged még időben elhúzkodtalak előle, így senkinek nem eshet baja! Ráadásként Jakab, aki a Holdban trónol, messze kergeti az Éjasszonyt!
– Hát a Holdban lakik valaki?
– Te még nem láttad sose? – csodálkozott a néne. – Akkor nézd meg jól, mert ott van az! Látod-e a rózsát a hátán, meg a kezét, amivel a bal-táját szorongatja?

A gyerek erősen hunyorgott, s valóban, lassanként látni vélte Jakabot.
– Minek van nála az a ménkű nagy balta? – kérdezte aztán.
– Erről sem meséltek neked? Jó, akkor elmondom ezt is. Élt egykor Hajóson egy igen szorgalmatos ember, akit Jakabnak hívtak. Nem volt néki reggeltől késő estig semmi másra gondja, csak a munkára, egyéb nem is érdekelt.

Amikor aztán közelgett a tél, megijedt, hogy leesik a hó, és neki nem lesz elég tüzelője. Fogta hát a baltát, és szólt a feleségének, hogy kimegy az erdőre fáért. Csakhogy ez épp vasárnap reggel történt, és az asszony veszekedni kezdett vele, hogy ne az erdőbe menjen, inkább a templomba kísérje el őt, ahogy rendes keresztény emberhez illik. Jakab nem szólt erre semmit, de amíg a felesége a tisztaszobában szépen felöltözködött, ő kisurrant a házból, és ment az erdőre. Mire az asszony ezt észrevette, az embere már messze járt, így haragjában mást nem tehetett, kiállt a kapuba, és öklét rázva utánakiáltott: „Ha így hallgatsz a szavamra, és az Úr megszentelt napját se tisztelled, hát vigyen el tégedet az ördög a Holdba, egészen oda föl!” Láthatod, úgy is lett, miként az asszony átka szólt. Jakab azóta sem gyött le a Holdból, pedig már annyi a hátán a rózse, hogy az egész Halasnak elég lenne a világ végezetéig, s még azután is két nap!

A gyerek ámulva nézte az égi trónján ülő kerek fényességet, és rajta Jakabot, akit immár egész tisztán látott, a száján pedig újabb kérdés bukfencezett ki:

– Mikor lesz vége a világnak?

– Hát semmit nem tanítanak nektek abban a híres oskolában? – sóhajtott megint a néne. – Pedig a Bölcs Szibillában ez is meg van írva! A világ végének jelei lesznek! Első jel, hogy a nők szaladnak a férfiak után; a második, hogy az emberek nem járnak többé templomba, s aki mégis, azt kinevetik. A harmadik, hogy a házaspárok furtonfúrt elválnak egymástól, a gyermekek anyjuk után sírnak, de senkinek nem kellenek.

Az is a világvége jele lesz, hogy a parasztok úgy járnak majd, mint az urak, az urak pedig miként a bolondok. A kocsikat nem lovak és nem is ökrök húzzák, de maguktól fognak az úton szaladozni, pénzt bőrből vernek, az emberek pedig az égbe mennek kutakodni, ám az Istent ott sem találják meg, mert közben a világ fénye kihuny, és mindenhol sötétség lesz, mivel csak a Boldogasszonykor szentelt gyertyák adnak majd némi fényt, ám abból addigra túl kevés lesz. Hát így ér véget a világ, miként az a Bölcs Szibillában olvasható!

Azt, hogy hol található ez a titokzatos könyv, a gyermek már nem tudta megkérdezni, mert lassacskán édes álomba szenderült. Másnap viszont, miután az anyó visszavitte őt a láp szélére, és az anyja örömkönnyekkel mosdatta meg elveszettnek hitt porontyát, a legényke pajtásaival a csűrbe bújva szolt:

– Hallgassátok meg, mily csudákat hallottam a lápon lakó Traupesa nagymamácskától!

– Kitől? – csodálkoztak a többiek, hisz a „Traupesa” svábul annyit tesz: „öreg néne”, ám végül elfogadták, hogy akit ők korábban oly sokszor kigúnyoltak, nem más, mint Traupesa nagymamácska, s akit aztán legénypajtásukkal együtt minden piacnapon körbeültek, s csak hallgatták, hallgatták régi meséit.

A bajonét

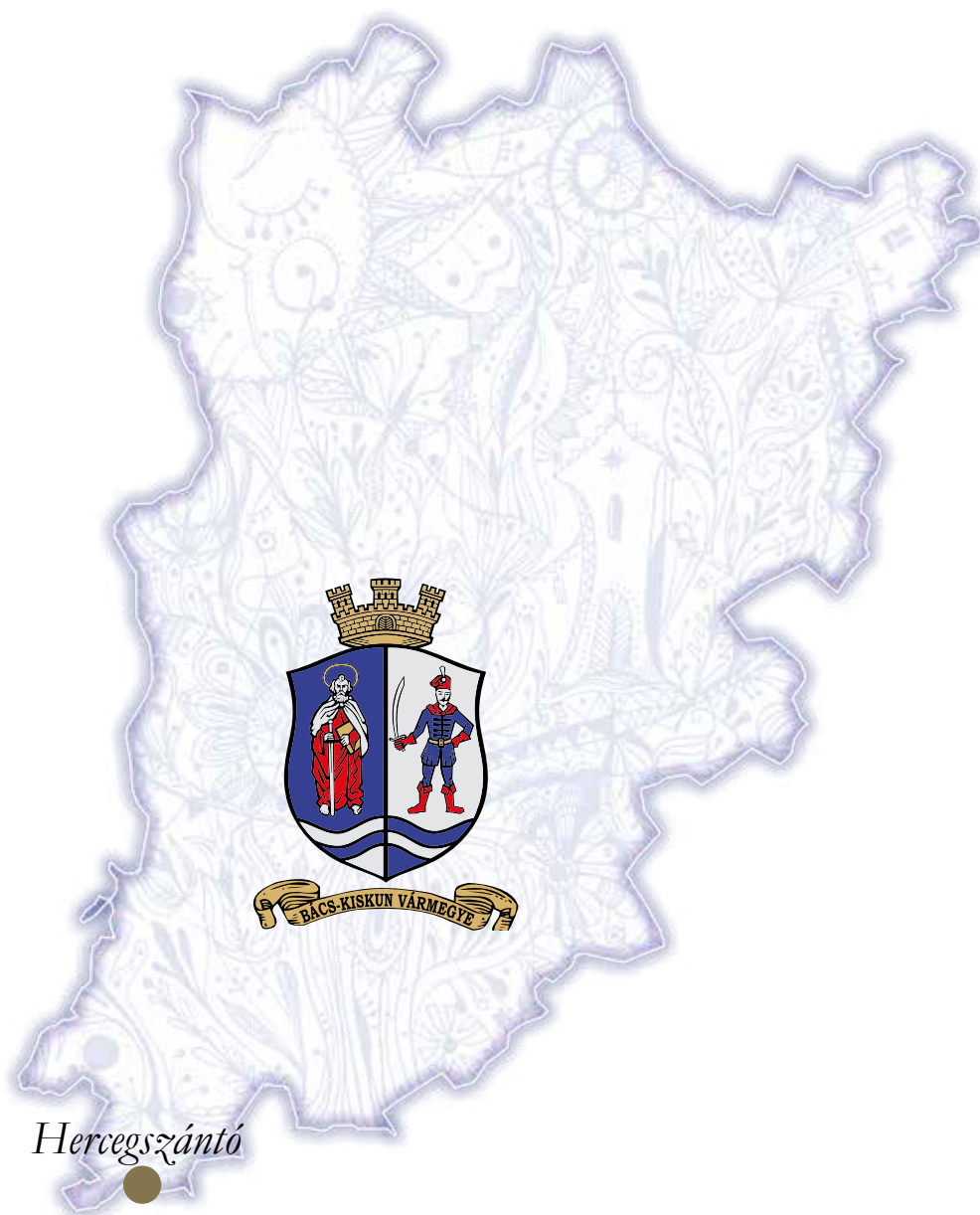
A LEGENDA FORRÁSA

Hercegszántó – IDŐ: 1915 – A bajonét –

FORRÁS:

Bálint S.–Grynaeust T.: Egy sokác-magyar mesemondó,

In: Cumania 5. Ethnographia (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Kecskemét, 1978)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A bajonét

Élt egyszer, nem is oly rég, Hercegszántón egy sokác ember, kinek nevét horvátul úgy mondták, Bariša Blažetin, magyarul meg úgy, hogy Blazsetin Bertalan. No, hát ez a Berci bácsi, aki 1901-ben született, tehát 1966-ban, amikor híre kelt a néprajzkutatók között, már kicsinykét sem volt mai gyerek, arról volt ismeretes, hogy ha hallgatósága akadt, akkor akár naphosszat mesélte csavaros élete csudás kalandjait. Kedves helye neki persze a kocsmá volt, de nem azért, mert annyira szeretett volna iddogálni; inkább azért, mert ott mindig akadt néhány kíváncsi fül, melyek meghallgatták őt.

– Arról meséljen most, Berci bácsi, hogy mi történt magával, amikor messze földön katonáskodott! – kérlelte ilyenkor valamelyik fiatalabb legény, akinek a szíve titkon más tájakra, színesebb életre vágyott, mint ami neki jutott.

– Mindkét nagy háborút átéltem – mondta erre az öreg. – Melyiket akarjátok?

– Az elsőt! – szavazta meg egyhangúlag a kocsmaközönség, tudván: mivel az a világegés volt régebben, így kisebb az esély arra, hogy a vénember véletlenül olyat mesél, ami tán csipné az egyetlen terített asztalnál üldögélő párttitkár szemét.

– Jól van, legény – biccentett Berci bácsi. – Akkor hát azt hallgassátok meg, miként volt az, amikor két bajtársammal egyetemben elutunk a puskaropogtatást, és úgy döntöttünk, megszökünk. Akkoriban épp az olasz határ mentén szolgáltunk, közel a tengerhez, ezért sötét éjjel lelopakodtunk a partra, elköttünk egy csolnakot, aztán „húzz bele!”, által akartunk evickélni a horvát testvérekhez. Lapátoltunk egész éjjel, ahogy csak bírtunk, de a háborúskodás miatt sehohly nem gyújtottak fényeket a parton, nehogy épp oda durrantson az ellen, emiatt mi sem láttunk semmit. Volt velünk egy szerb gyerek, nagydarab ember, ő húzta az evezőt a bal oldalon, mellette meg egy szűnyogforma vékonyka cseh kapirgálta a vizet.

– Hát kend mit csinált?

– Ami hozzám a leginkább illő: vezényeltem a ritmust – kacintott Berci bácsi –, de hogy szavam ne feledjem, egészen reggelig csolnakáztunk a tengeren, mikor végre a szemünk partot fogott. Mivel éjjel igen elfáradtunk, és se vizet, se elemőziát nem vittünk magunkkal a szökésbe, nem is néztük, hova, csak nagy sietve partra szálltunk. Hát ahogy a szárazra lépünk, egy tiszt kiált ránk: „Maguk meg hol a fityfenében jártak, emberek? Mindegy is, most az egyszer szemet hunyok, de csak akkor, ha máris a körletükbe mennek!”

– Szóval ugyanoda tértek vissza, ahonnét elindultak? – kacagta a legény.

– Ugyanoda, bizony, hála annak a bivalyerős szerbnek, aki olyan erővel húzott a maga oldalán, hogy a szűnyognyi cseh azzal nem bírhatott versenyezni – csóválta fejét Berci bácsi, mint aki még mindig ezen bosszankodik. – Így történt, hogy a tengeren bolyongva végül egy egész kört írtunk le, és hajnalban épp annál a vastag falú bástyatoronynál kötöttünk ki, amelyiknek az őrzését addig is elláttuk.

– Akkor hát mégsem a puskaropogtatás elöl akartak szökni? – vont a össze busa szemöldökét gyanakodva a korcsmáros. – Tornyot őrizni tán csak nem olyan veszedelmes, mint a lövészárokból kúszni, és várni a nekünk címzett gránátot, golyót!

– Nem-e? – csapott tenyerével az asztalra Berci bácsi, hogy csak úgy dörrent. – Akkor ezt hallgassátok meg, kutyafülűek! A puskaporos toronynál, amire vigyáztunk, összesen húsz katona és két tiszt adta a szolgálatot. Legalábbis addig, amíg az éjszakai őrsgébe állított emberünk egyszer csak eltűnt! A puszkáját megtaláltuk, a katonát viszont sehohly!

– Megszökött – kiáltott közbe valaki –, és ügyesebben csinálta, mint kendtek!

– A tisztjeink is így gondolták – mondta Berci bácsi –, ezért a következő éjjel a legmegbízhatóbb katonát tették ki a tengerpartra, ahol le-föl kellett járnia.

– Kitanálom! – kurjantotta a legény, úgy lendítve kezét a magasba, mintha még mindig az iskolapadban ülne. – Az a katona is eltűnt!

– Mint aranygyűrű a szarkák lagzijában! – bólintott Berci bácsi. – És nem ő volt az utolsó, mivel a következő hetekben még nyolc katona vált kámforrá, akiknek nyomában vagy a nagy semmi, vagy csupán a puska, egy fél pár csizma, egyikükből pedig csak a kipöccent aranyfoga maradt hátra.

Hirtelen fogyatkozásunkat a tisztek sem vették félvállról, hiszen akár szökdösés, akár az ellenség ármánykodása tizedelt is minket, a Monarchia szép haderejét az ő kötelességük volt egyben tartani. Ki is adták mindjárt a parancsot, hogy én mint cukszfirer, vagyis szakaszvezető vegyem át a helyüket, és őriztessem tovább a tengerparti toronyt, mert nekik most sürgősen a főhadiszállásra kell menniük, hogy ott az eltűnések ügyében jelentést tegyenek.

– Így van ez mindig, bármilyen szint ölt is a világ – hőbörgött a kocsmá füstös, sötét sarkában valaki. – A pörköltet az urak kanalazzák, de a trágyát mi villázzuk!

A kocsmaközönség hallgatott, egyedül a terített asztalnál ülő párttitkár mordult csendesen, ám mielőtt szólhatott volna, Berci bácsi nagy lendülettel folytatta a mesét.

– A tisztek elmentek, így estére már nekem kellett kiválasztanom azt a bajtársat, akit a tengerparti őrségbe küldök. „Mehet a bivalytermetű szerb – gondoltam –, mert ő tán meg tudná védeni magát. De szalajthatom a szúnyogalkatú csehet is, aki oly kicsi, hogy a katonarabló tán észre sem veszi.” Végül aztán kiálltam az embereim elé, és annyit mondtam: „Ma én megyek őrségbe!” Azzal vállamra dobtam a puskám, fejembe csaptam a csákóm, és miként a nap ereszkedett le a hegyek mögé, én is úgy mentem le a tengerpartra, ahol a torony állt.

– Nem félt, Berci bátyám? – szörnyülködött a legény.

– Már hogy a rossebbe ne félttem volna! A bennem csordogáló sokác vér épp annyira dermedezett, mint a magyar, szóval megadtam a módját, és úgy vacogtattam a fogamat, mintha nem is a rekkenő nyár, de a tél hidege vett volna körül. A félelem azonban – és ezt jól jegyezzétek meg! – igen hasznos felszerelése a katonának, mert oly’ éberré teszi őt, mint rókabűz a mezei nyulat! Én magam a sötétségben le-föl járva minden neszt jól hallottam, minden árnyat kifigyeltem, és a szellőt, ami felém fújt, két orrlíkkal alapost megszimatoltam. Legfőbb támaszomnak azonban mégis a puskámat tartottam, ami a vállamat húzva azt üzentte: „Ne félj, kicsi gazdám, mert ha jön az ellen, én majd kegyetlenül belé durrantok!”

– Azt mondja el, Berci bátyám, hogy maga is odaveszett-e azon az éjszakán, vagy végül sikerült hazatérnie? – heveskedett a legény.

– Majd erről is szót keríték – ígérte az öreg. – Előbb azonban arról beszélek, miként vártam a végzetemet. Mert hisz tehettem volna, hogy megbúvok valahol, hátha kilesem a katonarablót, ám ezt az Osztrák–Magyar Monarchia vitézéhez mégsem tartottam méltónak. Így hát bármennyire reszketett is az inam, végül pecsenesen kihúztam magamat, és felvetett állal, keményen odacsapva csizmám talpát, róttam köreimet a torony mellett. A templom már az éjfelet is elütötte, amikor látom ám, hogy a sűrű vízparti nádasból...

– Dejszen a tenger partján nincsen is nádas! – nyikkant meglepetten a korcsmáros.

– Maga csak tudja – jött indulatba az öreg –, hisz a sörösrekeszeken túlra még egyszer sem nézett, nem úgy, mint én, aki már a fél világot bejártam!

– Jól van, no – vonogatta vállát a korcsmáros, akire a hallgatóság is rápisszegett –, én ezt a televízióban láttam, de biztos rosszul mutatták.

– Mitől mozgott az a nádas?! – sürgette a legény Berci bácsit.

– Attól, hogy jött belőle kifelé valami – mondta az öreg sejtelmes hangon, s két kezével úgy tett, mintha ő maga választaná szét a sűrű növényzetet. – Mindjárt láttam, hogy irdatlan nagy, a két szeme pedig úgy parázslík, mint az izzó szén.

Egyenest felém tartott, pikkelyes testét négy vaskos lábán vonszolva, mögötte pedig a farka – bár a böhöm teste már egészen kinn volt a parton – még mindig a tengert kavarta.

– Miféle szörnyeteg az ilyen? – kiáltott valaki.

– Úgy hívják, krokogyílus – felelte Berci bácsi. – Az ette meg az én kedves bajtársaimat, minden éjszaka egyet-egyet, s akkor éjjel épp rám fáj a foga. Én hátrálni kezdtem, közben lekaptam vállamról a puskát, majd a két szeme közé célozva elpukantottam a fegyvert. A golóbis pont ott találta telibe, ahová küldtem, ám a krokogyílus feje még a kőnél is keményebb, így az ólom ártalmatlanul pattant le róla. Mivel újra tölteni nem maradt időm, ám megadni sem szándékoztam magam, ezért eldobtam a puskát, de előkaptam a bajonétomat. A szörnyeteg közben egyre jött utánam, ám én tudtam, hogy az efféle krokogyílusok csak egyenest előre haladva fűrgék, ám ha Z alakban futkorászik előttük az ember, hol ide, hol oda, akkor nehezebben érik utol, mert a merev nyakuk miatt csak kínlódva váltanak irányt. Tán el is futhattam volna előle, de a sötétben rossz felé mentem, végül a fenevad sarokba szorított, rám tátva óriási pofáját. Csakhogy nekem erre is volt egy haditervem! Amikor a krokogyílus kítátotta a száját, én átbukfenceztem a nyelvén, vigyázva, nehogy a zubbonyom béakadjon a fogaiba, majd oldalt kihengeredvén visszanyúltam, és a bajonéttal felpeckeltem a dög pofáját!

A kocsmában lelkes éljenzés, taps és áldomásívás köszöntötte Berci bácsi megmenekülésének híret, amit az öreg szerény pislogással vett tudomásul.

– Jó, jó, de mi történt a szörnyeteggel? – kérdezte a legény.

– Ókelme vergődött még egy darabig, akkorákat csapva farkával a lőportorony oldalára, hogy attól féltem, már-már lerontja az egész miskulanciát, de az én acéltüskémtől megszabadulni így sem tudott. Végül aztán felpeckelt pofával, a vérét csorgatva kúszott vissza a tengerbe, ahonnét két héttel később a talján halászok emelték ki, persze már holtan, hisz a száját azóta se tudta becsukni. Az egyik szemfüles hálövető meglátta a bajonét nyelvébe ütött nevemet, és mivel tudta, hogy a mi dicső osztrák-magyar haderőnkben igen komolyan veszik a kincstári leltárt, hát megkeresett, hogy jó pénzért eladja nekem azt, ami különben is az enyém.

– És maga fizetett neki, Berci bácsi?

– Fizettem hát, de nem a bajonétért, csak is a szállításért. Hiszen aki Szántó földjén termett, az lehet nagyotmondó, huncut szavú, s tán még kicsit füllentős természetű is, de annyi bizonyos, hogy nem ejtették a feje lágýára!

Vodica-Máriakert

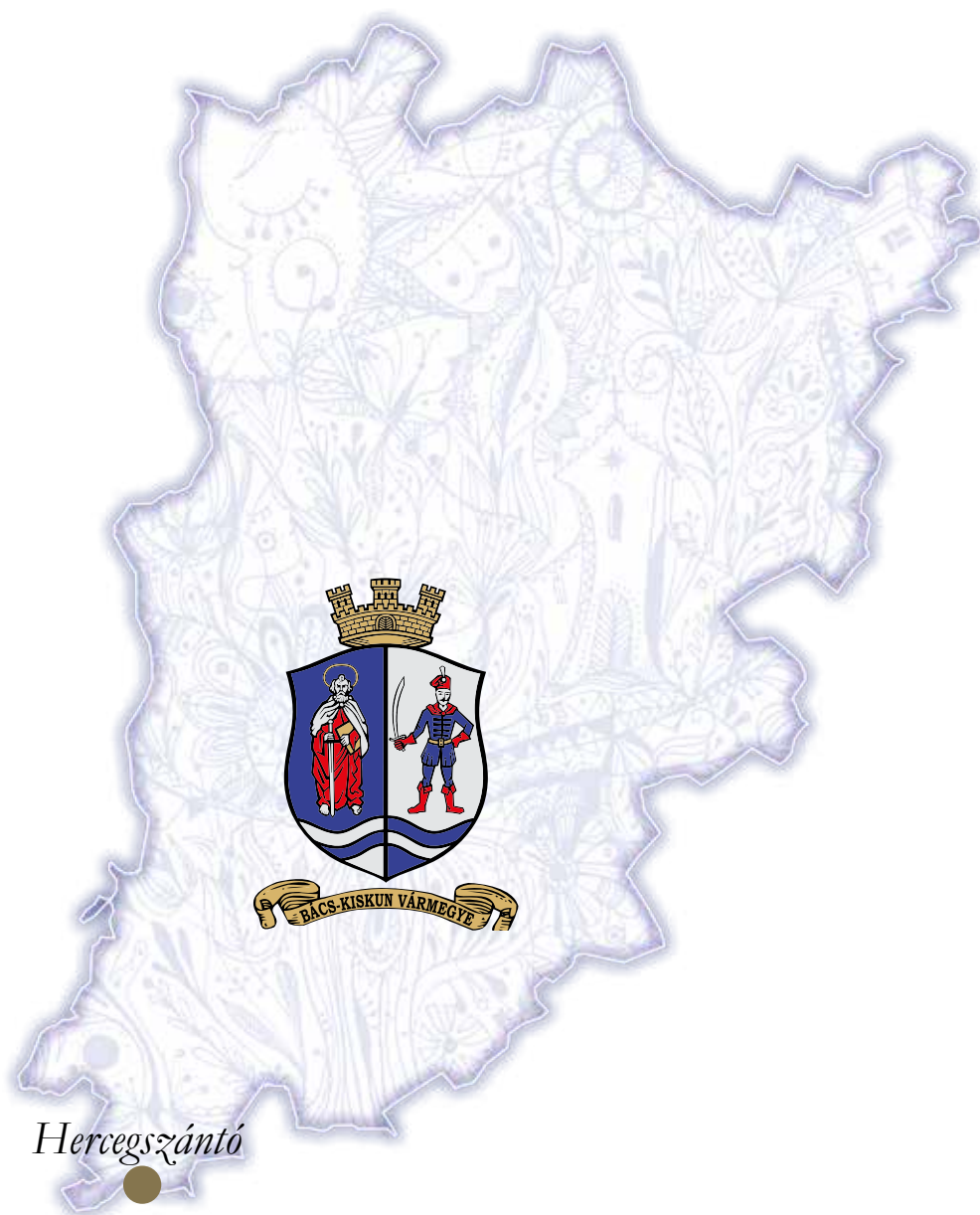
A LEGENDA FORRÁSA

Hercegszántó – IDŐ: 1830 – Vodica-Máriakert –

FORRÁS:

Hercegszántói jelenés (szerző ismeretlen),

In: Jelenések, látomások, üzenetek c. honlapon <http://jelenesek.freeweb.hu/hercegszanto.html>

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Vodica-Máriakert

Szegény Joza Grlcin (vagy miként magyarosan írjuk, Grltyin Jóska) nevét ma már mindenki hálás szívvel emlegeti, ám amikor az ő története kezdődött, bizony, nem ez volt a helyzet. Jóska eleinte minden ismerőse, rokona, de még a legjobb barátja, Dinko Blažetin (akarom írni, Blažetin Dénes) is bolondnak nézte.

– Szokatlan meleg volt aznap – morogta csendesen Dinko a gyalulatlan korcsmaasztal fölé hajolva, hogy más ne hallja –, szeptember elején szinte nyári rekkenés.

– Az volt – ismerte el Jóska, komoran bámulva az előtte álló, borral töltött fakupába, amihez még hozzá sem nyúlt –, de mit akarsz ezzel mondani?

– Én csupán annyit – húzta a szót óvatosan Dinko, majd lapos pislogással már nem is súgta, inkább csak lehelte –: tán más nem is történt, komám, mint megszűrt a nap.

Grltyin Jóska a lelke legmélyéig istenfélő ember volt, olyannyira, hogy még a szántói sokácok között is – akik pedig az Úr tiszteletében mindig elől jártak – kivételesnek számított, így aztán sosem káromkodott. Most azonban, amikor a legjobb cimborája is azt feltételezte, hogy amit ő látott, annak oka csupán valami nyavalyás napszúrás lehetett, a keserűség úgy felhabarodott benne, mint még soha. Nyitotta a száját, mondott volna valami cifrát, ám ekkor a tekintete megint a borral teli fakupára tévedt, amelyben a savankás homoki nedű szelíden csillámló hullámokat vetett.

Így kezdődött minden! – jutott eszébe Grltyin Jósának. – *Kora reggeltől fogva a sokácul „Babina leda”-nak, magyarul tán Jégbanyának hívható határban szántottam a két szép ökrömmel, és délre valóban tikkasztó lett a meleg.*

– A fa alatt hűs volt – mondta ki hangosan is, ami eszébe jutott.

– Miféle fa alatt? – kapott a szón Dinko, akit nagyon bántott komája napok óta tartó keserűsége.

– A Babina leda végén áll három fűzfa – felelte Jóska. – A középső alá tereltem az ökröket, levettem róluk a hámot, aztán fogtam a korsómat, és ahogyan minden délben, a vodica-hoz, vagyis a forráskúthoz mentem.

– A pásztorok is ott itatnak – bólintott Dinko.

– Akkor rajtam kívül épp nem volt arrafelé senki – görgette tovább az emlékeit csendesen Jóska. – Hűs vízre vágytam az ebédhez, amit a fűzfa alatt szándékoztam elkölteni, miután imádkoztam.

– Mert az Úrhoz való kegyes beszédet te reggel, délben és este soha el nem hagyod! – jegyezte meg Dinko. – Jól tudja ezt rólad a faluban mindenki. Inkább arról beszélj, ami a kútnál történt.

– A korsómat jó erősen a kötel végére bogoztam, hogy a mélybe ereszsem, ám amikor előrehajoltam, odalenn a víz fodrozódni kezdett...

– No, hát biztos lesodortál egy kavicsot a káváról! – vélte Dinko.

– Az csobbant volna? – rázta a fejét Jóska. – Meg az a fény is... Másként csillant, mint a kavics fodrozta víz.

– Máshogy? – hökkent meg Dinko, aki már nem először hallotta a történetet ugyan, mégis valami különös izgalom fogta el. – Mit akar az jelenteni, hogy „másként”?

– Ragyogott! – súgta Jóska, aki észrevette, hogy a szomszéd asztal mellől két gulyás feléjük tekintget. – Nem úgy, mint a hold, ami csak kölcsönzi a fényét, hanem inkább, mint a nap, ami önmaga sugárzik!

– Lehet, hogy éppen az volt! – csapott tenyerével az asztalra Dinko. – A napot láthattad tükröződni a kút vizében, hiszen az idő pont délre járt!

– Na és a fejem?

– Mi van vele?

– Mondom, hogy a kút fölé hajoltam! – emlékeztette a komáját Jóska. – A fejem, a nyakam, de még a két vállam is mind útban lett volna a nap fényének, úgy pedig semmi mást, csakis önmagam árnyékát csudálhattam volna odalenn! Pedig nem így volt!

– Hanem hogyan? – ült át hirtelen a szomszéd asztaltól egyszerre mindkét gulyás, akik nem szántóiak voltak, csak épp azon keresztül hajtották vásárra az állataikat. – Mondja már kend, különben a kíváncsiság menten likat fúr az oldalunkba!

A két sokác gazda összenézett, majd ajkbiggyesztve vállat rántott, mint akik egyként úgy gondolják, hogy négy füffel több még nem a világ vége.

– A kút vize volt az, ami a fényességet árasztotta – szólalt meg ismét Grlytin Jóska. – Előbb egészen elvakított, olyannyira, hogy hunyorognom kellett, de aztán...

– Aztán mi lett? – biztatta a fiatalabbik gulyás, kinek az izgalomtól már-már úgy ragyogott a szeme, mint az Esthajnalcsillag.

– Megláttam odalenn a Szűzanyát, karján a kised Jézussal! – bökte ki végre Jóska, ám mielőtt bárki bármit mondhatott volna, gyorsan hozzátette: – Legalábbis abban a szent minutában azt hittem, hogy őket látom.

– Tán tévedett? – faggatta ijedten az idősebbik gulyás, aki már rég nem hitte, hogy valaha is igazi csoda közelébe keveredhet, s lám, most mégis felcsillant a remény.

– Tévedtem, bizony, mert nem ők voltak – eredt meg hirtelen Jóska nyelve. – Ahogy a kút káváján kepeszkedtem, vigyázva, nehogy a korsót véletlenségből leejtsem, hát látom ám, hogy a ragyogó víztükrön ismét hullámot vet, és immár egy másik asszony mosolyog rám, s annak is kised fekszik a karján, csak hogy az leányka volt!

– Az meg miből tűnt elő? – kérdezte Dinko, mert efelől érdeklődni korábban még sosem jutott eszébe.

– A ruhácskájából – mondta Jóska kissé rosszállóan, mint aki azt feltételezi a komájáról, hogy az valami másra gondol. – Nekem meg mindjárt az jött a fejembe, hogy hiszen alig néhány nap, és itt a Kisboldogasszony ünnepe!

– Úgy, tehát akiket kend látott – kiáltott fel a fiatalabb gulyás –, az Szent Anna vót, a karján pedig a kised leányka nem más, mint a mi Megváltó Urunk édesanyja, Szűz Mária!

– Mondja maga – szólt elkomorodva ismét Grtyin Jóska –, és mondtam én is a faluban mindenkinek, de senki nem hisz nekem.

– Hát más nem látta ezt a csodát? – mordult az idősebb átutazó.

– Akár láthatták is volna, hisz mindjárt odahívtam a közelben legeltető pásztorokat, hogy nézzenek bele a kútba – mondta bánatosan Jóska –, de ők csak a tiszta vizet meg a kút mohos falát látták, és ki-nevettek. Engem viszont nem hagyott nyugodni a dolog, egész éjjel hányt-vetett a kétség, hát másnap és harmadnap is visszamentem a kúthoz.

– Benne vót-é az asszony meg a gyermek? – kérdezte megbicsakló hangon az ifjabb gulyás.

– Mindkettőt oly tisztán, színről színre láttam, miként most a kendtek beretvéért síró képes felit! – bizonygatta Jóska. – De hát mit tehettem volna, ha egyszer senki nem hitt nekem? Végül aztán fogtam magamat, és hogy soha el ne feledjem, amit láttam, bizonyságul itt, a falu közepén fűzfát ültettem. Ha az felcseperedik, mindenkit emlékeztetni fog a csodára, amit rajtam kívül más nem látott, és nem is akart hinni, pedig oly valóságos volt, mint ez a kupa bor, amit most fenéig kiiszom!

Azzal, hogy lássák, őt mindenkor komolyan lehet venni, hosszú kortyokkal döntötte magába a homok savankás levét, míg aztán egyetlen csepp sem maradt a pohara alján.

Meglehet, hogy végül tán épp ez volt szegény Grtyin Jóska azon cselekedete, amivel a senki más által nem látott csodát a két gulyás számára valósággá tette, hiszen ők már a következő faluban úgy meséltek a kútról, mint Szent Anna és Szűz Mária lakhelyéről. A hír gyorsan terjedt, s mivel akkoriban is bősséggel akadt mindenféle nyomorúságtól, bajtól, betegségtől sújtott ember, így alig jött el a tavasz, máris egész szekérkaravánok érkeztek, hogy az égi segítségben bízó, a forráskútnál együtt énekelve, gyakran az egész éjszakát buzgó imádsággal töltve részesülhessenek a csodából. Csalatkozniuk nem is kellett, mivel imáik közül sok valóban meghallgattott. A forráskutat szépen körülkerítették, később kápolnát is építettek mellé. A hercegszántói Vodica-Máriakert – ahol a világ legnagyobb, rozsdamentes acélból készült Szűz Mária-szobra áll – ma is kedvelt zarándokhely.

Mikor hiába bőgött a Damásdi bikája

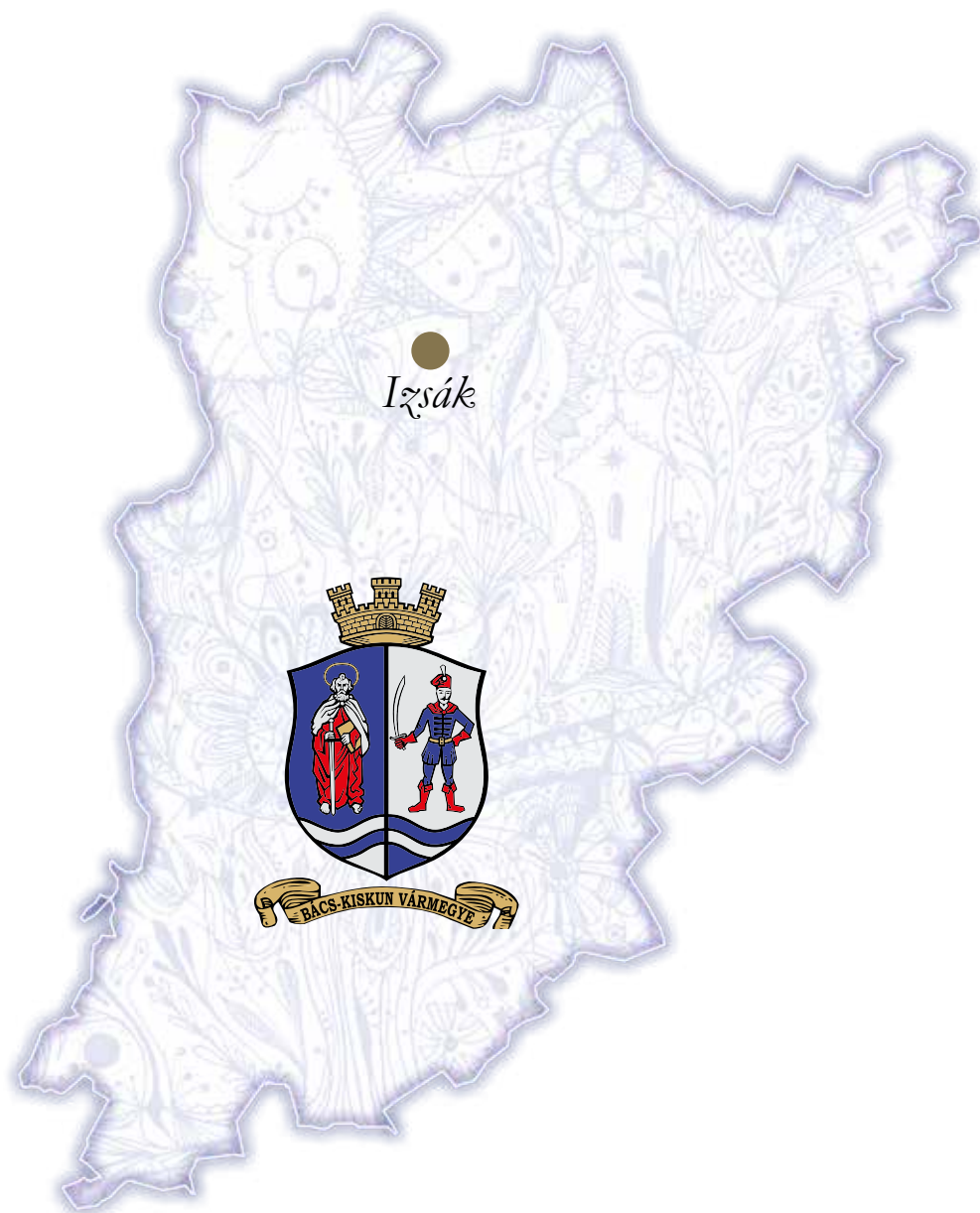
A LEGENDA FORRÁSA

Izsák – IDŐ: 1860 – Mikor hiába bőgött a Damásdi bikája –

FORRÁS:

Izsák mondái, legendái (összegyűjtötte: Kovács Gyula tanár 1948–1988 között)

In: Mesznéder Klára: Izsáki emléklapok, 2002.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Mikor hiába bőgött a Damásdi bikája

Ki gondolná, hogy nem is oly rég, épp csak úgy 140 esztendeje a földbe rejtett kincs pusztá reménye is képes volt az egyébként jóra való keresztényeket a jámbor útról letéríteni, s egészen elbolondítani? Pedig – mondják – az 1880-as években épp ez történt Izsákon, ahol nagytiszteletű Széles Lajos úr azt vette észre, hogy áhítatról áhítatra egyre kevesebb lélek jelenik meg templomában.

– Tán rosszul prédikálok, vagy a hangom vált fület karistolóvá? – kesergett barátjának, Szegedi Pálnak. – Nem értem, mi okból lettem utálatossá a hívek szemében.

– Én azt mondom, a jó pásztor, ha kell, utánanéző minden elkóborolt bárányának... – koppintotta le kiürült poharát a községi adószedő. – Ha engemet valaki kerülni kezd, arról én mindjárt tudom, hogy rosszban sántikál!

– Tán csak nem azt akarod sugallni, hogy aki nem jár Isten házába, az mindjárt az ördög ajtaját kocogtatja?! – rémült meg a lelkész, majd rögvest nekidurálta magát. – Jól van, legyen! Holnap magam járok utána, vajon merre kóborolnak az én báránykám.

A vasárnapi istentiszteleten már épp csak néhány öregasszony és alig csoszogó vénember jelent meg, akik türelmesen várták az Úrasztala mögül felhangzó prédikációt, ám helyette csak ennyit kaptak:

– Mindjárt jövök! Addig énekeljenek zsoltárokat! – Azzal a lelkész már ki is viharzott a templomból. Az utcára érve jó Széles Lajos először egyetlen embert sem látott, ám aztán a szeme sarkából észrevett három legényt meg két asszonyt, akik sietős léptekkel igyekeztek valamerre. Azt is kifigyelte, hogy mind ünneplőben vannak, mint akik eredetileg a templomba szándékoztak menni, ám útközben a léptük mégis másfelé tért. Kapta hát magát, és nagy óvatossággal, nehogy meglássák őt, a szaladók nyomába szegődött!

A templomkerülő hamarost a Kolon-tó partjára értek, ahol a Sermai csőszház melletti kaszálót egész népsereglet lepte be. A lelkész közelebb lopakodott, s egy széles derekú fa mögé bújva hallgatta a beszédet, amire a tömeg nagy áhítattal figyelt.

– Láthassák kendtek, hogy nem hazudok! – kiabálta épp a rét közepére állított szekérről Novák Antalné, akit mindenki ismert, hisz a faluban egyedül ő bírt kéményseprői joggal. – Itten állunk a Kolon-tó partján, mely kétszáz esztendeje, Rudolf császár idején nyerte el nevét, amikor a török a környéket egészen belepte.

– Úgy volt az, bizony! – kepeszkedett fel a szekérré Kovács Gyuri bácsi, aki éjjeliórként kereste kenyerét. – A dédapám mesélte, aki meg az öregapjától hallotta, hogy járt akkoriban erre egy basa, bizonyos Buka Turk, akit egy Kamuthi Farkas nevezetű magyar vitéz párbajra hívott. A török kezét is adott a dologra, ám Kamuthi oly erővel szorította meg az ujjait, hogy azokban menten összetört minden csont. Akkor aztán a kontyos, hisz jatagánját előrántani már nem tudta, menekülni kezdett, ám a magyar vitéz ott, a tónak túlsó partján beérte őt, és nyakáról a fejét egyetlen kardsuhintással lekolontálta, vagyis hogy lemetszette. Ezért híják azóta a tavat Kolonnak, s ahol a Buka Turk basa meghalt, azt a helyet Bikatoroknak!

– Ezt Izsákon mindenki tudja! – kiáltott a tömegből egy legény. – Inkább arról beszéljenek, miért mondják az öregek mindig azt, amikor a templom harangja szól, hogy „bög mán a Damásdi bikája”?

– Tán eddig siket vagy málé voltál, hogy ezt se tudod? – kérdezte két öklével széles csípejét támasztva Novákné, mire a szekér körül állók harsányan felnevettek.

– Sem siket, sem málé nem vagyok – vágott vissza kalapját gyűrögetve a legény –, csak épp szeretem hallani a történetet, mert olyankor úgy érzem, velünk is megeshet.

– Jól van hát, legyen! – szánta meg a kéménypucoló asszony, s kezét a mellette álló öreg vállára tette. – Mondja el ezt is újra, Gyuri bácsi, ha már annyira kérik.

– Nem oly régi história ez, mint a basáé, hiszen csak a minap, 1834-ben történt, hogy Damásdi János, akit én magam is jól ismertem, a Bikatoroknál legeltette a gulyát.

Ahogy ott vigyázott, lesett, hát látja ám, hogy a kedvenc bikája rettentő mód döngeti a földet, patájával kaparva azt, mintha dühös lenne. Közelebb ment a János, botjával arrébb taszajtotta az okos állatot, s akkor pillantotta meg..

– A vasládikát! – kiáltott egy leány.

– A fazekat! – süvöltötte más.

– Vasláda, fazék, azt ma már nem tudni – legyintett Gyuri bácsi. – Annyi bizonyos csak, hogy a bika patája a földből temérdek aranykincset fordított ki, így az én János komám menten dúsgazdag lett. Vett is magának tanyát, ökröt s hozzá földeket, amennyi kellett, ám a többiből, mivel igen ájtatos ember volt, harangot csináltatott a templomunknak. Hát ezért mondjuk mi öregek minden konduláskor, hogy bóg mán a Damásdi bikája!

Nagyiszteletű Széles Lajos úr, aki egyébiránt a Pesti Napló rendes levelezője is volt, a fához lapulva nagy érdeklődéssel hallgatta ezeket a régi históriákat. Damásdi János szerencséjéről már régről tudott, hiszen az elődje, aki a szóban forgó személyt temette, azt is feljegyezte róla, hogy a mély és igaz hittel bíró gulyás végrendeletében további 20 000 váltóforintját a református egyházra, 3 hold szőlejét pedig a lelkészre hagyta.

– Nékünk sosem lesz ekkora szerencsénk – kesergett Egyedi István, aki feleségével és két südő leányával a közeli tanyáról jött be Izsákra, hogy részt vegyen a vasárnapi istentiszteleten, ám aztán valahogy ő sem oda érkezett meg. – Tán mindönknek gulyásnak kéne állni!

– Vagy többet ülni a templomban, nyitott füllel ügyelve az Úr igéjére! – szúrte fogai közt a mérges szót Széles Lajos lelkész, ám mivel önmagát leleplezni továbbra sem akarta, inkább ennen szájára tapasztotta tenyerét.

– Már miért ne lehetne olyan szerencsénk, mint Damásdinak? – kiáltott ekkor az egyik legény, mire több társa is biztatni kezdte, hogy beszéljen tovább. – Az öregek mind azt mondják, hogy annak idején Izsák környékét úgy belakta a török, mint mosdatlan kódist a tetű. Ha a Bikatoroknál volt elásott kincs, akkor máshol is lehet!

A szekér körül állók hirtelen mind egyszerre kezdtek beszélni, s mivel így igen nagy lett a zaj, hát egyre hangosabban fújták a magukét.

– Ásni kéne! – így az egyik.

– Jó, de hol? – tárta szét karját a másik, mire a javallatok egész jégesője zúdult reá, felemlegetve Izsák környékén minden dombot, árkot, sás borította szigetet, buckát, halmot, de még tán az udvar végi trágyadombokat is. A vita, amely nagy titokban immár hetek óta tartott, egyre több hívőt csábítván el a vasárnapi istentiszteletről, lassacskán kezdett perpatvarrá válni. Néhányan a hevesebbek közül egymást löködték, mások öklüket rázva sorolták érveiket, míg végre új hang kerekedett a többi fölé.

– Ácsi, emberek! – dörögte a szekérre hágva egy megtermett férfiú, akire mindenki felfigyelt, pedig a gyűléseken eddig még sosem mutatkozott, ám mivel ő volt a szerencsés Damásdi onokája, így érdemesnek tűnt a meghallgatásra. – Nagypám mindig azt mondta nekem, hogy ott kell ásni, ahol a föld kimutatja az aranyat!

– Kimutatja?! – ámult egy asszony. – Mégis hogyan?

– Hát úgy, ahogy azt a régiek mesélték – felelte a fiatal Damásdi. – Mert hisz a pendelyes gyermek is tudja, hogy időnként a földbe rejtett arany fényt kezd sugározni, így tisztítva önmagát. Nekünk tehát nincs más dolgunk, mint éjszakai őrseget állítani a falu köré, s ha valaki ragyogást lát, mely a föld alól árad, szól a többieknek, aztán jöhet a csákány, ásó, lapát!

Hallgatta a babonás szót szegény Széles Lajos tiszteendő, és nem hitt a fülének. Hitt viszont mindenki más, aki a kaszálón éppen ott volt, így hamar kijelölték az örököt és minden éjszakai leskelődésre alkalmas helyet. A nagytiszteletű úr elébb ki akart rontani a fa mögül, hogy dörgedelmes beszéddel leteremtse, majd a templomba visszaprédikálja a híveket, de aztán mégis mást gondolt.

Csendeskén teltek eztán a napok Izsákon, így az éppég általutazó üstfoltozó sem láthatott semmi különösöt, hacsak azt nem, hogy ebben a faluban rettentő sok a karikás szemű, kialvatlan ember. Ennek oka pedig az volt, hogy az aranyfényre vigyázó őrök éjjelente több alkalommal is felverték a titkos összeesküvésben részt vevő társaikat, mivel úgy vélték, ragyogást látnak valahol.

– Tisztul már az aranyunk! – zörgették meg ilyenkor az ablakokat, s a többiek mindjárt vállukra kapták szerszámaikat, hogy aztán az őr által jelölt helyre sietve túrni, ásni kezdjenek...

Csakhogy mindhiába, mert rothadó fatönkөн, rozsdás szögөн, törött szekérkeréken, mázsás kövөн, döglött kutya csontján és ragadós sárkoloncokon kívül soha semmi mást nem leltek. Így ment ez hat nap, hat éjen át, ám az emberek és az asszonyok, bár vonszolni már alig bírták magukat, az arcuk beesett, a szemük fénytelen né vált, feltört tenyerük pedig úgy sajgott, mintha folyvást tüzes billogot markolnának, mégsem adták fel a konok reményt.

Ekkor jött el a pillanat, szombat éjfélnék táján, hogy nagytiszteletű Széles Lajos az asztalra koppintotta üres poharát, majd felállván székéből így szólt:

– Megyek, hogy hazatereljem az én szeretett nyájamat.

– Magam is úgy vélem, hogy eleget voltak már kinn a ridegen – kacsintott rá öreg barátja, Szegedi Pál, aki már rég mindenről tudott.

Holdvilágos éj volt, amikor Széles Lajos tiszteendő úr a falut elhagyva egyenest a Kolon-tó partján emelkedő, Kozma-hegynek csúfolt dombocskához ment, hogy annak tetején – miként az előző éjszakákon többször is, bár mindig más-más helyen – lámpást gyújtson.

Riadt az őr, röppent a hír, s alig fertályóra múlva Izsák felől csak úgy áradt a lapáttal, csákánnyal felszerelt, aranykincsre éhes, bár lassacskán már önmagát is holtra ásó, elcsigázott nép. Amikor aztán nekiálltak, hogy a Kozma-hegyet árva dombocskából sötét lyukká tegyék, nagytiszteletű Széles Lajos

toppant elébük, és dörgedelmes prédikációt tartva pírított rájuk, mondván: bolondok azok, akik hamis aranyat keresve a végkimerülésig túrják, fúrják a földet, semmint hogy a Bibliát forgatnák, abban találnán igaz kincseket!

Ez a lámpafénynél tartott prédikáció – mondják – oly jól sikerült, hogy az izsákiak azóta is híven őrzik a Kozma-hegyet, a templomuk pedig vasárnaponként sosem üres!

Isák bég

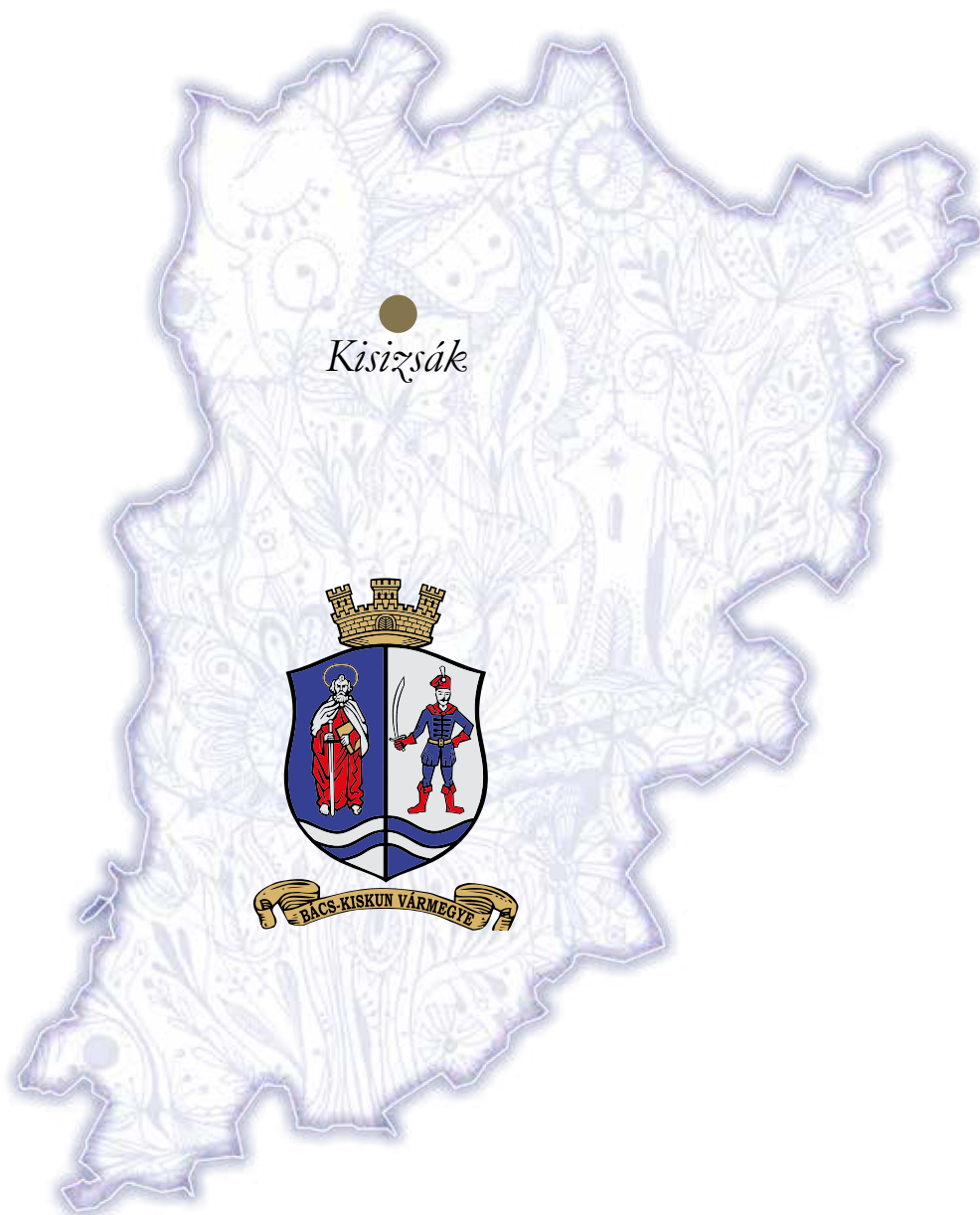
A LEGENDA FORRÁSA

Kisizsák – IDŐ: 1572 – Isák bég –

FORRÁS:

Izsák mondái, legendái (összegyűjtötte: Kovács Gyula tanár 1948–1988 között)

In: Mesznéder Klára: Izsáki emléklapok, 2002

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Isák bég

Negyvenhat esztendővel azután, hogy Mohács mezején a rettenetes oszmán sereg a magyar vitézek, köznemesek, főurak, papok, német, bajor és cseh zsoldosok vérével öntözte a földet, és Csele falu közelében maga II. Lajos királyunk is a Duna egyik kisebb, ma már nem látható mellékágába veszett, a mai Izsák környékén nagyszámú szpáhi csapat jelent meg. A törökök a környéket már rég feldúlták, az a kevés magyar meg, aki valahogy mégis életben maradt, messze menekült, vagy a Kolon-tó nádasaiban bujkált. Miután I. Szulejmán 1541-ben bevette Buda várát, már ki sem akart menni az országból, emiatt a magyar hon három részre tépetett. A török kezdte belakni a meghódított területeket, és ha már volt föld, amit birtokolt, hát azzal jutalmazta legjobb katonáit.

Az a száz szpáhi 1572 nyarán azért érkezett a Kolon-tó déli csücsökéhez, mert közülük egyet, kit hívtak Isáknak, a Budai vilájet pasája, Szokoli Musztafa egy csapásra béggé nevezett ki. A fiatal lovas, aki eladdig cseri basiként, avagy századosként szolgálta Allah dicsőségét, ezt a magas rangot azzal érdemelte ki, hogy a végvári háborúskodások elmúlt pár esztendejében oly hősiességet tanúsított a keresztények aprításában, amit ha szerényebb módon jutalmaz a pasa, azzal csak önmagát szégyenítette volna meg. A címmel persze birtok is járt, ám a Budai vilájet turbános feje azt már nem adta ingyen.

– Nagy harcos vagy, bátor Isák – mondta az új bégnek –, tested erőtől duzzadó, szemed éles, észjárásod fürge, és úgy hírlík, a szpáhik között neked van a legsebesebb arabs méned, akit Villámnak hívsz. Épp ezért úgy döntöttünk, jövőd birtokod határait nem a saját zsugori kezünkkel, térképen matatva jelöljük ki, inkább a fényes Allah ítéletére bízunk, hogy mekkora területet szán neked. A hitetlen magyarok által Kunságnak nevezett vidék végtelen, gazdag és szinte egészen kihalt. Eridj a közepibe, a Duna folyó és Kecskemét városa között fél útra, ott napkeltekor ülj nyeregbe, és amekkora területet napszálltaig körbe tudsz lovagolni, akkora legyen a te birtokod!

Szokoli Musztafa saját birtokdefterdárját, vagyis a birodalmi földekért felelős elöljáróját rendelte Isak mellé, hogy ő legyen a pasa szeme és füle, ellenőrizvén: minden a kívánsága szerint történik-e. Az útra Isak egész százada elkísérte a két törököt, nehogy az elvadult magyar pusztán baj érje őket. Megérkezvén a Kolon-tó partjára a szpáhik tábort vertek, tüzet raktak, és nyársra húzták a birkákat, amiket magukkal hoztak.

Másnap hajnalban a földbe szúrt kopják színes zászlócskáinak renyhe csüngése jelezte, hogy az addig megtapasztalt rettentő forrás aznap sem fogja kímélni a törököket.

– Amint a nap lángoló üstöke keleten megmutatja magát – szolt hivatalához illő komolysággal a defterdár –, bátor Isak bég nyeregbe szállhat. Mi majd lassú poroszkában követjük őt, én pedig közben sorra feljegyzem, mely területet járta be, és mekkora létszen az ő szép birtoka.

Az elgondolás bölcsnek tetszett, ám a végrehajtás mindjárt az elején nagy nehézségbe ütközött, mivel az ifjú szpáhi lova, nevéhez méltón, úgy megiramodott, hogy hamarost a patái által felvert port sem látták. A széles derekú hátasán gubbasztó, puha selyempárnákhoz szokott testes defterdár, akit a nap hevétől négy lovas által tartott, kopjákra tűzött fehér vászon védett, bosszúsan morgott, de mivel ölében az írólap, azon pedig a papiros, a tinta és a hegyezett penna igencsak rezgett, gyorsabb menetre nem volt hajlandó.

– Majd beérjük, ha megpihen – mondta. – Addig csak döcögjünk a magunk kedve szerint.

Minket azonban a természet törvényei Istennek, avagy Allahnak (kinek-kinek hite szerint) hála nem kötnek, ezért csak bátran eridjünk Isak bég nyomába, sőt fészkeljük bé magunkat egyenest annak turbánnal takart koponyájába, és lessük meg gondolatait!

Az ifjú töröknek, ez mindjárt kiderül, miért, rendkívül csavaros élete volt. Miközben ő a csiza homokon át az Ágasegyházi-erdő felé vágat, mi megtudjuk, hogy Isak pont harmincöt esztendeje született, ám arra már nem emlékszik, hogy a világnak mely szegletén, mivel a török háromesztendős korában eredeti otthonából elrabolta. A bégnek azóta is csupán halovány képek, sőt inkább csak gyöngé érzemények derengnek a fejében két erős karról, melyek a földről felkapják, nyereg elejbe ültetik, s aztán csak viszi, viszi, viszi őt széleseben. Az Oszmán Birodalom szívében Isakot janicsáriskolába tették, ott vált harcossá, és tán örökre a talpas katonák között ragad, ha kiképzője, Ferhád odabasi, a várbéli janicsárok parancsnoka véletlenül fel nem figyel rá – midőn a fiú megfékezett egy elvadult paripát –, hogy mily kiváló lovas.

– Neked, Isak, a szpáhik közt a helyed! – mondta az éles szemű török, így hát Isak átkerült a könnyűlovasokhoz, s ott hőstettet hőstetre halmozott.

Most, amikor Villám az Ágasegyházi-erdőt megkerülve a messzi Strázsa-hegy felé veszi az irányt, Isak lova nyakára borulva érzi, hogy hátasa verejtékben úszik. A nap már magasan jár, az ifjú bég mégsem akar lassítani, mert a birtok, amire vágyik, ahol végre családot alapíthatna és úzott lelke tán elcsitulhatna, valóban nagy kell hogy legyen! Zihál ló és lovasa, Isak szeme előtt pedig különös képek jelennek meg.

Lát egy embert, aki érte nyúl, izmos karjára veszi, ő pedig apró, puha kezével annak borostáját cirógatja, és a csiklandó érzéstől kacaghatnékja támad.

Messze még az a Strázsa-hegy, amelyik fenyves üstökű erdélyországi fivéreihez képest csupán morzsának mondható, most mégis elérhetetlennek látszik.

Lova sörényébe kapaszkodva nézi Isak a körötte suhanó tájat, a vad magyar pusztát, amit Allah nevében meghódítani jött, de a csalitos helyett csupán egy vidáman lebbenő, körbeperdülő szoknyát lát, mely alól karcsú bokák villannak elő. Azután megint feltűnik az iménti ember, ám az ifjú bég hiába nyújtja felé mindkét karját, a férfi most a táncoló asszonyt kapja fel helyette, és emeli egészen az égig. A nő haja kibomlik, barna zuhatagként omolva két vállára s bele a férfi arcába, aki úgy nézi asszonyát, oly imádattal, mintha égi jelenés volna. És az is, hisz a napfény áttűz a haján, elvakítva a török lovast, aki már a Strázsa-hegyet megkerülve – s ezáltal birtokba véve azt –, kantárját balra rántja, majd Balázspusztán át a Zsombékos nádrengetege felé nyargal, amelynek közepén a Megyes-sziget vár rá.

Ahogy a délutáni nap heve megsüti arcát, Isak bég újra látni véli az asszonyt, akiből most mintha egyszerre több is lenne. Az egyik mosott ruhát aggat az ágasfára, a másik kenyérnek való tésztát dagaszt a tekenőben, a harmadik aggódva lesi, mikor jön már haza az ura, aki hajnal óta a hegyaljai réten kaszál. Isak lova nyergében felállva maga is a borostás férfi után kutat, és már hallani véli a szekérekerek nyirkosságát, mikor Villám a sűrű náderdő előtt hirtelen megáll, gazdáját majdnem a földre dobva.

Az ifjú bég szomjúságtól tikkadtan, kótyagos fővel néz körül, majd méregbe jöve kegyetlenül sarkantyúzni kezdi kimerült hátságát.

– Tovább, te, fényességes szultánunk haragjára sem méltó eb! – kiáltja vagy inkább csak hörgi Isak bég, mire a ló keserves nyerítést hallatva összeszedi maradék erejét, és a végtelennek tetsző Lapos-rét felé fordulva ismét vágatni kezd.

Vágatni egyenest egy távoli domb felé, aminek hátán takaros házacská áll. A magányos portát csűr, istálló, kocsiszín és több kisebb, szárnyasoknak való ól veszi körül, s az egészet erős sövénykerítés védi a nádi farkasoktól és mezei rókáktól. A bég vérekes szemébe könny gyűl, amint meglátja a ház udvarának közepén, és annak négy sarkában álló öt hatalmas diófát, melyekről a tanya már messziről jól felismerhető. Ahogy Villám egyre közelebb ér a takaros tanyahoz, Isak gondolatai előreszállnak. Mihamarább újra látni akarja azt a gyönyörű asszonyt, aki őt puha karjába véve ringatni, meg a szálfatermetű embert, aki mindkettejüket óvni, vigyázni, ölelni fogja, míg csak a világ ki nem fordul vén sarkaiból.

Tán a Kurjantónak nevezett réten vágott épp át, amikor az ifjú bég fáradtságtól ködgomolyos fejében, a rég feledett, mélyre temetett emlékek mocsarából felbukkanva valóban ismét megpillantotta őket: az ember fejszével kezében, holtan hevert házának kapujában, mellette fekvő asszonya sem élt már, három török pedig épp a házat fosztotta ki, míg a társuk Isakhoz lépett, fölébe tornyosult, majd két erős karjába véve felkapta, nyergének elejbe ültette, s aztán csak vitte, vitte, vitte őt.

– Édesanyám!

A nádasból lelkődő magyarok azt mondták, ez volt Isak bég utolsó szava, amikor meglátta a dombon álló öt diófát, és köztük a régi tanya gazzal felvert, romos halmát. Lova, a mesés szép arabs mén ott helyben felbukott, porba lógatva nyelvét, míg az ifjú török még hörgött, zihált kicsit, egyre csak a mellét markolászva, mintha a szívét akarná kitépni, ami akkor ottan örökre megállt.

Mikor a szpáhik csapata rátalált, hiába kerestek rajta sebet, ami harcra, gyilkos merényletre utalt volna, semmit nem találtak.

– Mohóságában halálra hajszolta magát – csóválta fejét a defterdár, majd meghagyta a katonáknak, hogy tisztességgel temessék el az ifjú béget. Így került a ma is látszó hármás domb Kisizsák közelébe. Egyik alatt Villám, az arabs mén, a másik alatt a magyar fiúcskából szpáhivá lett vitéz fegyverei, míg a harmadik alatt maga Isak bég fekszik, kinek emlékére – mondják a helybeliek – a török idők után épített két falut, Izsákot és Kisizsákot, a nádasból előmerészkedő magyarok elnevezték.

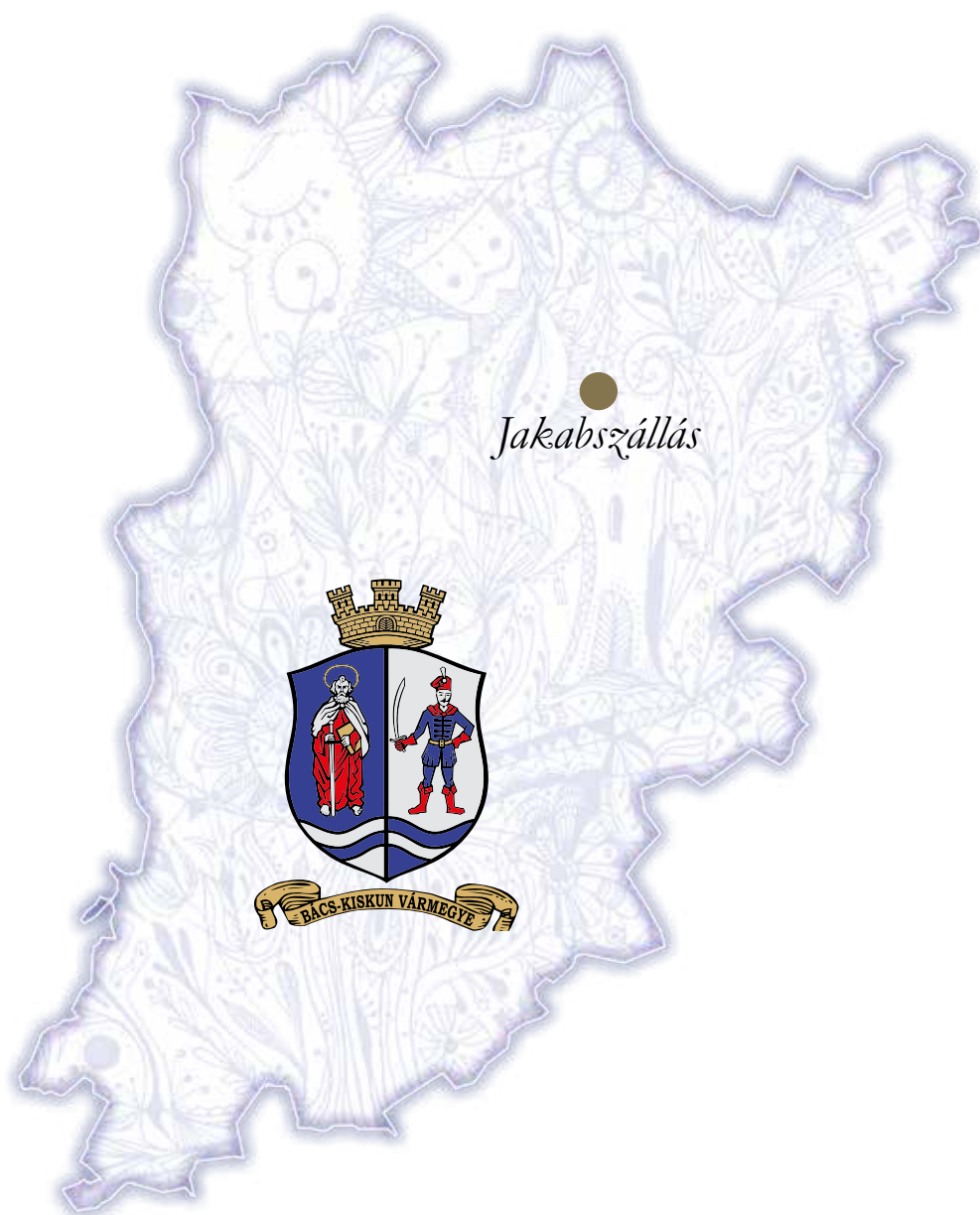
Rózsa Sándor esete Ángyi Rozival

A LEGENDA FORRÁSA

Jakabszállás – IDŐ: 1800-as évek közepe – Rózsa Sándor esete Ángyi Rozival –

FORRÁS:

Jakabszállási Települési Értéktár, Szabóné Harkai Erika

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Rózsa Sándor esete Ángyi Rozival

A híres-neves jakabi csárda – tudja ezt Jakabszálláson mindenki, ha épp el nem feledte – igen kacifántos múltú, öreg épület. Igaz, hogy már rég nem csárdaként működik, és az átépítések során egykori mérete is erősen megfogyatkozott, de azért ott strázsál még a Bócsa felé szaladó út mellett, mint a régi idők csendes tanúja. Falai közt egykor a pusztai vad legények, a betyárok legjava is megfordult, hogy a pandúrok elől menekülve rövidke nyugalmat nyerjen, s addig kieszelje következő gálád tettét, vagy épp csak mulasson egyet, miként a kedve tartja.

Azon a nevezetes nyáréjszakán is szépen táncolt a hegedű vonója, a cimbalom pengése majd' szétvitte a falakat, a víg nótát búsongó váltotta, míg a legények feje lassacskán le-lebillent, s végül minden duhaj hazatért. Nem volt már senki más a csárdában, egyedül csak az Ángyi Rozi, akit karcsú derekú, veres hajzatú, tüzes tekintetű fehércselédként ismert mindenki. Az sem volt titok, hogy ez a Rozi igen szerette a férfiember társaságát, s tán épp ezért dolgozott a jakabi csárdában, amelynek kulcsát a tulaj rendre rábízta, hogy a vendégek távoztával kitakarítsa és bezárja az ivót.

Akkor éjjel Rozi már összeszedte a szennyes kupákat, letörölte az asztalokat, padokat, s épp a ház hátsó fertályában lévő szállására készült menni, amikor észrevette, hogy a legsetétebb sarokban még ücsörög valaki.

– Hát kendet még nem ette haza a fene? – kérdezte a nyárvíz idején is nagy subát, széles karimájú, zsíros csikóskalapot viselő embert. – Alunni kell ilyenkor, hallja-e?

– Odébb van az! – emelte fel fejét a férfi, oly pillantást vetve a leányra, mintha fel akarná őt nyársalni. Mindjárt megremegett az Ángyi Rozi térde, a szíve pedig akkorát dobbant, hogy még a pruszlikja eleje is széjjelebb nyílt kicsinyt, de félelmet, azt, mákszemnyit sem érzett, hiszen jól ismerte és biz', szerette az efféle férfipillantásokat.

– Maga csak nem...? – hunyorított rá az emberre eztán, mert ismerős volt néki a fizimiskája.

– Az vagyok! – biccentett a férfi.

– A Rózsa Sándor! – sóhajtott Rozi.

– Előttem, szép virágszál, nem tagadom – lökte le széles válláról túl meleg subáját a puszták rettegett betyárja, hogy aztán széles övéből komótosan előhúzza két pisztolyát, oldaláról leakassza míves fokosát, és az egész arzenált szép sorjában kirakja az asztalra. – Most is rabolni jöttem, de elébb innék valamit.

– Inni azt lehet – bólintott Rozi, mint aki hasonló szót naponta többször is hall, és már rég nem veszi komolyan. – A rablást viszont felejtse el, mert azt én nem hagyom!

Azzal már indult is a söntésbe, hogy bort hozzon, ám Rózsa Sándor ekkor nagy hirtelen általugrott az asztalon, átölelte a leány karcsú derekát, és egészen szoroson magához vonva őt, ezt súgta.

– Akkor se hagyod, ha pénz helyett csókot rabolnék?

Száz szónak is egy a vége, Ángyi Rozi a csókrablóktól, biz', sosem félt, így az öreg csárda akkor éjjel olyat látott megtörténni füstös ivójában, mint amelyet tán még sosem. A padlóra terített subán heverve aztán Rózsa Sándor már-már elpilledett, amikor a Rozi fölébe állt, és a tenyerét nyújtotta.

– Ide az öt ezüstforintomat!

– Mi végre? – emelte meg fejét a betyár.

– A kellemetes kiszolgálásért, amit kend az imént kapott!

Úgy ugrott mindjárt talpra Rózsa Sándor, mint akit ezer bolha csíp.

– Mit nem akarsz, te némbér?! – ordította. – Hát olyannak nézel engemet, mint aki pénzért veszi a szerelmet?

– Maga meg olyannak néz engemet, mint aki ingyé' méri azt? – vágott vissza Rozi, akiről egész Jakabszálláson, no meg a környék tanyáin is jól tudták, hogy bárkit szívesen ölel, aki fizet érte, ám ezt eddig Rózsa Sándornak senki nem kötötte az orrára.

Támadt mindjárt a párocska között olyan patália, hogy a csárda falai is beleremegtek. Rozi a jussát követelte makacsul, míg a betyár végül annyira feldühödött, hogy pisztolyával az egyik gerendába lőtt (mely lik állítólag még 1945-ben is látszott, ám aztán a tetőt sajnos lebontották).

A fegyver durranása végre elcsendesítette az óbégató fehérszemélyt, így Rózsa Sándor a subára visszaheveredett, s mivel igen álmos volt, hamarost el is aludt. Az asszonyok bosszúja azonban mindenél rettenetesebb, ha a haragjukat szép szóval, hízlegéssel, kívánságuk beteljesítésével idejekorán le nem csillapítják! Rozi hallgatott ugyan, de lelke úgy fortyogott, mint az ördög katlanja. Csendben kivárta, míg a betyár dús bajsza alól mély álmat sejtető hortyogás kél, majd kisonva a csárdából egyenest a jakabi csendbiztos házához szaladt, felzörgetve őt édes nyugalmából.

– Jöjjenek kendék, sebest a csárdába, mert ottan alszik Rózsa Sándor, kinek fejére tízezer ezüstforint van kítűzve!

A csendbiztos nem is tétlenkedett, mindjárt összeszedte a pandúrjait, és nyaktörő vágatában igyekezett a jakabi csárdához. Ment utánuk Ángyi Rozi is, ahogy a lába bírta, ám amikor az udvarba lépett, a vásra vert betyár helyett csupán egy irgalmatlan nagy pofon várta.

– Ezt érdemled, amiért becsaptál minket! – üvöltötte a csendbiztos. – A csárda üres, a betyár sehol, és még csak nyoma sincs, hogy itt járt volna!

Ezzel a pandúrok eltávoztak, Rozi pedig haragtól sístergő szavakat köpködve ment az ivóba, ahol csupán a gerendába lőtt golóbis emlékeztette arra, mi történt ott korábban.

– Megbánod még, te hamis néember, hogy pandúrkézre akartál adni! – suttopta a pirkadat derengésébe a közelben rejtő Rózsa Sándor, akit az ő okos lova riasztott fel álmából, amikor meghallotta a nagy dérrrel-dúrral közelgő fegyveresek zaját. – Hamarost visszatérek, és akkor lesz nemulass!

Amit egyszer a betyár megígér, azon többé változtatni nem lehet – ezt kívánja ugyanis a betyárbecsület! Rózsa Sándor türelmesen kivárta, amíg a környéken elcsendesedik korábbi látogatásának híre, majd egy kora őszi éjjelen visszaóvakodott a jakabi csárdához. Nagy volt abban akkor is a mulatozás. Minden inni, férfias táncot ropni, nótázni szerető gazda, pásztor, gulyás és csikós ott duhajkodott. A betyárok királya lovát a közeli ligetben – amely a Pulikas dűlő pusztai temetőjének szélén setétlett – egy fához kötötte ki, majd subáját a földre terítve leheveredett. Szándéka szerint csendben ki akarta várni, míg a csárdában újfent setéség lesz, hogy aztán bésurranva oda megleckéztesse az őt eláruló nőszemélyt.

Ám ahogy ott nagy békességben heverészett, a lova hirtelen felkapta a fejét, orrlíkai kitágultak, fülei égbe hegyeződtek, és nyugtalan horkantást ejtve dobbantott egyet. Rózsa Sándornak se kellett több, kézbe vette jó fokosát, és a bokrok közé húzódva leste, ki az a merész, aki ily kései órán a semmibe kitett temetőnél jár. Hamarost meg is látott egy lassan óvakodó árnyat, s mikor az a közelibe ért, fokosát emelve elébe ugrott.

– Ha élő vagy, most megholsz, ám ha kísértet vagy, én akkor is visszaütlek a sírodba! – kiáltotta nagy elszánással.

– Jaj, ne bántson engemet, Sándor bátyám! – sikkantott az asszonyka, aki biz’, eleven volt, és olyan is szeretett volna maradni. – Éppég magát keressük, hogy alázatos kérésünket a csizmája elibe tegyük.

Meghőkölt erre Rózsa Sándor, mint bűdös víztől a szürke marha, ám amire szólni tudott volna, már legalább nyolc asszony állt előtte. Akadt közöttük fiatalka, de éltebb, sőt koros is, aki a maga mögött hagyott éveknél már bizton szívesebben számolgatta unokái seregét. Ám ha a sötétségből előtérült fehérszemélyek különböztek is egymástól, azért a feje mindahánynak bé volt kötve, ráadásként a szándékuk sem különbözött.

– Tudjuk mi, hiszen itt lakunk a környező tanyákon és falukban mind, hogy amit a betyárbecsület parancsol, annál a pusztában nincs semmi erősebb hatalom – szólalt meg ismét az a törékeny asszony-személy, akit Rózsa Sándor először észrevett. – Most mégis azt kérjük kegyelmedtől, hogy adja át nekünk a bosszú jogát!

– Honnét veszik maguk a tudományukat arról, hogy mi végre vagyok itt? – kérdezte setét szemöldökét összevonva a betyár.

– Itt egy elejtett szó, ott egy sokat mondó sóhaj – mondta az éltebb asszonyok egyike, mire társnője, kinek szeme huncutul csillant, így folytatta:

– Emitt kicsiny sutyorgás, amott meg néhány jókor hegyezett fül éppég elegendő volt hozzája, hogy öszverakjuk, miként is került a jakabi csárda gerendájába ólomgolyó.

– Vagy úgy! – húzta ki magát Rózsa Sándor, titkon örülve annak, hogy orcája pirulását az éj sötétje elfedi. – Akkor hát azt is tudják kendtek, hogy nékem itt jogos elszámolnivalóm van az Ángyi Rozival, aki engemet pandúrkézre akart adni!

– Úgy bizony! – lépett előrébb ekkor a különös küldöttségből az, aki ráncos orcájáról ítélve mind közül a legtöbb évet pergette már le földi létéből. – A maga bosszúja valóban jogos, fiam! Csakhogy a mi bosszúnk oka számosabb, ezért előrébb való! Mi ugyanis mind olyan asszonyok vagyunk, akiket az ura rútul megcsalt, nehezen keresett kis pénzecskénket Rozihoz hordva, hogy annak ölelésében herdálja el azt! Mondja hát meg kend igaz hitére: kinek jár inkább az elégtétel?

Rózsa Sándor töprengve nézte a bátor asszonyok gyülekezetét, akik régóta várhatták már az ő felbukkanását.

– Miért nem cselekedtek kendtek már sokkal előbb, ha ennyire gyűlölik azt a némbert? – kérdezte csendesen.

– Mert a betyárkirály igaz bosszújának útjába állni nemcsak becstelenség, de veszélyes is – felelte a fiatalasszony reszketeg pillantást vetve a fokosra, amit Rózsa Sándor még mindig a kezében tartott.

– Akkor hát – szólta a betyár, eltéve fegyverét – a bosszúmat ezennel magukra testálom, ám a Rózát megölniük nem szabad! Az én rég elkárhozott lelkemen, ha vérét veszem, sem esett volna több kár, de kendteknek, nővéreim és szép hűgaim, egyetlen gyilkosságra az üdvösségük menne rá!

Így történt aztán, hogy Rózsa Sándor békével távozott a jakabi csárda közeléből, ahol még aznap éjjel valakik – nevük azóta is titok! – fülön csípték a Rózát, s mire a Nap felkelt, mezítelenre vetkőztetve, testéről minden szál haját és szőrt leberetválva csapták ki őt a legelőre, hogy attól fogva ott keressen magának jól fizető vendégeket.

A csárdát ezután sok éven át így hívták: Nyírott Ángyi.

A királygyilkosok

A LEGENDA FORRÁSA

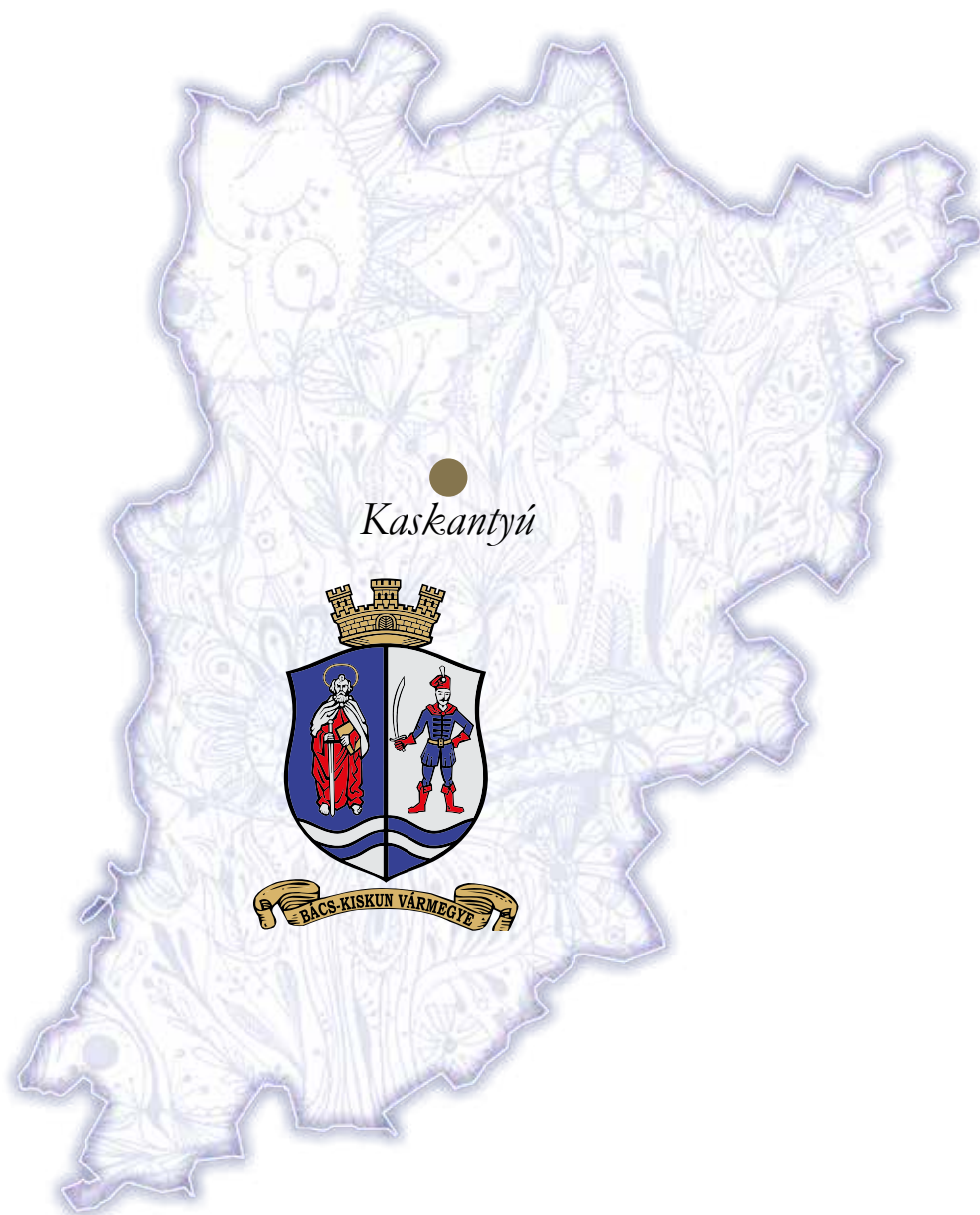
Kaskantyú – IDŐ: 1291 – A királygyilkosok –

FORRÁS:

Gyárfás István: A jász-kunok története, Kecskemét (1870)

In: Verseghy Ferenc Elektronikus Könyvtár

<http://vfek.vfmk.hu/00000097/root/0003/0008/0004-ec.html>

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A királygyilkosok

Rút, gyalázatos éjszaka volt, midőn az Úr 1290. esztendejében, annak is Áldás havában Kö-rösszeg vára mellett a mi gyöngye lelkű királyunkat, IV. Lászlót meggyilkolták. A vadászat és mulatozás után sátrában békésen szendergő uralkodóra hárman rontottak rá, és mielőtt kiálthatott volna, már végeztek is vele. A tett fertelmességét növelte azonban, hogy az uralkodó életét kiöltő fegyvereket három kun vitéz emelte halálos csapásra, holott a mi László királyunk éppen arról volt nevezetes, hogy a kunokat mindenkinél és mindennél jobban szerette, ezért igen sokat kedvezett nekik.

Egy kerek esztendővel később a trónon már III. András ült, aki szerte az országba katonákat küldött, hogy azok kézre kerítsék elődjének gyilkosait. Erre kötelezte őt a koronázási eskü, amelybe – a korábbi szokásjoggal ellentétben – az is benne foglaltatott, hogy üldözni fogja az ország rablóit, gyűjtő-gatóit. A királygyilkosság főbenjáró és igen veszedelmes gyalázatosság, hiszen ha büntetlenül maradnak azok, akik koronás főre emeltek kezét, az utánuk jövők tán még jobban nekibátorodnának, és az uralkodók végleg eltűnnének a földnek színéről, ami egyben – s ezt mindenki ekként gondolta – a világnak végét jelentené.

Keresték hát a csapatban járó katonák szerte az egész hazában azt a három kun vitézt, akiknek neve sem volt titok: egyiküket hívták Kemencének, a másikat Árbocnak, míg közöttük a legeszesebb Törtel névre hallgatott. Ezt tudni kevés volt azonban, a sikerhez igaz akarat is kellett volna, ám a legtöbb katona már igencsak unta a lélekölő poroszkálást egyik poros faluból ki, a másikba be, hegyen, völgyön, ragadós lápon, szikes pusztán át. Így volt ezzel Szomor Pál kapitány és tíz legénye is, akikről a gúnya lasscskán kezdett lekopni, lovaik patkója is elvékonyodott, a hasuk pedig (az emberé és a lóé egyaránt!) álló nap oly hangosan korgott, hogy ha épp egy falu felé közeledtek, a parasztok mind azt hitték, vihar készülődik. Meglehet, tán fel is adták volna a keresést, ha nincs velük egy pap, nevezett Ignatius atya a mercedariusok, azaz a fogolyszabadító szerzetesek rendjéből, akit az Úr oly makacs természettel áldott meg, hogy ha a tenger állta volna útjukat, ő tán még azt is szárazra imádkozza, csak tovább haladhassanak.

– A kitartás mindig elnyeri méltó jutalmát, miként a henyeség a maga büntetését – szajkózta es-ténként a tábortüznél, ami fölött, ha egyetlen soványka vadnyúl forgott, már örülhetett a tizenegy vitéz, hogy aznap mégsem marad teljesen éhen.

Történt aztán egy esős nyári délután, mikor a lovaikon poroszkáló katonák a mai Csengőd terüle-téhez közeli erdőből kiérve valami névtelen pusztán találták magukat, hogy Szomor kapitány mozgásra lett figyelmes. Az elébük terülő, sűrű nádassal, vizenyős rétekkal, csalfa erekkel, egybefolyó pocsétákkal tarkított tájon három férfiember bandukolt. Gúnyája mindnek nyűtt volt, ám az oldalukon fokos csün-gött, a hátukon pedig nagy zsákokat cipeltek. Mikor a katonák körbefogták őket, kihúzták magukat, és jó szándékú, kíváncsi mosollyal tekintettek fel a lovon ülőkre.

– Adjon a jóisten maguknak szebb időt, mint ami erre jár – mondta a lassú, állhatatos esőben to-porogva egyikük. – Kiket tisztelhetünk kendtekben, vitéz urak?

– Jómagam Szomor Pál kapitány vagyok, és András király parancsára három szökevény gyilkost keresek.

– Ebben a cudar időben, és éppég itt? – csóválta fejét a férfi. – Én amondó vagyok, hogy amíg ezen a pusztán átvágnak kegyelmedék, úgy eláznak, mint kenyérgalacsin a patakban. Inkább térüljenek vissza az erdőbe, építsenek lombsátort az eső ellen, és mivel látom, hogy az arcuk igencsak beesett a sok koplalástól, a pihenőjükhöz jó szívvel felajánlunk három kövér vadkacsát, amit a Kolon-tónál hurokkal fogtunk, és hozzá néhány friss cipót meg egy hordócska bort is, már ha meg nem sértjük kegyelmeteket.

A vitézek gyomra ezt hallva akkorát kordult, hogy tán még Kecskeméten is hallani lehetett, és mi-vel Szomor kapitány jó ideának tartotta, amit az ember mondott, hát köszönettel elfogadta az ajándékot. A zsákokból mind előkerültek az ígért dolgok, ám mielőtt elváltak volna útjaik, Ignatius atyának volt még egy kérdése az adakozó férfiúhoz.

– Mondd csak, fiam, kiknek a nevét foglaljuk a ma esti étkezésnél hálaimába?

A férfi kissé meghökkent, társaira sandított, majd rövidke mélzás után így felelt:

– Mondják csak azt, midőn az Úristenhez szólnak, hogy a Kaskantyúktól kapták a harapnivalót, szerzetes uram, merthogy mi hárman e név alatt testvérek vagyunk.

A pap biccentett, majd a katonákat követve visszatért az erdőbe. A lombsátor hamar elkészült, tűz is lobbant alatta, és amíg a nyárson három kövér kácsa forgott, a hordócska édes nedűjéből mindenki jókat kortyolgatott.

– Szép az élet, ha jó emberekre lel az elnyűtt vándor – sóhajtott elégedetten Szomor kapitány.

– Szépnek látszik minden, ha az éhség és fáradtság elhomályosítja a szemet – morogta orra alatt Ignatius atya, és a felé kínált bort kortyintás nélkül továbbadta.

A kácsák szépen megpirultak, bősséggel jutott belőlük mindenki cipójára, és mire éjfél tájt a hordócska kiürült, már az összes katona kapitányostul az igazak álmát aludta. Nem úgy Ignatius atya, aki nagy csendesen felkelt, kiment a lombsátorból, és bár az eső még mindig cudarul hullott, ő csuklyáját fejére húzva kiment a kies síkra. Se hold-, se csillagfény nem világította az útját, ő valahogy mégis rátalált arra a keskeny ösvényre, amelyik a nádszigetek, erek és posványos rétek között kanyarogva bevitt egyenest a puszta közepébe, ahol aztán három emberrel találkozott, akik épp szemközt jöttek vele.

– Hová, hová ily kései órán, Kaskantyú testvérek? – kérdezte szelíden Ignatius atya a döbrent férfiaktól, akiknek keze a fokokuk nyelét markolta.

– Vagy tán hívjalak titeket igaz neveteken, Árbocnak, Törtelnek és Kemencének?

– Azok vagyunk, akiknek mond – lépett előre a férfiú, aki már a katonához is beszélt, így tehát a hármas vezérének volt tekinthető.

– Az én nevem valóban Törtel, és mielőtt kérdi, hát azt is elárulom, hogy András király katonáit indulunk álmukban legyilkolni.

– Megértem, hogy féltek tőlük – bólogatott Ignatius atya

–, hisz reggelre kelve az éhség, a fáradság, a bor okozta a köd bizonytalansággal száll a szemükről, és ráébrednek, kik is vagytok ti valójában. Ám én mégsem engedhetem, hogy újabb bűnt kövessetek el.

– Akkor hát magát is agyonütjük! – harciaskodott Kemence. – Király után egy fityisznyi kis pap már meg sem kottyán nekünk!

– Ebben igazad lehet – értett egyet Ignatius atya. – Az én semmi kis életem aligha nyom sokat a latba, mikor az Ur titeket megítél, de nekem mégis feltett szándékom, hogy ma éjjel megmentelek titeket!

– Minket-e?! – kacagott fel Árboc. – Dejszen a katonák koponyája lesz béverve hamarost!

– Azután pedig néhány napra a tiétek is – emelte fel ujját figyelmeztetőn a szerzetes –, mivel Szomor kapitány vesztét hallva András király minden katonája ide fog seregleni, és ha netán valami csudamód kákacsomóvá, varanggyá vagy nádbugává váltok, ők akkor is rátok találnak majd, és karóba húznak titeket!

A három kun közül kettő unta a fecsegést, hát mindjárt rá akart rontani az ösvény közepén ácsorgó papra, ám Törtel megállította őket.

– Mégis miként akarsz te minket megmenteni, csuhás? – kérdezte gyanakvón.

– A dolog igen egyszerű – mosolyodott el Ignatius atya. – Visszatérek a katonák táborába, s onnét lóháton Halasra vágatok, felriasztván a vajdát, hogy adjon nekem pecsétes okmányt, mely igazolja eme névtelen pusztában egy vadonás új falu létét. Beleíratom azt is, hogy ezen falut Kaskantyúnak hívják, mivel hogy a három Kaskantyú testvér és azok családja lakja.

– Hát a nádtenger mélyén rejtő családjainkról meg honnét tudsz?! – hőkölt hátra Kemence, aki a három kun közül a legbabonásabb volt.

– Nem ördögösség ez, fiam! – felelte a pap szelíden. – Még napfénynél megfigyeltem, hogy Árboc komád nadrágja nemrég elszakadt, ám valaki ügyes foltot tett rá. Ilyen finom varrásra a durva férfikéz nem képes, tehát fehércseléd is van véletek! Méghozzá nem is egy, hiszen Törtel sípkájára valaki szerencsét hozó mezei virágot tűzött, a te varkocsodban, Kemence, pedig piros selyemszalagocska fityeg, melyet csak nemrég fonhattak reá könnyű leányujjak, hisz még meg sem mocskolódott.

Törtel és társai elhűlve hallgatták az eszes papot, majd ismét a vezér szólt.

– Miért akarsz te nekünk segíteni?

– Mert én a Nolascói Szent Péter alapította mercedárius rend tagja vagyok, aki a foglyok megszabadítására esküdött – felelte Ignatius. – Ti pedig most családjaitokkal együtt mind balsorsotok rabjai vagytok, kötelességem hát segíteni néktek.

– A királygyilkosság bűnét senki le nem moshatja rólunk – bukott ki a keserű szó Törtelből. – Borsa Kopasz nagyúr volt az, aki addig duruzsolt a fülünkbe, minden szépet és jót ígérve, míg részeg fővel rárontottunk a sátorra, és megöltük László királyt. Azóta mi üldözött páriákká lettünk, Borsa Kopasz viszont András királytól rögvest főpohárnoki rangot kapott, így a titkon szövetkező királygyilkos főurak megint csak zsírosodtak, reánk pedig, ha elfognak, karó vár.

– Hallgassatok szavamra, és én megszabadítlak benneteket a nyomorú sorstól – ígérte ekkor Ignatius. – A már kiontott vért a kezetekről lemosni valóban nem tudom, de ha sikerrel járok a vajdánál, akkor mire a katonák megébrednek, én a passzust nektek átadom, és ti boldogan élhettek tovább ezen a helyen, amit holnaptól Kaskantyúnak hívnak.

Az Úr mindig segít azon, akit méltónak talál rá, még ha az korábban rettentő bűnt követett is el. Ignatius atya a kapitány paripáján gyorsan megjárta útját, az ágyából kivert csipás vajda sem kérte magát sokat, így a katonák még mindig aludtak, mikor a pecsétetes papír Törtel kezébe került.

– Honnét tudtad, kik vagyunk? – kérdezte a kun vitéz a távozni készülő paptól.

– Dejszen te magad mondtad ki, amikor a nevedet kérdeztem – mosolygott Ignatius atya –, s mivel jómagam anyai ágról kun vagyok, mindjárt meg is értettem azt, hiszen a „kaskantyú” a mi nyelvünkön annyit tesz, „szökevény”!

A két ételmester

A LEGENDA FORRÁSA

Kecskemét – IDŐ: 1456 – A két ételmester –

FORRÁS:

Szerémi György és Hornyik János nyomán

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A két étkezmester

Úgy vagyon lent, mint fent – sóhajtott Mári néni, midőn látta a rettentő dúlást, amit Lábathlani János Csongrád megyei főispán Kecskemét közepén álló szép házában nagy konyhájában Szendrő Zsigmond véghez vitt. A keszeg embert, akit csupa lázas indulat, dühös tűz hajtott, maga Hunyadi László menesztette az alagsori füstös helyiségbe, hogy ott mindent úgy rendezzen el, miként azt a nagyúr parancsolá.

– Fényesebbre csuszatold azt az üstöt, hallod-e?! – rikácsolta kappanhangon Szendrő uram, úgy rázva meg oldalán a kardot, mintha mindjárt ki is akarná azt rántani, hogy miszlikbe vágja a lusta inast. – Ti pedig szítsátok fel a tüzet, tisztítsátok meg a nyársakat, állítsátok glédába az edényeket. Mire őfelsége László király szakácsai és főzőasszonyai ideérnek, mindennek készen kell lennie, különben én magam hasítalak kettőbe titeket!

Az ispán – aki egyébiránt a Hunyadiaktól kapta birtokba Kecskemét városát és a környező pusztákat – egész konyhaszemélyzete felbolydult, megvadult méhkasként tüsténkedett. Szendrő uram utasítására a hosszú, gyalulatlan asztalokat keresztbeforgatva középre állították, és az így kettéválasztott konyha egyik és másik felét is egyazon mód látták el mindennel. Edényből, üstből, hús-villából, begréből, vágódeszkából, tűzpiszkálóból éppen annyinak kellett lennie itt, mint amott, ahogyan persze az étkek alapanyagául szolgáló vágott szárnyasokban, mézben, dióban, halban, fűszerszámokban sem lehetett semminemű különbség.

– Jól jegyezzék meg, emberek – állt középre Hunyadi László parancsnoklásra kirendelt udvari embere –, hogy ez a fertály itten a maguké, ahol a mi urainknak, a két Hunyadi testvérnek és Lábathlani püspök úrnak készítik az étket, míg ama másik fertály csakis a királyi főzőmesteré! Általjárás, általnyúl-kálás, de még csak általlescődés sincsen, és ha valaki arra vetemednék, hogy valamit általhajít, netán szentségtelen módon általpök az asztalok képezte határon, hát annak én magam vágom ki a nyelvét!

– Háborúskodás lesz ez, nem főzés – morogta orra alatt a püspök főszakácsa, mire Mári néni, a vénecske főzőasszony annyit felelt:

– Úgy vagyon fent, mint lent.

Ebben pedig a sokat látott öregasszonynak, biz', igaza volt, mert a jó emlékezetű Hunyadi János úr nemrégiben ugyan, vagyis hát 1456. július havában Nándorfehérvárnál tönkrevverte a törököt, így teremtve békét a honban, ám aztán hamarost meg is halt, ami újabb, immár belső békétlenséget szült. A király, aki V. László néven ült a trónon, még csupán élte tizenhatodik esztendejében járt, ráadásként gyengécske értelme, élvhajász természete és törékeny alkata nemigen tette alkalmassá az uralkodásra. Nem csoda hát, hogy a Cillei Ulrik és Hunyadi László vezette magyar nagyurak, midőn a török veszedelem csillapulni látszott, mindjárt két pártra szakadva egymás ellen kezdtek fenekedni. A Hunyadi testvérek apjuk háborúskodásban szerzett hírnevére, valamint az egyszerű nép szeretetére építették a haditervet, míg Cillei azt arra alapozta, hogy a fiatal királyt ármányosan önmagához édesgesse, „gyám-ság alá” vonva észrevétlenül.

1456 novemberéig úgy tűnt, hogy eme csendes, ám annál kegyetlenebb hatalmi harcban Cillei lesz a győztes, hisz folyvást a király mellett volt, annak fülbe duruzsolt, gyilkos mérget csepegtetve, melytől azt remélte, hogy végül az általa oly nagyon gyűlölt Hunyadiak vesztét okozza. A török felett aratott hatalmas diadal és Hunyadi János halála után V. László hajón érkezett Futakról Nándorfehérvárra, persze megint csak Cillei Ulrik kíséretében. Hunyadi László és nagybátyja, Szilágyi Mihály sajkán ment a király elé, hogy őt, valamint a kíséretében lévő nagyurakat a várba vezesse, ám amint oda beléptek, az uralkodó katonáinak orra előtt hirtelen bezárták a kaput. Bár odabenn nagy tisztelettel bántak a fiatal királlyal, azért mégis egyértelmű volt, hogy ezennel a Hunyadiak túsul ejtették őt és pártfogóit. Ennek aztán a heves természetű Cillei Ulrik hangot is adott, mire Hunyadi László kardot rántott, és ledöfte őt.

A Cillei háznak ezáltal magva szakadt, s a Hunyadiak ellentábora elvesztette vezérét. V. László Nándorfehérvár falai közé zárva kénytelen volt Hunyadi Lászlót kinevezni az ország főkapitányának, és szent esküt tenni, hogy Cillei Ulrik meggyilkolása miatt sosem áll bosszút a törökverő fiain.

Mindezen események csak nemrégiben játszódtak le, hisz Mári néni sóhaja – „Úgy vagyon lent, mint fent!” – 1456 decemberében szállt a konyha boltíves mennyezete felé, amikor is a Nándorfehérvárról Budára tartó ifjú király Kecskemét városának közelébe ért. Az idő odakint igen rút volt, a korán jött havazás már-már járhatatlanná tette az amúgy is rossz utakat. A fiatal László király, kinek egészsége gyengécske volt, és ő maga amúgy is a kényelemhez szokott, rosszul tűrte az utazást. Rádásként mióta Temesvárott a kőszikla-természetű Szilágyi Erzsébet, Hunyadi János özvegye is elébe állott, és újfent megeskette őt, hogy Cillei haláláért nem áll bosszút, a tizenhat esztendő uralkodó még inkább rettegett a Hunyadiaktól.

A törökverő két fia, odahagyva V. László lassú menetét, Szegedről előrevágtatott, hogy Kecskemét városát felkészítse a király méltó fogadására. Ennek lett eredménye a dúlás, amit a püspök rezidenciájának konyhai személyzete megtapasztalt. A latyakos, jeges hóval borított úton közeledő udvari menet még vagy jó órányira lehetett a Pálkaikaputól, amikor a vén kőtemplom fatornyába állított ór kongatni kezdte a harangot, így jelezvén, hogy már látja a király lobogóit. V. László elé a miseruhába öltözött plébános és vele a ministránsok egész hada vonult ki a sövényánchoz, őket pedig vértbe öltözöten, karddal övezve a két Hunyadi fi követte. A tiszteletteljes köszöntés után a király bártárja páncélos lovagoktól és apródoktól kísérve zötyögött be a főtérrre, ahol az uralkodó immár harmadszor (korábban Temesvárott és Szegeden is megcselekedte ezt) hozatta ki a templomból az oltáriszentséget, hogy az egybegyűlt nép előtt tegyen esküt, miszerint sosem áll bosszút a Hunyadiakon Cillei halála miatt.

Miközben odakinn eme szent ceremónia zajlott, a királyi udvar főszakácsa és utazástól nyűtt serege előzőnlötte a főispán házának konyháját, vagy legalábbis annak számukra kijelölt felét. V. László és Lábathlani János úr étkezmesterei mindjárt úgy néztek egymásra, hogy ha pusztá tekintettel ölni lehetne, hát azonnal felnyársalták volna a másikat.

– Tudom ám, mit forgatsz a fejedben, bitang! – sisteregte a főispán szakácsa. – Mérget kevernél Hunyadi uraimék kosztjába, hogy a rühes Cillei pökni való emlékét szolgálj!

– Én sem vagyok ám egészen bolond! – vágott vissza a király étkezmestere. – Trónra törne a te két takonyos orrú uracsod, s tán épp téged bíztak meg azzal, hogy a mi ifjú uralkodónkat eltedd az útjukból!

– Ám én figyelni fogok! – süvöltötte mindkét főszakács egyszerre.

Mialatt odalenn imígyen dagadozott az ellentét, odafönn, a házban mézes-mázos hangulat uralkodott. A királlyal érkezett udvari emberek és maga az ifjú uralkodó a tűz mellé telepedve, forralt bort iddogálva igyekezett átmelegedni, míg a két fiatal Hunyadi szóval tartotta őket. Béke volt hát a magasságokban, de nem úgy a lenti konyhában, ahol máris a vacsorát kezdték készíteni.

– Küldjete fel őfelségének görög csemegebort! – ordította a királyi étkezmester. – Ne azt a karcos magyar lőrét kelljen innia.

– Az ürmösből is vigyete böven! – kontrázott erre a főispán szakácsa. – Nehogy Hunyadi uraiméknak azt a külhoni pancsot kelljen kortyolniuk!

Sergett-forgott az összes inas, kézilány, szolgál, mint a szél hajtotta motolla, hiszen a nagyurak odafönn már igen éhesek lehettek. A téglával kirakott, boltíves tűzhelyek egyikében máris rotyogott a ragu, míg a másokban nyársakon forgattak egyszerre két malacot és tucatnyi szárnyast.

Az asztalokon készültek a húshoz való mártások, szószok, a levegőben sáfrány és fekete bors csípős illata lengett, ám még ezeknél is jobban csípte a szemet mindaz a dühödt szitokszó, mely a királyi és főispáni ételkészítők között – mint nyílveszők fellege – ide-oda szállt.

– Nézem ám, mit csinálsz! – vicsorgott egyikük. – Ha valami rosszfélét próbálsz a borsópürébe tenni, ezzel az ürücombbal ütlek agyon!

– Előbb nyársallak én fel erre a vásra, ni! – jött a felelet. – Az ezen pirított kappannak éppen jó társa lészesz!

Igaz, hogy felügyelőként a szigorú Szendrő Zsigmond uram folyvást az asztalok alkotta határon járt, és gyakorta rá is ripakodott a perlekedőkre, ám végül még az ő jelenléte sem volt képes elhárítani a bajt. A dolog egyetlen szemhunyorintás alatt történt! A főispán ételmestere valamiért gyanúsnak találta a szerecsenydiót, amit ellenlábasa a nyúlpecsenyére szórt, hát nagy hirtelenkedve békapott belőle egy falatot. Ám az rögvést a torkán akadt, s mire került volna valaki, aki jól hátba veri (a kecskemétiak ugyanis nem merték, az udvariak pedig nem akarták!), addigra az arca szederjessé vált, a nyúlcombot elejtette, és se szó, se beszéd (csupán némi hörgés), szegény ember máris kimúlt.

– Tessék, kérem, itt a bizonyíték! – kiáltott fel ekkor diadalittasan V. László ételmestere. – Bizonynal méreg ragadt a kezén, miközben az imént királyunk kedvencét, a cukorban főtt diót megrontotta, amit én tisztán láttam, és már épp szólni...

Eddig tartott a dühötől veres orcájú udvari főszakács vádbeszédje, ekkor ugyanis szertelen mód az ellenfele által elejtett nyúllábra lépett, megcsúszott, és a nyakát szegte.

– Úgy léssen fent is, amint most lent! – szólalt meg ekkor a vén Mária néne, s bár senki nem figyelt rá, azért neki mégis igaza lett, hisz a rá következő esztendőben a király, megszegve háromszoros(!) esküjét törbe csalta a Hunyadi fiakat: Lászlónak a fejét vétette, Mátyást pozsonyi rabságba küldte. Ő sem élvezhette soká a magyar trónt azonban, mivel egyetlen nyúlfarknyi esztendővel a két ételmester halála után betegségbe esett, és három(!) nap szenvedés után ő maga is megholt.

Kaszap táltos kútja

A LEGENDA FORRÁSA

Kecskemét – IDŐ: 896 – Kaszap táltos kútja –

FORRÁS:

Székelyné Kőrösi Ilona: Kecskeméti évszázadok, 9–10. o. (2003)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Kaszap táltos kútja

A ki kecskeméti, az bizonyjal járt már a Kaszap utca végén, ahol ez a nevezetes aszfaltösvénye embernek, járműnek a Bethlen körútba fut.
Vagy nem.

De ha nem, hát most sürgősen fogja magát és minden pereputtyát, szedelőzködjék ízibe, és keresse fel ama helyet, mely a szép mezőváros igazi csodát látott, szent helye! Mikor aztán odaér, lessen alaposan körbe! Látni fog ott – épp a Kodály Zoltán téren – egy rettentő nagy, folyton nyüzsgő autóbusz-állomást, hotelt, patikáriusüzletet, bolthodályt, postának épületét, de még kicsiny fémgolyót körbepergető, ügyes kereket is, melynek számokkal telerótt, zöld bársonyasztalán tanulhatjuk meg igazán, hogy a szerencse mily forgandó!

Kissé arrébb fordulva szemünk a Ceglédi út felé vetheti kíváncsi pillantását, ahol fák, virágok szépséges kertje alkotja a hős Noszlopy Gáspár honvédőrnagyról elnevezett parkot. Mikor a tavasz melengető csókját érezvén a városnak eme kicsinyke szeglete kizöldül, fái közt, sétányain, padjain, szőkőkútja cserfelését hallgatva az ember néhány percre tán elfeledheti, hogy körötte egy egész hatalmas város brummog, zajong, duruzsol, és visszamerenghet a múltba.

Abba a messzi, messzi, legendás hősi múltba, mikoron Árpád apánk, a hét vezérek közül kiemelkedő legfőbb fejedelem, új hazánkat megmutatva szólt:

– Minden vezérlőtársam, jó vitézem maga válassza ki, hogy törzsével, családjával mely tájon szeretné jurtáját felállítani, s ott nyájait, gulyáit, méneseit legeltetve, földjét haszonra megművelve, vadjait levadászva, gyümölcsseit szedve boldogságban élni!

Csodálkozva zúdult fel ekkor az egybegyűlt nép, hisz mindenki azt várta, hogy Árpád mint vezérlő fejedelem majd önmaga osztja szét a szálláshelyeket. Nem értették, miért mond le erről az előjogáról, aki ily csodás vidékre vezette őket, és akinek ez mindenképp kijárna. Próbálták győzködni, hogy ő legyen, ki vezérei közt elosztja az új hazát, Árpád azonban ragaszkodott döntéséhez, hisz korábban – bár erről senki nem tudott – legvénebb táltosa, kit neveztek Kaszapnak, pontosan ezt tanácsolta neki.

– Jó lenne tudni – mondta az ősz öreg, ősök szellemeinek bölcs barátja –, hogy a magyarok népe, amit az idáig tartó hosszú és kínkeserves vándorlásunk során a különb-különb törzsekből – kabarokból, nyékekből, megyerekből, kürtgyarmatokból, tarjánokból, jenőkből, kérekből és keszikekből – okosan összegyűrtál, egyben marad-e. Hiszen a bajban, veszedelemben, folytonos költözésben téged segítő, melletted állót könnyű szeretni, ám amikor ránk köszönt a béke, és a dús javakat, amiket ez az új haza kínál, egymás közt kell elosztani, akkor derül ki igazán, hogy a magyar egy néppé forrt-e!

Árpád tehát hallgatott vén táltosára, és a hét nagy törzsrre bízta, hol kívánnak letelepedni. A fejedelmi jurtában még aznap este elkezdődtek a tárgyalások, és a hont foglaló fővezér csendben, ám örömtől csillogó szemmel látta, hogy nemcsak a rettegett viszály marad el, de még csak hangos szó sem csattan a törzsfők között. Úgy tűnt, hogy a végtelen puszták ölen született, vándorlásuk során egymással szoros szövetségre lépett, ezer baj és veszedelem között új hazára lelt törzsek immár valóban egy néppé, magyarrá forrtak össze, akik ha dús javakon kell is osztozniuk, attól sem megy el a szép eszüik. (Hogy később mi romlott el, miért vált oly sokszor a magyar magyarnak farkasává, azt itt ne firtassuk. Maradjunk inkább Árpád és bölcs vezérei társaságában, akik egymás közt a viszályt nem ismerték, mert tudták, hogy csak így teremthetnek maguknak új hazát.)

Elosztattak tehát a szálláshelyek, és miután a vezérek egyazon szóval Árpád törzsének adták Csepel szigetét és annak vízben, vadban, minden földi jóban bő környékét, lóra szállván még pirkadat előtt sajátjaikhoz tértek, hogy azokat új otthonukba elvezessék. A vezérlő fejedelem is felállt díszes párnáiról, és a jurta ajtaján kilépve elégedetten várta, hogy keleten a nap új hazájára ragyogjon. Ám amint az első fénysugár szétterült a tájon, csodálkozva látta, hogy a tanácskozással felállított tábor még nem ürült ki egészen. Nagyszámú nép ácsorgott a síkon, kik között egyetlen lovas sem akadt, viszont a hátuk mögött tengersok kecske legelte várakozón a tápláló fűvet.

– Hát ti, urambátyáim, jó pásztorok, miért nem tértek új szálláshelyetekre? – kérdezte a vezérlő fejedelem. A sok ember, asszony és gyermek közül ekkor előlépett egy deres hajú, nagy bajuszú öreg, és fővegét levéve, derekát tisztelettel meghajlítva szólt:

– Bocsáss meg nekünk, jó Árpád fejedelem, de oda, hol nekünk szálláshely adatott, nem megyünk.

– Nem-e? – vonta össze szemöldökét a magyarok vezére. – Aztán miért nem?
– Mert ha ott ütnénk fel jurtainkat, ott állítnánk hármass lábra főzőüstjeinket, és ott mondanánk asszonyainknak, hogy eztán itt fogunk születni, élni és meghalni is, akkor akár mindjárt elvághatnánk elébb a kecskéink, aztán meg a saját torkunkat.

– Hát annyira rossz vidék, ami nektek jutott? – kérdezte Árpád.

– Terebélyes, azt meg kell hagyni – vonogatta vállát az öreg kecskepásztor. – Fű, fa, virág, nád és kiirthatatlan gaz terem rajta, amennyit az Égatya enged, s ez még jó is lenne a legeltetéshez, csakhogy...

– Bökd ki végre, ember! – mordult rá a fejedelem, mert unta már a sok szóbeli csűrűcsavart.

– Száraz, szikes homok az egész, hol annyi tiszta, ember és állat által iható víz sem található, amennyi egy csobolyó alját megnedvesíthetné – vallotta meg végre a pásztorok nagy bánatát az öreg.

– Kaszap! – kiáltott fel ekkor Árpád szörnyű indulattal. – Ide gyere hozzám, te táltos, aki azt tanácsolád, hogy ne én magam osszam szét az új hont, de bízzam azt a többi vezérrel! Kaszap, hallod-e?!

– Én mindig mindent hallok, látok, és folyvást itt vagyok a közeledben – szólalt meg a vezérlő fejedelem mellett állva a táltos, kinek helyén az előbb még csupán a hajnali köd gomolygott.

– Akkor hát azt is hallanod kellett – fordult felé Árpád –, hogy ezeknek a jó pásztoroknak a nagy osztozkodásban végül csak pusztá szik, sívó homok, szűnyogos pocsolya jutott! Hogyan itassák így a kecskéiket, miben mossanak, miből főzzenek az asszonyaik, és mit igyanak azok, akik közülük a nap hevétől megszomjaznak?

– A kérdés jó, a felelet egyszerű – mondta a táltos, majd a vén pásztorhoz fordult. – Mondd csak, fiam, hisztek-e ti tiszta szívvel abban, hogy Árpád fejedelem erős kardja mindentől megóv benneteket?

– Óvott a hosszú és keserves vándorlások során, óvott a végtelen pusztán, óvott a hegyek bércei között kanyargó szurdokokban, amiken általkelve ebbe az új honba elvezérelt – felelte az öreg pásztor ragyogó orcával. – Hát hogyné hinnénk, hogy most is meg fog óvni a szomjhaláltól?!

– Úgy legyen! – bólintott Kaszap táltos, majd ismét Árpádhoz fordult. – Húzd ki hát kardodat, vezérlő fejedelem, és add át nekem. Én most egyet lépek, és máris ott leszek, ahol a pásztoroknak a szálláshely kijelöltetett, ti pedig induljatok utánam késedelem nélkül. Midőn három nap múlva az egész nyájjal, szekerekkel és néppel megérkeztek, én már ott várlak titeket.

Alig hangzottak el ezek a titokzatos szavak, Árpád kardját markolva a táltos valóban épp csak egyet lépett, s már nyoma sem volt, csupán a lég mozgott kicsinyt utána. A vezérlő fejedelem azonnal magához fűtlyentette lovát, és nyeregbe szállva a pásztornép élére állt, hogy új szálláshelyükre vezesse őket.

Mikor három nappal később megérkeztek, a táj, ami elébük tárult, valóban vigasztalannak látszott. Mindenféle szürke szik, száraz homok vagy épp ragacos, tocsogós, nádrengetegében szűnyogfelhőket, kígyókat, békákat termő mocsár terült el, s bár akadt legelő is a fák ligetei között, iható víznek nyoma sem látszott.

– Itt fogtok élni – szólt hozzájuk Kaszap táltos, ki Árpád kardjával kezében a maga kuporította tábortűz mellett várt rájuk.

– Dejszen itt szomjan halunk! – siránkozott a vén pásztor.

– Addig nem, míg bíztok Árpád apánk honteremtő erejében – mondta a táltos, majd két kezével feje fölé emelve a rettegett fegyvert, úgy kiáltott, miként azt évszázadokkal később a költő, Móra László megénekelte:

*„E kardra nézsetek, hű népem!
Síjtott ez s küzdött száz veszélyben.
Örök hazát teremtett néktek
S dicső babért dicső nevének!
Máig a vér hullott utána,
Fakadjon víz most a nyomába!”*

S amint a táltos a kard hegyét a földbe döfte, a mélységnek gyomra rögvést morajlani kezdett, a száraz szik szétrepedt, és a széles hasadékból kristálytiszta, jó ízű, bőséggel zubogó, ezer esztendőn át el nem apadó forrás tört fel.

Ekként lelte meg helyét Árpád pásztornépe, melynek első kunyhóiból nőtt ki Kecskemét büszke városa. Lakói a homokon élve is meg tudtak maradni, s ezért a mai napig sem feledték Kaszap táltos kútját, ami valahol – úgy mondják – a Ceglédi út torkolatánál, netán a mai buszállomás alatt lehetett.

A Csonthalom

A LEGENDA FORRÁSA

Kiskőrös – IDŐ: 1718 – A Csonthalom –

FORRÁS:

Kőrös-körül műv. egyesület honlapja <http://koros-korul.hu/nevek/wattay.htm>

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A Csonthalom

Súlyosan dobbant a két ló nyolc patája, felverve a puszta porát, midőn a fűvel benőtt, immár csak sejtethető úton poroszkált. Sok vérrel, gyalázzal, hősiességgel, szenvedéssel, árulással és halállal átítatott esztendő kellett ahhoz, míg a török eltakarodott e tájról, és két büszke folyónk, a Duna és a Tisza köze végre szabad lett.

Szabad, ám néptelen. Azon kevés magyarok, akiket a török el nem hurcolt vagy meg nem ölt, a nádasok rejtekéből, a lápi szigetekről előmerészkedtek ugyan, de oly kevesen voltak, hogy a lovas hoszszú napokon át járhatta a vidéket, akkor sem találkozott senkivel. Így volt ezzel a két Wattay testvér, János és István is, akik immár három éjt töltöttek odakünn, a hatalmas birtokukon, ám eleven embert egyet sem láttak.

– Van földünk, erdőnk, rétünk annyi, amennyit a szemünk befogni sem bír, de nincs, aki megművelje azokat, így hát olyan, mintha semmink se volna – mondta János.

– Igazat szólsz, bátyám – borongott nyergében zötykölődve István. – Meglehet, jobb lett volna az egészet ebek harmincadjára hagyni.

Az ifjabb Wattay ezzel arra utalt, hogy a hatalmas birtokot csupán hosszas pereskedés útján sikerült megszerezniük, mivel zálog volt rajta, amit végül csak a bécsi tintanyaló hivatalnokok zsebének tetemes összegekkel való kitömése által sikerült semmissé tenniük.

– Bizakodj, István! – mordult erre János, állát makacsul felszegve. – Lesz még ez a birtok virágzó, dús és gazdag, csak embert leljünk rajta, aki szorgos kézzel megreparálja!

Ők maguk sem tudták, hisz senki nem akadt, aki elmondhatta volna nekik, de amikor a fenti szavakat az idősebb Wattay a száján kieresztette, épp a Böszérii pusztán poroszkáltak át. Mögöttük széles homokhegy, jobbra és balra a távolban sötét kőrishaerdők, előttük pedig akkora vizenyős sík terült el, hogy a végét nem is látták.

– Lassacskán ránk sötétedik – szólt ismét János. – Szállóhelyet kéne találnunk.

– Langymeleg lesz az éjszaka, eső sem várható – nézett körül, a nyergében felállva István, majd a lenyugvó Nap irányába mutatott. – Az a domb ott, a semmi közepén tán jó is lesz nyugvóhelyül! Ha közeleg valaki, hamar észrevesszük, tábortűzünk pedig messze fog látszani, így a fénye előcsalhatja a bujkálókat.

– Csak nehogy rossz legyen a szándékuk!

– Arra van az oldalunkon kard, a nyeregtáskánkban pedig felporzott mordály – legénykedett vidáman István, és megsarkantyúzva lovát elébb ügetésben, majd szilaj vágásban a kiszemelt domb felé indult.

A mezei nyúl, amit még délelőtt lőttek, most igen jó szolgálatot tett. Az erdőszélről hozott száraz gallyakból a Wattay fivérek helyre kis tábortűzet kuporítottak, majd megnyúzták, kizsigerelték és nyársra tűzték a szép, kövér állatot. Közben a Nap lement, fejük fölé csillagpöttyös ég borult, és mire a vacsorát bevégezték, a kerek képű Hold is lenézett rájuk.

Wattay János épp azon volt, hogy a kipányvázott lovak hátáról levegye a pokrócokat, amikbe éjszakára majd behengergetik magukat, amikor a parazsat hunyorgató tábortűz mellett görnyedt alak jelent meg.

– Szép estét adjon az Isten kegyelmeteknek! – szólt az öreg, aki oly váratlanul bukkant fel a közepükben, mintha a föld mélye hányta volna ki magából.

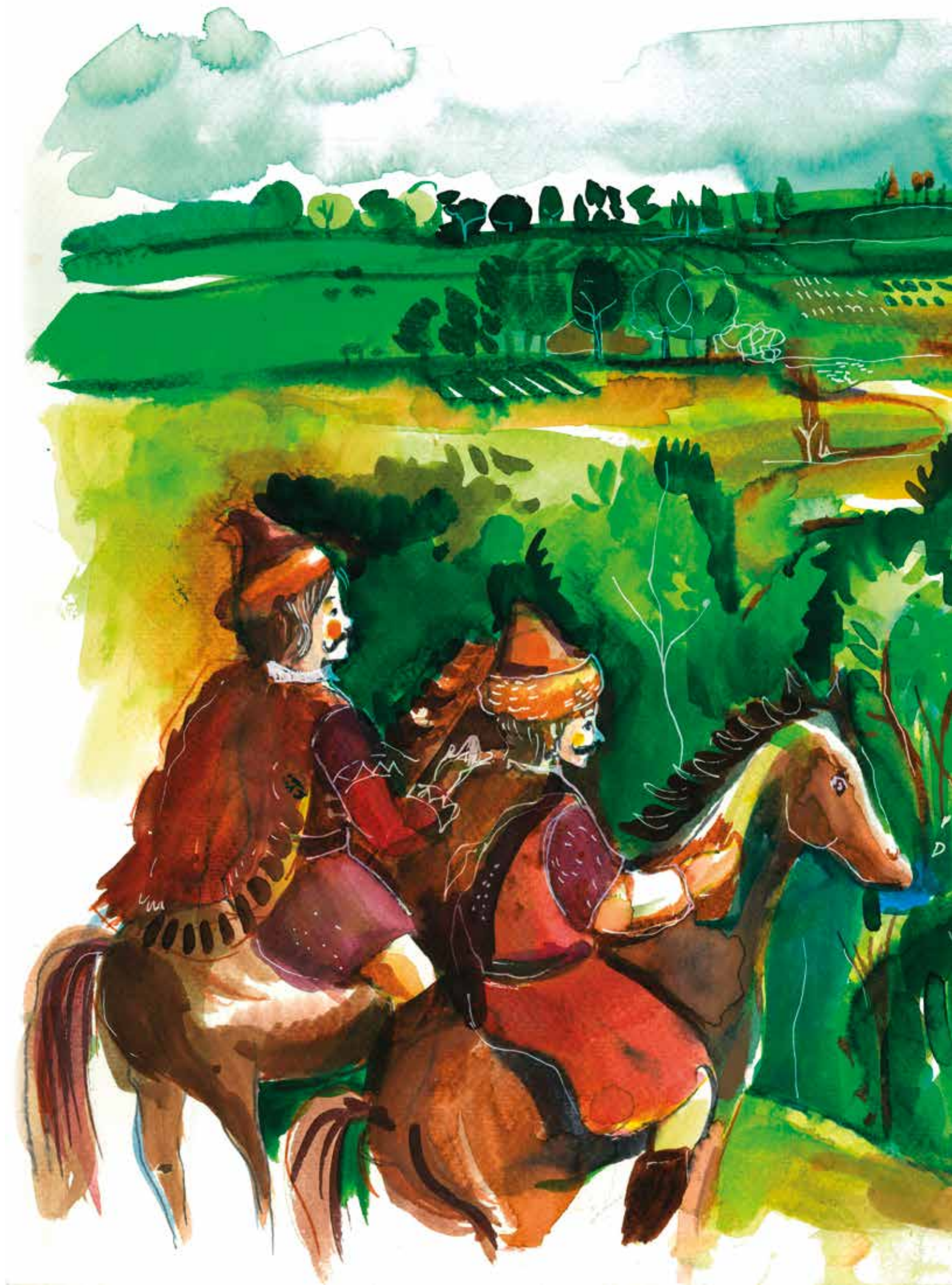
– Hát kend meg hogy kerül ide? – kapott kardjához István, akit előbb az ijedelem, majd az amiatt érzett szégyen mérgesített. – Ebben a holdfényben messzire látni, mégsem vettük észre!

– Régebben sokat portyázott itt a török – felelte a göcsörtös botra támaszkodó, állatbőrökbe öltözött vénember rekedt kuncogással. – Pendelyes korom óta gyakorlom a lopakodást, nemes uraim, hát meg ne haragudjanak érte, hogy szinte láthatatlan vagyok.

– Ha nincs ellenünk rossz szándéka, felőlünk párává is válhat – nevetett János, majd a pokrócokat ledobva a nyúl maradékára mutatott. – Enne-e?

– Belém férne az is – bólintott az öreg.

– Hát még mi?

- Kortynyi itóka, ha akad.
– Látom, magyar emberrel van dolgunk – enyhült meg immár István is, békében hagyva a kardját.
– Üljék le közénk, apó, és igyon, egyen, ha jólesik.
A vénség csontjait ropogtatva foglalta el a felkínált helyet, és miközben a testét táplálta, a szellemét se hagyva éhkoppon kérdezgette a Wattay fivéreket.
– Aztán mi végre kóricálnak itt nemes uraimék, ahol teremtett lélek sehol nem található?
A két testvér készséggel vallotta meg, hogy ez a vidék az ő birtokuk, és most éppen emberkeresőben járnak, hátha akad annyi törököt túlélő magyar, aki megművelné e szép tájat.

– Félek – sóhajtott az öreg –, hogy hiába török magukat az urak. Jómagam egész életemet itt töltöttem, keresztbe-kasul ismerem minden zugot, de aki valaha erre bűjt is meg, az sincs már az élők sorában.

– Hát maga?! – hökkent meg János.

– Én vagyok a maradék, afféle semmire se jó lápi remete.

– Ez bizony baj! – ütött öklével a domb kobakjára Wattay János. – Pedig álmaimban már szinte láttam magam előtt a lecsapolt, felszántott földeket, a legeltetésre alkalmas, dús réteket, a mezőn bók-lászó kövér barmokat...

– ...az édes méztől cseppenő méhkasokat, a szőke búza- és rozsföldeket, no meg a homokdombok oldalában sorakozó szőlőtőkéket! – vette át a szót váratlanul az öreg, mint aki ugyanazt az álmot látta vala.

– Úgy, úgy, apó! – bólogatott ámulva János. – De honét tudja ezt maga?

– Látom, maguk ketten jó gazdái lesznek ennek a pusztai földnek – állt fel nagy hirtelen az öreg, mint aki egy csapásra megfiatalodott. – Azért hát segítsek kendeknek dolgos kezű népet szerezni rá!

Azzal fogta göcsörtös botját, és a parázs közepébe dobantott vele. A lángok úgy csaptak fel ismét, mintha egyenest a föld gyomra pökné ki őket. Az égre szálló szikráktól megriadva még a távolabb ácsorgó lovak is rémülten megfartoltak, a két Wattay pedig újfent a kardjához kapott.

– Tudják meg, jó uraim, hogy amin állunk, az a Csonthalom! – mondta, de még inkább dalolta a különös öreg. – Népem csontjai vannak itt eltemetve, akik engemet hagytak hátra őrizőnek. Vigyáznom kellett, hogy ezen az áldott, elvadult tájon senki más ne telepedjék le, csakis az, aki megvalósítani szándékszik álmaikat, amiket mi beteljesíteni már nem tudunk. Őrködtem hát, s mindig úgy intéztem, hogy tatárnak, töröknek itt hosszú maradása ne akarjon lenni, ám kegyelmeteket hallva immár az őrséget átadom!

Azzal fogta magát a bűvös öreg, és maga is a tűzbe lépve egyetlen szemvillanás alatt pernyévé lett.

– Hát a dolgos kezek, amiket ígért, azok merre vannak? – kiáltotta János, mire a parászból utószor még sóhaj kélt:

– Járj hitednek útján, és megleled őket ott, ahol azonos hitük miatt a te jövőd jobbágyaidnak sorsa sanyarú!

Igy történt, hogy a Csonthalom hátán kapott tanácsot – vagy tán csak álmot?! – követve a két Wattay fivér, akik evangélikus hiten voltak, 1718-ban az északi vármegyéből, Turócból, Nyitrából, Hontból hívtak birtokukra ugyanazon hiten lévő telepeket. Azok mindjárt szorgos munkához láttak, megalapítván Kiskőrös szép települését. Bár eleinte csak tótul tudtak szólni, ám a magyar föld szeretete, amely otthont és jó sorsot adott nekik, hamar ízig-vérig magyarokká tette őket is.

A Constantinum

A LEGENDA FORRÁSA

Kiskunfélegyháza – IDŐ: 1945 – A Constantinum –

FORRÁS:

Kőfalviné Ónodi Márta: Szerzetesi élet a zárdán kívül,

In: Múltbanéző, a Bács-Kiskun Megyei Levéltár elektronikus folyóirata

http://bacs-kiskun.levehtar.hu/V3/SP07_mbn/Tanulmányok/koom-01t-1.html

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A Constantinum

Ködös éjjel volt, csontig hatoló hideg, amikor a nénivel találkoztam. A félegyházi Petőfi utcán ballagva a Constantinum rendház épülete úgy magasodott fölém, mintha óvni akarna a jeges szélről. Arcomba hókristályok csaptak, az ostorlámpák tompa, sejtelmes fénybúrát vi-seltek, és amikor a Sarlós Boldogasszony-templomhoz értem, a torony harangja akkorát kondult, hogy beleremegtem. Jócskán elmúlt éjfél, de az órára pillantva láttam, hogy nincs kerek idő. De akkor mi bírta szólásra a harangot?

A cudar januári időben siettem volna haza, ám amikor a parkon át a buszmegálló felé vettem az irányt, hirtelen valami oda nem illőt pillantottam meg a templom oldalsó ajtajának lépcsőjén. Előbb azt hittem, ócska zsák lehet, de amikor közelebb léptem, megmozdult. „Az nem létezik – gondoltam –, hogy ebben a farkasordító hidegben valaki éjfél után is itt fagyoskodik!” Nem bírván kíváncsiságom-mal, a templomkert fái közt tapodva a szűz havat közelebb léptem, és a tér környéki lámpák halovány derengésében végre megláttam a nénit.

Vén nagykabátba, kockás pokrócba csavarva, fején vastag hárászkendővel ücsörgött a lépcsőn, és derűs mosollyal szemlélte a téli várost. Döbbenet bámultam rá, mire ő, mintha csak akkor venne észre, felkuncogott.

– Jaj de édes fiú maga! – mondta fehér párákat lehelve. – A száját viszont csukja be, mert a végén még meghűl a torka!

– Talán el tetszett tévedni a néninek? – léptem közelebb.

– Épp a legjobb helyen vagyok – felelte ő, majd oldalra húzódva ráncos kezével, melyen ujjatlan kesztyűt viselt, megpaskolta a lépcsőre terített pokrócot. – Tessék, fiatalember, üljön csak le! Van elég hely, és én nem harapok!

Tovább kellett volna faggatnom őt – mit keres ilyenkor az utcán, honnan jött, hová tart, hívha-tok-e segítséget, rokont, orvost, mentőt? –, de a néni oly határozottan hívott a templom oldalában az éjszakai ücsörgésre, mintha ez a fagyos kempingezés idős hölgyek társaságában rég bevált félegyházi szokás lenne. Leültem hát mellé, ő pedig a kockás takarót kitarva, mint valami puha madárszárny alá, mindjárt bevont engem is.

– Nézze, milyen szép! – mutatott eztán a Constantinum egyemeletes épületére, majd közelebb hajolva súgta: – Igaz, hogy erről az oldalról azok az új kockaablakok kicsit elcsúfították, de szemből, a Petőfi utca felől nézve még mindig úgy megbizsergeti a szívemet, mint amikor először láttam. Tudja-e, kedveském, mióta áll itt?

– Sajnos fogalmam sincs róla – vallottam be, mire ő bosszankodva csóválta a fejét.

– Mert nem jól nézi! Hunyorítson kicsit, úgy menni fog!

Őszintén szólva nemigen értettem, mit vár tőlem, de azért mégis a fák között úszó ködbe meresz-tettem a szememet, és akkor...

Ki hiszi ezt el nekem? Biztosra veszem, hogy senki, de azért leírom. A téli párák fagyos felhőinek mélyén hirtelen négy- és kétlovas hintókat láttam az úton tovaöregni! A Petőfi utca két oldalán a nem-rég ültetett, karókkal óvott csemetefák mellett hatalmas tömeg gyűlt össze. Polgárok, mesteremberek, boltosok, patikáriusok, malmosok, szűcsök, borbélyok, inasok, utcaseprők, cselédlányok, tanyagazdák és tollas kalapjukban vagy épp virágos fejkendőjükben pipiskedő asszonyaik, leányaik nyújtogatták nyakukat, hogy jobban lássák a kocsikon érkező, zsinóros mentékbe, papi dísztalárokba, prémes kaca-gányokba, netán frakkba öltözött cilinderes urakat. Tűzoltózenekar játszott, majd a polgármester a pulpitusra állt, és beszédében elmondta, hogy a most, vagyis az Úr 1908. esztendejében megnyitandó Constantinum római katolikus Leánynevelő Intézetet, melynek fenntartója máától a Miasszonyunkról elnevezett Szegény Iskolanővérek rendje, még jó emlékezetű Schuster Konstantin püspök úr alapította, aki azonban már nem élhette meg ezt a szép napot, midőn...

Idáig hallhattam a messzi múltból zengő érces hangot, majd a hideg ködgomolyok eltakarták elő-lem a káprázatot.

– Milyen jó is volt akkoriban! – sóhajtott a néni. – Minden épült, szépült, gyarapodott. A Constantinum az első évben csupán elemi iskola volt, ám egyetlen kerek esztendővel később már tanítónőképzőt, aztán polgári leányiskolát, internátust, 1938-ban pedig mezőgazdasági leányközépiskolát is nyithattunk a falai közt. Úgy bizony! A szorgos kezeket az Úr is megáldja, és mi sosem tétlenkedtünk! Csakhogy aztán...

Hirtelen szélroham söpört át a Petőfi téren, megtépázva a fákat, amelyeknek kopasz ágairól itt-ott hangos puffanással szakadt le a hó.

– Mi lett aztán? – kérdeztem fogvacogva.

– Jöttek a ruszlik – mondta a néni. – Pedig 44-re már ezer bejáró és háromszáz, az internátusban elszállásolt tanulónk, továbbá hatvan szerzetes nővérünk szorgoskodott a Constantinumban! A rajtunk átsöprő front azonban mindennek véget vetett. Előbb a német és magyar katonák foglalták le hadicélokra az állami tanítóképzőt, a főgimnáziumot és a polgári fiúiskolát, akik mind hozzánk költöztek be, ám október 6-án már mi is kénytelenek voltunk beszüntetni a tanítást. Nagy volt az ijedelem, amikor a ruszlik közeledtek. A német és magyar véderő visszavonult, és sok nővér velük tartott, mások meg a családjukhoz, külföldre vagy a rendünk egyéb főkházaiba menekültek.

– Ha jól sejtem, nem mindenki – jegyeztem meg, továbbra is a régi épület körül gomolygó ködöt figyelve, melynek mélyén dübörgő teherautók, csikorgó lánctalpasok, katonák viharvert menetoszlopai, valamint a menekülő civilek dunyhákkal, bútorokkal, számtalan motyóval megpakolt szekereinek sejtelmes árnyai vonultak tova.

– Fazekas Mária Blandina igazgatónő, aki 1930-tól vezette a Constantinumot, elébünk állt, majd bejelentette, hogy ő a reá bízott intézményben marad, ám ugyanezt senkinek sem adja utasításba – mesélte a néni. – Emlékszem, hogy amíg a saját döntésüket meghozták, a nővérek sokat sírtak, de még többet imádkoztak, s aztán másnap reggelre voltak, akik búcsút vettek tőlünk, mi többiek pedig, az Úrra bízva életünket a Constantinumban maradtunk.

– Mi történt, amikor az oroszok elfoglalták a várost?

– Azonnal kizavartak minket minden épületből – sóhajtott a néni. – Egyedül a „Családi Háznak” nevezett, addig a mezőgazdasági középiskola gyakorlati képzésére használt házikót hagyták meg, így aztán nekünk, akik addig a csendes zárdái léthez voltunk szokva, két-három fős csoportokban polgári házaknál kellett szállást keresnünk. Szerencsére mindünket befogadta valahová, de közben a szívünk majd’ megszakadt, látván, hogy a mi gyönyörű Constantinumból a ruszók előbb katonai kórházat, majd laktanyát csináltak.

A köd mélyén kirajzolódott a káosz. Rémuлт civilek húzódtak a házak falához, bújtak kapualjakba, hogy el ne tapossák őket a szovjet gépesített menetoszlopok, amelyek Budapest felé tartottak. Viszszafelé olykor hadifoglyokat kísértek. Sápadt, elkínzott, rongyos magyar bakák és rémuлт, véreres szemű németek vonszolták magukat a csúszós, havas latyakban a dobtáras géppisztolyokkal hadonászó örök felügyelete alatt.

– A ruszók úgy özönlöttek, mint a sáskák; a városnak sokszor egyszerre 30-40 ezer katonát kellett elszállásolnia – mondta a néni. – Egy részüket a Constantinumban helyezték el, és minden újabb csapat pusztított valamit az intézetben. A szemünk láttára verték be az ablakokat, de senki nem mert szólani érte. Csupán néhány hét kellett, és az épületben már egyetlen mozdítható tárgy, bútordarab sem maradt. A ruszók mindent elvittek, eladtak vagy feltüzelték. Végül az ablaktáblákra, -keretekre, kályhákra, kazánokra is sor került. Blandina igazgatónő próbált szót érteni az orosz parancsnokkal, később még Pestre, Vorosilov marsallhoz is elment, ám mindhiába.

A ködben apró alak derengett fel, nyakában kerek dobbal, amit hosszan püfölt, majd verőit az övébe tűzve papirost vett elő, és elnyújtott hangon óbégatni kezdett.

– Figyelem, figyelem, ezennel kidoboltatik, hogy a város előljárósága nem vállal felelősséget senki asszonyért, lányért, aki négy óra; és férfiért, aki hat óra múltával is az utcán találtatik! Aki mégis így cselekszik, és baj éri, magára vessen!

– Nekünk nővéreknek mégis ki kellett mennünk az oroszoktól hemzsegő utcára – biccentett a ködben szertefoszló dobos után a néni –, hiszen a lakások, iskolák távol estek egymástól. „Tanító rend vagyunk, így tanítanunk kell” – mondta Blandina nővér, aki 1945 januárjában különböző magánházaknál megszervezte az oktatás folytatását. Szerencsére a ruszók minket – ahogy ők mondták –, a „monaskákat” nem bántottak. Házról házra járva fosztogattak, sokszor erőszakoskodtak is, de ha ajtót nyitva a gazdasszony azt mondta: „Itt monaskák laknak”, mindjárt eltakarodtak. Legalábbis eleinte. Később már csak azért nem rontottak rá a zugainkra, mert tudták, hogy nálunk semmi értékes holmi nincs.

Az utcán viszont sűrűn keveredtünk a ruszikkal, de sosem akadt velük nagyobb bajunk. Sőt, egyszer még az is előfordult, hogy az egyik orosz kézen fogva vezette át a sáron Athanázia nővért, türelmesen oktatta őt, miként kell a ragadós latyakban lépkedni, hogy el ne csússzon. Az élet viszont cudarul nehéz volt! Igyekeztük a rendünk szabályait betartani, ám amikor 63 nővér él a kicsinyke Családi Házban, a többiek pedig szétszórva a városban, akkor ez nem egyszerű. Fánk, szenünk nem volt, ezért kukorica-szárral és -csumával fűtöttünk, de azzal se minden szobát és nem is mindennap. Ahová jutott egy kis meleg, oda húzódtak be napközben az öreg és beteg nővérek, a fiatalabbak pedig megadták a módját, és vacogtak. Enni sem volt mit. Egyik nap krumpli, másnap bab, majd káposzta. Zsírról, húsról, tojásról, cukorról még csak álmodni sem lehetett, így korgó gyomrunk zajongását imával nyomtuk el.

A nénike halkán kuncogva csóválta a fejét, oly szeretettel nézve a Constantinum öreg épületét, mint édesanya a gyermekét. Jeges szélvihar söpört át ismét a téren, ami a csontomig hatolt. Felálltam, fázósan topogtam, és mondtam:

– Jöjjön el hozzánk a néni! Ott jó meleg van, és a történetét is folytathatja.

– Nincs nekem arra érkezésem, aranyom, de köszönöm, hogy meghallgatott.

Ekkor a templom harangja újra kondult, én pedig a lépcső felé fordultam, hogy tovább unszolja a nénit – ám neki addigra már nyoma sem volt.

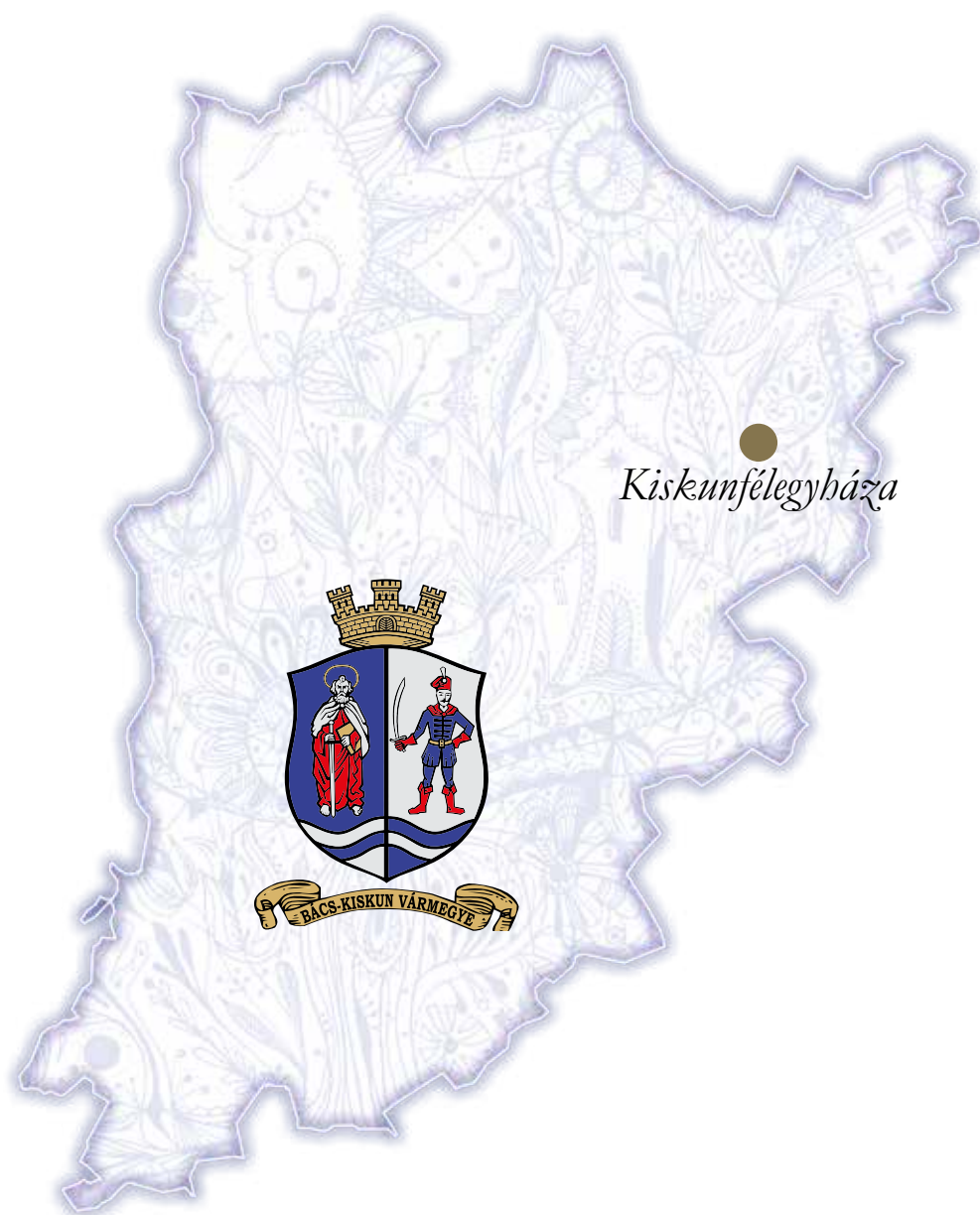
A jóra okító útiláda

A LEGENDA FORRÁSA

Kiskunfélegyháza – IDŐ: 1828–1839 – A jóra okító útiláda –

FORRÁS:

Dienes András: A legendák Petőfije. Magvető Kiadó, Budapest (1957) 41–48.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A jóra okító útiláda

Tüzesen sütött le a nyári nap sugára arra az apró, maszatos képű legénykére, aki 1828. augusztus derekán felmászott a Kálvária hosszú tisztása mellett álló egyik fára, s onnét lejönni sehogy sem akart. Elsőként egy imádságos szándékkal arra járó asszony vette őt észre, és mindjárt majd' halálra rémült, hiszen a gyerek, ki hatévesforma lehetett, oly magasan ült, hogy aki felnézett rá, azt is elfogta a szédülés.

– Gyere le onnét, te pernahajder! – szólt rá nagy ijedelemmel a fejkendős néne. – A végén még nyakadat szeged!

– Tudja meg az asszonyság, hogy én innét le nem mászhatok, mert nékem itt fontos dolgom van – feleselt a legényke a lábát lógázva, majd egyik kezével a szemét árnyékolva a távolba kezdett tekintgetni.

Ezt látván, az asszony imádságos szándékát máris feledve sebesen visszatérült, hogy segítséget hívjon. Alig kellett valamicskét mennie, máris Félegyháza apró házai közt találta magát, ahol ő maga is lakott, ám most mégsem hazament. Az emberek csudálkozva lesték, amint a néne fekete szoknyájának szegélyével helyre kis porvihart kavarva sietett, s ha kérdezték, hová ez a nagy rohanás, csak legyintett, morgott, és ment tovább. Végül aztán Félegyháza közepén, a mézárszék előtt állapodott meg, ahol két kezét az ég felé emelve szörnyű nagy rikácsolásba fogott.

– Gyűjjék azonnal, István úr, különben a fiacskájának menten vége lesz!

A megtermett hentesmester amúgy bőrkötényesen, véres kézzel, húsvágó bárdal a kezében, dühtől borzolt bajusszal szaladt ki a boltból.

– Mit csinált már megint az a kis gazember? – harsogta havasi medvéhez hasonlatos hangon. – Mondja, mi kárt tett, és hol van, hogy kettéhasíthassam!

– Aligha lesz arra szükség, ha nem sietünk, mert szegényke mindjárt önmagát emészti el! – jajgatott az asszony, kezével a Kálvária felé mutogatva. – Fára mászott, még hozzá oly magasra, és oly vékony ágra, hogy tán csak a jóisten tudja, miként van még odafenn!

– Na, ha felmászott, felőlem ott is maradhat – fújta ki mérgét nagy hirtelen a mézárosmester. – Annyi bosszúságot okozott már nékem az a gyerek, hogy lassacskán beleőszülök. Folyvást csak a csínytevésen jár minden gondolatja, pedig már ötévesen oskolába küldtem, hátha megjön az esze. Erre mit csinál? Fára mászik! Azért mondom én magának, ténsasszony: ha arról az ágról átszökken egy felhő tarajára, és elrepül véle Kukutyinországba, hát én azt se bánom! Na, alászolgája!

Ezzel fogta magát és visszament szép üzletébe, hogy ott a birkacombon és disznókarajon töltsse ki maradék dühét. Nem is maradt abból sok, mire napszálltakor a legényke végre előkerült, így a rongyosra szagotadt nadrágért, lehorzolt tenyérért már nem is szidta. Ehelyett szó nélkül grabancon ragadta őt, és a tornácon tartott nagy ládához vitte, majd – mint valami macskakölyköt – bedobta annak mélyére, a fedelet lezárta, és kényelmesen rátelepedett.

A legényke pissenést se hallatva, türelmesen várt a sötétben. Apja elővette a pipáját, komótosan megtömte azt, majd gyufát sercintve a láda oldalán, lusta pöfékelésbe kezdett.

– Halljam hát, miért másztál fel arra a fára? – szólalt meg nagy sokára a mészárosmester.

– Az oskola pap tanárainak okítását követve cselekedtem – hangzott a válasz a láda mélyéről. – Ők mondták, hogy mindig nyitott szemmel kell járni, a világot jó alapot megszemlélni, mert aki így cselekszik, az majd az életben is könnyebben boldogul. Gondoltam, ha a fa magasából lesem meg a világot, mindenkinél messzebbre láthatok, és így végül bárkinél jobban boldogulhatok.

Tetszett ez a felelet a máskor oly szigorú apának, de azért a pipát még végigszíta, s csak azután engedte ki fiát a ládából, hadd tanulmányozza tovább a világot úgy, ahogyan a kedve tartja.

Teltek, múltak az évek, és a kis legényke szépen cseperedett, miközben Kecskeméten, ahová az apja beíratta, sok jó tudománnyal töltögette okos fejét. Közben a család szedte a sátorfáját, és Félegyházáról Szabadszállásra költözött, ahol a mészárszék jövedelméből szép házat, dúsan termő földeket vettek. A fiúcska a nyarakat immár új otthonában tölthette, ám szabadságot kedvelő természete semmit sem változott, hát most is folyton szertekóborolt.

A kalendárium lassacskán 1832 nyarára fordult, amikor az immár tízesztendős legényke miatt ismét kitört a patália.

– Regulázza meg kegyelmed a fiát, mert ha én teszem, nem marad benne több szusz! – bömbölte vereslő fejjel a szabadszállási gazdák egyike az utca közepén állva.

– Mi lelte kendet, hogy ily paprikás a hangulatja? – lépett ki kapuján a mészárosmester, akihez a szózatot intézték.

– Kegyelmed vásott fia minden haragom okozója! – felelt erre az indulatos gazda. – Oda a díjnyertes libám legszebbik faroktolla!

– Aztán mi köze ahhoz az én fiamnak?

– Csak annyi, hogy ő tépte ki!

A mészárosmester már épp azon volt, hogy bizonyosságot követeljen a gazdától, amikor a legényke nagy futással előtte termett, és fel sem véve, miféle perpatvar közepébe csöppent, büszkén mutatta a gyönyörű lúdtollat.

– Nézze, édesapám, mit találtam!

– No, ha te azt a tollat találtad, akkor most én is megtalálalak tégedet! – szólt elkomorulva az apja, és grabancon ragadva a legénykét, már vitte is a nagy ládába, ami a szabadszállási ház tornácán állt. A fiúcska tudta, mi várható, hát nyikkanás nélkül tűrte, hogy bérakják őt a sötétségbe. Onnét hallgatta, amint az apja ráül a láda fedelére, pipát töm, rágyújt, és kérdi:

– Hát mi ez a rosszaság már megint?

– A fa tehet róla, édesapám, amire négy esztendővel ezelőtt felmásztam – felelte a gyerek. – Annak a tetejéről annyi szépet láttam, hogy majd' szétvetette lelkemet a sok tapasztalás, hát elkezdtem azt versbe tenni, hadd lássa más is a világnak gyönyörűségét.

– Versbe-e?

– Abba, bizony, mert a vers nem más, mint a világnak a legszebbik muzsikája. Leírni azonban csak úgy tudom, ha van hozzá pennám, így amikor megláttam azt a szép ludat, megfosztottam kicsinyt a farkát, de nem rosszaságból, hanem inkább a szent költészet nevében!

Elgondolkodott ezen az apa, majd felnyitotta a láda fedelét, hagyván, hogy a fia pennát faragjon a tollból, és másnak is elmondhassa a világ szépségeit.

Természetükhöz híven megint csak tovaröppentek az évek, és a gyerekecske lassacskán nyurga legénnyé növekedett, aki az 1838-as esztendőben már eminens tanulóként hagyta maga mögött az aszódi algimnáziumot. Szomorúan tért haza, mivel óvatlan volt, s így a szíve Aszódon tiltott szerelemre gyúlt. Ez a lángolás, amit a távolság még forróbbá tett, úgy kínozta őt, hogy pennájával nem bírván, egyre-másra írta kedvesének a szerelmes verseket. Arról azonban szegény legénynek fogalma sem volt, hogy a leány egyet sem olvasott el közülük, mivel csinoska és szép, ám butácska teremtés volt a lelkem.

Végül aztán az olvasatlan versekből mégis baj kerekedett, mivel a leány apja megtalálta és végigbogarászta azokat, majd nagy indulattal kocsira szállt, és egy borús napon a szabadszállási portára hajtatott.

– Mondja meg a fiának, mészáros uram, hogy ha nem hagy békét a lányomnak, úgy hasítom őt ketté, miként maga szokta a kampón lógó disznót!

– Aztán mégis mit tett az én fiam a kend lányával?

– Verseket írt hozzá, melyekből a napvilágnál is fényesebben látható, hogy amíg az a gazember Aszódon diákoskodott, az én ártatlan kis virágszálamat többször is felcsalta a szénapadlásra!

A patália végül lassacskán elcsitult, a legény pedig, aki a szomszéd szobából hallgatózott, már-már azt hitte, hogy nem lesz annak semmi folytatása. Ám ha ezt hitte, hát nagyot tévedett, mert az apja megint csak grabancon ragadta, és bár nem ment könnyen, valahogy mégis beszuszakolta őt az öreg ládába. Ahogy régebben, a legény most is a sötétből hallgatta, amint apja a fedélre ül, tömi és meggyújtja pipáját, majd felteszi ilyenkor szokásos kérdését:

– Mire volt jó ez a rosszaság?

– Engemet csakis a tudományos kíváncsiság hajtott, mivel hírül vettem, hogy annak a leánynak és nékem kiseded korunkban egyazon asszony volt a szoptatós dajkánk, így tehát mi ketten tejtestvérek vagyunk.

– Hát aztán?

– Azért csaltam fel őt a szénapadlásra, hogy megvizsgáljam, mennyi a különbség két ember között, akiket ugyanaz a tej cseperített.

– No, hát mennyi? – kérdezte az apja, mire a legényke kuncogva így felelt:

– Éppen elegendő!

Ekkor az apja már nem kérdezett többet, csak kiengedte őt a ládából, majd így szólt:

– Úgy látom, férfi lett belőled, így mostantól ez a láda a tiéd. Pakold tele, és indulj vándorútra, keresd a saját ösvényedet, de a láda mindig veled legyen, mert ha ránézel, tán eszedbe jutok, s akkor igazi rosszaságot soha nem követsz el!

Így indult hát útra 1839-ben Petrovics Sanyika, hogy vándorszínészként alaposabban is megnézzze magának a világot, s aztán Petőfi Sándorként több mint ezer csodás versben meg is énekelje azt.

A láda pedig... Azt a vénségesen vén ládát, amelyiket egykor Hrúz Ádám cinkotai asztalosmester készített Stephanus Petrovics mészároslegénynek 1815-ben, és amelyik később útiládája lett a költőnek, ma is bárki megtekintheti Kiskőrösön, Petőfi szülőházában.

A szabadító Madonna

A LEGENDA FORRÁSA

Kiskunfélegyháza – IDŐ: 1800-as évek eleje – A szabadító Madonna –

FORRÁS:

Mátyus Imre: Kunsági Madonnák,

In: Félegyházi Közlöny, 7. o. (2000. dec.)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A szabadító Madonna

Az 1800-as évek elején történt, hogy az egyik félegyházi tanyán agyonütöttek egy gazdát. A betyárvilág idején az ilyen szomorú eset aligha ment ritkaságszámba, ám a tettest még sosem fogták el olyan gyorsan, mint akkor. A pandúrok hamar híret vették, hogy a gyilkosság napján többen is a környéken látták kóborolni Bugár Miskát, az éppen munka nélkül tengődő csikóslegényt, hát meglesték őt az Aranyhegyi csárdában, és bár a rablott holmiból semmit nem találtak nála, mégis mindjárt vasra verték szegényt.

Félegyházán a börtön a Kiskun Kerületi Ház, más néven a Megyeháza udvarán állt. Vastag falú, földszintes, kilencablakos, komor épület volt apró, sivár tömlöcökkel a belsejében, melyek közül a legfelső szolgált siralomházként. A legcudarabb bűnözőket azonban mégse ezekbe dugták, hisz a börtön padlatán egy vasból készült csapóajtó is találatott, mely a mély pincebörtönbe vezetett. Abba az ablak-talan, nyirkos likba taszajtották le szegény Bugár Miskát is, pedig ő váltig fogadkozott, hogy ártatlan, mint a ma született bárány.

– Ha nem te vagy a vétkes, akkor miért láttak többen is a tanya környékén kóborolni? – ordított a csendbiztos a vasra vert legényre.

– Munka után járok – vallotta Bugár Miska. – Gondoltam, csak akad valami tennivaló két szorgos kéznek az egyik tanyán.

– Hát a korábbi helyedet miért nem becsülted meg?

– Én megbecsültem volna, de a gazdám, Isten bocsásson meg néki, igen bűnös életet élt. Templomba sosem járt, helyette ivott, verte a feleségét, a gyermekeit, és ráadásként folyvást a szolgálólányokkal hentergett a csűrben. Én, kérem tisztelettel, nem bírtam már nézni ezt az állandó fertelmességet, mivelhogy drága édesanyamtól istenes nevelést kaptam, így inkább fogtam magamat és odahagytam azt az ördög tanyáját.

– Pihá! – rikkantott fel ekkor gúnyosan a csendbiztos, a pandúrok pedig vele röhögtek. – Ilyen ájtatos vendégünk sem volt még ebben a börtönben, legények! Úgy vélem, ökelmének a legjobb tömlöcünk dukál, ha már ennyire különleges!

Így került szegény Bugár Miska a föld alá, az ablaktalan pincetömlöc rothadó szalmájára, ahol annyi fény sem volt, mint amennyi egy szentjánosbogár ülepéből sziporkázik. Eltelt egy nap, eltelt kettő, sőt már a harmadik is, tárgyalás mégsem kerekedett az ügyből, bár a csendbiztos váltig állította: a valódi tettest fogta el, ám bizonyítékot még mindig nem talált.

– Higgye el, kigyelmed, a legjobb helyen van az a gazember – mondta a főbírónak. – Amíg rá nem lelek a rejtkehelyére, ahová a rablott holmit elrekkentette, addig is kap enni, inni, és legalább bizton nem árthat senkinek.

Bugár Miska fölött a csapóajtót napjában kétszer valóban felnyitották, hogy száraz kenyeret, hideg kását, poshadt vizet adjanak le néki, és kicseréljék a vedret, amibe a szükségét végezhetette. A legény eleinte próbált szót érteni a foglárrel, ám az, ha szánta is, semmire nem felelt. Miska az ötödik napon már úgy elkeseredett, hogy a halált fontolgatta. Vért ontani ugyanis bármikor könnyen tudott volna, mivel a pandúrok rosszul kutatták ki, így a csizmaszárában benne maradt a halas bicskája.

– Ha megint legyűn a foglár – határozta el magát végül a legény –, általvágom a torkát, felmászok a lépcsőn, aztán valahogy majd csak kivereksem magamat a börtönből!

Jött is az őr, hozta fatálban a kását, amit a rabnak pusztá kézzel kellett megennie, mivel kanalat senkinek nem adtak, nehogy fegyvert csináljon belőle. Az öregecske, kövér ember nagy szuszogva ereszkedett alá, letette az ételt, majd felvette a bűzlő vedret. Bugár Miska korábban úgy gondolta ki, hogy majd ekkor fogja rávetni magát, ám amint az ujjai a bicska nyelére feszültek, hirtelen elborzadt saját istentelen szándékától.

– Köszönöm a gondoskodást – mondta inkább. – Még ha hivatalból teszi is, azért az Isten áldja meg érte kigyelmedet!

A porkoláb nem szólt semmit, csak épp aznap „véletlenségből” kicsinyt tovább hagyta nyitva a csapóajtót, hogy valamicskével több friss levegő jusson le a pincetömlőcbe. Bugár Miska már ennyiért is hálás volt, s ez a melengető jó érzés úgy szétáradt benne, hogy bár végül megint teljes sötétségben maradt, mégis fényt látott pislákolni a cellában.

Másnap aztán a porkoláb megint jött, hozta a teli tálat, vitte volna az előzőt, ám ahelyett a penészes szalmán egy tenyérnyi méretű, holdsarlón álló, igen szépecske Madonnát pillantott meg.

– Hát ez? – jött ki száján a csodálkozás.

– Az éjjel faragtam abból a tálból, amit tegnap itt hagyott – mondta Bugár Miska.

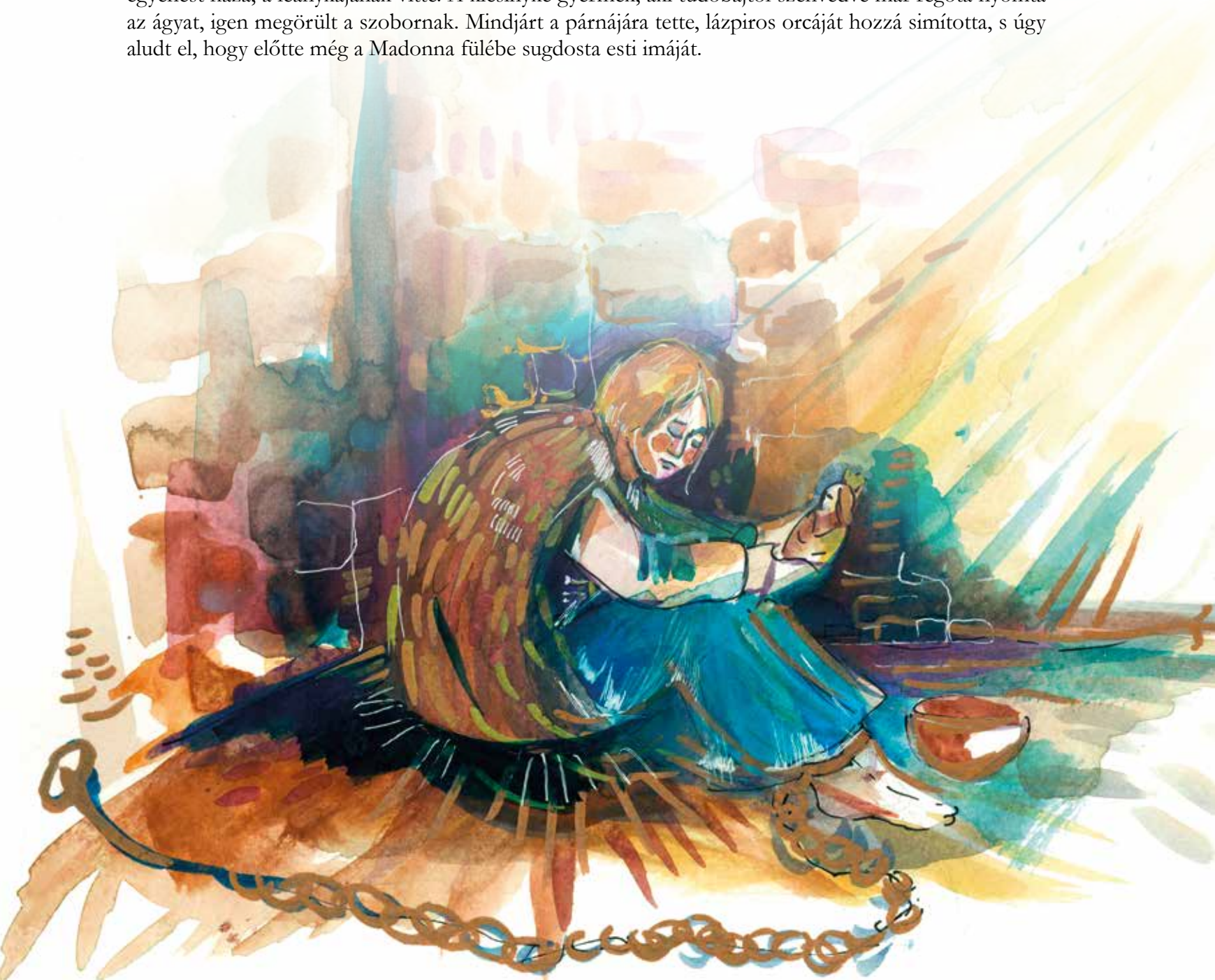
– Vaksetétben?

– A Szűzanyát én úgy is látom.

– Hát a szerszám, amivel megfaragtad?

– Mellé tettem, nehogy bűnös gondolatokat serkentsen bennem – felelte mély hittel a csikósleány. – Vigye kend mindkettőt magával, és a templomba betérve köszönje meg szépen Szűz Máriának, hogy idelenn, a nagy setétségben is rossz helyett jóra terelte a kezemet.

A porkoláb nem szólt sem a bicskáról, sem a szoborról senkinek, hisz a csendbiztos ezekről hallva tán agyon is verette volna Miskát, így a gyilkos szerszámot inkább elsuvasztotta, a Madonnát viszont egyenest haza, a leánykájának vitte. A kicsinyke gyermek, aki tüdőbajtól szenvedve már régóta nyomta az ágyat, igen megörült a szobornak. Mindjárt a párnájára tette, lázpiros orcáját hozzá simította, s úgy aludt el, hogy előtte még a Madonna fülébe sugdosta esti imáját.

Reggelre aztán csoda történt Félegyházán! A porkoláb és felesége arra ébredt, hogy leánykájuk víg mosollyal, hangos kacagással köszönti a napsugarakat, két apró kezével hol az égbe emelve, hol pedig ajkához érintve a fatálból faragott Madonnát. Miután az orvost is elhívták hozzá, a tudós ember sokáig vizsgálta a gyermeket, majd szemöldökét felreptetve így szólt:

– Láznak nyoma sincs, a tüdő sem zörög már, tehát a leányka immár egészséges, mint a makk! Mondják meg, kendtek, miféle csudaszert adtak néki, mert azzal én biz’ kigyógyíthatnám az egész emberiség minden tüdőbajosát!

A porkoláb és neje egymásra nézett, ám nem akarták, hogy babonásnak tartsa őket az orvos, így a Madonnáról mukkot sem szóltak. Neki nem, de azért a főjegyzőnek mégis, mert a főbíró után ő számított Félegyháza második emberének, aki mindig jó volt hozzájuk, ráadásként tudták róla, hogy a baj – még ha másféle is – az ő családját sem kerülte el.

– Segítsünk rajta, ha tudunk – javallotta a porkoláb. – Az égi áldás, ha megosztjuk másokkal is, csak szaporodik!

Felesége és kisleánya ezt hallva buzgón bólogatott, így a porkoláb még aznap elvitte a Madonnát a magas hivatalba.

– Hát ez? – jött ki mindjárt a csudálkozás a főjegyző száján, mikor a szobrot meglátta.

– Friss tapasztalás, tekintetes uram, hogy ennek a Madonnának csodatévő ereje van – mondta a porkoláb. – Vigye haza, és adja oda a fiacskájának, aki ama rút baleset óta húzza a lábát. Ez a szobor az én leánykámat egyetlen éj alatt meggyógyította. Hátha kegyelmedéknek is boldogságot hoz.

– Babonáság! – legyintett a főjegyző, ám amikor estefelé hazaindult, mégis zsebre vágta a Madonnát, amit a porkoláb az asztalán hagyott.

Reggelre aztán megint csoda történt Félegyházán! A főjegyzőék arra ébredtek, hogy szeretett fiacskájuk, aki a Madonnát ölelve tért nyugovóra, most le-föl szaladgál az udvaron, megkergetve, sőt utol is érve a fürge tyúkokat oly ügyesen, mintha sohase sántított volna.

– Erről a főbírónak is tudnia kell! – jelentette ki az izgalomtól lángra gyúlt orcájú apa, és hogy mielőbb a Megyeházára érjen, tán abban a minutában ő maga is futásnak ered, ha nem lett volna kétlovas kocsija, amivel azért mégiscsak kényelmesebbnek bizonyult az út.

A főbíró, miután meghallgatta a porkoláb és a jegyző bizonyágtételét az általuk tapasztalt csodákról, hosszan nézte, nézdegélte a csinos kis szobrot.

– Szép munka – mondta végül –, és én hiszek is kendteknek, de úgy tartják, három a magyar igazság! Mióta egy udvaron általfutó patkány megijesztette a feleségemet, szegény annyira dadog, hogy a szavát is alig lehet érteni. Most tehát fogom ezt a Madonnát, befektetem őt az ágyunkba, és ha reggelre kelve az asszony nyelve megered, a csudát hivatalossá nyilvánítom!

Erre ugyan a főbírónak nem lett volna joga, hisz csodát csakis egyházi személyek hitelesíthetnek, de se a porkolábnak, se a nótáriusnak nem jutott eszébe vitatkozni véle. A Madonna tehát ismét útra kelt, estére friss ágyba feküdt és... tán mondani sem kell!

Reggelre ismét csak csoda történt Félegyházán! A főbíró négylovas kocsin sietett a Megyeházára, ám nem csupán a sürgősség miá, de azért is, mert a felesége nyelve úgy elkezdett peregni, mint a legcserfesebb piaci kofáké.

– Sokáig dadogott szegény, muszáj hát kibeszélnie magát – mondta a férje megértő mosollyal –, de azért nékem most mégiscsak jobb idebenn a hivatalban!

Eztán történt, hogy a főbíró maga elé hívatta a porkolábot és a főjegyzőt is.

– Halljam hát – dörrent rájuk –, honnét ez a csodatévő Madonna?

A börtönőr, akinek nagy baján a szobrocsonk már segített, elébb vonakodott kicsinyt, de végül mégis kibökte:

– A pincetömlőcben raboskodó Bugár Miska faragta meg.

A főbíró mindjárt a színe elé rendelte a rabot, és véle együtt a csendbiztost is, hogy alaposan kifaggassa őket.

– Maga úgy vert vasra és dugott föld alá egy embert, hogy szikrányi bizonyítéka sincs ellene?! – ordított végül a gyorsan sápadó főpandúrra, aki máris feleletre nyitotta vacogó száját, ám a főbíró leintette, s mindjárt ítélezett is. – Bugár Miska ártatlanul szenvedett, ezért azonnal szabadon bocsáttatik, és ha még meg nem vet minket teljesen, akkor ezennel jó fizetésért felvétetik csikósnak a város ménéséhez!

Ekként tett csodát Félegyházán negyedszerre is a Kiskunsági Madonna, akit – több társával egyetemben – mainapság az egykori börtönkápornából kialakított múzeumban mutogatnak annak, aki hozzájuk betér.

A csodatévő Senki szigete

A LEGENDA FORRÁSA

Kiskunhalas – IDŐ: 1390 táján – A csodatévő Senki szigete –

FORRÁS:

A Sóstó, In: Halasi Újság 1883. ápr. 29.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A csodatévő Senki szigete

Történt valaha rég – ki tudja már, pontosan, mikor, csupán a hely bizonyos –, hogy a halasiak valódi csudát láttak. Késő éjjel volt, a kicsiny faluban mindenki az igazak álmát aludta, ám hirtelen vad kutyaugatás riasztotta a népet. Amint ágyukban felrezzentek, látták ám, hogy odakinn egyre fényesebb az ég, pedig a pirkadat még messze járt. Sokan úgy hitték, tán tűz ütött ki, hát ahogy voltak – meztélláb, pendelybe öltözötten – futottak ki a házból, s nézték, honnan jön a vész. Lángok azonban sehol nem látszottak, csupán odafenn, a csillagpöttyös nyári égen, ahol hatalmas csóvát húzva, fekete füstöt eregetve valami irdatlan nagy zuhant egyenest a falu felé. Ahogy közeledett, vakító fényesség árasztotta el Halast meg a környező földeket, réteket, erdősegeket. A kutyák szinte megvesztek a félelemtől, a jószág rettegve bögött, nyérített, káricsált, az emberek pedig a házuk előtt mind térdre hulltak, imára kulcsolva kezüket.

– Itt van már a végítélet! – kiáltozták többen is, oly sebesen hányva magukra a keresztet, miként a vásári papírmotolla pereg, ha a kisgyermek teli tüdővel fújja. – Jön az égi mennykő, mindönket agyonüt!

Ekkor már metszően éles fény ragyogott be mindent, majd fülrepsztó dörrenés hallatszott, a föld megremegett, s végül homokot hajtó forró szél süvöltött végig a falun – azután nagy-nagy csend lett.

– A tóba hullott, emberek! – harsant fel valahonnét az örömteli kiáltás. – Halljátok-e? A tó nyelte magába a mennykövet! Megmenekültünk!

Másnap a pap, a bíró és a molnár – mert ők hárman voltak a falu legtekintélyesebb emberei – vezetésével mind elzarándokoltak a tóhoz, ami Halastól északra találtatik. Amint a partjára értek, azonnal látták, hogy annak kerületje biz’ sokkal nagyobb lett, mint annak előtte volt, a vize pedig áttetsző kékről zavarosszókére változott.

– Valaki nézze meg közelebről, nem mérgező-e! – rendelkezett a bíró, de a halasiak csak pillogtak egymásra. – Na, mi lesz már, emberek? Ezt tudni kell! A falu érdeke így kívánja!

Álltak ott erős legények, csínytevésre mindig kész, vásott kölkök, megtermett férfiember, a szülés kínjait bátran viselő asszonyok, mezei munkától sem félő kis- és nagyleányok, ám most mégis mindahányan csak a saját lábuk ujját vagy épp az égen vándorló felhőket nézdegélték.

– Ej, hát én már eleget éltem! – reccsent fel ekkor Vén Göbolyös Miska, a köszvénytől megtört öreg mérgezen, majd botjára támaszkodva bebotorkált a vízbe.

– Jó ez – mondta, midőn már fertályórája feredőzött benne –, bizseréli minden porcikámat, és erőt tölt belém!

Maradt is még jó darabig a vízben, egyre derűsebben pocsolva magát, miközben vállát, derekát, térdét iszappal fedte be. Végül aztán elégedett sóhajjal felállt, s a parton állók tátott szájjal nézték, amint az addig görbe hátú, épp csak botorkálásra képes Vén Göbolyös Miska egyenes háttal, víg léptekkel a szárazra megy. A bőre vöröses színű lett ugyan, de tagjai úgy mozogtak, mint a fürge csiké, és fájdalmat immár szemernyi sem érzett.

– Csodatevő gyógyvíz lett a pocsolóvízünk! – jelentette ki a pap, mire a falu minden csúzos, isiászos vagy egyéb más nyavalyában szenvedő lakója nyomban nekiindult, hogy vígan feredőzzék.

– Ácsil! – kiáltott fel ekkor a bíró, torpanásra bírva a halasiakat. – Nem úgy megy az, hogy forró cipó, hamm, bekaplak! Ez a tó, ugyebár, a falué?

Erre mindenki rábólintott.

– A falu pedig három ember – a pap, a molnár és a bíró –, vagyis a lélek, a gyomor és a törvény pásztorainak kormányzása alatt áll – folytatta az igazság helyi őre, maga mellé intve a két megszólított társát. – Mi pedig most azt mondjuk, hogy a tó partját három részre kell osztani! Első fele lesz a papé, második a molnáré, harmadik az enyém. Én pedig azt mondom, hogy ahol sok ember van, ott előbb-utóbb vita, pör, veszekedés várható, ezért ezek elkerülése végett a magam partján csak az feredőzhet, aki nékem óránként egy garast lefizet!

Zúgott a nép, de miután a saját partján a pap és a molnár is pénzt követelt a feredőzésért, úgy okoskodván, hogy ha túl sokan mennének bé a vízbe, a végén tán kiszipolyoznák belőle a gyógyerőt, hát mindenki belátta, hogy nincs mit tenni, elvégre a falu három legfőbb emberét mégse üthetik agyon egyazon napon!

Így telt-múlt aztán az idő sokáig Halason. Hóra hó, évre év jött, a víz pedig, amit Sóstónak neveztek el, bár korábban csak pocsolyaként emlegették, mindenkit meggyógyított, akinek akadt rá elég garasa. Közben a bíró drága darázsköből szép házat építtetett magának, a pap arannyal és színes ablakokkal kicifráztatta a templomot, a molnár pedig úgy kistafirozta, annyi hozománnyal látta el mind az öt csúnya lányát, hogy a kérők sorban álltak a kapujában.

Tán ma is így mennének a dolgok arrafelé, ha nem élt volna Halason egy pákász ember, bizonyos Csurgó Gergely, kinek szép felesége hirtelen megbetegedett. A gyógyvíz bizonyosan segített volna az aszszonykán, ha akad garasuk, akár egy is a ládafiában – csak hogy nem akadt! Elkéseredésében végül fogta magát a pákász, és mivel mást nem tehetett, szépen kérő szóval, alázatosan könyörögve körbelátogatta a három part három gazdáját.

– Drága bíró uram – mondta –, engedje már meg kivételesen, hogy a feleségem ingyér feredőzzék a maga partján, különben hamar vége lesz szegénynek.

– Hová lenne a törvényi rend erős várfala, ha minden szíre-szóra kikapukat nyitogatnánk rajta! – hóbörödött fel a bíró, és elzavarta a pákászt.

Ugyanígy járt aztán szegény Csurgó Gergely a pappal, aki az anyaszentegyház elleni támadást, végül a molnárral is, aki meg az „adok-veszek” ősi rendjének felbomlasztására tett kísérletet vélt látni a pákász kérésében. Szegény ember bánatában haza se mert menni a háromszoros rossz hírrel, inkább a csónakjába ült, és bevezett a Sóstó közepébe, hogy senki ne hallja a sírását. Ám ha ezt szerette volna, akkor éppen rossz helyre ment, mert amint az éjfél eljött, a csónak körül hirtelen fodrozódni kezdett a víz, és a mélyből egy csudamadár szép feje bukkant elő.

– Hát te meg ki vagy, és miért zavarod meg a bánatomat? – kérdezte Csurgó Gergely.

– Én egykor a Tetejetlen Fa csudamadara voltam, ám óvatlanul röppülve a szárnyam keresztet ágba akadt, így ebbe a tóba zuhantam, s azóta benne lakom – felelte a madár.

– Te voltál hát az a vakító fényesség, amire gyermekkoromban az egész falu felriadt, és te vagy az is, akitől gyógyerővel telt meg a tó?!

– Az, biz’, én vagyok. De te, ember, ki vagy, és miért rísz itt, a tavam közepén?

Csurgó Gergely ekkor apróra elmondta egész bánatát, a csudamadár pedig értőn rábiccentett szép fejével.

– Jól figyelj, te pákász – mondta eztán. – Ha már embertestvéreid így cserben hagytak, majd én segítek neked. Felküldök a tó fenekéről egy szigetet, ami senkié sem lesz, így bárki feredőzhet rajta. Te csak arról gondoskodj, hogy akinek nincsen pénze, az is eljusson oda. Ígérem, hogy amíg a szegények ingyér gyógyulhatnak a partjain, addig a Senki szigete a felszínen marad.

Másnap a halasiak alig győzték tátani a szájukat, mivel a Sóstó közepén egy helyre kis szigetet találtak, melynek a partja szép lapos, feredőzésre igen alkalmas fövénynek tetszett, amit hús árnyékot adó fák óvtak a tikkasztó melegtől. Ha pedig ennyi nem lett volna elég a csudálkozáshoz, hát ráadásnak ott volt még a tutaj, amit Csurgó Gergely ácsolt, majd ügyesen a víz fölé feszített kötélhez erősített, hogy könnyedén át lehessen kelni a Senki szigetére.

A bíró, a pap és a molnár persze nyomban megtiltotta volna a tavon való közlekedést, ám a halasiak most már oly sötét szemmel néztek rájuk, és oly soknak volt a keze ügyében kapa, ásó, vasvilla és más egyéb, heves véleménycserére alkalmas szerszám, hogy inkább sietve elhallgattak. Csurgó Gergely elsőként a feleségét vitte át a szigetre, aki épp csak belemártózott a szőke vízbe, mindjárt meg is gyógyult.

– Most aztán jöhet bárki, akinek nincsen pénze – állt ki ezután az emberek elé a pákász –, merthogy a feredőzés odaát, a Senki szigetén szigorúan ingyenes!

Így történt, hogy Csurgó Gergelyből és annak fiából, unokáiból és ki tudja, még hány utódjából gyógyvízi tutajos lett. A Senki szigetén feredőzésért soha nem kértek pénzt, csupán abból éltek, amit a gyógyulni vágyók átszállításáért kaptak. Hogy végül mégis megtörtént a baj, az Csurgó Gergely ükunokája miatt volt, aki már rég nem hitt a csudamadár mondájában, ami a családban apáról fiúra szállt, és egy nap fürdőkabinkokat állíttatott a sziget partjára, hogy azokat pénzért adja ki.

Ha valaki a Sóstónál jár, mainapság is megmártózhatik a bőrét veresre festő vízben, amely gyógyerejéből semmit sem veszített, ám hiába keresné is, a Senki szigetét már sehol nem látná, mert azt a tó fenekén élő csudamadár, bezony, visszavette!

A fekete sereg

A LEGENDA FORRÁSA

Kiskunhalas – IDŐ: 1492 – A fekete sereg –

FORRÁS:

Gyárfás István: A fekete sereg,

In: Századok, a Magyar Történelmi Társulat közlönye, 624–629. o. (1877)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A fekete sereg

Az Úrnak 1492. esztendejében történt, hogy Kinizsi Pál elé – aki ez idő tájt II. Ulászlót szolgálta mint Alsó-Magyarország főkapitánya – két rongyos alak érkezett küldöttségbe. Egyikük volt nagytiszteletű Karvaly Péter atya, másikuk nemes Tegzes Györgyné asszonyság, akik ugyan más-más faluból indultak útra, ám mindketten a széles Kunság vidékéről jöttek, és abban sem különböztek egymástól, hogy a ruháik rongyosak, az arcuk beesett, a szemük veresre sírt, könnyörgésük pedig egyként szívzaggató volt.

– Segíts rajtunk, Kinizsi Pál, míg van, akin segíthetsz! – szólott az ősz Karvaly Péter. – A galádok egy hajnalon ránk rohantak, és mindenünkből kiforgattak. Egyikük még a templomba se átallott bétörni, s ott a mi Megváltó Krisztusunk testét szentségtelen kézzel a földre szórván az annak őrzésére szolgáló ezüstszelencét elrabolta.

– Nekem sem maradt másom, mint a pőre tisztességem, jó uram! – hajolt meg Tegzes Györgyné is Kinizsi előtt. – Lásd a saját szemeddel, hogy miként a rajtam lévő ruhát megszagatták, úgy dúlták fel szép otthonainkat, vittek el minden terményt, állatot, s hagytak maguk után keserves pusztítást azok az elszabadult ordasok.

Nem az első panasztevők voltak ők, akiket 1492. augusztus havában a főkapitány fogadni volt kénytelen. Egész seregnyen járultak elé a reá bízott alsó-magyarországi részekről, és mikor megkérdezte, kik azok a rablók, tolvajok, útonálló bitangok, a válasz mindig ugyanúgy szólott:

– A fekete sereg!

Igazság szerint a Mátyás király által egykoron létrehozott félelmetes haderőnek ez a sok bajt okozó, elvadult része immár csak töredéke volt a régi zsoldosseregnek, ám még ez a „töredék” is majd’ 9000 nagy hadi tapasztalattal bíró, alaposan felfegyverzett főre rúgott. A csehek – mert a legtöbbjük az volt! – már rég elégedetlenkedtek, hiszen Ulászló folyvást csak ígérte nekik a zsoldot, pedig nemrégiben is elkergették a viddini pasa seregét, így szabadítván fel az ostrom alól Szörényvárt.

– Éhesek, rongyosak, és a király is ingyért várna el tőlük, hogy a magyar hazáért – amit ők a sajátjuknak sosem tekintettek – a vérüket ontsák – mondta ki az őszinte szót Váradí Péter kalocsai érsek, aki katonáival együtt Kinizsit jött támogatni. – Lásd, mivé lett Mátyás király fekete serege! Mióta Ulászló ül a trónon, a zsoldosok egy része szétszéledt, mások Habsburg Miksa szolgálatába álltak, ez a sok bátor cseh vitéz meg..

– Rablók csürhégjévé züllött, mely kedve szerint fosztogatja a magyar falvakat, városokat – bölintott a főkapitány. – Hát nem elég nekünk a török, ami folyvást általtör a határon, most még a haza belsejében is féreg rág? Muszáj valamit tenni, s mivel én vagyok a Délvidék főkapitánya, így nekem kell cselekedni. Hozzatok pennát, papírt, téntát! Levelet írok a zsoldossereg vezéreinek.

Kinizsi, aki Mátyás idején számtalanszor látta, milyen vitézül harcolnak a fekete sereg katonái, nagyra becsülte a cseheket. Épp ezért előbb okos szóval, de azért erőt is mutatva akart közeledni hozzájuk, mutatván, hogy jó szándék vezérli, múltbéli haditetteiket a német és török ellen nagyra becsüli, ám a galádságaikat rögvest be kell fejezniük, mert azt Alsó-Magyarország főkapitányaként tovább nem tűrheti.

Bármily jó szándékkal volt is írva azonban a levél, mégis csúf sorsra jutott.

Úgy mondják, a Kunságot végigrabló zsoldosok épp Halas közelében – a később ennek okán Fekete Hegynek nevezett dombon – vertek tábornak, amikor a küldönc beérte őket. A fekete sereg maradékát három cseh vitéz vezette, akik nagy derűtséggel, bortól mámorosan olvasták végig Kinizsi üzenetét, majd midőn végeztek vele, szétszaggatták, és csizmáik talpával még meg is taposták azt.

– Közöld a Délvidék főkapitányával, hogy sem tőle, sem az ő gyenge, hitszegő királyától, sem az általuk vezérelt maréknyi haderőtől nem félünk! – harsogta eztán a zsoldosok parancsnoka. – A magyar falvakat, városokat nekünk igenis jogunk van fosztogatni, mert a ti Ulászlótok rútul becsapott minket!

Meghallván ezt Kinizsi Pál iszonyú haragra gerjedt, ám midőn kitombolta magát, ismét pennát, papirost, téntát hozatott. Ezúttal Ulászló királynak írt, kérvén annak engedélyét, hogy a fekete sereg maradékával leszámolhasson. A felhatalmazás meg is érkezett, ám a cseh fővezérnek abban igaza volt, hogy Kinizsi alig bírt valamicske hadra fogható katonasággal. A török Erdélyország irányából, a Habsburg pedig nyugat felől fenyegette a hazát, ám amíg ellenük a nemesek legtöbbször szívesen hadakoztak, féltő volt, hogy inkább otthon maradnak, ha megtudják: most a fekete sereg ellen kell vonulniuk.

– Bontsunk zászlót a török elleni hadjárat ürügyén – mondta ekkor Kinizsi Pál, aki nemcsak erős, de igen ravasz vezér is volt. – A kontyos ellen a kun kapitányok bármikor szívesen rántanak kardot, és ha turbán alól kell vért fakasztani, a városok nemes ifjai sem maradnak otthon. Hirdessünk hát népfelkelést, a falvakból pedig szólítsuk elő a régebbi hadfikat, s velük a bátrabb parasztokat is! Aztán ha már együtt a sereg, úgyis én mondom meg, merre menjenek, és kit vágjanak halomra!

Minden úgy is lett, miként azt a főkapitány elképzelte. Fürge lábú lovaikon szertevágtattak a hírnökök, és mindenhol arra szólították föl a népet, hogy gyülekezék Kinizsi zászlaja alá, mert a török már megint nem fér a bő bugyogójába, hát móresre kell tanítani.

Mikor aztán a kun kapitányok, a városi katonák, a korábbi harcokban megedzett férfiak és a kiegyenesített kaszákkal, suhogó szekercékkel felfegyverkezett parasztok mind együtt voltak, Kinizsi Pál kiállt eléjük,

hogy immár őszinte szóval megnevezze a valódi ellenséget. A fekete sereg említésére néhányan mindjárt sarkon fordultak, ám a többség, akinek tanyáját, házát, faluját, városát a cseh martalócok szintén fenyegették – ha épp már ki nem rabolták! –, lelkesen követte a főkapitányt.

A hadjárat kezdetén Kinizsi Pál először felderítőket küldött szerte, akik hamarost jelentették, hogy a fekete sereg Halas mellett egészen elfészkelte magát: dombon álló tábora köré szekerekből építvén erős várat, amit ráadásként hegyezett karókkal megtűzdelt földsáncsal kerített körbe. A főkapitány sietős menetbe rendelte seregét, mert tudta: minél tovább késlekedik, a csehek annál inkább felkészülhetnek a fogadására. A gond csupán az volt, hogy a talpasoknak kevés szekér jutott, gyalogosan pedig sokkal lassabban haladtak, mint a lovasok, akik nagy merészen, kun virtustól hajtva bizony hátra is hagyták őket. Ebből aztán épp csak katasztrófa nem lett, mivel az előrevágtató vitézek összeakadtak a csehek hétszáz fős portyázó seregével, akiket dühükben ott helyben le is rohantak. A hirtelen csata, amit senki nem tervezett, előbb a magyarok diadalát ígérte, majd a fekete seregnek kedvezett, ám végül a dühös kun vitézek addig kaszabolták a cseheket, míg azok Halas felé elmenekültek.

Mikor Kinizsi végre a falu közelébe ért, a saját szemével győződhetett meg arról, hogy a fekete sereg vezérei bizony jól értenek a hadi tudományokhoz. A tábor köré, ami egy nagybacska dombra épült, a csehek nem csupán sáncot és szekérvárat húztak, de hozzá a nyugati oldalon a halasiakkal még mély árkot is ásattak, amibe aztán vizet vezettek, hogy a falu felől védve legyenek, s ha netán elhúzódná az ostrom, nehogy szomszédjuk haljon.

– Ezt a csigát ítéletnapig se piszkáljuk ki a házából – mondta a homlokát ráncolva Váradi érsek.
– Vannak odabenn vagy kilencezren, és mivel ételben, italban, fegyverben nem látnak hiányt, eszük ágában sem lesz a várakból előkecmeregni.

– Én azért mégis megpróbálom rábeszélni őket – mosolygott Kinizsi, majd intve a hátul várakozó pattantyúsoknak a fák közül előretolatta azt a három kis ágyút, amit magával hozott. Miközben sűrű pukantásokkal a golóbisok rontani kezdték a csehek szekértáborát, a főkapitány középre rendelte jó vasasait, a jobb és bal szárnyra pedig kiküldte fürgé könnyűlovasságát. Mikor a martalócok látták, hogy az ágyúk lassanként elemészlik őket, Kinizsi serege viszont sokkal kisebb, mint az övék, kitódultak a mezőre, és lovasságukat zárt négyszögbe rendezve gyilkos rohamot indítottak.

A két ellenfél úgy csapott össze, mint a nyári fergeteg villámokat szóró sötét fellegei. A csehek bőséges tapasztalattal, nagy elszántsággal rontottak a magyarokra, biztosra véve, hogy egyetlen nagy nekibuzdulással leseprék őket a föld színéről. Úgy tetszett, nem is kell csalatkozniuk, mivel a vasasok lassanként hátrálni kezdtek, és a könnyűlovasság sem volt képes rést ütni a fekete sereg oldalába. Kinizsi mégsem nyugtalanzkodott, csak várt, és szűkült szemmel nézte, miként alakul a csata, s mikor már Váradi érsek is kezdett megijedni, hirtelen kürtöt fúvatott. A parancsot hallva a vasasok sebes menekülésbe kezdtek, példájukat a könnyűlovasság is követte. Ezt látván a cseh martalócok vad diadalüvöltéssel rontottak a magyarok után, biztosra véve, hogy azokat immár mind egy szálig levághatják.

Ekkor Kinizsi ismét jelzett, mire a kürtösök új parancsot kezdtek fújni. A vasasok megfordultak, megint csak az ellenség felé vágatva, míg két oldalról a kun lovasok szálltak vissza a harcba, a rablók háta mögül pedig – láss csudát! – az eladdig ügyesen rejtőző talpasok eget szakajtó ordítással vetették rá magukat a döbbsen csehekre. Négyfelől körülfogva, miközben kaszák vágják el lovaik inát, és fokosok zúzták be sisakjaikat, a martalócok immár percek alatt elvesztették a csatát.

Halason még sokáig emlegették, mily szörnyű bosszút állt Kinizsi Pál a magyar földet fosztogató cseh zsoldosokon, akik közül sokat ott helyben kerékbe törtetett, másokat viszont, akik hűséget fogadtak a királynak, újra besorozott. Mondom, Kiskunhalason még ma is emlegetik ezt a csatát, pedig a tudósok már bebizonyították – rátalálván az egyik cseh zsoldos emlékirataira –, hogy mindez a véres öldöklés nem is ott, a halasi Fekete Halomnál történt, hanem messze tőle, a szerémségi Szegednic mezőváros közelében, Halászfalván. Akár így, akár úgy esett, annyi bizonyos, hogy a híres fekete sereget II. Ulászló 1493. január 6-án kelt rendeletével végképp feloszlatta.

99 jászkun katona

A LEGENDA FORRÁSA

Kunszentmiklós – IDŐ: 1809 – 99 jászkun katona –

*FORRÁS: Illyés B.–Illyés K.: Kiskunsági hadtörténeti adalékok a napóleoni háborúk végéig,
In: Cumania 6. Historia (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Kecskemét, 1979)*

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

99 jászkun katona

Nuridzsán Dávid levele bátyjához, a Marosvásárhelyt élő Nuridzsán Kajetánhoz, mely kelt 1809. július 24-én Pest városában, a Fehér Lóhoz címzett fogadóban.

Kedves Urambátyám, jó Nuridzsán Kajetán, kinek személyét öcséd, aki volnék, a messzeségből igen hiányolja!

Elsőként is közlöm véled, hogy a reám bízott árut, amely két szekérderék kiváló minőségű szappanyból és egy szekérderék faggyúgyertyából állt, Pest városának piacán igen jó áron sikerült eladnom. Aggodalmunk tehát, hogy a háborúskodás, amely a minket örményeket anno oly szíves szeretettel befogadó magyar hazára reá szakadt, lerontja az üzletet, a Mindenható Istennek hála, hiábavaló volt. Igaz, hogy az a megveszekedett francia császár, a Napóleon, aki immár az egész világot kívánja békebelezni, elfoglalta Bécset, és sajnos az sem hamisság, hogy Győrnél a múlt hó 14. napján tönkrevette János főherceg osztrák–magyar seregét. Itt Pesten a magyarok igen el vannak keseredve, hisz sok jó vitézük lett oda, míg az osztrákok inkább dühösesek, mondván, hogy az *inszurgensek*, vagyis a magyar nemesi felkelők ügyetlensége, rossz felszerelése és (még leírni is borzalom!) gyávasága miatt veszett el a harc. Jómagam ezen utóbbi állítást csak tagadni tudom, és erre két erős okom is van.

Pro uno: bár Győrnél én nem voltam ott, de sokakkal beszéltem, akik egyenest a harc hevéből jöttek, és ha meg-megakadó lélegzettel is, de részletesen elmondták, mi történt valójában. Meggyőznie engem végül épp egy osztrák századosnak sikerült, aki ritka becsületes katonának mutatta magát, és az alábbi tényeket közölte: a Habsburg tábornokok rosszul mérték fel Napóleon seregének méretét, és bár a magyar huszárok – mellettük a nemesi felkelők – a végsőkig kitartottak, végül János főherceg rossz döntéseinek sora lett a csatavesztés valódi oka.

Pro secundo: olyat láttam kerek egy hónappal a győri csata előtt, ami arról győzött meg, hogy – állítsanak is bármit az ennen szégyenüket takargatni akaró osztrákok – a magyar inszurgensek sem gyávák, sem hitszegők nem lehetnek.

Tudom én jól, drága bátyám, hogy téged a kereskedés szép mestersége éltet, ám azt is szívesen veszed, ha a nagyvilág külön-külön hírei reád találnak, hát olvasd beszámolómat jó szívvel arról, amit utam során megtapasztaltam. A háborúság az árakat felverte ugyan, és így a boltnak jót tett, ám az utak ettől még nehezebben járhatók, ezért rogyásig pakolt szekereinkkel csak május derekán érkeztünk meg Kunszentmiklóstra. Ez a kicsiny mezősi város arról nevezetes, hogy már régóta a magyar nemesi felkelés, az *inszurrekció* egyik legfontosabb gyülekezőhelye. Erről persze még semmit sem tudtam akkor, midőn szekereinket, állatainkat és szolgálóinkat biztonsággal elhelyeztem. Abban a szent minutában különben is csak az érdekelt, hogy mardosó éhemet mielőbb elverhessem. A fogadó, ahol megszálltam, a főtéren találtatott, és mivel az idő szép volt, hát az első emelet nagy ablakainak egyike mellé kértem a terítéket, hogy miközben falatozok, a városka életét is megleshessem. Arról viszont, hogy végül minő érdekes látványban lesz részem, akkor még álmodni sem mertem!

Kezdődött minden azzal, hogy a szemközt álló protestáns templomnak megkondult a harangja, majd a kétszárnyú ajtón át nagy méltósággal a város legfőbb előjárói szép díszruházatban, oldalukon karddal kivonultak. Mögöttük két katona jött, akik a kun kerület lobogóját kísérték. Egy másik, egészen veres zászlót korábban már kitűztek a városházára is, amely köré hatalmas tömeg gyűlt. A templomból érkező menet, amit a város legtekintélyesebb urai, tanácsnokai, kereskedői, birtokos gazdái, mesteremberei és azok családtagjai alkottak, lassú léptekkel haladt át a téren. Amint a harangszó elcsendesedett, a felvonulókhoz zenészek csatlakoztak, akik járás közben mindjárt muzsikálni is kezdtek, hangszereikből méltóságteljes dallamot árasztva szerte, ami úgy választotta ketté a tömeget, miként Mózes botjának ütése a Vörös-tengert.

A különös látvány annyira lekötött, hogy a tányéromhoz sem nyúltam, és ez a szomszédos asztalnál ülő Balogh Máté tanyás gazda figyelmét is felkeltette.

– Lássá az úr, milyen szép nálunk a halálba menés! – szolt, majd csodálkozó tekintetemet látván boros poharával egyetemben mindjárt által is ült hozzám.

– Miféle halálba menés?

– Hát a jászkun inszurrekció – mutatott ki az ablakon, ahol a menet eleje immár a városháza elé érkezett, és a várakozó tömeggel szembe fordulva felsorakozott. – Tán kend oly vidékről érkezett, ahol még nem hallották, hogy ránk támadt a Napóleon?

– Arról tudok – bólintottam. – Csak azt nem értem, amit odakinn látok.

– Nálunk ilyen a toborzás – magyarázta Balogh gazda. – A jászkunok mind szabad nemesek, akik önmaguk állítanak ki katonaságot, ha erre kérik – vagy inkább utasítják – őket. Figyelje csak, mit mond a főnótárius!

A városháza elé nagy asztalt állítottak, amire temérdek, bár igencsak szedett-vedett fegyvergarmadát pakoltak. Volt ott kard, szablya, fokos, harci csákány, mordály, puska, s tán még a törökök idejéből való, szögekkel kivert fustély, azaz bunkósbot is. A zászlót, amit a templomból hoztak, eme arzenál mellé ütötték, majd egy jó kiállítású úr jött előrébb, ki pecsétes papirossal a kezében beszélni kezdett.

– Kedves atyámfiai, vitéz szabad jászkun nemzet! – A tömeg erre önmagát ünnepelve hujjogott, kiáltozott, majd elcsendesült. – Ímé a mi dicső nádor urunk levele, melyben esmét arra kér minket bátor jászokat és kunokat, hogy a közelgő francúz veszedelem okán hadat állítsunk, ekként bizonyítván az egész haza előtt, hogy nem vagyunk érdemtelenek azon drága szabadságra, amelyet tőlünk oly sokan irigylenek!

A tömeg újfent morajlani, sőt ordítani kezdett, majd lassacskán elcsitult.

– A haza hív minket, hát nem késlekedhetünk! – kántálta tovább elnyújtott, éneklő hangon a főjegyző. – Édesanyák, ne tartóztassátok gyermekeiteket az inszurrekciónak dicsőséges pályájától! Apák, kik magatok is forgattatok már kardot a hazátok, házatok, földi jószágitok védelmében, most fújjátok fiaitokba a jászkun virtusnak és dicsőségnek lelkét, és adjátok alájuk hadakozásra alkalmas lovakat, tenmagatok küldvén őket a harcmezőre, mert saját szép javaitokban csak úgy maradhattok meg békeséggel, ha fiaitok legyőzik az ellent!

Ebédemet immár egészen feledve, az ablakon kikönyökölve hallottam, hogy a tömeg hátsó részében néhányan – különösképp az asszonyok! – ilyesfélét kiáltanak:

– Adtunk már a császár őfelségének elég életet, azokat se becsülte meg! A fene egye ki a lelkét annak, aki a mi fiainkat megint béverbuváltatja!

Elöl azonban, ahol a langymeleg szél hirtelen bontogatni kezdte az addig fáradtan csüngő kun lobogót, fiatal emberek tucatjai nevetve, lökdösődve biztatták egymást.

– Kicsoda tehát az – kiáltott a főnótárius –, aki kedves hazánk, a Kunság mellett fegyvert kíván fogni?

Ámulva néztem, amint a tömegből kiválik egy legény, és társai hujjogásától kísérvé az asztalhoz lép, felragadván onnét az első fegyvert, ami a kezébe akadt. Látszott rajta, hogy tettében nincs semmi józan megfontolás, csupán a virtus, no meg az hajtja, hogy cimboráit és a hátrébb álló leányokat egyetlen szempillantás erejéig ezzel a bérukkolással elkápráztassa. A következő minutában az asztal mellől egy katona lépett hozzá, és színig töltött kupát adott a legény kezébe, melynek tartalmát ő oly mohón nyeldekelte, hogy a bor a bajszán és a két orcáján is végigcsurgott.

– Azért ez így még nem bizonyos! – okosított ki Balogh gazda. – A jelentkezőket eztán a polgári és katonai kirurgus, továbbá a sorozótiszt is alapost szemügyre veszi, s ha kivetnivalót talál... – ujjával úgy tett, mint ki bogarat pöccint tova, ám a szavait már nem hallottam, mivel odalenn a zenészek hangos muzsikába kezdtek. Szilaj, vad nóta kélt, amit nemcsak a fiatal legények, de a meglett férfiak is teli torokból fújtak, miközben az asztal előtt csizmát csapkodó, duhaj tánc kerekedett.

– Hát ez? – kiáltottam Balogh gazda fülébe.

– Ez a jászkun verbunk! – felelte ő büszke ragyogással szemében. – Így tüzeljük harci kedvre a legényeinket.

S valóban: az ifjak egyre-másra ugrottak az asztalhoz, paroláztak az ott álló katonákkal, itták ki borukat, majd álltak a körbe, hogy bérukkolt bajtársaikkal együtt ropják a szilaj táncot. A zene elébb lassú, majd hirtelen fel-felcsapó, erősen kicifrázott dallama oly lelket kavarázó volt, hogy hirtelen magam is arra vágytam, bár ugorhatnék a kun legények közé. Mikor úgy 15-20 ember már bérukkolt, az önként jelentkezők elfogytak, ám a verbuválás mégsem ért véget. Ekkor támogattak ugyanis középre két csaprészeg legényt, akik jószerével azt sem tudták, hol vannak, és mi végre.

– Ezeket még tegnap kezdték itatni – mondta Balogh gazda. – Halasi szabólegények, akik csak átutazóban voltak, de a verbuválóink annyi bort töltöttek beléjük, hogy most a sorozótisztet is szép lánynak nézik, s menten a karjaiba borulnak!

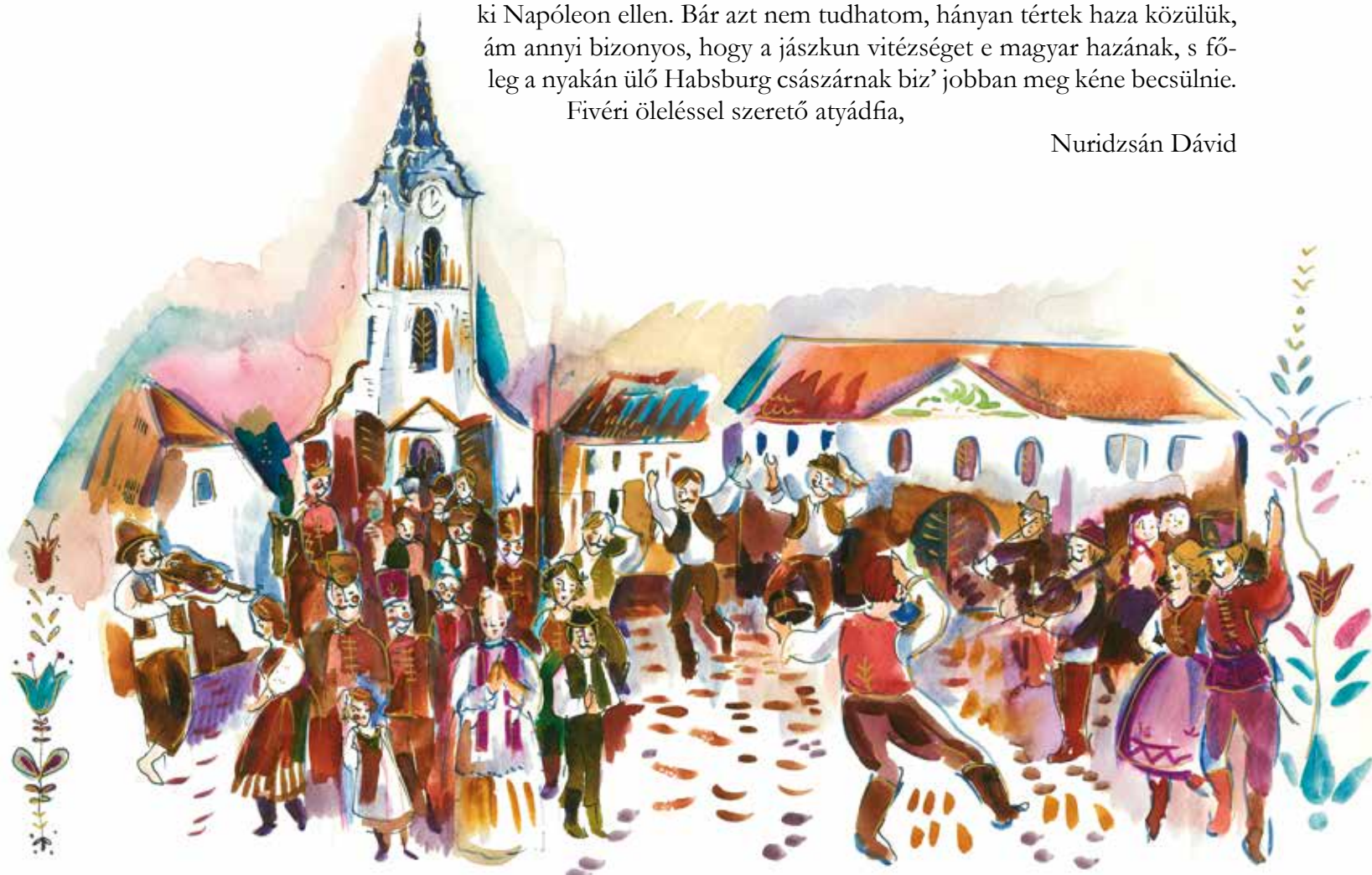
Így történt, szent igaz! A két csaprészeg szabólegény még fel sem fogta sorsa nagy fordulatját, tű helyett máris kardot tartott a kezében, s táncolt a többiekkel. Utánuk megint két embert hoztak, akik színjózannak, ám rettentő dühösnek tűntek.

– Ezek itt a Belitzai fivérek – süvöltötte fülembé Balogh gazda. – Két rátarti, gőgös kisnemes, akik a serházban rendre berúgnak, fokosukkal asztalt, széket összetörnek, s hiába teszik őket áristomba, másnap előlről kezdik a duhajkodást. Most aztán nekik is véget ér az aranyélet, mert a főbíró úgy döntött, hogy erőnek erejével bésoroztatja őket, így szabadulva meg a himpellérektől.

Ilyen hát a jászkun verbuválás, drága Kajetán bátyám, ami biz' eltartott még vagy két napig, mely alatt a verbunkost játszó zenészek folyvást le-föl járták a várost, hogy a házából kimuzsikálják a még húzódozó férfiemberket. Végül Kunszentmiklósból 99 katonát állítottak ki Napóleon ellen. Bár azt nem tudhatom, hányan tértek haza közülük, ám annyi bizonyos, hogy a jászkun vitézséget e magyar hazának, s főleg a nyakán ülő Habsburg császárnak biz' jobban meg kéne becsülnie.

Fivéri öleléssel szerető atyádfia,

Nuridsán Dávid

Pokolvar

A LEGENDA FORRÁSA

Kunszentmiklós – IDŐ: 1739–40 – Pokolvar –

FORRÁS:

Dankó I.: Az 1739–40. évi kunszentmiklósi pestis népeletbeli szerepe,

In: Cumania 2. Ethnographia (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Kecskemét, 1974)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Pokolvar

Halkan recsent a padló, midőn a nemes kunszentmiklósi iskola rektora, a jobb sorsa érde-
mes Szentmiklósi Péter uram fáradtan átbortorkált a szobán. Odakünn éji sötétség ülte meg
a falut, az utcákon egyetlen lélek sem járt, pedig a magisztrátus már feloldotta a tiltást, és a
vész elvonultával mindenki újra szabadon közlekedhetett.

A rektor kigombolta szoros gallérját, mely már-már megfojtotta, s épp azon volt, hogy mély leve-
gőt vegyen, ám az utóbbi másfél esztendő keserves elővigyázatossága – miszerint csak aprókat pihegve
szabad lélegezni – hirtelen összeszorította a torkát. Szentmiklósi Péter úgy állt a Fiú Oskola épületében
található irodájának közepén, mint aki elakadt a létezésben. Fáradt elméje tétován kutatta annak okát,
vajon miért nem képes levegőhöz jutni, majd hirtelen ráébredt, hogy ez csupán saját megkövesedett
rettegésének köszönhető.

A pestist, amit a népek mondanak gugának, pokolvarnak is, a szél kavarta por hozza magával –
jutott eszébe a népi okoskodás, aminél akkoriban a tudomány sem volt képes bölcsebbnek lenni, ezért
akár el is lehetett hinni. Aszályos, száraz nyarakon, amikor a lég kiszárad, és az alföldi puszták fölött
szabadon szállhat a nekiveselkedő fuvallat, az általa felkavart dögletes levegő messzire jut, sebesen ter-
jesztve a fekete halált. Azt mondják, egyedül az izzó faszénre szórt sáfrány, ebkapor vagy fodormenta
füstje képes megtisztítani a ragályos szelet.

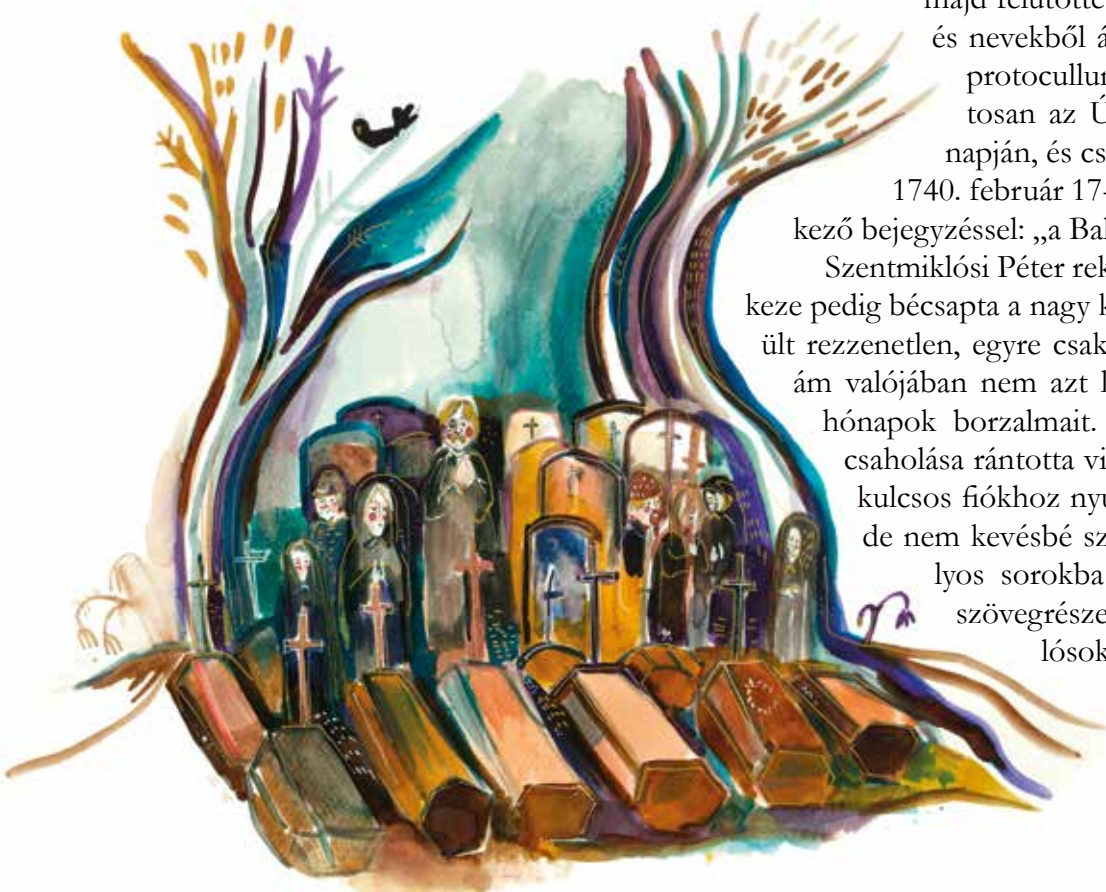
– Na hiszen! – mordult a szoba csendjébe Szentmiklósi uram. – Ki tudna egyszerre annyi sáfrányt
parázsra vetni, hogy az egész országot, mi több az egész világot kipucolja?

Az öregek is úgy vélték, hogy a füstölés csupán zárt helyen, csukott ajtó és ablak mögött ér vala-
mit. Izzott is a faszén Kunszentmiklós majd' minden házában az utóbbi hónapokban eleget, ám azok
közül, akik az ebkaporra, sáfrányra, fodormentára esküdtek, mégis alig élt már valaki.

Az iskola bölcs rektora úgy járatta fejében körbe-körbe borongós gondolatait, mint jó csikós a
korábban lesántult, de immár gyógyulófélben lévő lovát. Az oskolaszolga által setétedéskor meggyújtott
lámpás fénye elvezérelte őt az íróasztalhoz és a támlás karszékhez, amelybe végül halk sóhajtással le is
ereszkedett. Előtte, az asztal lapján hatalmas könyv, a falu protocolluma, azaz jegyzőkönyve hevert,
amelybe jó ideje egyedül néki volt kötelessége és kiváltsága beírni minden fontosságot, ami Kunszent-
miklóson megesett. Tenyerét a rektor a ráncos bőrborításra simította, mely a sarokban álló vaskályhának
hála nemhogy kihűlt volna, de szinte melegnek, elevennek tetszett. Szentmiklósi uram várt kicsinyt,

majd felütötte a 22. oldalt. Hosszú, dátumokból
és nevekből álló lista legvége tárult elé, mely a
protocullum 17. oldalán vette kezdetét: pon-
tosan az Úr 1739. esztendejének június 27.
napján, és csak itt – a már említett 22. oldalon,
1740. február 17-én – ért véget, méghozzá a követ-
kező bejegyzéssel: „a Balog Gergely csecsemő Leánykája”.

Szentmiklósi Péter rektor szemébe könny gyűlt, remegő
keze pedig bécsapta a nagy könyv fedelét. Hosszú percek át
ült rezzenetlen, egyre csak a protocullum bőrfedelét nézve,
ám valójában nem azt látta, hanem az eltelt, ördögverte
hónapok borzalmait. Végül valami kóbor kutya ijedt
csaholása rántotta vissza a jelenbe, s a keze mindjárt a
kulcsos fiókhoz nyúlt, hogy abból egy sokkal kisebb,
de nem kevésbé szép könyvet húzzon elő. A szabá-
lyos sorokba rendezett, szálkás betűkkel rótt
szövegrészek fölött dátumok ültek, mint kot-
lósok azokon a tojásokon, amelyekből
aztán az olvasó számára majd
sorra kikelnek a múlt történései.

A rektor előkereste az 1739-es esztendő augusztus havának 9. napját, és ajkait némán mozgatva idézte fel, mit írt személyes naplójába egykor:

Az Úr akaratóból, mely egyre haragosabbnak tetszik, a mai napon három halottunk lett. Czírok János fiát, valamint Nagy Gergely és Széles András leányait vitték ki a Felsőtemetőbe. Ezen lelkek pokolvar mérge által való elpusztulása, és korábbi halottaink száma immár bizonyossá teszi, hogy az Úrnak öldöklő Angyala közöttünk vala. Nemes Bernáth László főbíró és Földvári András kapitány uraimékkal úgy véljük, hogy a délről érkező pásztorok egyike hurcolhatta magával a pestist, akit aztán – miként mondják –, betegségbe esve botor módon ápolni a faluba hozták. Az emberek szavát meghallgatván úgy vélekedünk, hogy az első két, gugában való halálozás még június hó 27-ik és 28-ik napján történt, amikor is két kisgyermek, Mészáros István és Simon Kovács István fiacskái tértek meg Teremtőjükhöz. A július hó aztán már négy (három leány és egy fiúcska), az augusztus pedig a mai napig, vagyis csupán 9-kéig már hat lelket követelt közülünk áldozatul. Ezek közt vala majd' az egész Kucsorka család, honnét a gazdaasszony, Kucsorka Jánosné, továbbá annak leánya, fiacskája, és a náluk szolgáló aratóleány is a fekete halálé lett, így egyedül Kucsorka János maradt meg a szomorú életnek.

Szentmiklósi uram a lap aljára ért, s találmra hajtott tovább egyszerre több oldalt.

1739. Septembris 14. – állt a lap tetején, a betűk pedig az alábbi sorokat adták ki:

Nemes Kunszentmiklós helysége immár egészen rábengerült a bűn ellen gerjedező, Erős bosszúálló Örökkévaló Szent Istennek pusztító dögös ítélete. Hiába a Földvári András kapitány urunk által kihirdetett Királyi Kegyelmes Parancsolat, miszerint ama házakat, amelyekben a guga felüté fejét, azonnal bé kell pecsételni, az ott még élőket pedig falun kívüli szálláskertjeikbe, tanyáikra kell meneszteni, a pokolvar ma mégis elvitte közülünk Pipich Mihály és Sarkadi György fiait, valamint Váczi Szabó István, Mészáros György és Mészáros Mihály leányát. Utóbbi még éppen csak pár napos volt, így halála előtt nagy sietve úgy nevezték el: „Szerencse Várando”, ám ez a hirtelenkedő babonáság sem menthette meg a kicsiny lelket.

A rektor ismét lapozott, s midőn meglátta a dátumot, fogait összecsikordította.

1739. Decembris 1.

Szeretett falunk már igen sok halottal bír, akiknek neveit a protocullumba rendre feljegyeztem, ám a mai napon teljességgel megbizonyosodott, hogy mily nagy lett a Mennyek Urának ellenünk gerjedező haragia. Nem nézi ő, ki kicsiny, ki nagy, hanem bűneink okán kedve szerint ítélt, így a mi szeretett főbíránkat, Bernáth János uramat is, kiben nemes vezériünket, jó gazdánkat tudhattuk, e napon szörnyű döghalál útján elvette tőlünk. Bánatunk mérhetetlen, ám tisztességes gyászal azt ki nem fejezhetjük, mivel már régóta elrendeltetett, hogy rendes temetést tartani – amikor is a nép a sírhoz vonulva ott összegyűl – szigorúan tilos. A holtakat még elhunytuk napján, minél hamarabb a Felszegrre, a Felsőtemetőbe kell vinni, s ott mindeniknek új és nagyon mély sírt kell ásni. Mivel a koporsó már rég elfogyott, újakat pedig nincs, ki csináljon, ezért drága szeretteinket vászonba vagy bőrbe csomagoljuk, úgy eresztvén le az anyaföldbe, s míg a fodormenta füstjével átítatott gyolcsot orcáján viselő szekeres bétemeti őket, csupán néhány ember lehet a közelben, hogy énekléssel búcsúztassa az elhunytat. Akik eme, pusztán énekes temetésekre mennek, azok leginkább a XXXVIII. zsoldárt veszik elő, ami jól is van így, hisz annak több strófája erősen hajaz mindarra a dögvészre időre, amelyikben élünk és meghalunk adatott.

Felemelve tekintetét a könyvről Szentmiklósi rektor halkán dúdolni kezdett.

„Haragodnak nagy voltában,
Megindolván,
Ne feddj meg, Uram, engem,
Búsult gerjedezésedben
Rám tekintvén,
Ne büntess meg, Istenem.
/.../
Testemnek semmi résziben
Épség nincsen,
Te nagy haragod miatt.
Csontjaim elhaborodtak,
Nem nyughatnak
Én nagy bűneim miatt.”¹

1 Szenci Molnár Albert fordítása

Mire az utolsó erőten hang is elhalt a jó rektor ajkán, a könyv már egészen máshol volt kinyitva előtte.

1740. Januarius 28.

A dögvéztől való félelemben, aki még él, az is lassacskán belőriül. Egyre kevesebb ház kéményéből száll fel füst, mert vagy egészen kihaltak belőle, vagy az ott lakók külső szálláskertjeikbe menekültek, s csak a haragvó Isten tudja, mi lett velük. Utcáinkon alig jár lélek, és ha mégis, a kertekből, ablakok sarkából gyanakvó tekintetek kísérik őket. Mindenféle gyülekezés tilos, szüretre, táncra, piacra már rég nem is gondolunk. Aki megbetegszik, azon segíteni nem lehet, ezért családtagjai vagy elkergetik, vagy maga megy ki az ólba, istállóba, fészerbe, hogy aztán ott egyedül, másnak semmi bajt nem okozva meghaljon. A szívem azonban leginkább a gyermekek miatt hasad ketté, mert ha rajtuk tör ki a kór, hát az anyjuktól őket menten elszakajtják, és sorsukra hagyva menekülnek a közeliükből még akkor is, ha csupán csecsszópó- vagy épp járnai tanuló korban vannak. A pestises ruháit és minden más holmiját, miként az elrendeltetett, azonnal tűzbe kell vetni, netán mélyen a földbe ásni vagy a vízbe hajítani. Van gazda, aki ezt oly alaposan végezte el, hogy miután felesége megbolt, az egész házat felgyújtotta, onnét semmit ki nem hozva, hiszen – mondta nagy zokogással – azon falak között már úgyszólván a döghalál átka ül.

A rektor, alsó ajkát beharapva, könnyeivel küzdve lapozott tovább.

1740. Februarius 13.

A Teremtő Szent Isten haragvása immár csitulni látszik, mivel ma csupán egy lélek, a Balog Gergely csecsemő leánykája lett a fekete halál áldozatja, előtte pedig négy nappal korábban szintén csak egyetlen gyermek, a Bolyó István iskolába járó fiacskája került a Felsőtemetőbe. Micsodás keserű, lelket perzselő, szívet tépő dolog két ártatlan kisgyermek halálához olyanokat írni, hogy „csupán” és „csak”! Hát valóban ennyire bűnösök valánk, hogy ezt érdemeltük, Uram?

A napló becsukódott, s újra a bőrkötéses protocullum nyílt ki, majd a rektor pennát ragadott, hogy szállkás betűivel abba a következőket bejegyezze:

1740. Martius 21-ik napjáig Nemes Kunszentmiklós helysége, mióta a Haragvó Szent Isten reánk eresztette a fekete pestisnek nevezett csapást, pokolvar által pontosan 339 lelket, azaz a falu lakosságának egyharmadát veszítette el. Mivel február közepe óta több pestises halál nem történt, így ezennel eme listát, melybe elvesztett szeretteink neveit naponta feljegyeztem, immár lezárom.

Szent Miklósi Péter
a Nemes Kunszentmiklósi Fűi Oskola Rectora

Trumpetarius Péter

A LEGENDA FORRÁSA

Lajosmizse – IDŐ: 1444 – Trumpetarius Péter –

FORRÁS:

Benedek Gyula – Kürti László: Bene, Lajos és Mizse oklevelei, történeti dokumentumai 1385–1877, In: Cumania könyvek 2. 14–16. o. (Kecskemét, 2004.)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Trumpetarius Péter

Bánatos orcával üldögélt az óriás diófa vastag ágán a kis Jucus, mezítelen lába szárát vékony ágacskával ütögetve.

– Hát téged meg mi lelt, lelkem, galambom? – szolt fel hozzá az apja, jó Márton gazda, a szép Lajosülése birtok nagy házának udvarán.

– Sajnálom a Péter tatát – felelte a kisleány.

– Aztán miért?

– Mert szegénynek immár egészen megzúpult az agya veleje – mutatott a ház felé Jucus, ahol az ámbitus kőkörletje mögött magas támlájú, súlyos székében Trumpetarius Péter hunyorgatta vén szemét, sárga bajsza alatt pipacsutoráját szopogatva, míg kék eres keze báránybőr takaróval fedett ölében nyugodott.

– Aztán honnét veszed, te csipisz, hogy a dédapádnak elment az esze? – kérdezte Márton gazda.

– Onnét, hogy már egészen nagy bolondságokat beszél – közölte apjával a gyermek. – Az imént is a pipaszárral rábökött erre a fára, amin most ülök, és azt mondta, hogy ez itten a Turahán bég óriás vitéze, akit ő maga vágott le.

– Mesét mondani kisleányoknak még nem bolondság!

– De az már igen, hogy a birkaitatóra azt mondja, az a Varna-tó, melynek partján Hunyadi Jánossal haditanácsot tartottak, a trágyadomb pedig nem más, mint az a magaslat, ahol a janicsárok megölték Ulászló királyt.

Jó Márton gazda értette már, hol a baj. Nagyapja, vitéz Trumpetarius Péter immár élteinek 84. évében járt, és hát – nincs ezen mit szépíteni! – a fejében jócskán összekeveredtek a jelen képei a múlt fel-felvillanó emlékeivel. Annak veleje viszont, amiről néhány álmodozó, rekedt sóhajlás kíséretében beszélt, mindig igaz volt, csak épp érteni kellett ahhoz, hogy az ember szétválassza az ocsút a búzától.

– Na, gyere, te bánatos rigófiók, most kitanítalak arra, miként hallgasd a tata szavát!

A kisleányt karjára véve jó Márton gazda fellépett az ámbitusra, majd az öreg lábához telepedett.

– Tetszik-e, amit lát, nagyapja? – kérdezte eztán. A vénember nem szolt, csak körbehordozta tekintetét a tájon. Szemében tükröződtek Lajosülése csekély számú házai, a birka-, ló- és tehénistállók, messzebb nyugatra a Sás-járás, azon túl a dombnak is soványka Pálincás- és Határhegy, délre a hatalmas Csödöri erdő, keletre pedig a nádhajú tavacskákkal, vizenyős rétekkal tarkított Lajos-pusztá.

– Köszönet illesse a mi dicső királyunkat, akinek mindezt köszönhetjük! – mondta végül Trumpetarius Péter nagy megindultsággal. – Ő adta György mester budai deáknak és nekem ezt a vidéket, amiért kardunkat számtalan csatában érte forgattuk.

– Ez igaz, papa? – sűgta jó Márton gazda fülébe a kisleány. – Tényleg Ulászló királyunk adta tatának Lajosülését?

– Ő bizony, de nem a mostani, a II. Ulászló, hanem az első, még 1444-ben.

– Hát volt másik Ulászló király is?

– Valaha rég, mikor te még ábrándos gondolat sem voltál, a tata pedig... No, várjál csak, mindjárt kiszámolom, hány éves is lehetett akkoriban! – jó Márton gazda mindkét kezének ujjait használva gyűrögette homlokát. – Aszongya, hogy Péter tata 1410-ben született, amikor Luxemburgi Zsigmond urunk ült a trónon, aki egyébiránt nemcsak a magyarok, de a németek és csehek királya, sőt német-római császár is volt egy személyben. Hűszesztendősen a dédapád az ő szolgálatába állt mint szabad magyar nemes, és híve is maradt egészen 1437-ig, amikor is Zsigmond meghalt. Őt követte Albert király, ám néki Isten kegyelméből csupán három esztendő adatott meg a trónon, merthogy Neszmélyen beteg lett, és nagy hirtelenséggel meghalt. Őt követte 1440-ben I. Ulászló...

– Akitől mi Lajosülését és körötte a sok szép erdőt, rétet, legelőt, kaszálót, hegyet és tavat kaptuk! – kotnyeleskedett a kisleány, ám az apja, ujját emelve fedte meg.

– Nem mi kaptuk mindezt, hanem a tata, Trumpetarius Péter uram! Ő ontotta érte a vérét, küzdött számtalan csatában, győzte le a pártoskodó V. László ellenkirályt és híveit, a Cillei és a Garai családot. A tatád ott volt Győr sikeres ostrománál, északon kaszabolta Jan Giskra cseh zsoldosvezér martalócait. Hunyadi János oldalán lovagolt, amikor az Bátaszék mellett tönkrement Garai László seregét, és vívott ezeken kívül még számos csatát a török ellen is.

– A tata igazi hős volt? – csodálkozott rá a karszékben ücsörgő aggastyánra a leányka, és látszott rajta, hogy nem nagyon hiszi, amit az apja mond. – Dejszen a pipát sem igen tudja már egyedül meggyújtani!

– Amikor ezeket a vitézségeket véghez vitte, még fiatal, életerős férfi volt – magyarázta jó Márton gazda, maga is megindultan tekintve nagyapjára. Az öreg vagy nem hallotta őket – pedig a lábánál ültek –, vagy épp egészen elveszett a múlt kavargásában, mert tekintete továbbra is a távolba révedt, remegő ujjai pedig tétován tapogatták a báránybőr selymes szőrét.

– Mennyire fiatal? – rángatta meg kis Jucus az apja ingét.

– Hogyan? – riadt fel merengéséből jó Márton gazda.

– Azt kérdem, hogy mennyire volt fiatal a tata, amikor Lajosülését a királytól megkapta.

– Pontosan az Úr 1444. esztendejében történt a dolog, szóval... – a férfi komótosan utánaszámolt – ...épp 34 esztendő volt.

– Még nálad is fiatalabb?

– Jócskán – nevetett fel jó Márton gazda, ám tovább nem beszélhetett, mivel az öreg hirtelen felelevenedett, és zengzetes szóval, érces hangon, de továbbra is a távolba révedve a következőket mondta:

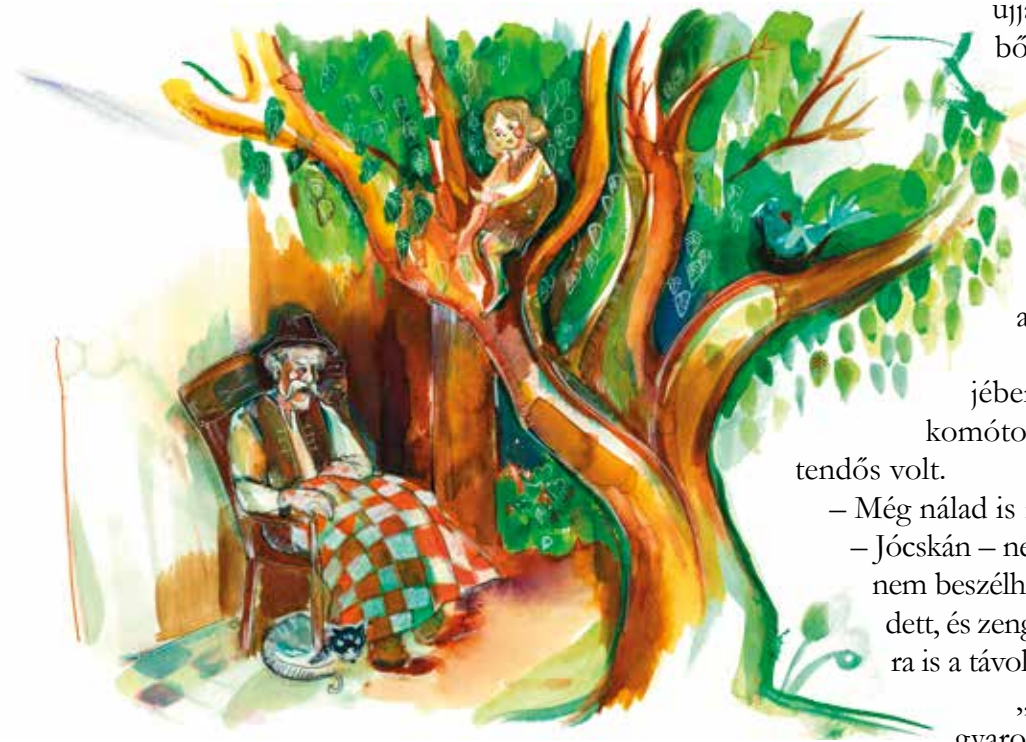
„Mi, Ulászló, Isten kegyelméből Magyarország, Lengyelország, Dalmácia, Horvátország királya, Litvánia főherce-

ge, valamint Oroszország trónörököse a jelenlegi levelünk rendjén tudatjuk mindenkivel, akit illet”, hogy „György mester [deák] és Trumpetarius Péter a katolikus hit buzgóságával, lelkesen érkezett a személyes jelenlétünk elé, és velünk Rácország és Bulgária helyszínein át egészen a romániai részek határáig előretörve, az ott zajlott összes ütközetben, amelyeket a már érintett pogány [törökkel] vívtunk, ők az elsők között, a győzni akarók elszántságával, az életüket kockáztatva sok bátorságos katonai műveletet a szemünk láttára hajtva végre, és ezenkívül a vérüket ontva felmutattak és anyagi áldozatokat is vállaltak.” Épp ezért „látván ugyanezeknek (György mesternek és Trumpetarius Péternek) az ajándékozásunk kedvezését és a nagylelkűséget kinyilvánítani szándékozva a Pest vármegyében bírt Lajosülése, Feldeák, Csengőd, Pálos, Kormányos, Vasad és Csósz nevezetű, elhagyott falubirtokokat, illetve pusztákat, amelyek a nemesek régi, az emlékezet által fel nem fogható magva szakadtával a királyi koronánkra szálltak (...) azoknak az összes hasznával, valamennyi tartozékával, nevezetesen: a művelt és műveletlen szántóikkal, rétjeikkel, legelőikkal, erdeikkel, ligeteikkel, szederbokraikkal, hegyeikkel, völgyeikkel, vízfolyásaikkal, a halastavaikkal, halászóvizeikkel, nemkülönben a vízfolyásaikban lévő malmaikkal, azon malmok helyeivel (...) és általánosságban azoknak a valódi és ősi határain belül lévő, bármilyen néven nevezett, előre bocsátott hasznaik és tartozékaik csorbíthatatlanságával adományozás címen adtuk.”

Az agg végül, levegője fogytán elhallgatott, mire a leányka nagy szemet meresztve, kérdőn és kissé félve tekintett apjára.

– Látod-e, hogy a tata kicsinyt sem bolond – kacsintott rá jó Márton gazda –, hisz most is fejből mondta el Ulászló király adománylevelét, amit a szobájában, a kulcsos ládafiában őriz!

– Megnézhetem? – ugrott volna talpra a kisleány, de az apja visszahúzta őt ölelő karjaiba.

– Majd egyszer, ha már nem leszel ilyen szertelen – mondta jó Márton gazda. – Addig is hallgasd figyelmesen a tatát, és hámozd ki szavaiból, hogy miről mesél.

– Hát voltak még kalandjai?

– Számolatlanul – bólintott az apja. – Miután a király ily szép birtokot adott néki és barátjának, György mesternek, a két hadfi ismét felkerekedett, hogy részt vegyen a hosszú hadjáratban, ami már az előző esztendőben, 1443-ban elkezdődött. A keresztény világ birkózott akkor II. Murad szultán oszmánjaival. Hunyadi János vezetésével a mi seregünk Krusevácnál, Nisszánál, és a Kunovica-hágónál is vereséget mért a törökökre. Az utóbbinál történt, hogy a tata szemben találta magát Turahán bég óriás testőrével, és bár ő maga is majd' belepusztult, végül csak sikerült őt legyőznie.

– Turahán bég óriás vitéze – lesett át apja válla fölött kis Jucus a diófára, és látszott rajta, hogy érti már, miként kell hallgatni a nagytata szavát. – Azután mi lett?

– Azután? – komorult el jó Márton gazda. – Azután elérkezett 1444. november 10-ének gyászos napja, amikor Várna mellett a két sereg összecsapott, és a nagy vagdalkozásban a fiatal Ulászló királyt, aki meggondolatlanul indult rohamra, a janicsárok körbevették, és megölték. Abban a rettentő csatában több mint 15 ezer keresztény harcos veszett oda. Köztük volt a szép emlékű György mester is, a tata pedig súlyos sebbel tért haza. S bár azóta volt már nekünk V. László és Hunyadi Mátyás nevű királyunk is, most meg éppen megint egy Ulászló ül a trónon, azért Trumpetarius Péter mégis mindig csak az elsőt emlegeti, aki nekünk Lajosülést és annak környékét adta.

A kisleány ezt hallva felkelt apja öléből, és a kar-
székhez lépve, nagyot kepeszkedve két karját szorosan
dédapja nyaka köré fonta. A szívből jövő köszönet-
hez nem kellett szó, elég volt csak ennyi, s bár az
aggastyán továbbra is a messzeségbe
révedt, a szemében összegyűlt
könny elárulta: nagyon is érzi ő
azt a madárkönnyű ölelést.

A szentlőrinci templom kövei

A LEGENDA FORRÁSA

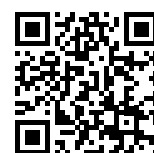
Nyárlőrinc – IDŐ: 1876 – A szentlőrinci templom kövei –

FORRÁS:

Nyárlőrinc népnyelve (Gyűjtő: Hajagos Csaba)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A szentlőrinci templom kövei

A kik akkor éltek, soha többé el nem feledhették az 1876-os évnek Kajetán-napját, mikor is a szentlőrinci pusztán oly haragos vihar hengeredett át, mintha maga a végítélet jött volna el. Az eget esőtől terhes, fekete hasú felhők takarták, a levegő előbb csak zúgott, majd bömbölni kezdett, a csattogós villámok pedig egészen a földig szöktek, kettéhasítva a vén fákat, egész ligeteket lángra lobbantva, és a száraz csalisosokat. A szél úgy nyargalt, süvöltött át a tájon, magával rántva mindent, ami megkapaszkodni nem tudott, mintha kegyetlen karmával egészen a Föld csontjáig akarná lemarni a füveket, virágokat termő talajt, hogy aztán máshol hegyeket építsen belőle. Az állatok bújtak, ahová tudtak, a szétszórt tanyák mélyén az emberek foga félelemtől koccant, és még az egyébként semmitől sem tartó pusztai pásztorok is elmormogták a maguk imáját bajuszuk és a subájuk alatt.

Ekkor történt, hogy a magányosan álló, rég elhagyatott szentlőrinci templom tornyának addig épen maradt homlokzati része hatalmas robajjal ledőlt. A falu, amely egykoron építette, s amelynek sokáig szolgált, a török idők javát még valahogy átvészelte, ám amikor a keresztény seregek megindultak, hogy végleg kiverjék Magyarországról a turbános népséget, a heves csatározások során Szentlőrinc ősi faluja végképp elpusztult. Maradt emlékeztetőül az elhagyatott pusztatemplom, amely a fölötte elröppenő számos esztendő alatt egyre csak kopott, repedt és romlott. Az 1853-ban megjelent *Magyarország és Erdély képeiben* című könyv egyes kezű rajzolója még úgy ábrázolhatta az árván maradt templomot, mint amelyiknek hétméteres, bár csonka tornya van, ám a Kajetán-napi vihar végül ezt a maradék dicsőségét is lerontotta.

Másnapra aztán kitisztult az ég, s aki eleven volt, boldogan bújt elő rejtékéből, hisz úgy tetszett, a világ egyelőre mégis megmarad, mert a végítélet az Úr kegyelméből elnapoltatott. Nem is tudott a templomtorony vesztéről, csak a keményfa-erdei csősz, aki aztán a szentlőrinci csárdában adta elő a hírt. Az emberek csendesen bólintottak, magukban a következő korty bort a régi építmény bús emlékének szentelve, ám egyikük, akit hívtak Szokoló Sándornak, mégis felkapta a fejét.

– Elnézek én ahhoz a romhoz – mondta –, volna véle egy ideám!

Fel is szállt a szekere, és csodálkozó lovait fordulásra bírván nem a Kecskemét alatt található saját birtoka felé, hanem az éppen ellenkező irányba nógatta. Az út, amin ritkán járt kocsi, ráadásul a korábbi vihar is alapost elkátyúsította, keserves és hosszú volt, ám Szokoló Sándor végül csak megérkezett. A vénségesen vén templom maradványa mást talán keserűséggel töltött volna el, ő azonban gyakorlatias ember lévén a ledőlt torony köveit látva azokban nem a múlt pusztulását, inkább az eljövendőt vélte felismerni.

– Te éppen jó lesz a sarokkőnek az új házamba – csapott tenyerével a templom egyik maradványára Szokoló Sándor. – Azok meg ott az alapot erősítik majd!

A kiszemelt darabok nagyok voltak, így a gazdának segítséget kellett hívnia. Nehány nappal később már öt szekér sorakozott a pusztatemplom mellett, hiszen a környéki tanyák lakói mindig összefogtak, ha arra volt szükség. Miután Szokoló Sándor szekere felpakolták a neki szánt darabokat, ő biztatni kezdte a többieket.

– Vigyenek a toronyból kendtek is! Kár volna veszni hagyni ilyen jó építőanyagot.

– Nem is tudom – vakargatta tarkóját Kun Menyhárt tanyás gazda. – Ez mégiscsak templom volt valaha, s azt keresztény embernek inkább építenie, és nem széthordania kellene.

– Ugyan már, tata! – legyintett Baller István, aki csak nemrég nőtt ki a legénykorból. – Én most nősültem, tanyát is vettem, de a disznóimnak még nincsen ól, hát igenis viszek néhány követ. Legfeljebb a malacaim majd nem csak úgy, a kedvük szerint, de imádságosan fognak rőfögni!

Ez a tréfa cseppet sem tetszett Kun Menyhártnak, ám a többi gazda teli szájjal nevetett, hát ő sem felelt rá semmit. Hirtelen mindenkinek eszébe jött, hogy mit is kéne otthon, a saját tanyáján építenie, így a leomlott torony kövei gyorsan elfogytak, s végül a szekerek is megteltek. Egyedül az öreg Kun Menyhárt ment haza üres kézzel, amiért aztán a felesége, aki igen sárkányos természetű, folyvást káricsáló asszony volt, jól leszidta.

– Egyszer kerülne valami ingyért a házhoz, te meg ott hagyod!
– Nincs olyan semmi ezen a kerek világon, ami ingyért volna – morogta bajsza alatt az öreg. – Így vagy úgy, de mindenért fizetni kell!

Mikor ezt kimondta, még ő maga sem sejtette, mekkora igazsága vagon. A templomkövek ugyanis, amiket a gazdák ingyen hordtak szét, lassacskán valóban beépültek házba, ólba, istállóba, csűrbe, és amikor jól elhelyezkedtek, hát benyújtották a számlát!

– Hallottátok-é – kérdezte a szentlőrinci csárda korcsmárosa az ivóban ülőktől –, mi sorsra jutott szegény Baller István?

– Az a fiatal legény, aki nemrégiben vett tanyát, hogy az asszonyát oda vigye?

– Az hát, de már nem tanyás – bólintott a korcsmáros. – A disznai, amiket hitelre vett, az utolsó szálíg elpusztultak, ő pedig az adósság fejében mindenét elvesztette.

– Majdnem úgy járt, mint a Sipos Aladár odalenn, a Kasuba erdőnél.

– Hát vele mi lett?

– A pajta, amit nemrégiben épített, porig égett, s odalett minden termése.

– Ahogy a Dorgáz Imre birkái is, amikre az istálló gyulladt rá a minap.

– A Kajetán-napi vihar hozta ezt az átkot! – szólalt meg ekkor alig érthető, részegségtől kásás szavakkal a csárda legsötétebb sarkában gubbasztó férfi, aki az utóbbi heteket folyvást itt töltötte, és a pohara, bár sokat döntögette, sohasem volt üres. – Én mondom ezt néktek, Szokoló Sándor, akinek szeretett felesége...

Itt elcsuklott a hangja, a karjára dőlve sírt egy kicsinyt, majd fakupája tartalmát ledöntve torkán, felordított.

– Most építettem néki az új házat! Úgy örült szegénykém a nagy szobáknak, fényes ablakoknak, faragott korlátú, hosszú tornácnak, mint kisgyermek a vásárfiának, aztán meg... Két napba se telt, emberek! Két átokverte napba, hogy a hirtelen sorvadás elvigye őt! Szegénykém künn van már a temetőben, nekem meg nincs maradásom az új házban, hisz azt én néki... Csakis néki... A két kezemmel építettem!

– Úgy biza, meghozzá a pusztatemplom köveiből! – horgadt fel ekkor az indulat Kun Menyhártban, aki szintén épp az ivóban tartózkodott. – Hát nem látjátok, emberek? Baller István ólba, Sipos Aladár pajtába, Dorgáz Imre istállóba, ez a szerencsétlen Szokoló pedig új házba építette be a ledőlt torony köveit, és mindegyiküket elérte a vész!

– Hát kendel mi van? – kérdezte a korcsmáros. – Tudtommal maga is künn volt a kőhordásnál!

– Én csupán a csizmám talpán vittem haza egyetlen kavicsot, amit a legszebb tyúkunk azonnal fel is csipentett, majd kettőt kárált, és kimúlt.

Átokból végül mégis áldássá fordult a ledőlt torony, amelynek maradvékára az utódok imádságos tisztelettel vigyáztak, s ezért hamarost a régi Szentlőrinc helyén új falu épült, amit elébb Koháryszentlőrincnek, majd 1950-től Nyárlőrincnek hívnak, s ahol az ősi templom romjai még ma is megtekinthetők.

Asszony kell a házhoz

A LEGENDA FORRÁSA

Ókéske – IDŐ: 1631– *Asszony kell a házhoz* – Nőrablási kísérlet –

FORRÁS:

Balanyi Béla: *Tiszaékcske története 1849-ig*, 92–93. o. (*Tiszaékcske Városi Önkormányzat*, 2001.)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Asszony kell a házhoz

Kerek negyven esztendeje éltek már a kécskeiek szomorú számkivetettségben Kőrös városában, mikor közös akarattal végre úgy döntöttek, hogy ideje hazaköltözniük. Még 1590 tájékán, a törökdúlás elől menekültek a kőrösfáról elnevezett egykori falujuknál jóval nagyobb településre, hogy az életüket és szekerre rakható, batyuban cipelhető kicsiny vagyongájukat megmentse. Jól is tették, mivel az oszmánok – vérszomjuk és rabló vágyaik csitultával – alapost elfészkelték magukat Magyarországon, és Kőröst, mely képes volt évente 100 000 akcse adót fizetni, khász várossá nevezték ki, ezért az a szultán személyes védelmét élvezte. A kőrösiek nyakára tehát nem ültettek török helytartót, a helyiek maguk intézhették saját ügyeiket, vallásukat szabadon gyakorolhatták, és önmaguk törvényei szerint ítélezhettek egészen addig, míg a szultán kincstárába időben befizették, amit kellett.

A kécskeiek azonban valahogy mégsem lelték a helyüket Kőrösön. Hiányzott nékik a Tisza szép kanyarulata, a Nagy Kárászos náddal, sással susogó vize, a Pakator-halom körül elnyúló kaszálók, rétek, legelők síkja. Kőrösön – hiába születtek közülük már sokan oda – mégis úgy érezték magukat, mint a „gyüttmentek”, akiket az őslakosok eltűrnek ugyan, de nemigen szívelnek.

1630 volt ama év, amikor a kécskeiek a budai és a szolnoki pasánál bejelentették szándékukat, engedélyt kérve a költözéshez régi honukba. Mivel a török világban mindenért fizetni kellett, így a pasák sem adták ingyért az okiratot: a kécskeieknek is ki kellett váltaniuk a „cédulát”, amely jóváhagyta, hogy visszatérhessenek a Tisza mellé. IV. Murád szultán idején a török örült, ha a magyar szaporodott és gazdagodott, hiszen tudta: ha az általa leigázott nép picinykét jobban él, akkor valamicskével többet adózik, ami pedig az oszmán kincstárat hizlalja. Épp ezért a kécskeiek végül megkapták a költözést, házépítést, földművelést, templomreparálást engedélyező okiratot, így már semmi akadályuk nem volt, hogy elhagyván Kőröst, mindenüket szekerre rakva, állataikat maguk előtt hajtva visszatérjenek egykori lakhelyükre.

Köztük ballagott az a három legény is, akiket Táltos Péternek, Tretrehes Mihálynak és Kunhel Simonnak hívtak. Bátrak, erősek, a kemény munkától kicsinyt sem féltő ifjak voltak ők, ám amikor meglátták a régi falut, vagyis inkább annak omló-bomló hült helyét, mellükből mégis nehéz sóhaj kélt. Negyven esztendő a vert falú házaknak, amelyeket ily’ soká nem gondozott, fűtött, lakott senki, egyenlő a végítélettel. A nádtetők rég beomlottak, a mozdítható ablakokat, ajtókat máshová hordták, a falak az esőtől, szélről, hótól mind sárhalmokká omlottak széjjel. Egyedül a templom állt még úgy-ahogy, bár a teteje annak is már rég tűz prédája lett, falain penész virágai virítottak, kőpadlóján üszkös gerendák málladoztak.

A kécskeiek mégsem rettentek meg a feladattól, amely elébük tornyosult.

– Jövöre itt falu fog állni! – jelentették ki azok, akik még emlékeztek arra, milyen volt a régi Kécske, és ettől a szívükben élő szép képtől erőre kaptak.

– Az állni fog, mert felépítjük – morogta erre Táltos Péter keserűen, miközben két jó komájával hideg vacsoráját ette –, csak azt tudnám, minek!

– Ezt meg hogy érted, Péter? – hökkent meg Tretrehes Mihály.

– Azért lesz itt falu, hogy legyen hol szabadon, a magunk akarata szerint élni – bölintott Kunhel Simon –, és ne a kőrösiek mondják meg, mit lehet, s mit nem.

– Az jó lesz – értett egyet Táltos Péter, aki már a huszadik évét is betöltötte, így kicsivel idősebb volt, mint a cimborái. – Csak éppen azok a konyhák, szobák, kamarák, amiket felhúznak, nagyon üresek lesznek ám!

– Megint csak azt kérdelem, de most már bosszús szóval: te meg miről beszélsz itt nekünk, Péter?!

– vont a össze szemöldökét Tretrehes Mihály.

– Nézzetek csak körül! – karcolt nagy kört bicskája hegyével a levegőbe Táltos Péter, mutatván a sok, Kőrösről jött kécskeit, akik magukat köpönyegbe, lópokrócba csavarva a mezítelen ég alatt épp alváshoz készülődtek. – Jól nyissátok ki a szemeteket, és mondjátok meg, mit láttok!

– Embereket, akik alig várják, hogy tetőt húzzanak a saját fejük fölé – felelte értetlen ábrázattal Kunhel Simon.

– Embereket, bizony! – kapott a szón Táltos Péter. – Asszonyszemélyt, s különöst fiatal, hozzánk illő fehérceledet viszont alig!

Tény és való, a hazaköltöző kécskeiek között eladósorban lévő leány alig akadt! Aki volt, az sem a szebbik, csinosabbik fajta, mivelhogy azok – meghallván, miféle vállalkozásba fognak a kécskeiek – inkább nagy gyorsasággal férjhez mentek valamely kőrösi legényhez, vagy épp szolgálónak maradtak a török által védett khász városban, amit szebbnek, érdekesebbnek, biztonságosabbnak hittek, mint a még újjá sem épített falut.

– Hínyne, hogy erre eddig senki nem gondolt! – csapta meg tenyerével önnön homlokát Tretrehes Mihály. – Hiába húzzuk fel a falakat, teszünk rá nádkontyos tetőt, építünk ólat, csúrt, szép léckerítést. Ha asszony nélkül fogunk élni, az egész semmire sem jó!

– Én biz’ holnap pirkadatkor szedem a sátorfámat, és megyek vissza Kőrösre! – böffent ki az indulatos elhatározás Kunhel Simonból. – Azt sem bánom, ha a tőzsér, akinél eddig lakoztunk, szoba helyett eztán csak az istállóban ad szállást, de szoknyasuhogás nélkül élni nem tudok!

– Lassacskán a hirtelen szóval, pajtás! – hunyorított rá ekkor Táltos Péter, hangját óvatosan lehalkítva. – Akad ennél okosabb módja is annak, hogy ne kelljen asszonyok nélkül élnünk!

– Tán faragunk magunknak fából? – gúnyolódott Tretrehes Mihály.

– Vagy fonunk vesszőből? – tetézte a boldogságot Kunhel Simon.

– Én inkább amondó vagyok, hogy rabolunk! – csattintotta bé bicskáját Táltos Péter, mint aki így tesz pontot a súlyos szó után.

– Rabolunk-e? – nyögte Kunhel Simon.

– Aztán mégis miként? – kérdezte Tretrehes Mihály.

– Éppég úgy, amiként a török szokta a martalóc időkben, csak sokkal csendesebben – válaszolta Táltos Péter, aki már mindent alaposan kigondolt. – Emlékeztek még a Szarka tőzsér nagyobbik lányára?

– Már hogy a fityfenébe ne emlékeznénk, hiszen csak ma reggel hagytuk el az udvarukat! – mondta Kunhel Simon.

– No, hát nékem az a leány tavaly pünkösöd óta a szeretőm! – vallotta meg Táltos Péter. – Úgy szeret ő engemet, mint birka a dús fűvet, csikó a pányvátlan szabadságot, dongó a virágnak kelyhét. Ha én hívom, ebben biztos vagyok, mindjárt otthagya a kőrösi gazdagságot, és eljön velem ide, hogy közös házunkat együtt építsük fel.

– Jól meggondolva – súgta Tretrehes Mihály orcáján cinkos mosollyal – a te szeretőd szép húga hajszálra ugyanígy van velem! Hát te, Simon, mit mondasz?

– Szívbeli leány számomra is akad Kőrösön, bár ő csupán szolgáló cseléd a tőzsérnél – felelte a harmadik legény. – Am ha mindegyik önként jön velünk, minek a rablás?

– Csak azért, mert Szarka tőzsér sem a lányait, sem a szolgálóját nem engedné el jószántából – mondta Táltos Péter. – Próbáltam őt kérlelni, de majdnem agyoncsapott a marhaösztökével. A leányok viszont... No, azokhoz csak bé kell zörgetnünk csendesen, és ha már egy éjjelt itt háltak velünk, akkor senki sem kívánja majd őket feleségnek, és úgy az a dúvad marhakereskedő is belenyugszik a dologba.

A tervet kifundálták, immár csak a végrehajtás volt hátra! Másnap éjjel a három kécskei legény lóra kapott, és meg sem állt Kőrös határáig. Szarka tőzsér szép nagy háza a város azon szélén állt, ahol a Tormásnak nevezett lapos nyúlt el. A nőrablók kikötötték a lovakat, majd vigyázó lopakodással megközelítették a leányok ablakát. Táltos Péter zörgetett legelőbb, és a kedvese – mintha várt volna rá! –, szó nélkül ki is tárta az ablakot. Attól viszont, hogy nem egy, de mindjárt három legény pottyant elibe, bizony a tőzsér lánya is megrettent kicsit, hát gyorsan gyertyát gyújtott, felébresztve hálótársait.

– Te meg mit keresel itt, Táltos Péter? – kérdezte ez-tán a szeretőjét.

– Érted jöttem, édes mátkám, ahogyan Mihály a húgodért, Simon pedig a szolgá-lótokért – fe-lelte a legény. – Öltözzetek sebesen, mert mi hárman úgy szeretünk titeket, hogy most mindjárt asszonynak vizünk abba a faluba, amit holnap kezdünk építeni.

– Viszitek ti a sá-p-kóros ángyikátokat a puszta kö-zepébe, de nem minket! – süvöltött fel ekkor a leány vereslő arccal, majd a hűgával és szolgálójával együtt mindjárt olyan óbégatásba kezd-tek, mintha nyúznák őket. – Segítsenek, emberek, nőablók törtek reánk! Ha nincs, ki megoltalmazzon minket, oda az ártatlanságunk!

Szegény három kécskei legények, ezt hallván úgy meg-hökkentek, hogy darab ideig csak sóbálványként hallgatták, mi-féle csúfságokat visonganak a lányok. Mire észhez tértek, és sorra kiugráltak az ablakon, már késő volt: a tőzsér és emberei várták őket odakinn, elébb alapost elverve, majd gúzsba kötve mindahányukat.

Másnap Kőrös bírása meghallgatta az esetet, ám nagyon igye-keznie kellett, hogy bajsa alatt el ne mosolyodjék.

– Úgy, tehát a lányok nem kívánnak asszonynak menni Kécskére – állapította meg. – Ha pediglen el akarták rabolni őket, az büntetést érdemel. Legyen fejenként három botütés!

– Kevés lesz az, bíró uram! – háborgott a tőzsér. – Akkor inkább kőrösi polgárként hivatalos panaszt teszek, és követe-lem, hogy Budáról a vajda lehívassék. Ő majd tömlöcbe veti ezt a három jómadarat, aztán ha nem lesz a kécskeieknek a váltság-
ra pénzük, hát ott is rohadnak meg a török penészes szalmáján.

A bíró túl keménynek gondolta ezt az eljárást, de nem volt mit tenni ellene, hiszen a tőzsérnek valóban joga volt a vajdát elhívatni. Jött is Budáról a helyi kunok parancsolója, és hozott magával hat szubasát, azaz fegyveres török rendőrt.

– Itt van a három gazember, ezennel átadom őket ke-gyelmednek, hogy tömlöcbe vigye őket – hozatta ki pincéjéből a gúzsba kötött legényeket Szarka tőzsér.

– Nem úgy van az! – mondta ekkor a vajda. – Budáról idáig hosszú volt az út, ezért én és az embereim elébb a fogadóba térünk, hogy kicsinyt megpihenjünk!

Pontosan ekként is történt a dolog. A vajda és hat megtermett szubasája a hosszú asztalhoz leültek, s ha már ültek, hát rendeltek némi bort – hiszen ha a vallása tiltotta is, a török sem vetette meg olykor a hegy levét, mint azt Evlija Cselebi világutazó-történetírótól tudjuk –, no meg étket is mellé, nehogy fejükbe szálljon az itóka. A csendes falatozást azonban sem a kun, sem a török ember nem állhatja, így hamarost dudást, furulást, csörgődobost hívtak magukhoz, a jó zenét hallván pedig újabb korsókat és tálakat pakoltattak az asztalra, míg csak el nem jött a reggel, mikor a fogadóból meglepődve előtántorogtak.

– Viszik-e a foglyokat, vajda uram? – kérdezte Szarka tózsér, aki egész éjjel ott toporgott, be-belesve az ablakon.

– Visszük hát, hogyne vinnénk, hisz azért jöttünk! – bólintott a kunok parancsolója, és saját lovuk után köttette a kécskei legényeket. Már indultak is volna, ám ekkor a fogadós nagy rémülten kiáltott rájuk.

– Hát a sok ételt, italt, muzsikát ki fizeti meg? Az éjjel, biz’, el tetszettek mulatni egy szép ökör teljes árát!

– Azt a tózsér állja a saját zsebéből, mivel minket is a saját akaratjából cibált ide a messzi Budáról! – felelte a vajda, majd nem törődve azzal, hogy Szarka uram a fenti szózatot hallva, elgyengülve térdre rogy, megsarkantyúzta lovát, és már vitte is a foglyokat.

Vitte bizony, de nem sokáig, mivel Kőröst elhagyva hirtelen megálljt parancsolt, majd kioldozván a kécskei legényeket, nevetve így szólt:

– Köszönjük néktek a szép éjszakát, a jó bort, a talpalávaló muzsikát! Ha máskor is leányt lesz kedvetek rabolni, csak tegyétek bátran, és ha fülön csípnének, mi szívesen jövünk, hogy aztán ösmeg szabadon bocsássunk titeket!

Mire a három legény észbe kapott, a vajda és szubasái már messze jártak, ők pedig kissé elgyötörve, asszony nélkül ugyan, de végül mégiscsak hazatértek, hogy felépítsék a falut.

Csetepaté földbirtokos módra

A LEGENDA FORRÁSA

Ókéske – IDŐ: 1465 – Csetepaté földbirtokos módra – Cegléd megrohanása –

FORRÁS:

Balanyi Béla: *Tisza-késke története 1849-ig*, 61–62. o. (Tisza-késke Városi Önkormányzat, 2001)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Csetepaté földbirtokos módra

Szörnyű magasanak tetszett az a pulpitus, amelyik előtt szegény Zondi Gergő állt. Elég volt csak felnéznie a nemesi vármegye bírása által elfoglalt cirádás karszékre és előtte a súlyos tölgyfa asztalra, amelyen papirosokból akkora halmot raktak, hogy félő volt, az egész mindjárt ledől, Gergőnek máris veríték cseppei ütözköztek ki homlokán, mintha most is a mezőn kaszálna. Paraszti munkához szokott, kérges kezével azt a kicsiny korlátot markolta, amelyik a vallomástevőt mindenki mástól elválasztotta, és magában az Úrhoz rimázkodott, hogy a következő percekben segítse meg.

– Lássuk hát tovább! – szolt rekedt hangján nagy tekintélyű Kálnokházi János, a nemesi vármegye főbírája. – Íme elérkeztünk a Mátyás királyunk által elrendelt bírósági meghallgatás ötödik napjához, melynek során apróra kifaggatjuk mindazokat, akik jelen voltak a tavaly, vagyis 1465. július 25-én, Jakab apostol ünnepe táján Cegléd városának polgárai ellen elkövetett hatalmaskodásban.

A teremben fojtogató volt a hőség, pedig az ablakokat már jókor reggel sarkig kitárták. Legyek döngicséltek a hallgatóság, az ügyben érintettek és a király által kinevezett hivatalos személyek feje körül. Nem tárgyalás, csupán bírósági meghallgatás volt ez, ám az írnokok halkán sercegő pennái mégis gondosan lejegyezték minden szót, ami később, a végtelenségig húzódó pörben majd pró és kontra fontos lehet.

Kálnokházi főbíró hosszan matatott az előtte heverő paksaméták között, majd ültében előrébb hajolva a soron következő tanúra hunyorított.

– Kicsoda maga?

– Zondi Gergely a nevem, de aki ismer, csak Gergőnek szólít.

– Hát én nem ismerem kendet – jegyezte meg zordan a bíró, miközben tekintetével ismét a papírjait vizslatta. – Aha, itt is van! Zondi Gergely: Kécske falujában lakozó jobbágy! Jól mondom?

– Jól, nagyságos főbíró úr – ismerte el Gergő, aki csak nemrég töltötte be a harmincat, de mivel asszonyra még nem tett szert, sokan máris vénlegénynek titulálták.

– Akkor hát mondja el nekünk szép sorjában a saját szavaival, hogy mire emlékszik a tavalyi esztendő július 25-ről 26-ra virradó éjjeléről!

– Az eleiből leginkább csak arra, hogy igen rázott a szekér, oszt fájt az ülepem – vallott őszintén Zondi Gergő, mire a terem álmos csendjét nevetgélés kavarta fel.

– Senkit nem érdekel a maga ülepe, ember! – reccsent Kálnokházi bíró. – Arról beszéljen, hová szekereztek, hányan, és mi végre!

– Még jókor kora estve Kécskéről indultunk – kezdett bele nagy levegőt véve Zondi Gergő. – Három szekéren vagy harmincan lehettünk, de nem számoltam, mert nem is igen értek hozzá. Előbb Kocsérnak, Kőrösnek, majd Nyársapátnak tartottunk. A Somogy-erdő szélén, a falu melletti mezőn aztán megláttuk a tábortüzeket. Volt ott már annyi lovas, meg szekereken vagy épp gyalogszerrel együtt ember, mint égen a csillag! Minket is nagy hujjogással fogadtak, s mikor megállapodtunk, maga Nyársapáti György sietett az üdvözlésünkre.

– Ő üzente, hogy akkor este a birtokán gyülekezzenek?

– Aztat én nem tudom, hogy elsőként kitől gyött a hívó szó – vont a vállát Zondi Gergő. – Hozzám is csak úgy bészörgettek, hogy ha elégtételt akarok venni a ceglédiek évek óta tartó bűneiért, amiket ellenünk elkövettek, akkor fogjak fejszét, és szálljak fel a szekérre.

– Azt majd a bíróság dönti el, hogy mi a bűn, és ki követte el! – csattant Kálnokházi János hangja. – Maga most, jóember, csak arról beszéljen, hogy mit látott abban az éjszaka összeverődött táborban!

– Sok embert, nagyságos uram – felelte kissé értetlenül Zondi Gergely, hisz előtte már sokan elmondták ugyanezt. – A Somogyi-erdő melletti rétre gyűlt a környékről mindenki, aki korábban a ceglédiek dúvadkodásától szenvedett. Mert, tetszik tudni, nem új keletű perpatvar ez ám!

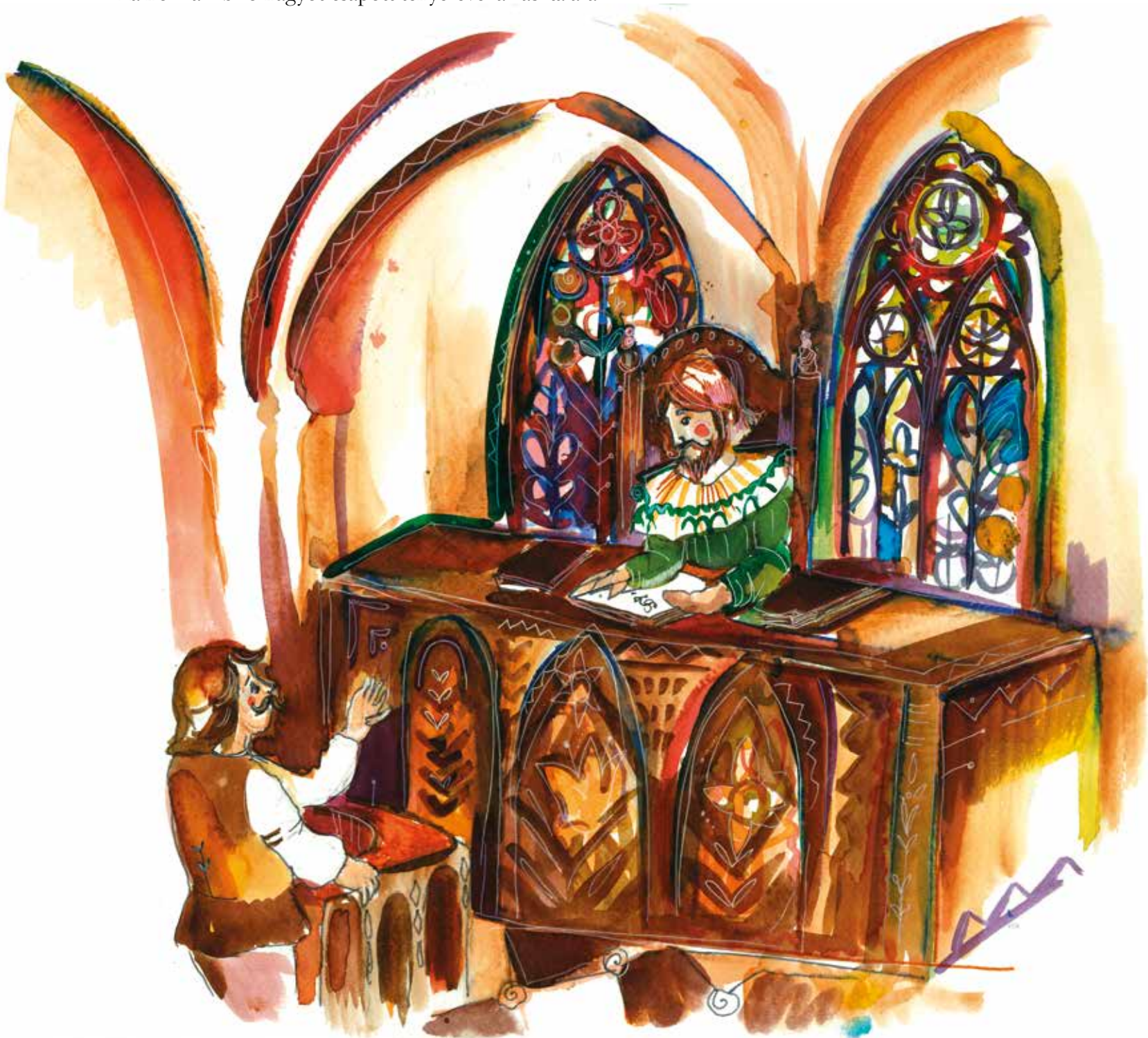
Nyársapáti úr meg a véle szomszédos birtokosok is tanúsíthatják, hogy évek óta szenvedünk a ceglédi-ektől, akik az erdeinket dézsmálják, levágott szénánkat, gabonánkat – se szó, se beszéd – elviszik, és ha ellent merünk állni, karddal, fokossal esnek nekünk.

– Tudom, mi a vizsály oka – emelte fel kezét a főbíró, ismét csak a papírjai között matatva. – Cegléd városa azon helyeket, melyeket az 1368-ban történt határjárás oklevél határpontokként, avagy szomszédos helyként említ, mind a sajátjának tekinti, és ezen a jogcímen orozza el szomszédjai fáját, vadját, termését.

– Csoda-e, nagyságos főbíró uram, hogy elégünk lett? – emelte fel kissé a hangját Zondi Gergő, aki Kálnokházi János iménti szavait úgy értelmezte, hogy a király embere is mellettük áll. – Ezért volt, hogy Nyársapáti és Vezensenyi uraimék hívására akkor éccaka mind egy táborban gyűltünk mi kécskeiek, no meg a nagykátai, karai, mizsei kunok, de még a tetétleni, irsai, bényei, farmosi legények is!

– A király őfelsége által meghatározott törvénykezés útját akkor sem lehet ököllel lecserélni, te galád! – dörrent rá ekkor az oldalsó asztal mellől a ceglédieket képviselő jurátus.

– Nem is ökölre, de fokosra, fejszére cseréltük azt! – vágott vissza Zondi Gergő, kiben a sértő megszólítás, miszerint ő „galád” lenne, felfortyantotta a mérget. Tán tovább is beszélt volna, ám ekkor Kálnokházi bíró nagyot csapott tenyerével az asztalára.

– Elég legyen! – kiáltotta, majd Zondi Gergő felé legyintett. – Maga most elmehet! Jöjjön a következő tanú, kinek neve... Miféle macskakaparás ez?!

A legközelebb ülő írnok sietett a bíró segítségére, kiolvastva a nevet.

– Tót Barnabás, ki Kécskén Barnaba néven közismert.

A tanúknak kijelölt korláthoz megtermett, vállas, napszitta bőrrű, harcsabajszú, koros, de azért még életerős férfiember állt.

– Maga volna az a... Barnaba? – kérdezte a bíró.

– Ahogy mondani tetszik – húzta ki magát a fuvaros.

– Arról beszéljen kend, mi történt aztán, hogy éjfél után két órával Cegléd határába értek!

– Aki lovon gyűtt, megállt, aki szekéren, az lábát a földre tette, miként azt Nyársapáti úr parancsolta.

– Aztán mi volt?

– Nagy csend, merthogy a város mélyen aludt, és mi se csaptunk semmi zajt.

– Maga bolondnak nézi a vármegye bíróságát?! – ripakodott rá Kálnokházi János a tanúra, ám Barnaba kősziklának tűnt, amit semmi meg nem rendíthet. – Arról beszéljen végre, miként tört meg végül a csend!

– Az úgy volt – kezdte lassú szóval, mélyről dörmögő medvehangon a fuvaros –, hogy Nyársapáti úr széjjelosztott minket a Bedének nevezett víz innenső partján, szemközt a várossal. Középujt álltunk mi talpasok, a két szélen pedig a jó kun lovas legények.

– Tehát a sereget Nyársapáti György vezette?

– Ő hívott össze minket, őbenne volt a legtöbb mersz és indulat, ezért mindönk egy akarattal néki engedelmeskedett – bölintott Barnaba.

– Mondja tovább, mi lett aztán?

– Olyan zaj, mintha az ég szakadt volna le.

– Mitől?

– Attól, hogy a seregünk rája zúdult Cegléd városára, aztán elkezdődött a móka.

– Kend mókának nevezi azt, hogy a város minden polgárát kirángatták házukból, pendelyben vagy ippeg mezítelenül végigkergették őket az utcákon, és akit értek, alapost el is vertek?! – ugrott fel magából kikelve a meggyalázott várost képviselő jurátus.

– Hát – vont a vállát ferde mosollyal Barnaba –, mi legalább igen sokat neveltünk.

– Úgy, tehát elismeri, hogy az éjszakai rajtaütés során Nyársapáti György parancsára Cegléd öszszes lakosát ágyából kihúzkodták, sok férfit félholtra vertek, az asszonyokat, leányokat alkalmanként szemérmetlen bűnbe vitték...

– Olyat én nem tettem, kérem, és tanúja sem voltam! – vágott a főbíró szavába őszinte háborgással Barnaba. – Akadt néhány fehércseléd, ki mezítelen futott, mert nem volt érkezése felöltözni, de becsületükben egyéb mód aligha esett kár!

– Hát az öregek és a gyermekek? – kérdezte a bíró. – Velük mi lett?

– A vénasszonyok rikácsoltak, az aggok fogatlan szája átkot szórt reánk, a kicsinyek pedig... Hát, azok ríttak, miként az ilyen háborús időkben szokás.

– Jól mondom, hogy hajnalra egyetlen ceglédi polgár sem maradt a városban?

– Hacsak el nem bújt néhány valami zugba – vont ismét vállat Barnaba. – A többiek mind elfutottak a Nagy Gerjen nádasa felé.

A bíró úgy érezte, eleget hallott, hát kérette az utolsó kécskei tanút.

– A maga neve...

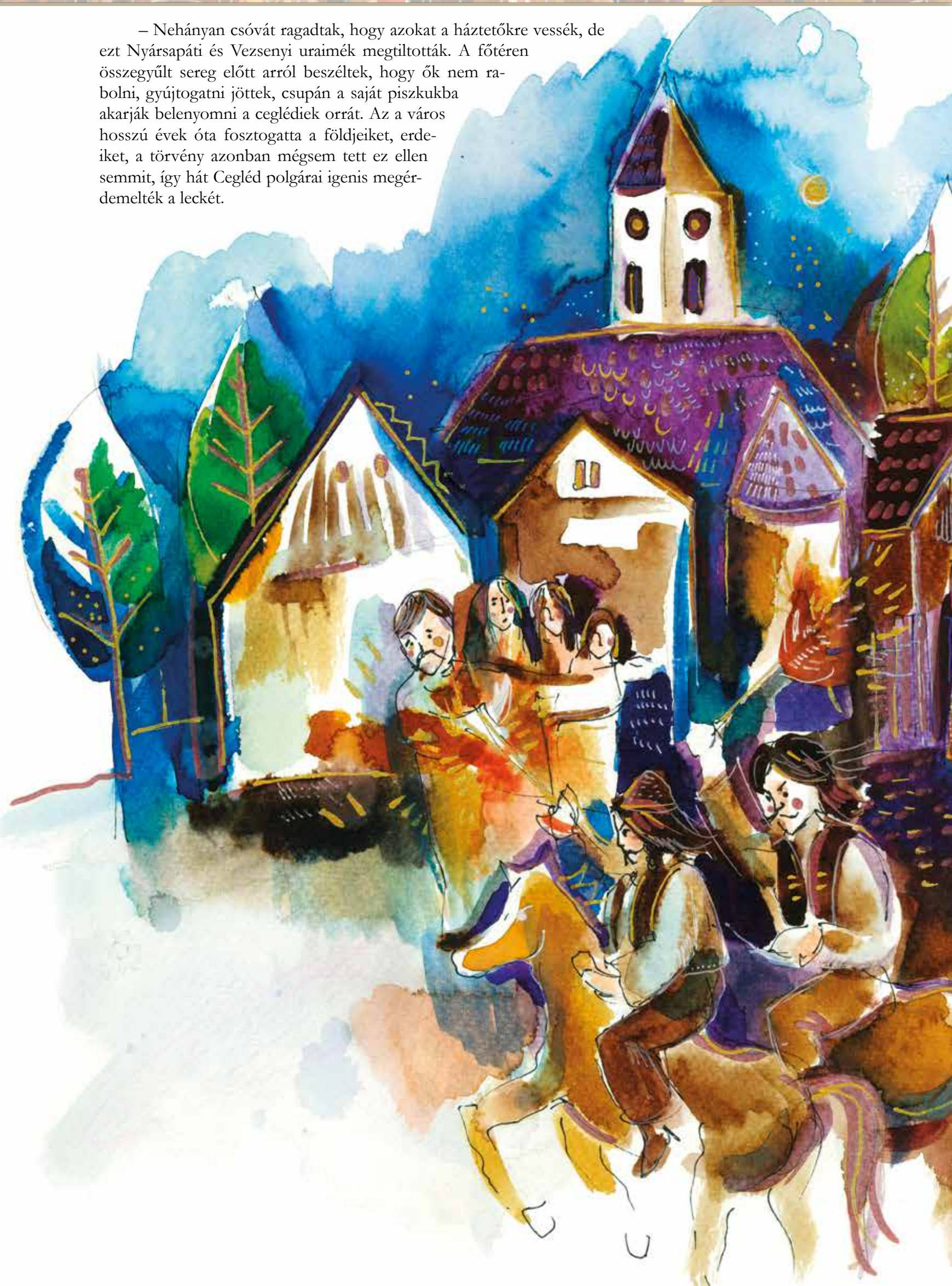
– Zelci Ambrus, szolgálatjára – sietett a kérdés elébe az a görbe hátú, seszínű hajú, inas ember, aki Barnaba után a vallatókorláthoz állt.

– Földművesként mi dolga volt kendnek a ceglédi polgárok ellen elkövetett hatalmaskodásban?

– Annyi csak, hogy azok a rühes tolvajok háromszor vitték el a szénámat, amit már lekaszáltam, és amikor a fiaim ellent akartak állni, betegre verték őket.

– Jobban teszi – emelte fel a hangját Kálnokházi főbíró –, ha eztán csakis a kérdésre válaszol, és közben nem szidalmaz senkit! Most arról beszéljen inkább, mi történt aztán, hogy kiverték a városból annak polgárait!

– Nehányan csóvát ragadtak, hogy azokat a háztetőkre vessék, de ezt Nyársapáti és Vezsenyi uraimék megiltották. A főtéren összegyűlt sereg előtt arról beszéltek, hogy ők nem rabolni, gyűjtogatni jöttek, csupán a saját piszkukba akarják belenyomni a ceglédiek orrát. Az a város hosszú évek óta fosztogatta a földjeiket, erdeiket, a törvény azonban mégsem tett ez ellen semmit, így hát Cegléd polgárai igenis megérdemelték a leckét.

- Kendék mégsem vonultak haza...
– Nem – ismerte el Zelci Ambrus. – Helyette Nyársapáti uram kivezetett minket a várostól keletre emelkedő Szőke-halomra, ahol néhány napra kényelmes tábornak vertünk.
– Mi végre?
– Csak hogy a visszamerészkedő ceglédiek lássák: ha tovább gyötrik a szomszédjaikat, akkor azok bármikor újra a nyakukra léphetnek!

Ez és még sok egyéb hangzott el az 1466-ban tartott ötnapos bírósági meghallgatáson, ám hogy Cegléd városa és a környező birtokosok között dúló háborúskodás miként végződött, arról nincs tudomásunk. Annyi bizonyos csupán, hogy Nyársapáti György birtoka és faluja a mohácsi csatát követően – sok más birtokkal és faluval egyetemben – a török prédája lett, hosszú évekre magára véve a „kietlen puszta” nevet.

Macska Pista legendája

A LEGENDA FORRÁSA

Petőfiszállás – IDŐ: 1811 – Macska Pista legendája –

FORRÁS:

Bánkiné Molnár Erzsébet: A szél a tölgyet ledönti, de a náddal nem bír,

In: Petőfiszállás – Száz magyar falu könyvesháza, 2007

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Macska Pista legendája

A kkoriban történt ez a szomorú eset, amikor a nagy Napóleon császár szerteszét hadakozott a világban, de Magyarország felé még nem jutott eszébe kacsintgatni. Állt ez idő tájt egy igen szép fogadó a Félégyházáról Kistelekre szaladó út mellett, melyet ki Cserepesnek, ki pedig Nagy Péteri csárdának hívott, mivel a kerítését számos kiszolgált kancsó, köcsög, bögre díszítette, és a Péteri-tóhoz is közel találtatott. Ott dolgozott mindenek szolgaként Pitykó, a keserű sorsú árva gyerek, aki ifjonti kora ellenére – hisz még a tizenkettőt sem töltötte be! – máris annyi bánatot nyelt, hogy abba más már régen belefutott volna.

– Fussál, te rühes, vigyed azt a batyut! – kiáltott rá egy nyakleves kíséretében a korcsmáros aznap is, amikor a Szent Péteri puszta fölött még ragyogott az ég, de Majsza felől már sötét viharfellegek fújtak gyülekezőt. – Ha valaki meglássa, mit és hová viszel, lábbal húzlak fel arra a diófára, és elevenen nyúzzlak meg!

Pitykónak nem kellett a terhét messze vinnie, hisz csupán a csárda hatalmas birkaistállójába tartott, ám a parancs szerint ezt úgy kellett megcselekednie, hogy senki ne vegye észre. A félégyházi vásár két hete ért véget, a legényke azóta tette meg napjában háromszor a rövidke utat: át a poros udvaron, el a gémeskút mellett, hogy végül a résnyire nyitott ajtón át a hatalmas hodályba lépjen. A juhok, mint nyaranta rendszeren, pásztorukra bízva a Dong-ér melletti legelőket járták, a négy ló és a két tehén pedig a másik istállóban kapott helyet, miként az alkalmi betérők állatai is. Igaz, utóbbiból a vásár óta most épp csak öt kényes háta akadt, akiknek gazdái viszont sehol sem mutatkoztak, így a csárda éjjel s nappal egyaránt csendes maradt, mintha a feltámadásra várna, amit számára majd csak a legközelebbi adok-veszek vircsaft hoz el.

Pitykó a kőkeményre taposott, tisztára separt földön lépkedve az istálló legtúlsó végére, a szénapadlásra vivő létráig ment, majd a súlyos batyut eligazítva hátán nagy sóhajjal felfelé kezdett mászni. Fél úton járt, amikor halk mocorgást hallott, hát megállt, és mielőtt tovább indult volna, kicsinyt kifújta magát. Tudta, mire számíton, hiszen két álló hete minden átkozott alkalommal eljátszották vele ezt a „tréfát”, így már cseppet sem ijedt meg, amikor a padlás szélét elérve egy persecutor puska fekete üregű csövével találta szemben magát.

– Pandúr vagy-é, vagy betyár? – szólt rá ostoba kuncogással a fegyver gazdája.

– Sem pandúr, sem betyár, csak az, aki kendteknek zabálni hoz, hogy sülné a bélükbe! – felelte paprikásan Pitykó. – Segíjjen mán inkább a batyut emelni, különben leesek, oszt akkor mind éhkoppon maradnak!

A szénából köpcös, foghíjas férfi mászott elő, és megmarkolva a fiú grabancát, felrángatta őt a padlásra.

– Nagy a szád, te gyerek! – szólt az odafönt heverésző további négy ember közül az a harcsabaju-szos, nyakigláb alak, akiről Pitykó az első naptól tudta, hogy ő a félégyházi csendbiztos, aki a pandúrjával a csárda birkaistállójának szénapadlásán bújik.

– Mégsem akkora, mint a kegyelmeteké – felelt a fiú, levéve hátáról a tömött batyut. – A gazdám szerint, ha tovább maradnak, hamarost kieszik őt a vagyonából.

– Maradunk, amíg kell – húzta magához a zsákot a csendbiztos, hogy megoldja annak száját. – Tudjuk, hogy Macska Pista rendre idejár, hiába tagadnátok.

– Már mér' tagadnánk? – rántott a vállán Pitykó. – Van, hogy bélovagol az udvarra, amikor úgy hiszi, nincs magukhoz hasonló törvény kopója a közelben, de a lováról akkor sem száll le. Füttyent, kurjant, a gazdám meg szalad elejbe és viszi néki a bort. Macska Pista óvatos, mint a mezei nyúl: sosem kapják el őt!

– Pedig mi nyakon fogjuk csípni, meglásd! – röhincélt a foghíjas, társai pedig vele nevetgéltek. – Két hete hempergünk a szénátokban, szükségre is csak éjjel merészkedünk ki, nehogy bárki meglásson, és riassza azt a gazember betyárt. Ennek a szenvedésnek eredménye köll legyen!

Nézte Pitykó az öt fegyverest, akik mohón vetették rá magukat az elemózsiára, és az utálattól özszerándult a gyomra. Pandúrok! No, hiszen! Inkább ördög fattyai, akik a szegény embert folyton ütik, rúgják, az urak kénye-kedve szerint egzecíroztatják, és ha valaki – nem tűrve tovább a sanyargatást –

szabad betyárnak áll, azt addig üldözik, míg végül lepuffantják vagy felkötik. A Cserepes gazdája is, az a ganéj... Eleinte étellel, itallal puhította Macska Pistát, aki a Péteri-tó egyik nádas szigetén húzta meg magát, azt akarván elhíttetni vele, hogy ő a betyárok barátja. Akkoriban Pitykó nem a pandúroknak, hanem a szabad legénynek hordta az ételt a Péteri-tó partjára, ahol aztán órákat beszélgettek a világnak dolgairól, meg a magukéről. Macska Pista hálából, amiért a fiú a veszélyt vállalva ellátja őt, mindig adott neki valami kis ajándékot, amit a szigeten farigcsált. A tehének istállójában, ahol Pitykó aludt, volt már néki a betyártól aprócska tehene, szarvasa, meg egy hosszú sörényű, szép táltosa, amit Menykőnek nevezett el.

Végül a legényke lett az is, aki üzenetet vitt a gazdától: ha Macska Pista hajlandó megölni a nem meszsze lévő Ferencz Szállás nevezetű csárda tulajdonosát, és porig égetni annak fogadóját, ő szép pénzt fizetne a szolgálatért.

– Mondd meg annak a rühesnek – felelte erre a betyár –, hogy szabad lovas legény vagyok, és nem gyilkos!

Ettől kezdve a gazda nem küldte többé Pitykót, hogy vigyen ételt, italt a Péteri-tó partjára, Macska Pista viszont igen megszerette a kölköt, hát időnként bélovagolt a Cserepes csárda udvarára, hogy lássa, él-e még. A legényke tudta, hogy a betyár csakis miatta jön, Macska Pista pedig azt tudta, hogy mikor jöhet biztonsággal, mivel veszély esetén Pitykó veres rongyot tűzött a ház bötűjére.

Az a rongy immár két hete, vagyis azóta ott lengedezett, hogy a gazda hívására a pandúrok, kihasználva a vásári nagy jövés-menést, álöltözetben megérkeztek, s aztán fellopva magukat a szénapadlásra, elrejtöztek.

– Le fogjuk őt löni, mint egy veszett kutyát! – szólalt meg a csendbiztos, mintha képes lett volna olvasni a fiú gondolataiban, majd bekapta a bicskája hegyére tűzött szalonnát. – Tudod te egyáltalán, ki az a Macska Pista?!

– Tudom hát! – vetette fel büszkén az állát Pitykó, de azt, hogy „becsületesebb, mint az én gazdám, ki pénzért ölni is képes, meg ti, akik két álló hete itt bűdösödtök, hogy lesből végezzetek vele” inkább visszanyelte.

– Kórságot tudod! – legyintett a foghíjas. – Macska Pista nem igazi betyár ám, mint a többi csikósból, gulyásból lett imposztor! Ő káplár volt a huszároknál! Onnét szökött el, hogy megússza a jogos büntetést!

– Nekünk úgy jelentették – vette át a szót a csendbiztos –, hogy valami osztrák kapitányt lőtt agyon, mert az szidta a magyar huszárokat.

– Az olyat én is lelőném – kapott a szón Pitykó.

– Ni, hogy villog néki a szem! – bökött a legénykére vigyorogva a harcsabajszos. – A végén még belőle is betyár lesz! Lehet, jobb lenne tán máris felakasztani!

– Beszélj itt bolondokat – dobta maradék kenyerét röhögcsélő embere ölébe a csendbiztos, majd Pitykó felé fordult.

– Te meg vigyázz a szádra, különben szólok a gazdának, hogy megint vegye elő a nadrágszíjat! Láttam ám innét, a deszka résén át, hogy két napja is úgy elvert, mint váratlan jég a zsenge búzáat.

Pitykó fogta az üres batyut és lemászott a szénapadlásról. A vihar közben eltérült észak felé, épp csak valamicske szél borzolta fel a csárda udvarának porát. A legényke ráérősen ballagott, eltöprengve mindazon, amit a pandúroktól hallott. Épp a gémeskút mellett járt, amikor a fülét halk dobogás ütötte meg. Mikor felnézett, a mellében heves szorítás kélt, a horpadt hasú batyu pedig kicsúszott az ujjai közül.

A csárdához gyors vágásban egy lovas közeledett. Ebben még nem is lett volna semmi szokatlan, ám az érkező nem Félegyháza és nem is Kistelek felől, az országúton, de egyenest a Péteri-tó irányából, a pusztán átvágván jött, ráadásul a hátát takaró nagy rackasubát, fején pedig a csikóskalpagot már messziről fel lehetett ismerni.

Pitykóból keserves jajkiáltás szakadt ki, miközben futásnak eredt. A veres rongy! Annak ott kell lennie a ház bötűjén!

Még oda sem ért, ahonnan láthatta volna a csárda Péteri-tó felé néző oldalát, mikor a rikító színű szövetdarabot megpillantotta. A gazda legkisebb leánya, Évica tekerte bele éppen a csuhébabáját, büszkén mutatva:

– Nézd, Pitykó, mit hozott nekem a szél!

Macska Pista épp ebben a minutában érkezett meg, s lovát fékezve mindjárt kurjantott is, hogy a gazdát előhívja, ám az most csak az ajtórezen át lesett ki rá.

A puffogatás akkor kezdődött, amikor a huszárból lett betyár – megértve, hogy nagy a baj – kantárját oldalra rántva igyekezett hátat fordítani a csárdának. Előbb úgy tetszett, sikerül is néki elinalnia, ám az egyik aljas golóbis a lovát találta el, s az állat kínjában felágaskodott, levette nyergéből utasát.

Az istállóból előrohanó pandúrok megkötözték, majd agyba-főbe rugdosták, ütlegették Macska Pistát, aki viszont egyetlen jajszóat sem hallatott. Mikor felrángatták a földről, hogy ló farka után kötözzék, meglátta a csárda gazdájának széles vigyorát, ám még ekkor is csendben maradt, csupán a lába elé pökött egy jókora véreset.

Pitykó sokáig nézett az elvonuló pandúrok után.

– Takarodj bé a házba, és kormold ki a kemencét, mert menten kettéhasítalak! – üvöltött rá a gazda, ő pedig összerándult, majd ment a dolgára.

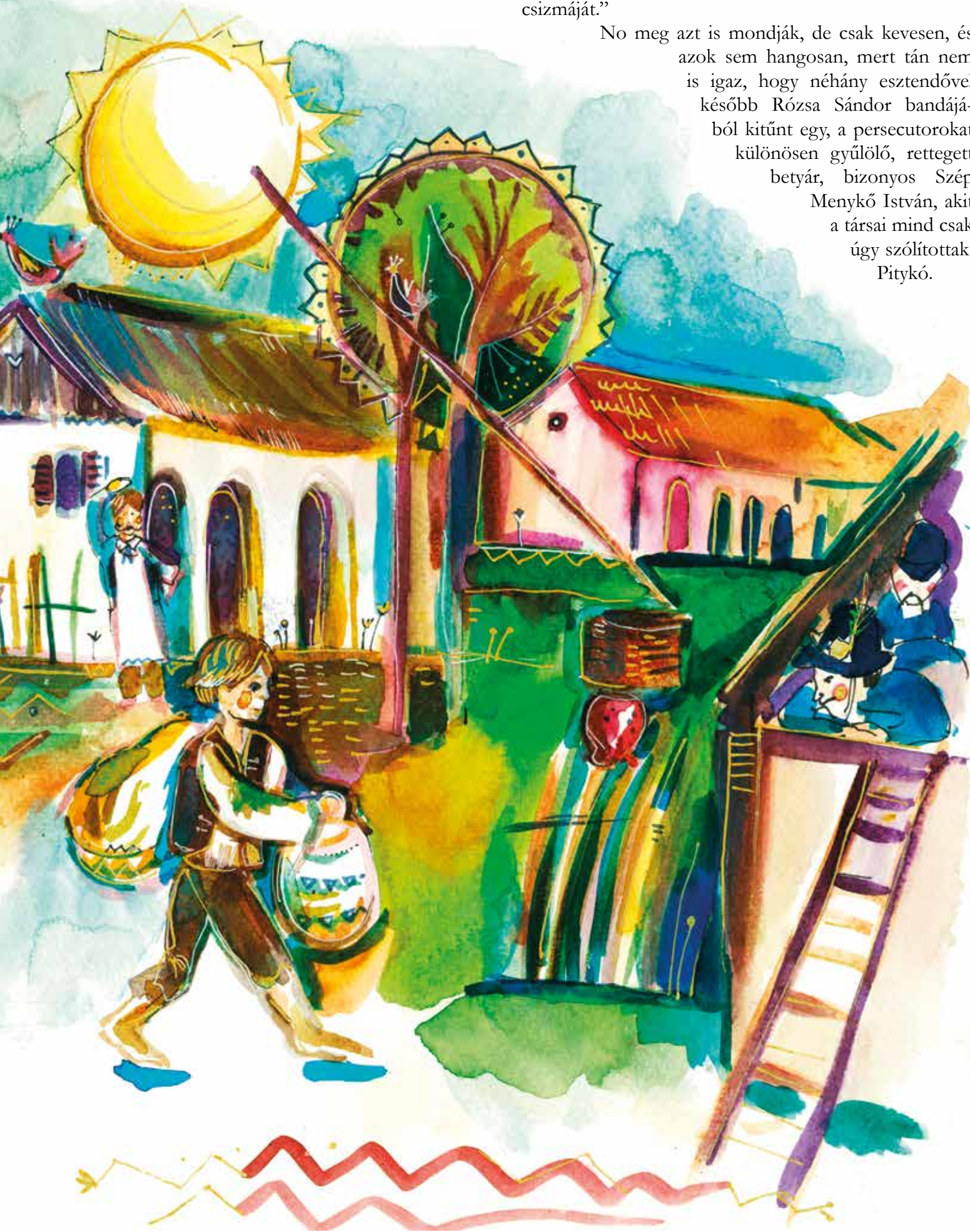
Úgy mondják, mert igaz, hogy a Cserepes csárda akkor éjjel oly alaposan leégett, hogy többé fel sem építették, ám senki fontos ember meg nem halt a tűzben, csupán valami árva gyerek lett oda, aki mindenesként szolgált a háznál.

Azt is mondják, mert ez se hamisság, hogy Macska Pistát Félegyházán a kiskun kerület törvényszéke küldte akasztófára.

Emlékét csupán a nóta őrzi, mely így szól: „Hej, de szépen kifaragták azt a fát, / Amelyikre
Macska Pistát akasztják, / Fújja a szél liom ingét, gatyáját, / Veri össze rézsarkantýús
csizmáját.”

No meg azt is mondják, de csak kevesen, és azok sem hangosan, mert tán nem is igaz, hogy néhány esztendővel később Rózsa Sándor bandájából kitűnt egy, a persecutorokat különösen gyűlölő, rettegett betyár, bizonyos Szép Menykő István, akit a társai mind csak úgy szólítottak: Pitykó.

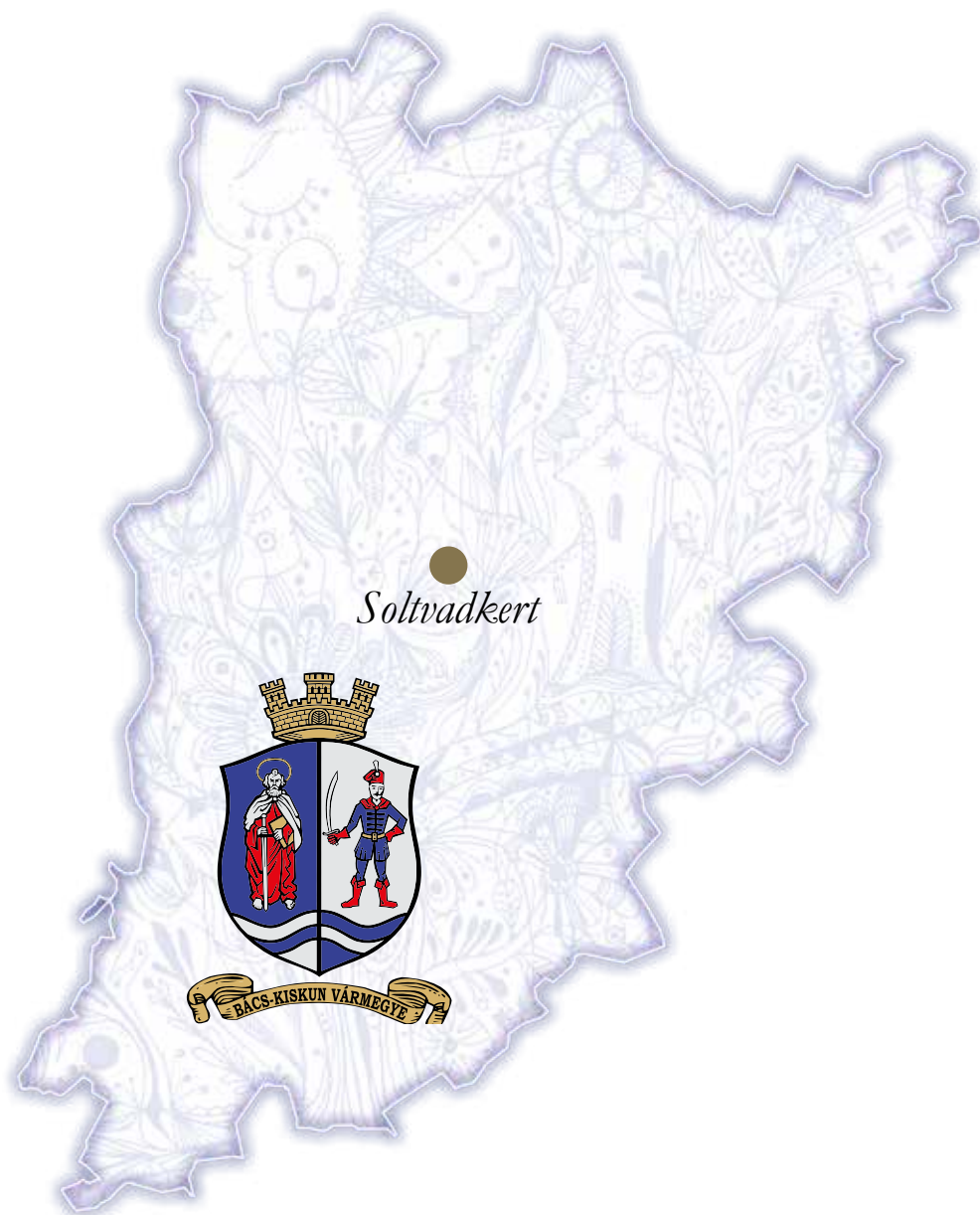
Rózsa Sándor rút csapdában

A LEGENDA FORRÁSA

Soltvadkert – IDŐ: 1800-as évek közepe – Rózsa Sándor rút csapdában –

FORRÁS:

Héjjas Pál: Az a híres Bogár Imre ..., (A Bogár betyárbanda története), Pest Megyei Levéltári Füzetek 19., Pest Megyei Levéltár, Minamizuka Shingo: Rózsa Sándor, Betyár vagy bandita? L'Harmattan, Bp., 2009.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Rózsa Sándor rút csapdában

Ki ne hallott volna már a pörge bajszerű, szálfatermetű Rózsa Sándorról, szépséges hazánk leghírhedtebb betyárjáról? Ő volt az, aki a családi hagyományt folytatva – hiszen apját lólopásért akasztották fel –, a végtelen pusztán kóborolva társaival hol tanyát, hol fogadót, hol módos gazda házáat rabolta ki, vagy épp ménest, gulyát hajtott el jogos tulajdonosától, hogy annak haszna inkább az övé legyen. A pandúrok persze kergették őket erősen, ám a sűrű erdőségek, lápi rengetegek, amelyek akkortájt a pusztát leginkább jellemezték, ezernyi biztos rejteket nyújtottak a betyároknak.

Tudjuk ezt mind, ám arra csak kevesen emlékeznek, hogy Rózsa Sándort, a vad lelkű, vérontástól sem riadó férfiút az 1851-es esztendőben Vadkert határában bizony rút csapdába csalták! Történt ugyanis, hogy a betyár, kinek akkortájt kerek 10 000 ezüstforint vérdíj volt a fejére kitűzve, mert a szabadságharc idején a császár ellen viaskodott, három társával egyetemben épp a Vadkerti-erdőbe húzódott be, hogy ott megpihenjen. Nem is lett volna azzal a sötét rengeteggel semmi baj, ha a Gondviselő egy teli kamrát is állít bele, hogy a bűvő betyárok jóllakhassanak. Éléstár híján azonban csak egymás gyomrának korgását hallgathatták, irigyelve lovaikat, akik a dús fűvel is beérték.

– Erszényünk tömve arannyal, amit a Kubinyi-birtokról oroztunk minap, de mit sem ér, mert antul még éhen veszünk – siránkozott Osznovics Pista, Rózsa betyárjai közül a legfiatalabb.

– Ne ríjjék a szád, te takonyos! – mordult rá Kis bácsi, a gulyásból lett vén rabló. – Szedjél csigát, tedd bé két taplógomba közé, oszt rágiad azt!

– A gyerekek igazsága van – replikázott Veszélka Imre, ki legalább oly rettegett névvel bírt a pusztai emberek között, mint Rózsa Sándor. – Nyavalyás élet a mienk, hisz egyszerre perzsel a rabolt arany forrósága, és dermeszti tagjainkat az éhség hidege.

– Nyavalyás, az már szent igaz – biccentett a szóra vezérük is, ám szemében csalafinta fény villant –, de legalább szabad!

– Ma még az – sóhajtott Kis bácsi. – Holnap meg... Ki tudhassa? Tán bitó vár ránk.

– A kötél végén lengve is szabadon jár a láb – nevetett fel erre Veszélka, s tán folytatta volna a betyári bölcsködést, ám ekkor Osznovics csendre intette őket.

– Gyűnnek! – súgta a fa ágáról, ahová őrszemnek mászott.

– Pandúrok-é? – szisszent fel Rózsa Sándor, poros pisztolyát lassan elővonva.

– Ha a törvény emberei mostanság szoknyát hordanak, akkor akár azok is lehetnek – vigyorgott lefelé a Pista.

– Akkor hát fehérszemélyek? – lelkesült hirtelen Veszélka Imre.

– Azok, méghozzá hárman – felelte az őrszem. – És épp erre tartanak.

A betyárok serényen a fák mögé bújtak, de lovaikat a tisztáson hagyták csalinak. A három leány, kik Vadkertből jöttek az erdőbe, hogy ott gombásszanak, meglátták a szép állatokat, s mindjárt simogatni kezdték őket. Erre Rózsaék hirtelen előugrottak, ám mielőtt még kiálthattak volna, a szó beléjük rekedt.

Beléjük, bizony, mivel a leányok reájuk néztek, el is mosolyogták magukat, de bár ne tették volna!

– Hi be csúf! – szakadt ki a csalódás Veszélka Bandi széles mellkasából, mely szólást később Rózsa Sándornak tulajdonították, pedig nem az ő száját hagyta el. – Ilyen randa fehérnépeket sem láttam még soha, pedig bejártam már a puszta minden átkozott zugát.

– Nem lányok ezek, inkább vasorrú banyák! – háborgott Kis bácsi is, pedig a gondolatai néki már rég nem jártak a szoknyák körül. – Vessünk sűrű köröszöt, mer’ a végén még ránk olvasnak!

Meg kell hagyni, a három leány valóban igen rút volt! Egyiknek úgy bandzsított a szeme, mintha a két vizenyős golóbis folyvást helyet akarna cserélni egymással. A másiknak majd’ minden foga feketén üszkös és csorba volt; a harmadiknak a képén szőröcsimbókokat hajtó bibircsókók ültek.

A nyelvük viszont annál szaporábban pergett!

– Azt látjátok-e ti is, testvérhúgaim, amit én látni vélek? – rikkantott a bandzsa.

– Ha négy mosdatlan szájú
féjfiembejt... – selypegte a csorba fogú.

– ...kiknek gatyáján több a rojt
– folytatta a bibircsókos –, mint lel-
kükön a tisztesség..

– ...akkor(j) mi mind ugyanazt
látjuk! – fejezték be egy emberként
ketten a feleletet, a végszóhoz pedig
már nővérük is csatlakozott: – Úgy
hát mi négy ölelni való betyárt látunk!

– Ölelni valót?! – hőkölt hátra
Veszélka Bandi, mire a leányok eldob-
ták kosaraikat és csípejükre támasztott
kézzel kezdték illegetni magukat. Ez a
látvány azonban oly faramuci, kitekert
és nevetésre ingerlő volt, hogy a betyárok
mindjárt megvadultak tőle, gúnyos szavak zá-
porával árasztva el a három mórirkáló csúfságot.
Felzavart darzsakként röpködtek a becsmérlő szit-
kok, durva szurkapiszkák, Osznovics Pista pedig, ki a fá-
ról leugrott, fokosa nyelével még meg is bökölte a leányok
farát.

– Tán subafa kéne alátok, némberek? – harsogta
a betyár duhaj röhögéssel. – Lápi varangy álmodik így
a királylány csókjáról, de még annak is több reménye
van, mint néktek a betyárhússal!

Egyedül Rózsa Sándor nem szólt semmit, csak
hallgatag nézte, amint előbb a bibircsókos, majd őt
követve a fogtörött leány orcáján is könnypatak
indul lefelé. Bandzsa nővérük viszont mindkét
húgát magához ölelte, állat dacosan felvetette, s
arcán úgy égett a harag
pírja, hogy ha sírt is,
a könny mindjárt
elpárolgott róla.

– Öleg
lögyön! – kiáltott
ekkor mellye legmé-
lyéről Rózsa Sándor. –
Immár veszteg maradjatok!

A három betyár meg-
szeppenve húzódott
hátrébb, vissza-
nyelvén minden
ocsmányságot, mi
még a nyelvükről
kiszökni készült.
Rózsa Sándor ekkor
a bandzsa leány elé-
be állt, s – bár nem
volt könnyű dolga –
a szemébe nézett.

– Ölelés kéne, virágszálaim? – kérdezte csendesen.

– Minden, mi eleven, vágyik a szerelemre – felelte a leány, egyik szemével Veszelkát, a másikkal Pistát lesve, ám a szája Sándorhoz szólt.

– Így igaz – biccentett a betyár, bajszát pödörintve, ami nála az elszánás jele volt.

– Nékünk viszont elemózsia kell, különben nincs erőnk a szerelemhez.

A társai ijedten mordultak, ám Rózsa Sándor a kezével csendre parancsolta őket, majd tovább beszélt.

– Halld szavam, rút húgom: ha hoznátok nekünk egy szép malackát, azért járna egy kis szerelem.

A bandzsa leány elgondolkodott, majd hűgait, kik reménykedve hallgatták a diskurzust, meg sem kérve így felelt:

– Rakjatok tüzet, vágjatok nyársat, és mire a lángból a sütésre jó parázs marad, itt lesz a szerelem ára is.

A rút leányok ezután sebest távoztak, a betyárok pedig azon kezdtek tanakodni, hogy a malacért – ha valóban megkapják – cserébe melyikük törlessze férfiként a szerelmi adósságot. Dűlőre azonban sehogy sem jutottak, mert a némberek emléke még órák múltával is hideglelős borzongással lepte el tagjaikat. Mikor aztán a nap már lemenőben volt a Vadkerti-erdő fölött, és a lobogó tábortűz vaskos parázssá omlott, Osznovics Pista rezzent meg legelőbb a zajra, amely a rengeteg csendjét felverte.

– Gyönnek! – mondta elsápadva, mert igen tartott tőle, hogy fiatalsága miatt társai majd reá lőcsölik az adósság lerovását. – És egész seregnyen vannak!

Való igaz, hogy három szoknya halk suhogása helyett gallyak ropogását, föld dübörgését, és valami mélyről jövő, lassan gördülő, fel-felcsapó hörgést hozott feléjük a szél. A lovak nyugtalanul rángatták béklyóikat, a betyárok pedig mind talpra szökve fegyvereik után nyúltak, úgy nézve szembe a közelgő veszedelemmel.

Mikor aztán szétnyíltak a bokrok, a tisztásra természetes disznók, egy egész konda rőfögött be, amit a három rút leány ügyesen terelt.

– Íme az étek, amit kegyelmetek kértek – mondta közepén megállva a bandzsa némbere. – Kicsiny malacért kis szerelmet ígértek, természetes disznóért viszont forró ölelés jár!

– Ez itten Vadkert falujának kondája – szólott a bibircsókos is. – Maguknak hajtottuk el!

– Éppég hajminc dajab – selypegte hozzá a tört fogú leány –, amiéjt fejenként tíz fojjó ölelés a jusunk!

S ekkor úgy kezdtek szemezni a betyárokkal, mint falkában járó farkasok, akik a prédára szánt bányákat mustrálják. Azt mondják, éppen ezért neveztetett át ekkoriban a Vadkerti-erdő Szemes-erdővé!

Nézte Rózsa Sándor a szép állatokat, amelyeknek minden egyes darabja egész kis vagyont ért, s nézte a rútságukban is büszke, eszes és merész némbereket, majd bajszát megpödörve így szólt:

– No, legények, akkor hát gatyakorcot oldj!

Így esett rút csapdába Rózsa Sándor társaival egyetemben Vadkert közelében, és bizonyította be egymás után harminc alkalommal, hogy a betyárnak is van becsülete...

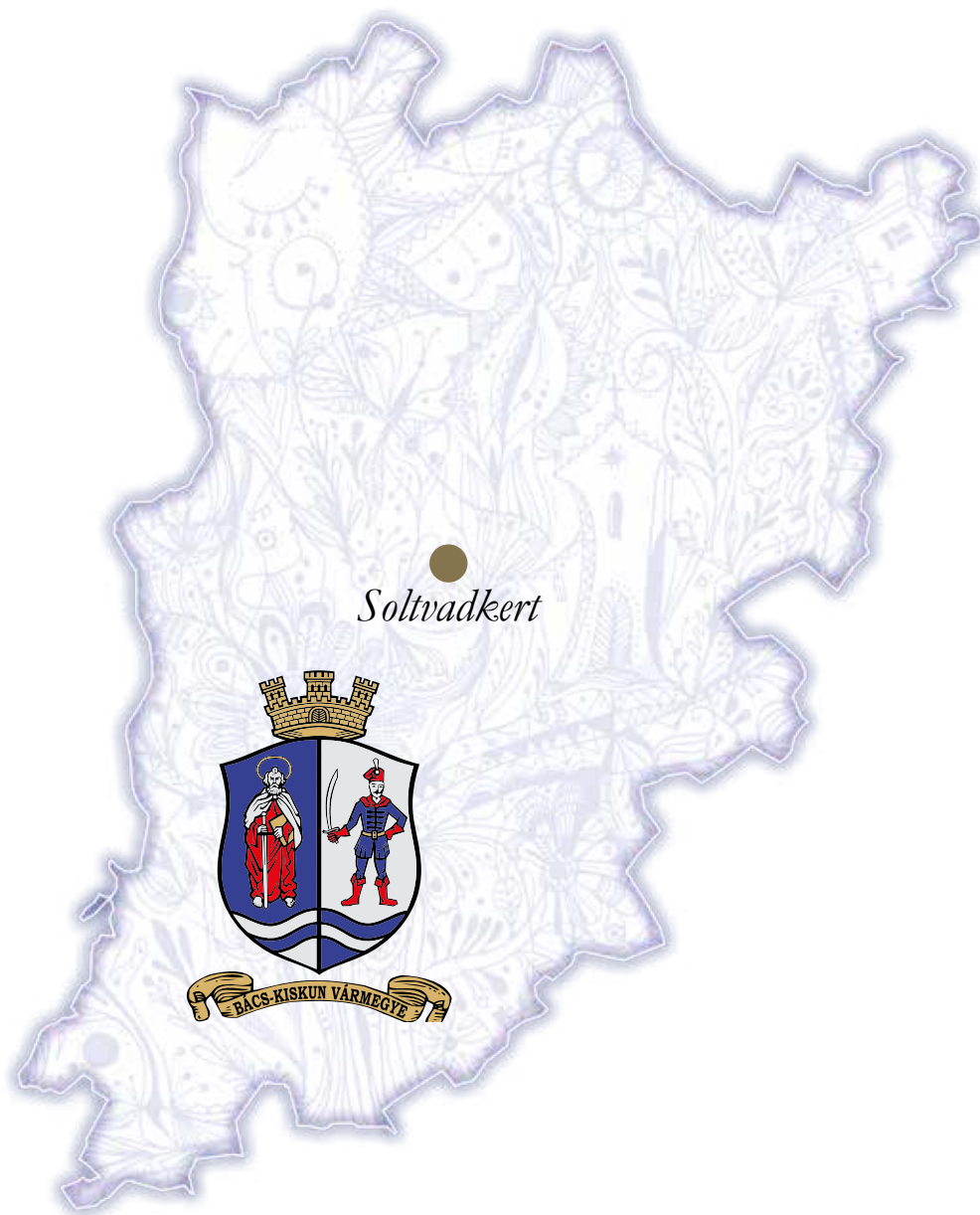
Solt és a vadkan

A LEGENDA FORRÁSA

Soltvadkert – IDŐ: 896 – Solt és a vadkan – Vadkert neve –

FORRÁS:

Nagy-Pál István: Soltvadkert 1376–1976, Soltvadkert Községi Tanács, Soltvadkert (1976)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Solt és a vadkan

Úgy mondják, Isten útjai kifürkészhetetlenek. Hogy ez mennyire igaz, azt az itt következő monda is bizonyítja. Árpád fejedelem egy nap, miután a magyarok törzseit a Kárpát-medence ölén szép sorjában elosztotta szálláshelyeiken, maga elé hívatta fiait: Leventét, Tarhost, Üllöt, Jutocsát és Soltot.

– Biztosan kell tudnom – szólt a nemes vezérlő fejedelem –, hogy ki az közületek, aki képes lesz megőrizni ezt az új hazát, ezért most széjjelküldelek benneteket. Járjátok be alaposan az ismeretlen tájat, nevezzétek el minden rejtett zegzugát, és hozzátok elibém azt, ami szerintetek a legcsodásabb ebben a honban. Lássam, miért érdemes itt maradni, letelepedni és – akár az életünk árán is – megóvni ezt a földet.

Négy büszke herceg rögvest útra kelt, ám Solt, a legkisebb csak téblábolt, húzta az időt, és folyvást halogatta, hogy lóra szálljon. Látta ezt Árpád fő táltosa, Hetény, és kérdőre vonta a herceget.

– Mondd, mi bánt, nemes Solt, Árpádnak legkisebb fia?

– Épp az, amit te is említesz, táltos: hogy ifjú vagyok – felelte keserűen a herceg. – Korom csekély, tapasztalatom a békaporontyénál is kisebb, hát hogyan bírnék el oly nagy, mély bölcsességet kívánó feladattal, melyet atyánk bízott ránk. Testvéreim már mind voltak csatában, tudják tehát, mi a súlya az életnek és a halálnak. Én azonban pelyhes állú legény vagyok, kinek még túl kevés idő adatott e földi létben ahhoz, hogy bizton mondhassam bármire: ez vagy jó, vagy rossz.

– Annak tudása, hogy tudatlan vagy, a legnagyobb bölcsesség – mosolyodott el a fő táltos. – Csupán a balga mondja magáról, hogy már mindent tud, és nem tévedhet. Menj hát nyugodtan, ülj lovadra, és meglásd, ha a szívedre hallgatva járod sorsod ösvényeit, nagyobb sikerrel jársz, mint remélnéd!

Útra kelt hát Solt is, kinek a biztató szavak megkönnyítették lelkét, így hamarost őszinte örömmel, nagy gyönyörűséggel csodálta mindazt az elképzelhetetlen szépséget, gazdagságot, amit az Árpád lelte új haza a vándorlásban megfáradt magyaroknak kínált. A zúgó nádasokban jól rakott háztetők, az öles derekú fáknak vihart álló ácsolatok, az agyagos sárban fehérre meszelt falak, a rétek dús fűvében kövér gulyák, a makkosokban elégedetten rőfögő kondák, a végtelen pusztában békésen legelésző csordák, nyájak és szabad vágóban tovadübbörgő ménesek ígérését látta.

Szíve szerint mindből vitt volna egy-egy darabkát, ám érezte, hogy vár még rá valami ezeknél is különlegesebb, amit majd atyja lába elé tehet.

Útja hetedik napján az ifjú herceg egy akkora sötét rengetegben találta magát, amekkorát még sohasem látott. Feje fölött az ősőreg fák ágai egymásba ölekeztek, a lombok közt madarak milliomjai dalolták, kopogták, süvöltötték a maguk énekét, míg a cserfelő patakok partját szarvasok, őzek, borzok és más állatok látogatták.

– Mily' csodás vadkert ez itt! – sóhajtott nagy gyönyörűségében Solt, meg is találván az élettől dús vidék nevét. Ahogy lovát száron vezetve egyre beljebb került az erdőbe, nem győzve ámuldozni a táj vadbéli gazdagságán, hirtelen keserves visítás ütötte meg fülét. Sebesült, halálra szánt állat jajong így, aki tudja már, hogy nincs menekvés, hát az égre kiáltja bánatát, amiért el kell pusztulnia.

Solt kardot rántva tüskés bokrokon, ruháit szaggató sűrűségen vágta át magát, míg végül egy mély és meredek oldalú árokra lett, melynek legalján akkora vadkan toporzékolt, hogy tán ökörnek is beillett volna.

– Ha meglövöm – morfondírozott a herceg –, és lenyúzva bőrét atyámnak elviszem, abból látni fogja, hogy nincs még oly vadkert a föld kerekén, mint ez itt.

Le is vette hátáról az íját, majd ügyesen felhúrozta azt, ám épp amikor vesszőt illesztett rá, korhadó fa reccsenését idéző, ősőreg hang szólott hozzá.

– Ne lőj meg, ifjú herceg, inkább segíts kiszabadulnom innét!

Solt csodálkozva nézett le a verem aljára, ahonnét az óriás vadkan visszapillantott reá.

– Te beszélsz hozzám, agyaras? – kérdezte a herceg.

– Életemért könyörgök, de nem ingyér' – felelte a vadkan. – Tudd meg, hogy én a ti új hazátok összes – az égen röppenő, a lábon futó, a vízben úszó – állatának királya vagyok. Ha megkíméled életemet, és segítesz rajtam, esküvel fogadom, hogy míg magyar él ezen a tájon, és vigyázza azt, addig ínséget Árpád népe nem lát, mert én mindig elébe küldöm majd a zsákmányt.

Solt mélyen a vadkan szemébe nézett, és tudta, hogy igazat beszél.

– Legyen hát – mondta, letéve íját –, csak épp arra nincs okosságom, miként segíthetnék ki a verem legmélyéről.

– Azt bízd nyugodtan rám – szólt a vadkan. – Hogy erőre kapva csapdából kiugorhassak, ahhoz más nem kell, csupán néhány csepp véred, mi pecsétül szolgál szövetségünkön.

Solt fogta a kését, megmetszette kicsinyt a tenyerét, és azt a verem fölé tartotta. A lecsöppenő vért a vadkan lapátnyi nyelvvel fogta fel, majd hirtelen bősz röffenést hallatott, melybe az egész vadon beleremegett, és nekidurálva magát kiszökkent mély csapdájából.

– Immár szabad vagyok, életem meghosszabbodott – mondta a féltelmes agyaras, kinek Solt alig ért sörtés tokájáig. – Most dolgom után nézek, ám előtte még annyit mondhatok: a messzi jövőben találkozni fogok a te leszármazottaddal, és akkor hálából, amiért ma megmenttél, gondoskodni fogok róla, hogy ő az egész magyar nép megmentőjévé váljon.

Solt a különös jövendőmondásból mukkot sem értett, és hamar el is felejtette azt, hiszen még talánia kellett valamit, amivel atyját megörvendeztethette. Hogy miként alakult a hercegek honszerető vetélkedése, azt nem tudjuk.

Ám a vadkan sorsvetése, bizony, beigazolódott, mivel sok évvel később

Solt egyenes ági leszármazottja,

Imre herceg valóban össze-

találkozott az agya-

rassal, aki megölte

őt. Hálátlan, rút tettek tűnik ez,

ha nem ismerjük az Úr

útjainak kifürkészhetetlen

rejtelmét. Ha a puszta tettek

mögé látunk ugyanakkor, rögvest

megértjük, hogy a vadkan igenis állta a

szavát, hisz István királyunk, meghallván

szeretett fiának halálhírét, imádságos

bánatában Szűz Mária örök ol-

t a l m á b a

ajánlotta az

egész ma-

gyar hont és

annak minden

magyarjait – ezáltal

mentve meg őket az örök kár-

hozattól.

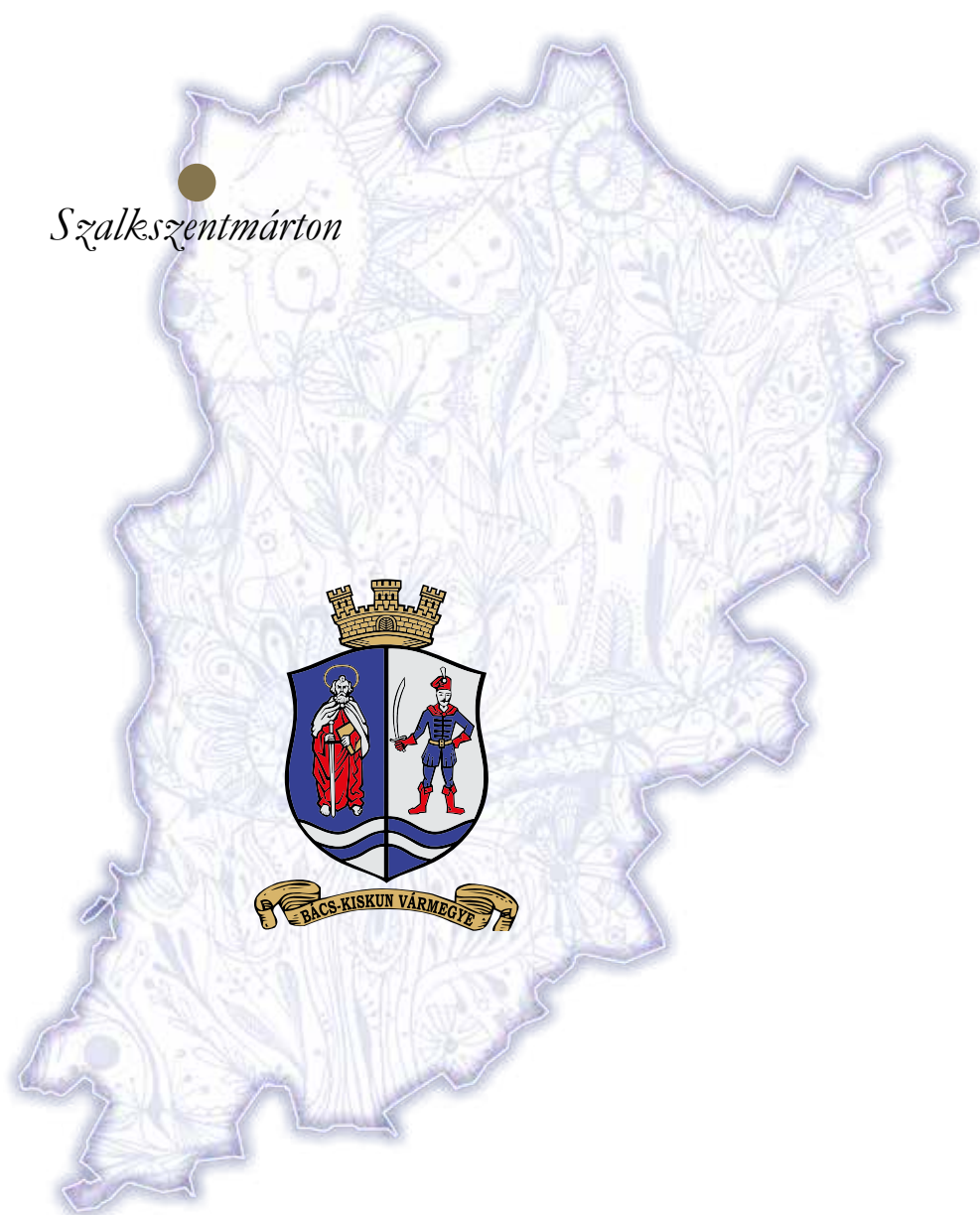
A berekkeresztelő

A LEGENDA FORRÁSA

Szalkszentmárton – IDŐ: 1704 – A berekkeresztelő –

FORRÁS:

Juhász Csabáné (Szalkszentmárton)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A berekkeresztelő

Tudvalévő, hogy a szalkiak és a szentmártoniak, akiket olykor még lovászföldiekként is emlegetnek, merthogy egykor így hívták a falujukat, egyaránt igen csavaros eszű, megfontolt, a szertelen kapkodást cseppet sem szívelő emberek. Tán a Duna lassú hullámai, nagy időket látott, bölcs hömpölygése tette őket ilyené, vagy a mélyből felhozott, és paprikásként, esetleg roston elfogyasztott halak örök nyugalma járta át a lelküket? Nos, ezt nem tudni, de tény, hogy aki az egykor két külön faluból egybeforrtn Szalkszentmártonban született és cseperedett, az sosem hirtelen beszédű.

Így volt ez az Úr 1704. esztendejében is, amikor II. Rákóczi Ferenc urunk – akit akkor épp frissen választottak meg fejedelemmé az erdélyi rendek –, úgy döntött, hogy elég lesz már a Habsburg-vircsaftból. Zászlót bontott hát, mondván: ideje elnászpángolni a pimasz osztrákokat, hogy megtanulja végre, hol az ő országa, ahol hepciáskodhat, és hol van a szabadságot szerető magyaroké. Útra kelt tehát a kurucok serege, magával sodorva mindenféle nációt, akik szintúgy rühellték a labancot, ahogyan mi. Rákóczival tartott számos felvidéki tót, ruszin, román, kun és jász, mert addigra már ők is eleget szenvedtek a Habsburg császár önkényeskedésétől, így kaszát, fokost, török időkből megmaradt csorba kardot ragadva indultak kivívni a szabadságukat. Ha pedig egy sereg nagy – és a kurucok Duna–Tisza közét elfoglalni akaró serege bizony ménkű nagy volt! –, akkor annak nyomában a kíséret is tetemes, hiszen a katonának enni, inni, öltözni kell, máskülönbén a kardját kihúzni sem lesz képes.

Ekkortájt esett meg az is, hogy három szalkszentmártoni ember álldogált a Duna partján, ama tekintélyes méretű földdarab szélén, amit még sosem szántottak, míveltek, vetettek be, így csupán tüskés bokrok, bozontos cserjék, sűrűn egymás mellett nyújtózó fák nőttek, a víz felé eső szélén pedig terebélyes nádas susogott.

Az egyik ember a falu bírása, a másik a jegyző, míg a harmadik a pap volt, tehát a törvény támogat-
ta akarattól, a mindennapi furmányból és az ájtatos bölcsességből sem mutatkozott hiány. Ez így volt
jól, mivel a gond, ami idehozta őket, rettentő sok észet és megfontoltságot kívánt.

– Legyen a hely neve Bukros, merthogy az – szólalt meg hosszú töprengés után a bíró.

– Nem jó – rázta fejét a jegyző, hegyes kecskeszakállával intve a Duna-part felé. – Amarra fűzfák
is állnak!

– Szent igaz! – hagyta rá a pap, mire mindhárman újfent mély hallgatásba merültek.

– Akkor hát legyen Fűzes! – javallotta most a jegyző, egyre csak a szép fákat mustrálgatva.

– Hát a náddal mi lesz?! – hörrent fel a bíró, mint aki törvényszegést szimatol. – Nem mondhatjuk
eztán, hogy télen a Fűzesben arattuk a háztetőnek valót, mert mindenki rajtunk fog mulatni!

– Szent igaz! – értett egyet ezzel is a pap, mire megint csak rájuk hengeredett a tanácsalanság
csendje.

Bizony így ment ez már hetek óta: reggel kijöttek a földdarab szélére, aminek nevet kellett volna
adniuk, ám hiába facsarták, gyúrták, tekergették az eszüket, eleddig egyetlen olyan szót sem találtak,
ami teljességgel illett volna arra a gazon, szűnyogos, fűzfás, sással kerített csallitra. Tán ma is ott állnának
még, ha közben meg nem érkezik Rákóczi fejedelem irdatlan serege, mely nyomban szállást vert a falu
mellett. A bíró, a jegyző és a pap örömmel üdvözölte a kurucokat, ám alig süvegették meg a vendégeket,
mindjárt vissza is tértek a névtelen berekhez, mert addigi gondjuk sehogy sem akarta békében hagyni
őket.

– Legyen Legyes! – szólt megfontoltan a bíró, elhessentve orráról a nevezett rovar.

– Nem jó! – sóhajtott a jegyző. – Ottan szítal egy szitakötő is!

– Szent igaz! – bólogatott erre bölcsen a pap, mert hát biz’ ő is látta a szitakötőt.

Közben Rákóczi katonái tábort vertek Szalkszentmárton mellett, hogy kipihenjék az addigiakat,
és erőt gyűjtsenek a további vitézkedéshez. A sereget szekereken követő színes népség, akiket akkori-
ban markotányosoknak hívtak, csizmát, sarkantyút, kapcát, dohányt, sebkencét és még számtalan más
dolgort kezdett árulni a katonáknak, miközben a tábortüzek fölé állított kondérokban és nyársakon a
szalkiaktól rekvirált tyúkok, disznók és birkák víg rotyogásba, sístergésbe fogtak. A táborban bort is
osztottak a kuruc kapitányok, mely nedűnek szintén a falu volt lelőhelye, így hamarost víg hegedűszó,
katonás férfiénak kezdett az ég felé szállongani.

– Hívjuk Csillagosnak, hisz milliorn ragyog épp fölötté! – próbálkozott ismét névadással a bíró.

– Az sem lesz jó, ha majd felkel a Hold! – csóválta fejét a jegyző.

Szent igaz! – akarta erre mondani a pap, és már nyitotta is a száját, ám két társa oly fenyegető pil-
lantást vetett rá, hogy inkább nem szólt semmit.

A három megfontolt férfiú tovább nézte az éj sötétjébe takarózó csallitost, egyre kutatva, miként
nevezzék el azt, ami az övék, és aminél jobban semmit nem szerettek. A feladat komoly volt, hisz biztos-
ra akarták venni, hogy messze földön sehol nem hívnak semmit ugyanúgy, mint a Szalk melletti berket.

A lassú szavú névkeresés tán ítéletnapig is eltartott volna, ám akkor éjjel a töprengőket hirtelen
megzavarták. Előbb egy, majd kettő, három, négy, végül már megszámlálhatatlan fürge árny bukkant
fel, majd tűnt el a berekben. A bíró, a jegyző és a pap csudálkozva nézett össze, de nem szóltak semmit.
A halovány csillagfényben csak annyit láttak, hogy az érkezők mindahányan Rákóczi katonái, akik nagy
sietve a berek bokrai, fái közé sündörögtek, s ott mindjárt el is tűntek. Csakhogy ezt biz’ nem egyedül
tették, hanem azokkal a rosszéletű némberekkel párban, akik a sereg nyomába szekéren jöttek, hogy a
férfínép természettől kapott kívánalmait némi pénzecskéért cserébe kiszolgálják, mert hát akkoriban a
háborúskodáshoz nemcsak jó csizma, pengő sarkantyú, élesre köszörült kard, meleg étel, bódító bor, de
bizony forró asszonyi ölelés is dukált!

Leste a bíró a szerelemsóhajos bokrokat, nézte a jegyző a bakhévtől rezgő leveleket, és vetett sűrű
keresztet a pap, hallván a kéjes sóhajokat, míg aztán nagy hirtelen egymás felé fordulva kimondták,
ami már amúgy is a nyelvük hegyére kéredzkedett:

– Legyen Kurvaberek!

Így kapta hát nevét a mai Szalkszentmárton mellett található földdarab, ahol a népmonda szerint
Rákóczi szegény kurucái a véres háborúskodás előtt még utoljára megrezegtethették a bokrokat.

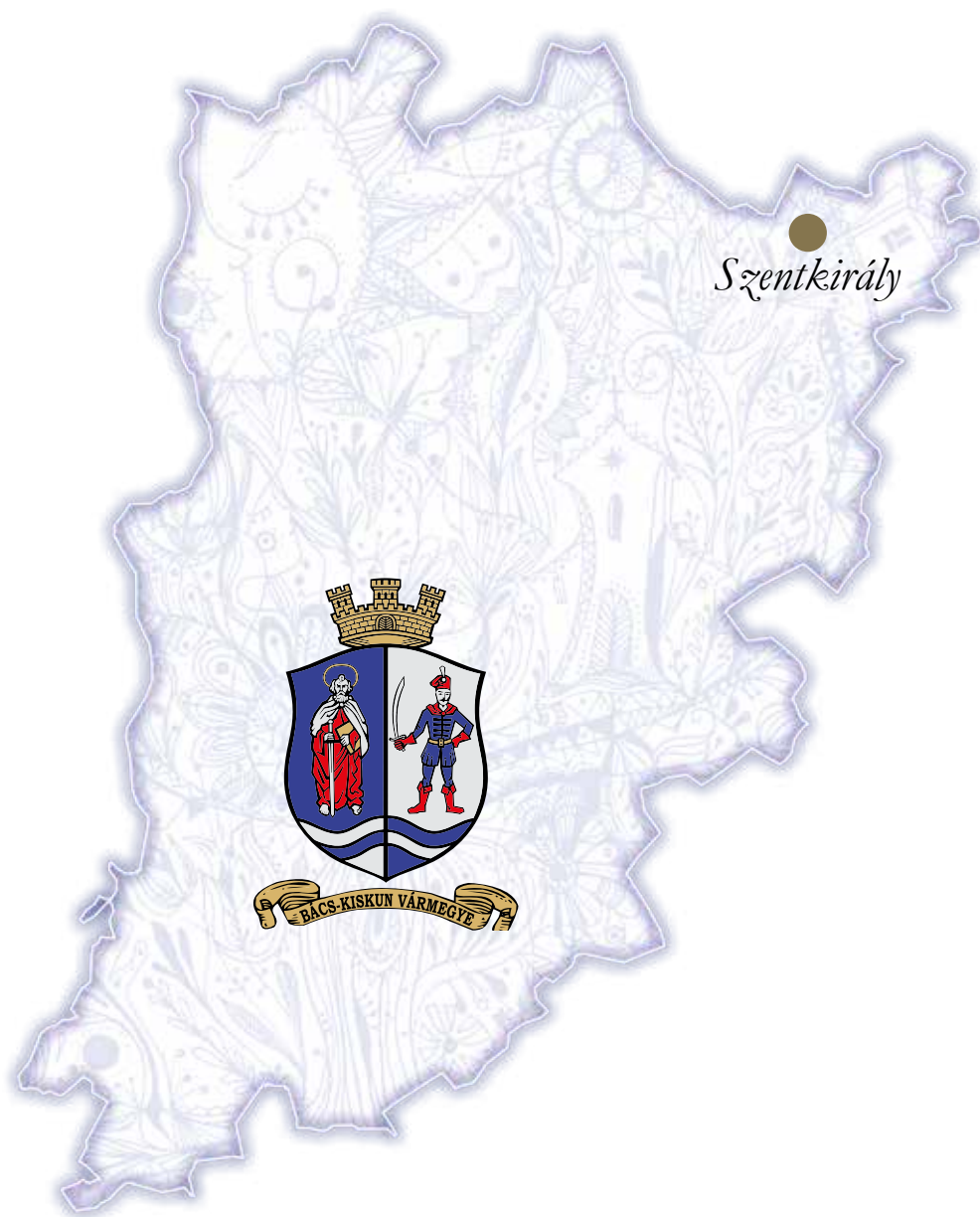
Kun szív

A LEGENDA FORRÁSA

Szentkirály – IDŐ: 1354 – Kun szív –

FORRÁS:

Gyárfás István: A jász-kúnok története 3. 1301–1542 (Szolnok, 1883)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Kun szív

A gulya sűrű porfelhőt kavarva nagy tülekedéssel közeledett. Midőn a vizet megszimatozták, az állatok elnyújtott, mély bögéssel fejezték ki örömüket, s mind egyszerre igyekeztek a patak lapos partjára, hogy végre ihassanak. A gulyásoknak immár nem kellett ostort pattogatniuk, ám a lovukról mégsem szálltak le, inkább fokosukra tett kézzel nézegettek abba az irányba, amerről az imént jöttek. Csupán egy akadt közöttük, a legidősebb, aki hátsát messzebb futtatta a gulyától, és a közeli erdőből kilépő két ember felé indult. Alig ért tőlük néhány lépésre, mikor a kantárt megrántotta, és milliomszor gyakorolt mozdulattal, a nyeregből leszállván földre toppant.

– Esmét elkergettek – mondta, s a hangjában oly haragos tűz lobogott, hogy tán még az erdőt is lángra lobbantotta volna, ha jobban kiereszti.

– Hol esett a szégyen, Baramuk? – kérdezte a fák közül érkezett két férfi közül az, kinek süvegét sastoll díszítette.

– Az Ürményi erdőtől innét – felelte a napbarnított arcú lovas, dühében hegyeset sercintve a földre. – Kaszákkal, furkókkal, szénahordó vellákkal rontottak ránk, de kettőnél ij is volt, bár lőni egyik sem merészelt vele.

– A gulya azért legelt? – szólalt meg ekkor a harmadik, a legifjabb, de mégsem tekintély nélkül való alak, hisz ő is nagy családnak parancsolt.

– Valamicskét – vont vállat Kabak fia Baramuk, majd hirtelen kifakadt. – Ha még sokáig így megy, és a parasztok mindenhonnét elkergetnek minket, akár által is vágthatjuk az ökreink nyakát, s aztán jöhetnek a véneink, asszonyaink, lányaink, fiaink, legvégül pedig mi magunk!

Két társa jó darabig szótlánul nézte a földet. Tudták, ha Baramuk haragos, jobb megvárni, míg a dühe magától kipárolog, mint ló szőréből a verejték, különben a harcos ősökötől származó főgulyás abba vágja bele a fokosát, akit legelébb megtalál.

– Amint Hold anya feljő, találkozzunk a Forráshatár-halmon – mondta végül a sastollas süvegű férfi, amire a másik kettő mindjárt rábólintott, és már mentek is a dolgukra.

A Hold akkor éjjel későn érkezett posztjára.

– Letekint ránk – pillantott a sápadt, épp csak kicsinyt hiányos égi korongra Kabak fia Baramuk. – Nyissátok nagyra a szemeteket, testvéreim, hátha Holdanya fénye a bölcsesség világát gyújtja setét gondolatainkra.

– Ha Tengri, az Ég ura is úgy akarja – ült le a dombtetőn Veszteg fia Gál.

– Te vagy köztünk a legifjabb – nevetett rá Bucsur fia Péter, miközben maga is a fűre ereszkedett –, mégis elsőként telepedsz le.

– Tán mert több gond nyomja a vállamat, mint a tiéteket – mondta, és mielőtt a másik kettő tiltakozhatott volna, sietve hozzátette: – Ma két birkámat is le kellett ölnöm, mert gödörbe lépve csontjuk tört.

– Bárány korukban keveset szoptak – bólintott Baramuk, mint akinek ebben már nagy tapasztalata van. – Az anyjuknak nem volt elég teje, mivel legelni sem tudott eleget.

A három kun családfő ezen hosszan elgondolkodott. Mögöttük, a patakon túl, mely szeszélyes medrében ide-oda kanyarogva sietett a Tisza felé, úgy húsz-harminc jurta állt. Középen, az őrtűz mellett két vigyázó bóbiskolt, míg távolabbról időnként marhabögést, birkabégetést, lónyertést és kutyaugatást sodort feléjük a szél.

– Én, Péter, akire apám, Bucsur hagyományozta a családunkat, hogy óvjam és növeljem azt, amondó vagyok, változtatnunk kell a dolgainkon – szólalt meg végül a sastollas süvegű. – A magyar parasztok és a keresztény hitre tért, immár házakban élő kun testvéreink teljességgel bészorítottak minket.

– A hitükkel nekem nincs bajom – vont vállat Veszteg fia Gál. – A mi családunk még apám idején megkeresztelkedett, ahogy azt a vándorpapok akarták. Amíg köztünk maradtak, esténként meg is hallgattuk őket a jurta tüze mellett, de szegények nem bírták a folytonos vándorlást, és amikor elmaradtak tőlünk, újra csak Tengri neve jött a szánkra.

– Helyesen! – mordult Baramuk. – Hisz minden ősrünk Tengrit, az Ég urát, és persze Nap atyát, Hold anyát és a Bűvös Szarvast tiszteli.

Nekik áldozunk, mert ők vigyázzák a kunok lépteit, világítják meg lovaink előtt az ösvényt, juttatják célba nyilainkat, és kergetik el közelünkől a Gyökérvilág gonosz lényeit.

Újra csend ült közük, amit végül Bucsur fia Péter tört meg.

– Száz esztendeje, nagyapáink idejében jöttünk erre a földre. A tatár vész elvonultával a két nagy folyó, a Duna és Tisza közti síkot adta nekünk a magyar király, mert itt akkoriban eleven ember szinte egy se maradt. Állataink szabadon legelhettek, vadászaink, hunyt szemmel kilőve nyilait sem hibázhattak, annyi volt a préda, és jurtáinkat is ott állíthattuk fel, ahol csak a kedvünk tartotta.

– Csakhogy mindez már a múlté! – fortyant fel ismét Baramuk. – Köröttünk mindenhol tanyák, falvak nőttek ki a földből, és ha rétejre, szántóikra tévednek éhes nyájaink, a magyarok rögvest fegyverre kapnak, hogy elkergessenek minket. A papjaik pedig... azok tán még veszedelmesebbek. Addig pusmogtak fiaink, asszonyaink, leányaink fülébe, míg azok hátat fordítanak Tengrinek, és kikacagják a táltost, aki szellemet űzni a jurtájukba lép.

– A magyar király sorra győzi meg a törzsek vezetőit, hogy hagyják a vándorlást, és népükkel telepedjenek le – mondta Veszteg fia Gál. – Könnyen lehet, hogy a kun családfők közül már csak mi hárman maradtunk, akik még őseink módján élünk. A világ változik köröttünk, testvéreim, és én... Nem is tudom. Tán valóban jobb lenne házban élni, saját földet, rétet, erdőt birtokolni, mint örökké az egyre kisebb pusztán kóborolni.

– Aztán mi lesz Tengrivel? – kiáltott Baramuk, majd kezével az égen világító ezüstszín gömbre mutatott. – Vigyázz, mit beszélsz, Gál, mert Hold anya hallja a szavaid!

– Hallhatja ezt az én számból régóta, mégsem tesz ellene – sóhajtott szomorúan a legifjabb családfő. – Miként Tengri, Nap atya és a Bűvös Szarvas sem tett ellene, hogy mi kunok, ily szorultságba kerüljünk, pedig áldoztunk nekik eleget.

– Ez keresztény szó! – bődült el Baramuk borzadva.

– Ez igaz szó – fogta pártját Gálnak Bucsur fia Péter is. – Apám a legszebb fehér lovát főzette meg a háromlábú áldozati üstben, kérvén Tengrit, hogy nyisson népünk lába elé új, szabad, csakis minket váró pusztákat, ám helyette börtönt kaptunk, melynek falai vályogházakból, rácsai dühös parasztok villáiból állnak.

– Törjük hát szét ezt a rühes kalickát! – heveskedett Baramuk. – A mi népünk egykor harcos fajta volt! Tudunk még fokost emelni, íjat feszíteni, és a lovaink fürgék. Égessük fel a tanyákat, falvakat!

– És öljük le a magyarokkal együtt a mi keresztény hitre tért kun testvéreinket is? – vágott a szavába Bucsur fia Péter, ostorként durrantva el mondandója végét. – Aztán meg hulljunk el mind egy szálíg családjainkkal együtt a magyar katonák kardja által? Ezt akarod, Kabak fia Baramuk? Vért és halált?

A csönd, amely most meglepte őket, keserű, borús, lápi búzt árasztott.

– A mostani király, kit hívnak Nagy Lajosnak, vitéz és egyenes ember – kezdett beszélni ismét Veszteg fia Gál. – Úgy mondják, ha valaki tiszta szívvel, őszinte szóval járul elibe, ő türelmesen meghallgatja, okosan mérlegel, és minden alattvalóján segít.

– Cserébe pedig csak annyit kér – köpködte maga elé gúnyosan Baramuk –, hogy feledd el őseid, tagadd meg isteneid, kergesd halálba bölcs táltosaid. Fogadd be helyettük az ő csuhásait, és aztán örökké egyazon helyt maradj, hol mást se láthatsz, mint házad falát, meg azt a darabka földet, amelyiket kegyesen néked adott.

– Vagy így – állt fel ekkor Bucsur fia Péter –, vagy hamarost mind elpusztulunk! Én holnap felnyergelek, és utat veszek Budára, hogy Lajos királytól segédelmet kérjek. Ki tart velem?

– Jómagam! – állt fel a dombocska tetején Veszteg fia Gál is. – A fejemben már rég ott fészkel a gondolat, hogy apám nevét követve családommal együtt letelepszem, és veszteg maradok. Ha egyszer muszáj, hát legyen meg mihamarább!

Mindketten Baramukra néztek, várván, hogy a megtermett férfi mindjárt talpra szökken, és dühében megpróbálja kettéhasítani a fejüket. Ám a kun harcosok ivadéka csak ült tovább, ráncos arcán könnycseppek gördültek le, miközben a Holdat nézte.

– A rohadás gyönne rá, hát legyen! – kiáltott végül Baramuk, keserűn sandítva fel Hold anyára. – A segítséget attól kell elfogadni, aki adja, és nem attól, aki csak kecsegtet véle!

Így került a három kun családfő, Bucsur fia Péter, Veszteg fia Gál és Kabak fia Baramuk 1354. március 30-án II.

Lajos király színe elé, ahol szent esküvéssel megfogadták, hogy ha elegendő jó földet kapnak, akkor ott letelepszenek, rajta házat, templomot építenek, ősi isteneiket megtagadják, keresztény hitre térnek, és soha többé nem kóborolnak tova a pusztán. A magyar király örömmel fogadta ajánlatukat, s mindjárt tudakozódott is a kancelláriától, hogy vajon van-e olyan, a korona alá tartozó üres birtok, amelyet a három kun családnak adhatna. A válasz, amit kapott, valamicskét bizonytalanak tűnt, mert akadt Kecskemét városától keletre egy pusztá ugyan, ahol ember akkoriban nem élt, ám annak széleit, hogy a szomszédokat ne sértse, és meg se rövidítse, határjárás által elébb pontosan ki kellett jelölni.

A reánk maradt okirat szerint Lajos király utasítást adott a káptalannak, hogy küldje oda nagy sürgősséggel egyik hiteles, fürge észjárású emberét, aki a környék falvainak képviselőjével egyetemben majd szépen kiporciózza a kunoknak szánt földet. Erre április 3-án kerítettek sort, és a Jenőről (ma Cibakháza melletti puszta) menesztett Miklós fia Endre, valamint a káptalan megbízottja, akit Benedeknek hívtak, teljes egyetértéssel tűzte ki a Szentkirály pusztának nevezett vidék határjeleit. Ennek a kies tájnak a közepén épített aztán falut a három kun vezér, és hívta azt Szentkirály szállásnak, hol az előrelátó sastollsüveges családfő és utódai oly okosan vezérelték a dolgokat, hogy a helyi kunok kapitányát még Mátyás király idején is bizonyos Bychak Péternek hívták, aki minden bizonnyal Bucsur fia Péter leszármazottja lehetett.

Ám arról, hogy hány kun szív szakadt meg 1354 nyarán, amikor a jurtákból házakba, a táltos a sátrából keresztény templomba, a végtelen pusztáról a falu szűkösségébe kellett költözniük, a királyi okiratokban egyetlen szó sem esik.

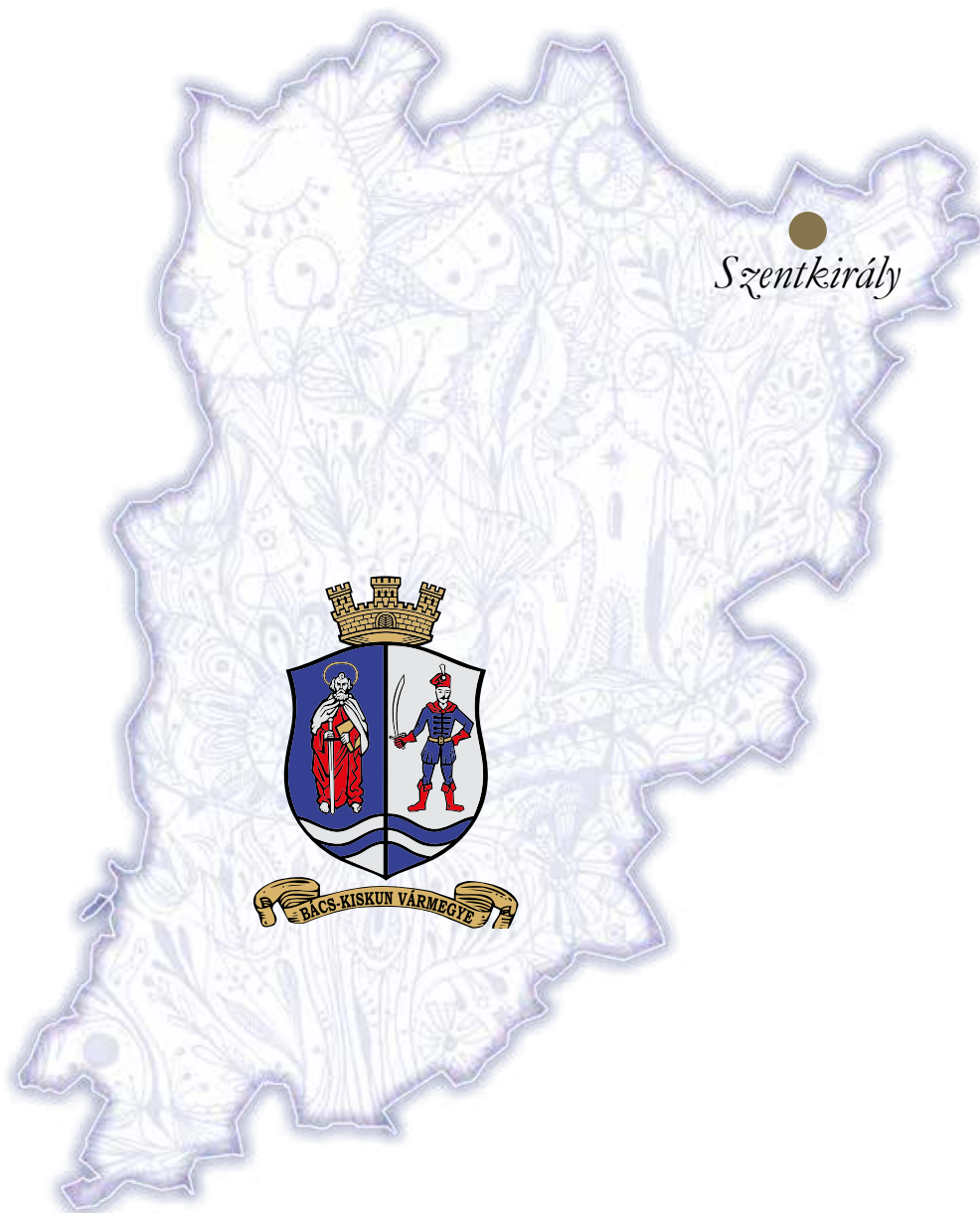
A garabonciás

A LEGENDA FORRÁSA

Szentkirály – IDŐ: 1800-as évek közepe – A garabonciás –

FORRÁS:

Lovas Zoltán: Tiszakécskei hiedelem mondák elemzése – szakdolgozat, Bajai Tanítóképző Főiskola (1984)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A garabonciás

A csudák éve volt az 1820-as esztendő! Rudnay primás akkor helyeztette vissza Esztergomba az érsekséget Nagyszombatról, akkor fedezte fel bizonyos Palmer úr az Antarktisznak elnevezett utolsó ismeretlen földrészt, és abban az évben jelent meg könyvben Katona József nagyszerű műve, a Bánk bán.

Ezekről mi ketten – Bodó Tar Péter bátyám, a számadó juhász meg én, Kismiska, a bojtárja – semmit sem tudtunk akkoriban azonban, és ha tudtunk is volna, boldogabbak biztosan nem leszünk tőle. Elég volt nekünk a nyáj gondja meg az, hogy az egyik kutyanék valami nyüves tüsökbe lépett, s alig győztük szegényt a sántaságból kikúrálni.

– Hej, ha az a színarany csillag, ami ott fenn ragyog, ide lehullana, én mindjárt olyan házat építtetnék az árából Kecskeméten, hogy még Lipót császár őfelsége is bekéretőzne hozzám lakni – sóhajtott a nádból emelt pásztorlak, a kontyos kunyhó szájában heverve Bodó Tar Péter, midőn az éjszakai eget bámultuk.

– Aztán beengedné-e, bátya? – kérdeztem én, mellette lapítván hátammal a subát, miközben egyik kezemet párnaként a fejem alá tettem, a másikkal meg Bogit, a sebesült kutyanékat simogattam.

– Addig biztos nem, míg juhászként le nem szolgált annyit, amennyit én!

– Hát a császár nem a népek pásztora?

– Ha az, akkor cudarul végzi a dolgát – mordult az öreg. – Hisz nekünk annyi is elég, hogy a birka kicsinyt megborzongjon, mindjárt szaladunk nézni, mi bántja szegényt. A császár viszont sosem járt feléd, hogy megkérdezze: „Mivel tehetném jobbá a sorsodat, Kismiska bojtár?”

– Lehet, hogy csak elkerültük egymást, hiszen én tavasztól őszig idekünn vagyok a pusztán.

– Na, az lehet! – hagyta rám Bodó Tar Péter gyermeki bolondságomat, és aztán nagyot szívott a pipájából, hogy annak gomolygó füstjében új gondolkodnivalóra leljen. Már éppen szóra nyitotta a száját, amikor Bogi nagy csaholással felugrott, és az erdő felé futott.

– Hát ezt meg mi lelte? – lesett az öreg juhász csodálkozva a három lábon szaladó kutya után. – Tán a nádi farkasokat ette ide a fene?

Mindketten talpra szöktünk, és kampós végű pásztorbotjainkat kézbe kapva futottunk Bogi után, ráparancsolva a többi kutyára, hogy a nyáj körül maradjanak. Ha három lábon sántikálva is, de hős ebünk a Szomszédi Gáspár tanyája felé eső legelő közepére futott, és ott, továbbra is vadul ugatva karpáni kezdte a földet.

– Pocok lesz ez – mondtam, miután gubancos szőrinél fogva hátrébb húztam a kutyát –, vagy valami más földi ördög.

Miután sikerült Bogit lecsitítanom, már indultam is vissza a kontyos kunyhóhoz, de ekkor Péter bátyám utánam lépett, és vállamra téve súlyos kezét, így szólt:

– Hallga, csak!

A föld alól valami hang jött. Előbb olyan volt, mint a kaparászás, majd mintha valami dörömbölt, reccsent, koppant, nyikorgott volna.

– No, én megyek! – rikkantottam nagyot ugorva.

– Hová, te? – kérdezte az öreg.

– Kőrös van a legközelebb, ahol papot találok, aki el tudja űzni az ördögöt.

– Miféle ördögöt?

– Azt, amelyik a földben mocoog – mutattam a helyre, ahol az imént Bogi ásott. – Hát kend nem hallja?! Olyan hangja van, mintha valakit élve temettek volna el, és miután szent kenet nélkül halt meg, most próbálja magát kikaparni a koporsóból, hogy bosszút álljon az eleveneken.

– Honnét veszel te ilyen babonásokat? – ráncolta homlokát a vén juhász.

– Öreganyám mondta, hogy történt már ilyen – magyaráztam nagy buzgalommal. – Az efféle rút esemény a pogány időkben mindennapos volt! Akkoriban ugyanis még nem ismerték a szentségeket, ezért a holtak mind visszatértek, és magukkal rántották az élőket a pokolba.

– És azt nem mondta az öreganyád, hogy ha Krisztus urunk eljövetele előtt ilyen volt a világ, akkor mi, a régiek leszármazottai miként lehetünk mégis itt a földön?

– Hát – nyúlt meg a képem –, erről éppen nem beszélt.

– Akkor felejtsd is el öreganyád bolondos beszédét, és gyere, hallgasd meg a szerencsénk muzsikáját.

Borzongva tértem vissza a legelő közepére, hátrahagyva kedves kutyámat, hogy ha engemet el is visz az ördög, ő legalább maradjon meg hírmondónak. Péter bátyám nem sokat szöszmörgött, térdre vetette magát ott, ahol korábban a Bogi kapart, és fülét a földre tapasztotta. Fogvacogva vártam, mikor nyúl ki érte két csontkéz, hogy magával rántsa, ám semmi hasonló nem történt.

– Aha! – vigyorodott el a vén juhász. – Már megint ficreg!

Jómagam, bár messzebb álltam, mégis tisztán hallottam a barna göröngyök alól előszüremelő nyekergést, nyikorgást, halk recsegést.

– Ne félj semmit, komal! – egyenesedett fel Péter bátyám, tenyerével megpaskolva a földet. – Holnap kiszedünk!

– Kiszedjük? – rémüldöztem. – Mit, és miért holnap?

– Ez végre két okos kérdés – állt fel az öreg, kezét felém nyújtva. – Meg is felelem, de előbb add ide a botodat!

Szépen faragott, birkafejes kampójú pásztorbotomat igen féltettem, de azért csak odaadtam, Péter bátyám pedig jó erősen a földbe döfte azt.

– Így reggel mindjárt megtaláljuk, hol kell ásni – mondta.

– Megint kérdelem: miért holnap?

– Mert az efféle ládák, miként azt a saját füleddel is hallhatod, éjjel nagyon virgoncak. Hiába próbálnánk kiásni, amint csillagfény érné, azonnal elszelelne.

– Szóval ott lenn egy láda ficreg?

– Még hozzá kincses láda! – bólogatott Péter bátyám, miközben oly sebes léptekkel indult a kontyos kunyhó felé, hogy alig győztem követni. – Úgy gondolom, még a törökök áshatták el, amikor erre duhajkodtak, aztán elfeledték, és nem jöttek érte. A rablott arany pedig, mert ilyen néki a természetje, vár egy darabig, ami lehet akár száz esztendő is, de utána elunja magát, és elő akar jönni. Ilyenkor vagy világítani kezd, mint a lápi lidérc, vagy zajong, mint ez itt. Annyi csak a gond, hogy ily sok földben bújás után félénk is a lelkem, ezért napvilág kell hozzá, hogy el ne meneküljön.

Több szó aztán nem is esett köztünk, bár én a kunyhóban elheverve még faggattam volna tovább, ám az öreg, subába csavarva magát menten hor-

tyogós, mély álomba merült. Reggel aztán, amíg Péter bátyám a nyáját friss fűre terelte, én elfutottam a jó órányira gubbasztó Szomszédi-tanyára, hogy onnét két ásóval térjek vissza.

– Kérdezték, hogy mi végre kell nekünk a szerszám – közöltem a vén juhással.

– Oszt okosat feleltél-e?

– Annyit mondtam, hogy elpusztult az egyik kutyánk, annak ásunk gödröt, hogy ne csúfoskodjon a napvilágon.

Az öreg helyeslően biccentett, majd az előző éjjel leszúrt botomhoz ballagott, s ott fülét megint a földre tapasztotta.

– Nyugszik, de valahol itt van – mondta aztán.

– Te ott kezdjél ásni, én meg kicsinyt emerrébb.

Azt gondoltam, néhány perc alatt meglegjük a kincses ládát, ám nem így lett. Egész délig túrtuk-fúrtuk a földet, akkora gödröt kaparva, hogy abba nem egy kutya, de akár két egész birka is belefért volna, mikor végre megpillantottunk valamit.

– Nédd-e? – súgta Péter bátyám. – Ottan van a sarka!

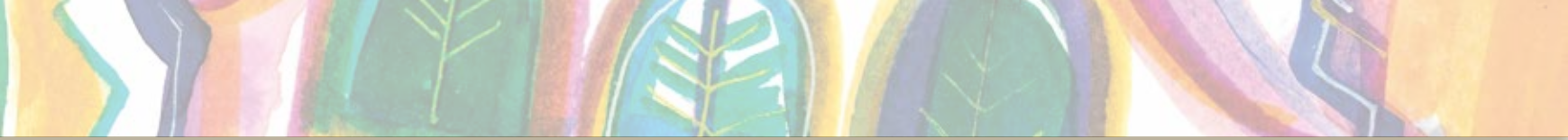
Lestem, és hát valóban ott volt! Setétbarna, korhadt fát láttam, meg valamicskét a vasalattól, amit akkora szegecsekkel erősítettek meg, mint a városi emberek kabátjának gombja.

– Óvatosan ássuk körbe! – javallotta a vén juhász, és mindjárt neki is látott, ám alig ért ásójával a földhöz, a láda mindjárt arébb csusszant, s már megint nem látszott belőle semmi. – Fene azt a mimóza természetjét, most túrhatunk tovább!

Nem szaporítom a szót, mondom a lényegét: három napon át ástuk a legelőt, akkora árkot vájva belé, hogy ha eső jön, ami megtölti, hát saját tavat nevezhettünk volna el magunkról a Kunság közepén. Esténként, amikor elhevertünk a kontyos kunyhóban, nehezen jött álom a szemünkre, mert minden inunk fájt, összes izmunk remegett, vérekes szemünk pedig a sötétben is látni vélte a láda sarkát, amit vagy tucatnyi alkalommal sikerült megpillantanunk, ám megérintenünk sosem.

Negyedik nap reggel aztán egy embert találtunk az árunk partján. Hosszú köpönyegű, sápatag arcú, lázas tekintetű férfi volt, aki mívesen cifrázott vándorbotjára támaszkodva várt reánk.

– Figyelem már kendteket egy ideje onnét, a Szent-

királyi-erdőből – bökött bo-
rostás állával a távoli vadon
felé. – Maguknak a megkötő
bűvigére van szükségük, ami
egy helyben tartja a ládát, míg
végre kiemelik. Én megsűg-
hatom, ha akarják.

Péter bátyám hosszan
szemlélte az idegent.

– Kend garabonciás de-
ák – mondta végül. – Miért
segítené nekünk?

– Kell a ráolvasás, vagy sem? – kérdezte a férfi, mire a vén juhász sietve bólintott.

Miután bétanultuk az igézetet, a garabonciás kettőt lépett, majd eltűnt, mi pedig megint ásni kezdtünk. Két órával később találtuk meg újra a ládát, s mindjárt ráolvastuk, amit kellett. A folyvást mocorgó, halkán nyiszorgó csudaság immár békén tűrte, hogy szépen körbeássuk, és az árokból keserves nyögések közepette kiemeljük.

– Na, most már a miénk vagy! – szólt Péter bátyám. – Mutassad, mit rejt a hasad!

Az öreg felemelte az ásót, hogy leverje a rozsdás lakatot, ám ekkor a messzi Szentkirályi-erdő felől vércsevijjogáshoz hasonlatos kurjantás hallatszott, a síkon óriásként egy pillanatra a garabonciás alakja is felderengett, a láda meg... Hát, az fogta magát, és erre a hívó szóra – mint a megriadt gyík – egyetlen szempillantás alatt nekilódult, s port kavarva, földet, fűvet szórva elinalt.

– Mi történt itt, Péter bátya? – hebegtem a Szentkirályi-erdő felé lesve, ahol a ládánknak nyoma veszett.

– Csak az, ami a szegény emberrel mindig is szokott – felelte a vén juhász csöndes beletörődéssel –: a garabonciás vélünk végeztette el a munkát, de a gyümölcsét ő aratta le!

Az utolsó nóta

A LEGENDA FORRÁSA

Tabdi – IDŐ: 1902 – Az utolsó nóta –

FORRÁS:

Picard Tünde gyűjtése (Tabdi)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Az utolsó nóta

Csuda szépen szólt az a hegedű! Lágyan ringó, bús hangja körbeölelte a tornyos kis házat, a takaros kertet, a fáknak törzsét, külön-külön megborzongatva minden ágat, amin az ősz itt-ott már sárgára színezett néhány levelet. A tabdi buckák, amelyek akkortájt még Csengődhez tartoztak, a hátukra vették a dallamot, és vigyázva, óvva terítették szét a gyönyörű, békés tájon, hadd élvezze azt, aki eleven. A szél tán ebben a munkában akart segíteni, ám buzgóságában elhirtelenkedte a dolgot, s véletlen megnyikordította a csinos kis ház tetején trónoló bádogzászlócskát, mely a gazda nevének D. P. kezdőbetűit formázta.

A hegedű selyemhangja megtört, elhallgatott, s helyette mélyről felszakadó, keserves köhögés verte fel a ház csendjét.

– Jövök már, Pista bácsi, itt vagyok! – térült elő a házból Rózsi, a cseléd, kezében nagy pohár vízzel meg valami papírtasakkal, melyben keserű, fehér por lapult. Miközben a „bácsi”, aki még csupán a 44. életévét taposta, a nádszékre rogyva tovább köhögött, a lány remegő kézzel szórt orvosságot a pohárba, majd ujjával felkavarta, és a férfi ajkához tartotta azt. Mikor a beteg végre kicsiny levegőhöz jutott, nagy kortyokban nyelte a sápatag vizet, hogy azután még percekig rázza a köhögés.

– A halál kutyái ugatnak belőlem – zihálta, tenyerét a mellkasára simítva, mikor a roham végre elcsendesült.

– Beszél bolondokat a bácsi – mondta Rózsi, de a torkában sírás bujkált. – Az orvos jó szert adott. Láska, most újra kap levegőt!

– Ez a por csupán csitítja, de el nem pusztítja az ebeket – sóhajtotta Pista, aki lélekben nem, de testben már jó ideje valóban bácsinak érezte magát. – Most eridj, tedd a dolgodat, én meg járok egyet a környéken, de vacsorára itthol leszek.

Rózszi, aki jó húsz évvel volt fiatalabb a szép birtok gazdájánál, szorongva nézte, amint fehér ingének ujját feltűrve, kalapját fejébe csapva, hegedűjét hóna alá szorítva a férfi megindul a kertből kivezető úton. Ha akkor valaki rápirít a lányra, mondván, hogy szerelmes a „bácsiba”, hát biztos nem tagadta volna le, hisz tény és való: alig akadt fehércseléd akkortájt szép Magyarországon, ki ne érzett volna hasonlóképp Dankó Pista, a hegedűs költő iránt.

A kapun túl az út egyenesen a pusztába vezetett. A homokbuckák oldalán langymeleg őszi napfény cirógatta a katonás rendben sorakozó szőlőtőkék fürtjeit, melyeken a szemek hamarost egészen beérnek, jó bort ígérve a gazdának.

Pista joggal volt büszke kicsiny birtokára meg a házra, amit azért emeltetett Tabdi közelében, hogy majdan öreg napjaira nyugodalmas fészekként legyen szolgálatára.

– Na, abból se lesz már semmi! – sóhajtott a primások primása, de már ennyi szó is elég volt ahhoz, hogy tüdővészről pusztított mellkasa kicsinyt göcögni kezdjen. Legyűrte a késztetést, lassú levegőket szívott magába, és úgy tetszett, a homokpuszta őszi kipárolgása, mely telve volt a rét gyógyfüveinek essenciájával, valóban hatott.

Hosszan sétált Dankó Pista, egészen eltávolodva otthonától, míg aztán egy domb oldalában igen kellemetes helyre lelt. Vénségesen vén fa állt ott magányosan, mely tán még a világ teremtésének idején volt csemete. Körötte a selymes réten árvalányhaját kócolt a szeleburdi szél, távolabbról pedig szamárkenyér levelei integettek, kedvesen üdvözölve az érkezőt.

Dankó Pista leült a fa tövébe, hátát az odvas törzsnek vetette, kalapját maga mellé, hegedűjét ölébe tette, és felnézett a sűrű levelek titokzatos lombsátrába.

– Ennyi volt hát a nóta, Uram? – kérdezte csendesen, de választ nem várt. Merengve nézte,

amint a nap lassacskán lefelé ballag a madárdalos égen, és közben az életére gondolt.

Felidézte emlékezetében a szögedi Fölsőváros cigányfertilityát, ahol született, és édesapja arcát, amit kilencévesen látott utoljára,

amikor a halál elsápasztotta azt, s ezért néki félbe kellett hagynia az iskolát, pedig tanulni igen szeretett.

Ujjai még mindig emlékeztek a könyvek tapintására, amiket diáktársaitól kért kölcsön, mert nekik nem tellett eféle „úri huncutságra”. Jaj, azok a Dumas-k, Hugók és Jókaik! Tán ők voltak, akik először pendítették meg benne a költői hűrt, ami attól fogva egyre hangosabban zengett. Eleinte persze nem tudta, mi az a különös vágy, akarat, sistergő gőz, ami a lelkében forrong, ahogyan azt sem, hogy miként ereszthetné azt onnan ki. Ám aztán jött Erdélyi Náci, aki ugyan mindössze két hónapig taníthatta őt hegedülni, mivel Pistának a maradék család – édesanyja és három leánytestvére – miatt munkát kellett vállalnia, ám ennyi is elég volt ahhoz, hogy a muzsika kiszakadjon belőle.

Csupán tizenöt esztendő volt, mikor megszervezte első cigánybandáját, kikkel aztán a környék tanyáin, csárdáiban játszott hol pénzért, hol csak ételért, italért. Két esztendővel később ismerte meg Joó Ferenc arcképfestő lányát, aki akkor tizenhárom esztendő volt, de Pista tudott várni. Három évvel később az ifjú primás nevében maga

a betyárvilág híres csendbiztos, Daróczy Pál pusztai kapitány kérte meg a leány kezét, ám az

apa hallani sem akart a frigyről. Nem volt mit tenni, Dankó Pista elszánta magát a leányszöktetésre, és két sikertelen kaland után harmadjára végül mégis ol-

tár elé vezethette hív szerelmét.

1890-ben aztán Blaha Lujza Szegeden előadta Pista szerzeményeit, s ettől kezdve a Dankó név előbb ország-, majd világszerte is ismertté lett. A híres dalszerző és prímás körbemuzsikálta bandájával az egész Alföldet, valamint a Felvidék nagyobb városait, de megfordult Moszkvában és Szentpétervárott is, ahol az élményért hálás Miklós herceg az előadás után, a sajátjáról levéve Pista ujjára húzta legszebben ragyogó brillgyűrűjét...

– Szép volt, tán igaz sem volt – sóhajtott a vén fa alatt heverő prímás, majd csöndeskén dúdolni kezdett. A hangtöredékek lassacskán forogtak körbe. Hol összekapaszkodva, hol eltasztva egymást, mint azok a nyughatatlan táncosok, akik a parketten kerengve kutatják megfelelő párjukat. Mikor a dallam alkalmatossá vált, Pista az álla alá szorította hegedűjét, s a lelkéből éppen kificcent új nótába kezdett:

„Most van a Nap lemenőbe, kimegyek a temetőbe,
A holdvilágtól kérdezem, nem láttad-e a kedvesem?
Azt mondta, hogy látta, látta, egy mély sír magába zárta...”

– Szép nóta lesz! – szólalt meg ekkor valaki a fa széles törzsének túloldalán. – Hova szánja, Dankó uram?

Pista az ölébe ejtette a hegedűt, ám többet nem mozdult, csak nézte a távolban lemenő Napot, s ekként felelt:

– A temetésre szánom. Úgy képzelem, száz prímás fogja majd húzni, és aki hallja, annak tán a szíve is megszakad.

– Csakhogy ez a nóta nem való a maga temetésére!

– Nem-e?

– Nem bizony, merthogy túl szomorú.

– Temetésre olyan dukál!

– Olyan, ha közönséges embert temetnek – tudományoskodott az idegen. – Ám maga, Dankó úr, a magyar nóta megteremtője, a cigány és magyar lélek nagy ismerője, aki úgy bánik a hegedűvel, mint – már megbo csásson a huncut szóért! – jó szerető az asszonytesttel!

– Akkor is – makacskodott Pista, bár a dicséret igen tetszett neki –, a halál az halál!

– Aki őszintén hisz az Úrban, az tudja, hogy a halál csupán egy sötét kapu, amin túl az igaz élet fényessége várja!

Ezt hallva Dankó Pista kicsinyt elszégyellte magát, mert tudta, hogy a fa túloldalán rejtőz idegennek igaza van. Arra bizonyosságul pedig, hogy ő maga tiszta szívvel hisz az Úrban, mindjárt új nóta kezdett éledezni a lelkében. Halkan dudorászott, hegedűje húrjait is meg-megpendítette, majd fogta a vonót és új nótát játszott, mely így szólt:

„Eltörött a hegedűm, nem akar szólani,
Rózsi, Rózsi, mi bajod? Mért nem akarsz szólani?
A hegedűm majd megreparálom...
Szólalj meg hát, rubintos virágom.”

– Ez már jó lesz? – kérdezte, amikor végzett.

– Búsnak ez is bús – mondta az idegen ábrándos hangon –, de van benne remény, és az a fontos! Most már bizton ígérhetem: meglesz az a száz hegedűs, és úgy fognak játszani, hogy aki hallja, mind megérti, mekkora kincs volt itt a földön a Dankó Pista.

A prímás ekkor felkelt, és sietve megkerülte a vénséges fát, hogy szemébe nézhessen a különös idegennek, ám az már nem volt sehol, pedig a pusztán messze el lehet látni.

– Sebaj – köhintett Dankó Pista –, hamarost úgyis találkozunk.

1902-t írunk ekkor, és kevesebb mint egy esztendő múlva a száz prímás Budapesten, a Belvárosi temetőben valóban elhúzta a nótát, ami így kezdődik:

„Eltörött a hegedűm, nem akar szólani...”

Aki hallotta, annak a szíve belefacsarodott...

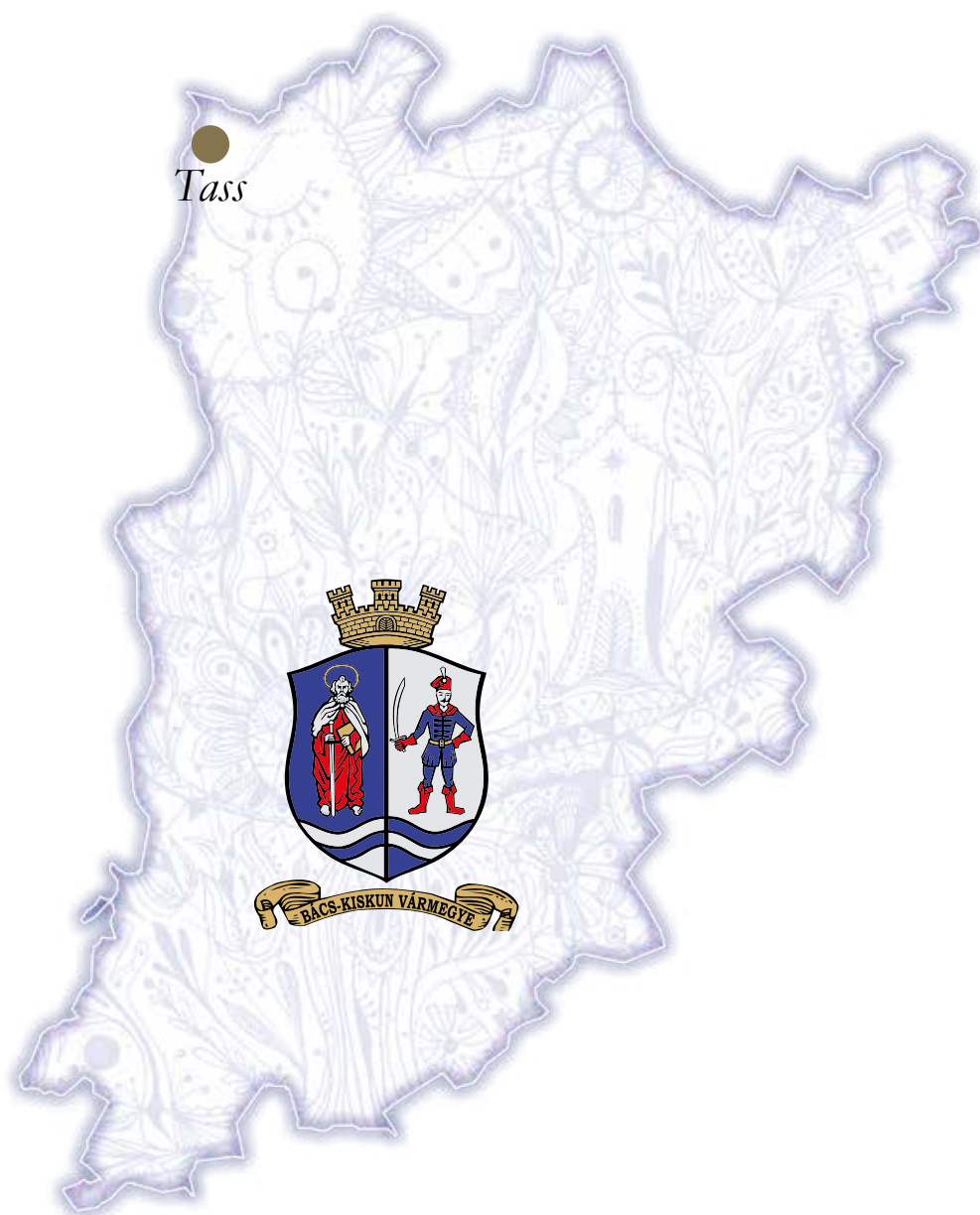
A szultán, aki nem akart csósz lenni

A LEGENDA FORRÁSA

Tass – IDŐ: 1529 – A szultán, aki nem akart csósz lenni –

FORRÁS:

Gubacsi István, a Tassi Helytörténeti Egyesület tagja

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A szultán, aki nem akart császár lenni

1 529 volt ama esztendő, amikor a Szent Koronának és vele egész Magyarországnak igen hányattatott sors jutott. A mohácsi csatavesztés után, hol II. Lajos királyunk ott veszett, Szapolyai János erdélyi vajda ragadta magához a hatalmat, és lepaktálván a törökkel, Székesfehérváron I. János néven megkoronáztatta önmagát. A nagyúr szégyenét az is növelte, hogy az országba százezres sereggel betörő I. Szulejmánnak éppen a korábbi nagy vereség helyszínén, Mohács magyar vértartott mezején tette le a hűségesküt. Közben a Habsburgok – kihasználván, hogy a Szent Korona Székesfehérváron maradt – ellenkirályt ültettek a magyar hon trónjára I. Ferdinánd személyében.

Így történt hát, hogy egyszerre két királyunk is volt, ám azok fejére csak egyetlen korona jutott. Miután a Habsburgok Ferdinándot a magyarok uralkodójává tették, Perényi Péter koronaőr erős kísérettel Sárospatakra akarta vinni a Szent Koronát, ám Kajdacs közelében Szerecsen János elfogta őt, és a kincset előbb a szlavóniai Körös vármegye Sopron nevezetű várába, majd onnan urához, a köznemesek által I. János néven királynak választott Szapolyaihoz vitte. Időközben az országon átvonuló török sereg rövid, ám annál keservesebb ostrommal elfoglalta Budát, amit csak kevés katona védett, mert a Habsburg nem nyújtott segítséget a magyaroknak. A várban rövid időre megtelepedő I. Szulejmán örömmel fogadta Szapolyai Jánost, aki – hogy hűségesküjét megerősítse – nekiajándékozta a magyarok Szent Koronáját, ezzel is tetézve a keresztyén világ elleni bűnét, amiért később VII. Kelemen pápa őt és minden hívét kiátkozta.

A Szent Korona tehát kézzől kézre járt, s ekkoriban igen nagy volt annak a veszedelme, hogy végül a török szultán kincstárában végzi, ahonnet többé senki elő nem áshatja. Bizonyára így is történt volna, ha Bécs városa ki nem állja az oszmán ostromot, arra kényszerítve I. Szulejmánt, hogy seregével télvíz idejére visszavonuljon. Utazott velük a Szent Korona is, meg a fogoly Perényi és Várdai Pál esztergomi érsek, akik rémálmaikban már látták önmagukat a sztambul-i várbörtön mélyén, ahol majd rút halált fognak halni.

Hogy végül mégsem így lett – mondják a tassiak –, csakis egy közülük való kicsiny hősnek köszönhető, aki bátorságával és éles eszével mindkét magyar urat, sőt egy füst alatt még a Szent Koronát is megmentette.

No, de miként történt ez a nevezetes tassi eset?

Midőn a hatalmas török sereg hazafelé vonult, egy nap pihenni épp Tass mellett vert sátrat. A végeláthatatlan oszmán tábor kellős közepén emelkedett I. Szulejmán gyönyörű, élénk színektől, aranyos zászlóktól, szalagos kopjártól tarka vászonpalotája, mely annyi szobából állt, amennyi tán a kőből emelt kastélyokban sincs. Kellott is a hely, mert a szultán éjszakára nem csupán önmagát, de legféltettebb kincseit is abban szállásolta el, nehogy a pasák, a bégek és egyéb enyves kezű hittársai meglophassák őt. Szulejmán, aki akkoriban még a negyvenet sem töltötte be, ráadásul igen okos ember volt; esténként törrel és olajméccsel kezében járta be a sátrat, ellenőrizvén, hogy minden rendben van-e.

Aznap éjjel is, amikor Tass mellett szállt meg a török sereg, Szulejmán szokásához híven végezte el feladatát, majd puha ágyában, selyempárnái közé heverve hunyta le fényességes tekintetét. Csendesen múltak az órák, a török tábor fölött csillagokat szikráztató, hideg októberi égbolt feszült, mikor a szultán hirtelen felriadt. Nem tudta, mi kergette el békés álmát, de mégis kikelt az ágyból, fogta a törét és a mécesét, majd elindult, hogy megnézze kincseit. Épp a harmadik vászonteremben járt, hol a rabolt holmikkal teli ládák a plafonig értek, mikor Szulejmán fülét valami koppanó zaj ütötte meg. A vitéz padisah nem tévovázott, lámpását és törét magasra emelve ugrott, és mindjárt szemben találta magát a behatolóval.

– Megvagy, lator, élted eddig tartott, amiért hívás nélkül mertél a sátramba lopkodni! – kiáltotta a szultán, gyilkos mozdulata azonban rögvest megtorpant, midőn látta, hogy pengéje egy gyermek torkának feszül. Talpától a feje búbjáig sáros, bő parasztságát és bekecset viselő settenkedő nagy szemeket meresztve bámult a hatalmas úrra, ám tekintetében inkább mohó kíváncsiság, semmint félelem lakozott.

– Ki vagy te, gyaur pondró? – kérdezte Szulejmán, mire a gyermek kérdően mukkant, hisz törökül egyetlen szót sem tudott.

– Várj csak, mindjárt teszünk róla, hogy megértsük egymást – mondta a szultán, majd lámpásával körbevilágítva keresgélni kezdett a ládák között. Hamarost rá is talált arra az ékkövekkel kirakott, aranycirádás dobozra, amelyikben két aprócska, titokzatos perzsa mágusok által megbűvölt kövecske lapult. – Egyiket beveszem én, a másikat te rakd a nyelved alá, de vigyázz, le ne nyeld!

Szulejmán mutatta, mit és hogyan, a gyermek pedig, aki úgy tízévesforma lehetett, híven követte mozdulatait.

– Érted-e már, mit beszélek? – kérdezte ekkor az uralkodó.

– Mintha édesapám szólna hozzám – felelt a gyermek, majd fejet hajtva tisztességgel bemutatkozott. – Tasi Jakab vagyok, szolgálatjára a fényességes padisahnak.

– Szolgálatjára, mi?! – ült le az egyik ládára Szulejmán, görbe kését övébe dugva. – Szóval nem lopni jöttél a sátramba, te bikfic?

– Engem csakis a jó szándékú kíváncsiság hajtott – jelentette ki Jakab nagy komolyan, majd (bár erre engedélyt nem kapott) ő maga is kényelmesen elhelyezkedett.

– Aztán mire voltál oly kíváncsi, hogy még a bakó bárdját sem félted?

– Mi másra, mint a magyarok legféltettebb kincsére, a Szent Koronára, amit meglátni ez az egyetlen esélyem volt.

– Így hát kíváncságod beteljesedett – bökött állával Szulejmán a nyitott fedelű, bársonybéléses láda felé, amelyben a magyar korona fészkelt. – Éppen azt nézegetted, mikor rád találtam. Mondd csak, tetszik-e?

Tasi Jakab szerelmes pillantást vetett a Szent Koronára, majd hosszú sóhajt hallatva, elhaló hangon így válaszolt:

– Ennél szebb nékem csak édesanyám óvó pillantása lehetne, ha szegény bele nem halt volna az én világrajövelembé.

A szultán csodálkozva nézte a kicsiny magyar gyermeket, ki ifjonti kora ellenére oly szépen beszélt, hogy tán a bülbülmadár sem énekel szebben. Tasi Jakab azonban nem méltázott sokat saját szomorúságán, inkább a török uralkodóra vetette parázss tekintetét, és nagy bátran megkérdezte:

– Aztán mi a szándéka a mi koronánkkal kegyelmednek?

– Sztambulba viszem, és berakom a kincstáramba, amelynek egyik legszebb éke lesz

– válaszolt őszintén a szultán, aki cseppet sem érezte tolvajlásnak azt, ha valamit tűzzel, vassal, hódítással szerzett meg.

– Öreg hiba – szólt ekkor a gyermek nagy komolyan.

– Miért lenne az? – hökkent meg a fényességes paradisah.

– Megmondom én – felelte Tasi Jakab. – Amikor mi, a falu gyerekei egyszer régi aranypénzre leltünk, folyvást egymást pofoztuk, rúgtuk, gyömöszöltük, hogy a másiktól megszerezzük azt. Egész nap folyt a csetepaté, ám végül a vén csósz elvette tőlünk a pénzt, mire mi nagy hirtelen mind testvérekké váltunk, és egymást támogatva, közös erővel vettük vissza tőle a jussunkat.

A példabeszédet hallva Szuzejmán szultán ámulva szólt:

– Ezzel tán csak nem azt akard mondani, te gyerek, hogy a Szent Korona nélkül a két magyar királynak nem maradna semmije, amiért egymást tiporhatnák, ezért inkább összefognak majd, hogy közös erővel támadjanak rám?!

– Higgyc el, kegyelmed, maga sem szeretne akkora verést, mint amelyet mi a csósznek együtt kimértünk – bólintott Tasi Jakab, szemében oly meggyőződéssel, hogy a szultán beleborzongott.

– Ma éjjel jó tanácsot adtál nekem, te gyerek – állt fel a ládáról a törökök legfőbb ura. – Fogd ezt a gyémántos tórt, ami legalább három szép falut megér, és menj békével!

Tasi Jakab köszönte szépen az ajándékot, kipökte a varázskövet, a szultán pedig maga kísérte őt ki a táborból, hogy baja ne essék. Mire Szulejmán visszatért a sátrához, már jócskán pirkadt, ő pedig kiadta aznapi első parancsát.

– Hívjátok össze a dívánra mind a vezíreket és beglerbégeket, mert bejelentenivalóm van!

Így történt hát, hogy a Tass melletti táborban a fényességes tekintetű padisah haditanácsot tartott, közölve legfőbb embe-reivel, miszerint a Szent Koronát visszaküldi Szapolyainak, véle adva Perényi és Várday urakat.

– Megbocsáss, fényességes padisah, de nem értem, miért cselekszel így! – kiáltott kétségbeesve a szultán fő kincstárnoka, aki már jó előre azt is kigondolta, hogy Sztambulban melyik polcra teszi majd porosodni a Szent Koronát.

– Elárulom neked a döntésem okát – mosolygott a sápadt kincstárnokra ekkor nagy titokzatosan Szulejmán szultán. – Azért cselekszem így, mert nem kívánok olyan csósz lenni, akit a gyermekek közös akarattal páholnak el!

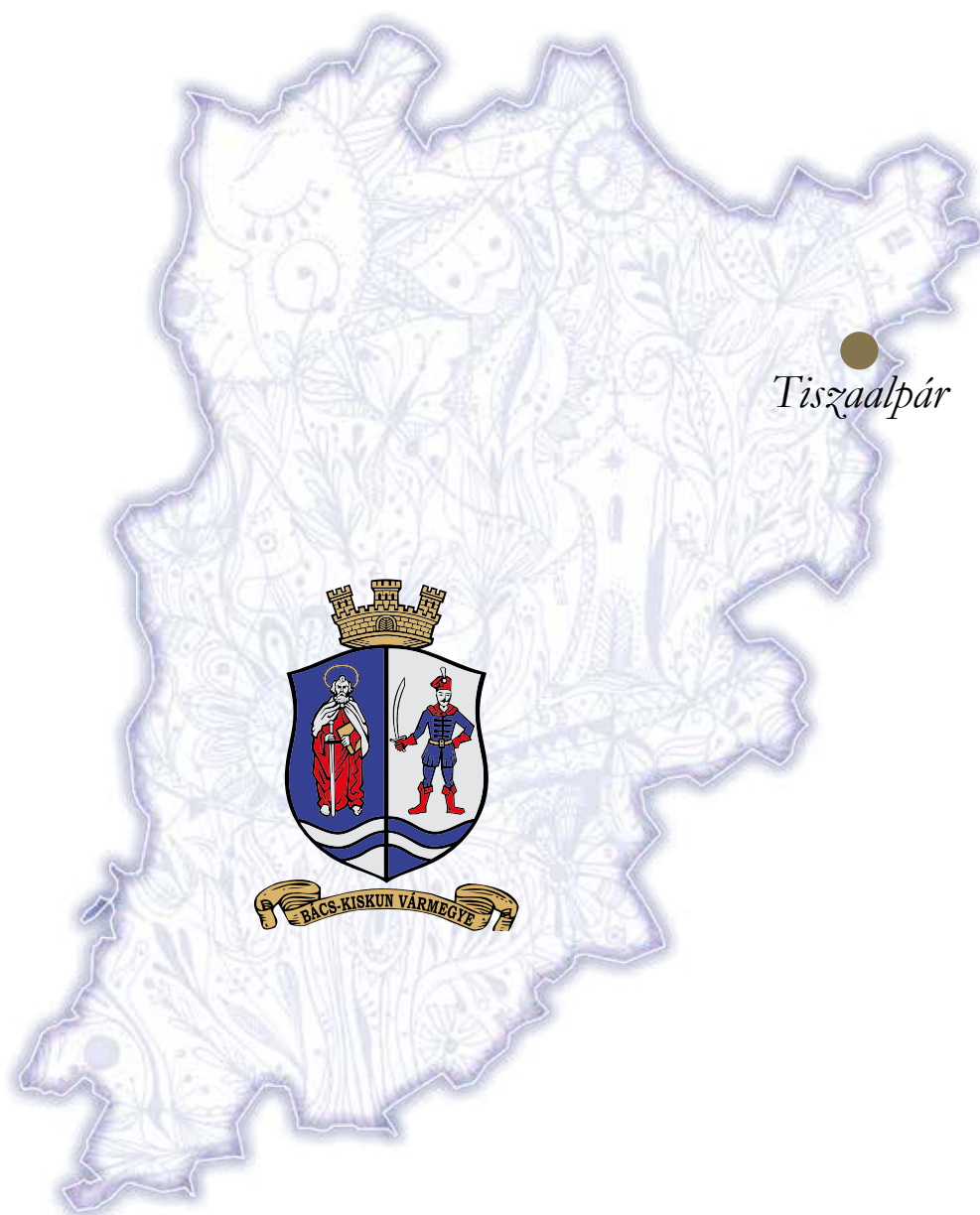
A halottlátó

A LEGENDA FORRÁSA

Tiszaalpár – IDŐ: 1900 – A halottlátó –

FORRÁS:

Bosnyák Sándor: Alpár néphite Kádár Lajos emlékeiben, 337. o., Cumania 8., Néprajz (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Évkönyve, Kecskemét, 1984.)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A halottlátó

Úgy volt az egyszer – mesélte Kádár Lajos, a juhászból lett író –, hogy amikor én még kicsiny gyermek voltam, és a szüleimmel Alpáron éltünk, az édesanyámra hirtelen valami cudar baj teperedett. Éjszaka jött rá mindig az a „nyomás” vagy mi, és csak hánytá-vetette magát az ágyban, a szemét lehunyni sehogyan sem tudta, úgy sóhajtozott bele a sötétségbe. A magam helyéről, a dunyha alól is jól hallottam, amint apám bosszúsan rá morrantott:

– Hát téged meg mi lel, Franciskám?

– A te drága édesanyád, az lelt meg engemet – felelte anyám.

– Az meg miként lehet, hisz szegény már rég odakünn nyugszik, a temetőben.

– A teste biztosan, de úgy tetszik, a lelkének még dolga van velem. Immár negyedik éjjel látogat el hozzám, és amint lehunyom a szememet, menten megjelenik.

– Ezért setét karikás hát a szemed, ejtesz ki a kezedből mindent, amit megfogsz, és felejtet az asztalon a maradék ételt, hogy aztán a macska prédája legyen! – bólintott apám, mint aki eme baljós jelekre már rég felfigyelt, csak épp nem akart miattuk szólni.

– Szegény anyádat valami nagyon bánthatja, hogy így visszajár hozzám – csóválta sajtó fejét édesanyám.

– No, ha bántja, akkor ki kell tudni, hogy mi az! – döntött apám. – Azt mondom, Franciskám, hogy holnap első dolgod legyen összebeszélni az asszonyokkal, akiknek hasonló gondjuk-bajuk akad, és menjetek el mind Csépára, a Dékány Mihályhoz!

– A halottlátóhoz?! – rémült meg anyám. – Gondolod, hogy az jó lesz, Józsikám?

– Annál biztosan jobb, mint hogy idehaza nagy kornyadozásodban összetörj minden edényt, a kutyát feltarisznyázva oskolába zavard, a tyúk helyett pedig a gyereket ültess a tojásokra kotlani!

Mivel az említett gyermek, akit a tyúkká válás réme fenyegetett, én magam voltam, másnap reggel mindjárt anyám szoknyáját kezdtem rángatni, úgy könyörögve néki, hogy vigyen magával Csépára.

– Hosszú az út, és a szekéren Ravasz Balog Miskán, a hajtón kívül csupa asszony lesz csak – simította meg a fejemet anyám. – Hidd el, ha én mondom: hamar elunnád magadat, meg össze is rázódnál, aztán úgy rínál, hogy nem győznénk csitítani.

Én azonban nyakas kun fajta voltam, mint az apám, aki korcsmárosból lett számadó juhász, hát nem hagytam magamat, s végül addig kunyoráltam, panaszkodtam, fogadkoztam, míg anyám ráállt az utazásra. Először Ravasz Balog Miskával kellett megállapodni, aki fuvarosként már számtalanszor vitt embereket a halottlátóhoz, hogy azok kitudhassanak mindent, ami elhalt szeretteik túlvilági dolgaiból őket illette.

– Legyen meg a hat utas, akkor mehetünk – mondta Miska.

Anyámmal mindjárt körbeszaladtuk a falut, sorra bészörgetve mindenkihez, akiről sejteni lehetett, hogy valami dolga van a szellemvilággal. Délutánra együtt is volt a kompánia, hát mentünk vissza a Miskához, hogy másnapra a fuvart lefoglaljuk.

– Hát a gyerek? – bökött felém bicskájával a szekeres, merthogy épp szalonnázott.

– Ő is jön – mondta anyám –, s mivel kicsi, csak félpénzt fizetek érte.

– Nem úgy van a?! – bökött az égre Ravasz Balog Miska, mintha az ott írt törvényeket akarná lehívni. – Főben számolandó az utas, és nem méretben!

Anyám nagyot sóhajtott, de azért letette értem a teljes pénzt, ám a kapun kívül érve oly csavarosan kezdte szidni a fuvarost, ajánlgatva néki, hová dugja a subabotját, hogy a többi asszony alig győzte kacagással.

Másnap jókor hajnalban keltünk, csendben baktattunk a templom felé, ahol Ravasz Balog Miska már várt ránk. Az asszonyok batyukkal, kendővel takart kosarakkal érkeztek, majd egymást segítve másztak fel a szekérre. A puha szalmán kényelmes ülésünk lett, s mikor már mindenki fenn volt és el is vackolta magát, Ravasz Balog Miska ostorával cserdítve indulást vezényelt.

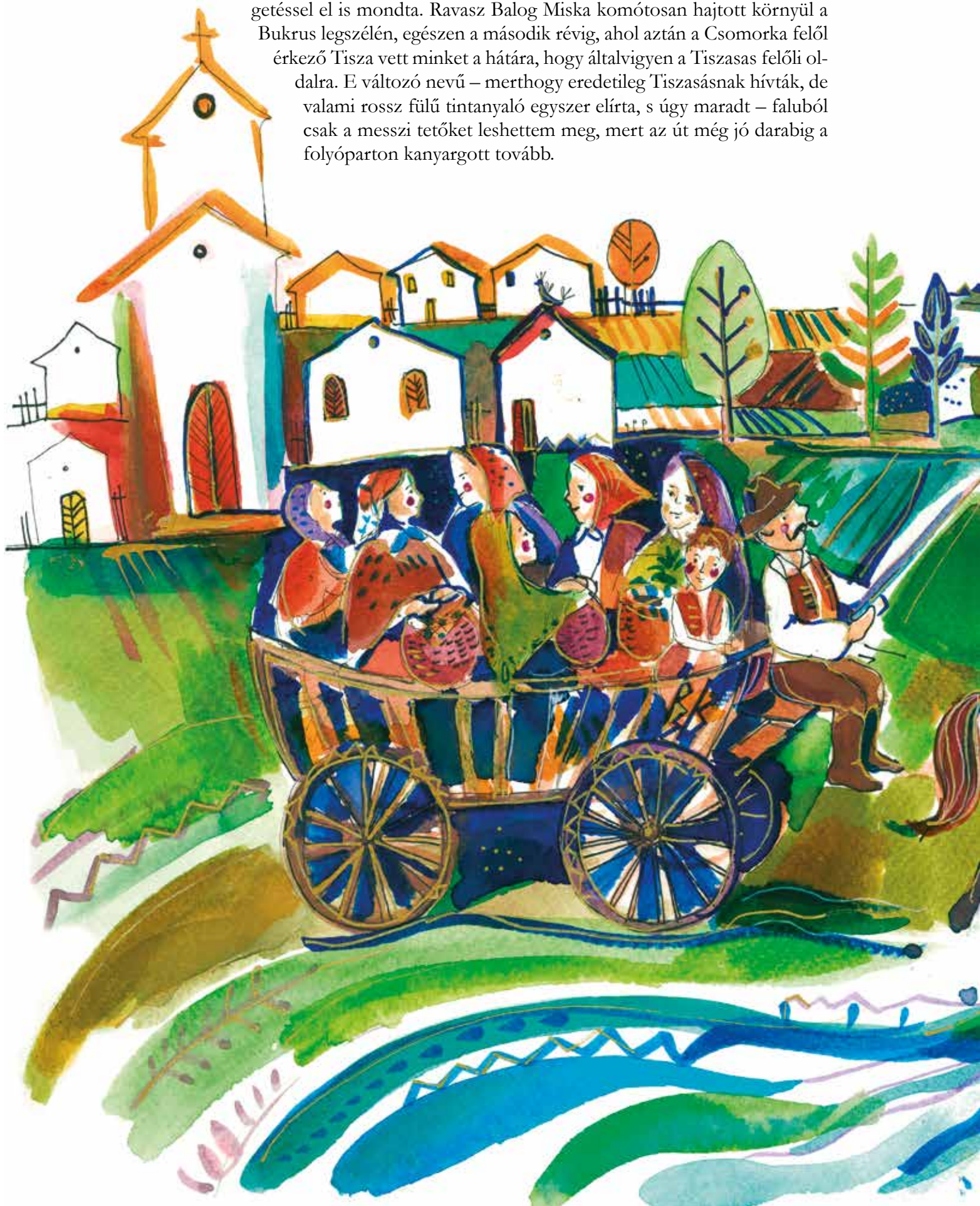
A szeszélyesen kanyargó Tiszának köszönhetően az út igen hosszúnak ígérkezett. Előbb a falu végére, a révhez kocogtunk, ott átkeltünk a Bukrusba, mely a folyó főágából lefűződő mellékág masnijának köszönhetően akkoriban még lápos, csalitas szigetnek mutatta magát.

A parton futó út göröngyös hátán rázódva az asszonyok egészen megébredtek, s hamarost úgy kavargott, áradt közöttük a szó, hogy még hallgatni is fárasztó volt.

– Az apósom mindennek az oka! – jelentette ki Feketéné. – A halálakor megsúgta, hogy pénzt rejtett el valahová, de a pontos helyét magával vitte a sírba. Ezért megyek most a halottlátóhoz, hogy nyúlják a vén salabakter után, oszt szedje ki belőle a titkot.

– Én csak szólni szeretnék az édesanyámmal – mondta csendesen a még fiatalka, de máris két kicsiny gyermeket nevelgető Fricskáné. – Hiányzik nagyon az ő jó tanácsa, mert biz’ elfeledtem, miként csinálta az öreg tarhonyát, ami nekem valahogy sosem sikerül, pedig az uram szívesen enné.

Na, erre lett ám nagy kelepelés, hisz minden asszonynak megvolt a maga receptje, amire esküdött, és azt mindjárt nagy heveskedéssel, karlengetéssel el is mondta. Ravasz Balog Miska komótosan hajtott környül a Bukrus legszélén, egészen a második révig, ahol aztán a Csomorka felől érkező Tisza vett minket a hátára, hogy általvigyen a Tiszasas felőli oldalra. E változó nevű – merthogy eredetileg Tiszasásnak hívták, de valami rossz fülű tintanyaló egyszer elírta, s úgy maradt – faluból csak a messzi tetőket leshettem meg, mert az út még jó darabig a folyóparton kanyargott tovább.

Mire Csépára értünk, a nap delelőre hágott, az asszonyok pedig már mind bőséggel kibeszélték egymásnak, hogy miért is akarnak a halottlátó elé járulni. Amint megálltunk a keresett ház előtt, ugráltak is le mindjárt a szekérről, mintha südő lányok volnának, ám sietős kedvük menten lelohadt, látván, hogy a holtakkal beszélni képes férfiú udvara egészen tele van emberekkel, sőt a várakozókból még az utcára is jutott.

– Telepedjenek le oda, a fa tövébe! – mutatta Ravasz Balog Miska a kiszemelt helyet. – Faljanak valamit, én meg addig kitudom, hogy mikor kerülünk sorra.

Úgy is lett, miként a mi Csépán sokszor járt kocsisunk tanácsolta, hisz hajnalban keltünk útra, és az éhségtől már mindőnknek rendesen kopogott a szeme. Jómagam anyám mellé kucorodva kezdtem a hazait csipegetni, ám hamarost azt vettem észre, hogy izgalomtól szoruló gyomrom megtelt, a lábamnak viszont mehetnékje támadt.

– Járnék egyet, édesanyám – álltam fel.

– Azt lehet – bölintott ő két falat között, gondolván, hogy sükségre kell mennem, csak annyi fehérszemély előtt szégyellem mondani –, de kurjantásközzelben légy, mert ha sorra kerülünk, együtt kell bémennünk, hogy öreganyáddal beszélhessünk!

Na hisz épp ez volt a baj! Mert én biz' egész úton azon törtem a fejemet, miként is fog megesni az a halottlátás, és mivel már akkor is igen élénk volt a képzeletem, mire Csépára értünk, nekem egészen inamba szállt a bátorságom. Ha lehunytam a szememet, sötét sírvermet láttam magam előtt, melynek dohos, bűzös mélyéről, a férgek rágta koporsó iszapos aljából az én öreganyám karmos két keze úgy kapkodott felém, mintha magával akarna rántani a rothadó alvilágba, s mivel élteben szegény nagyon szeretett, hát biztosra vettem, hogy többé nem is fog onnét kiengedni.

Meg kell bizonyosodnom arról, hogy ez a dolog mennyire veszedelmes! – határoztam el magamban, s miután sikerült anyám szeme elől elveszennem, a tömött sorban várakozó emberek között osonkodva a Dékány-porta udvarára mentem. Apró gyerek voltam, így senki nem figyelt rám, hát kíváncsiságomban hol ide, hol oda kukkantottam be, míg végül rátaláltam arra a hátsó szobára, ahol a halottlátás bűvös praktikája folyt. A két ablakot, melyek közé feketére mázolt keresztet akasztottak, setét függöny takarta, de mivel nagy meleg volt, a szárnyakat kitárták, s én egy résen át bélelhettem. A félhomályos szoba közepére imzámolyt helyeztek, amire a léleklátó elé járulóknak kellett térdelniük, miközben Dékány Mihály velük szemben egy közönséges széken ült. Mivel sokan vártak rá, az embereket csoportosan engedték a színe elé, ő pedig rosszkedvűen nézegette őket, majd rámordult egyre.

– Maga, ténsasszony, térgyepeljen le! – mutatott füstölgő pipája szárával a zámolyra. – Az apja már megennyhült, így nem fog többet kopogtatni a palláson.

A fehérszemély, akinek arra sem volt érkezése, hogy elmondja, miért jött, a halottlátó mégis eltalálta a néki szóló üzenetet, könnyes szemmel köszönte azt, majd pénzt tett a kikészített tálba, és távozott. Így ment ez egészen addig, amíg a szobába beeresztett öt-hat ember el nem fogyott. Ekkor az ajtót bezárták, én meg nagy hirtelen egy hordó mögé bújtam, mert az udvar felől Ravasz Balog Miska tűnt fel, és egyenest ahhoz az ablakhoz ment, ahol az imént még én leskődtem.

– Mondjad, Miskám! – hallottam meg a szobából kikönyöklő halottlátó hangját.

– Alpárról hoztam asszonyokat – suttogta a kocsisunk. – Az egyik vékonyka teremtés, zöld kendőben. Ő az anyjától akarja kitudni az öregtarhonya receptjét.

– Megkapja az én anyámét, jó az is – nevetett a léleklátó. – Hát a másik?

– Széles derekú, bibircsókos asszony. Az ő apósa pénzt rejtett el valahová, de aztán meghalt, így a vagyont sehoh sem lelik.

– Pusztult-e valami mostanság Alpáron?

– A múlt héten villám csapott a temető melletti vén tölgyfába.

– Akkor hát abban volt a pénz, és mind elégett!

– A harmadik asszony galérján páros tulipán virít – folytatta Miska. – Ő a férje anyjával viaskodik minden éjjel, és azt akarja tudni, mit kíván tőle a holt.

– Neki majd azt mondom, hogy ültesse be virággal a vénasszony sírját – mondta a léleklátó. – Attól majd kifárad, és megint jól fog aludni!

Ezt hallva én a hordó mögül kipattantam, s már futottam is át az udvaron, hogy az általam leplezett csalásról édesanyámnak beszámoljak. A szavamnak azonban nem sok fogatja lett, mert ő biz’ nagyon okos nő volt, hát a számra csapott, majd átölelt, és a fülembe súgta:

– Hiszek neked, de másnak ezt ne mondd el!

– De hát a Miska...!

– A Miska, ahogy a halottlátó is, reménnyel kereskedik – magyarázta. – Nekünk pedig, ha látjuk, hogy az embereknek egyebük sem maradt, mint ez a mákszemnyi hit, nincs jogunk azt elvenni tőlük!

– Akkor hát édesanya is bemegey hozzá?

– Most az egyszer még be, de aztán soha többé. Az öreganyád sírját viszont... Na, azt tényleg rendbe kell hozni.

Az alpári boszorkány

A LEGENDA FORRÁSA

Tiszaalpár – IDŐ: 1900 – Az alpári boszorkány – Az öreg Szöginé –

FORRÁS:

Bosnyák Sándor: Alpár néphite Kádár Lajos emlékeiben, 335. o., Cumania 8., Néprajz (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Évkönyve, Kecskemét, 1984)

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Az alpári boszorkány

Amikor én még egészen kicsiny gyermek voltam, kora tavasztól késő őszig az öregek szívesen ültek ki a ház eleji padra, hogy a napon süttessék vén csontjaikat. A vasárnapi dús ebéd után a szomszédok átjártak egymáshoz; az egyik ház előtt csak nők gyűltek, a másiknak padján pedig csak a férfiak forgatták egymást között a szót.

Én mint aprócska gyermek, mindig szívesen tartottam a nagyapámmal. Miközben ő meg a két szomszéd – Bodonyi Béla, a nyugalmazott boltos, és Bádogos Pista – szikvízzel lazított homoki bort iddógált, jómagam az árokpart füveivel, virágaival meg a köztük élő piciny lényekkel játszadoxva hallgattam lassú beszédjüket.

– Az Írás úgy mondja, bűn a más asszonyát megkívánni – szögezte le Pista bácsi.

– Hát akkor én szerfelett bűnös életet éltem – nevetett fel Bodonyi Béla, de közben átsandított a szomszédos ház elejébe, ahol a feleségével együtt az asszonyok trécseltek. – Oszt’ ha a megkívánásnál a tett még nagyobb bűn, hát jobb volna sürgősen gyónni mennem.

Gyerekésszel nem értettem, miről beszélnek, de mormogó hangjuk megnyugtató, biztossággal töltött el, mert azt üzenté, hogy a világban, de legalábbis a mi falunkban minden jó úton poroszkál, nincs mitől tartani. Ami azonban eztán jött, arra még én is felkaptam a fejemet.

– A gyilkosság! – mondta Bádogos Pista. – Szerintem az összes bűn közül az az egy, amit még odafönn sem bocsájtanak meg minden alkalommal.

– Én pedig úgy okoskodok – szólt Bodonyi Béla –, hogy aki emberéletet vesz el, annak a Végítéletkor sem lesz kegyelem!

– A katonáknak sem? – hökkent meg Pista bácsi. – Mert én nem egyet lőttem a nagy háborúban, de hogy eltanátam-e valakit, azt nem tudom.

– Na jó – vált engedékennyé Béla bácsi. – A katonák tán más elbírálásban részesülnek. Meg azok is, akik önmaguk és családjuk védelmében ütötték agyon a rablót. A többi viszont...

– Én éppen azok közé tartozom! – szólalt meg ekkor csendesen a nagyapám, aki egyre csak a földet kapirgáló kezemet nézte. A két szomszéd egyszerre bámult reá, s némán várta a folytatást. – Ahogy mondom, úgy igaz: én már öltem embert, még hozzá akkoraka koromban, mint amekkora most ez az unokám itt.

Nagy, sűrű, setét csend telepedett ránk, ami egy kicsinyt tán még a nap fényét is kitakarta.

– Az úgy volt – folytatta a nagyapám, aki most éppen olyasformán fűzte a szót, mint aki a gyóntatófülke tömjénillatú félhomályában ül –, hogy élt egykoron itt, Alpártól nem messze, a Kántor-halmon túli tanyán egy bizonyos Szöginé meg az ura. Tán ti is ismertétek!

– Hogy a fityfenébe ne ismertük volna! – bólintott Béla bácsi – Randa egy göthös vénasszony volt, akinek folyton az állára csorgott a nyála, mert nem volt már neki, csak két foga, de azoktól sose tudta rendesen becsukni a száját.

– Attól vagy mástól – jegyezte meg sejtelmesen a nagyapám, majd egy húzóra kiitta a poharát, mintha a freccstől várna erőt és támogatást. – Elég az hozzá, hogy az öreg Szögit soha senki nem látta, mert ő a tanyáról ki nem mozdult, a felesége viszont gyakran járt be a faluba.

– Folyvást itt kóricált – igazolta Bádogos Pista. – Minden udvarra benézett, s ha a kaput nyitva találta, még a tornácra is felment, hogy rázörgessen az otthon lévőkre. Egyszer hozzánk is betért, de nem volt szerencséje, mert apám kitétte a szűrét.

– Ha kitétte, hát jól is tette! – bólintott nagyapám. – A mi portánkra is sikerült egyszer belopakodnia, és mire észbe kaptunk, ellopta a konyhaajtó keresztfájába szúrt csizmavakaró vaskót.

– Mire kellett neki az a rossz, életlen kés? – csodálkozott Béla bácsi.

– Nagy hatalmú szerszám az, hisz minden ott lakó azzal vakarja le a sarat a lábbelijéről, így általa annak, aki érti az ilyen praktikákat, könnyű megrontania az egész házat – magyarázta a nagyapám. – Szerencsére anyám még időben észrevette a dolgot, apám meg addig rázta a Szöginét, míg a vaskó kiesett a szoknyája alól. Ez volt az a nap is, amikor öreganyám behívott magához, hüvelykjével keresztet rajzolt a homlokomra, és megesketett, hogy soha nem megyek a Szöginé közelébe, mert az a vénasszony veszedelmes tejszopó boszorkány!

– Hát azért csorgott folyton a nyála! – csapott homlokára Bádogos Pista. – Emlékszem már, hisz nekem is ezt mondta az öregapám! Ő a saját fülével hallotta, amikor Szöginé a Bánfiék páskomján, a mással közösen használt legelőjén, le-fel járva, kék kötőjét maga elé tartva folyvást azt motyogta: „Szédem, szédem, de csak felét!”

– Ez a varázsige arra jó, hogy az oda kicsapott tehenek tejhasznának felét elvegye – bólogatott szakértő módra a nagyapám. – Ám a Szöginé ennél sokkal ördögibb bűbájokhoz is értett, ami nem csoda, hisz a gonosszal ő már régen összeállt! Azt mondták a pásztorok, akik a csillagos ég alatt, a holdvilágnál töltött éjszakák során sok bölcsességet szíttak magukba, hogy a vénasszonyt, amikor még fiatal menyecske volt, a Bika-szigeten minden éjjel úgy mászták meg az apró ördögök, mint szoptatós kocát a csecsért birkózó malacok. Cserébe aztán, amiért ezt hagyta nekik, vén korára olyan setét praktikákba avatták be őt, hogy Szöginé végül szinte bármire képes volt, amire egy boszorkány csak képes lehet.

– Én csupán arra emlékszem – mondta Béla bácsi –, hogy az apám mindig azon csodálkozott, miként lehet a Szögiék birtoka olyan rendben, amikor csak ketten voltak rá, a napszámosokat pedig elkergették. A búzájuk, árpájuk mégsem maradt lábon, a kaszálójuk is rendre lett vágva, és az a rengeteg anyadisznó, ami náluk rőfögött...!

– Mind fekete volt! – ragadta vissza a szót nagyapám. – Szögiék gazdagok voltak, a házukat akkor is elkerülte a dögvész, ha a környékükön mindenki más jószágá felfordult; a portájuk nádtetejét pedig nem széjjelrombolta, de igényöst rendbe tette a vihar. Ezért is történt, hogy

miután Szöginé megpróbálta ellopni tőlünk a vaskót, apám kiállított az udvar közepére, majd a vezérürü kolompját

és egy birka csengettyűjét a nyakamba akasztotta, s rám parancsolt, hogy háromszor járjam körbe a házat, de visszafelé.

– Hát az meg mire volt jó? – kérdezte Béla bácsi, aki boltos létére keveset konyított az efféle régimódi praktikákhoz.

– Ez csak arra, hogy távol tartsa a háztól és jószágtól a lázbetegséget, a meghűlést, a torokgyíkot és mindenféle gonosz rontást – válaszolta nagyapám, sístergő szikvizet fröccsentve borába a vastag falú üvegpalackból. – Még a ráolvasásra is emlékszem, amit közben mondanom kellett. Így szólt:

*Kecskelábú sutra manó,
keresztény lelkeket faló,
neked szól az üzenetem,
imához szólítom lelkem.
Kígyók, békák távuljatok,
megszóltak a harangok.*

– Látom, nem is lett bajod! – próbálta Béla bácsi mosolyra bírni nagyapámat. – Szépen megöregedtél, a hajad is őszül rendesen, a bor pedig akadály nélkül csúszik le a torkodon.

– Attól még gyilkos vagyok – jelentette ki az öreg keserűen. – Ezzel a kezemmel, amivel most a poharat tartom, öltem meg a Szöginét!

– Ne bolondozz már! – bökte oldalba Pista bácsi. – Hogyan válhattál te gyilkossá, mikor még csak akkorka voltál, mint ez az unokád, aki itt játszódik?

– Az úgy esett – vette fel ismét a történet fonalát nagyapám –, hogy volt nékem egy legénycimborám, bizonyos Bugyi Ferkó. Akkortájt én még szinte pendelyes kölkök voltam ugyan, de a két házzal arrébb lakó Ferkó mégis szívesen bolondozott, kergetőzött, vesszőparipázott velem, amiért én nagyon megszerettem őt. Egyik nap aztán, ahogy az utcán bóklásztam, látom ám, hogy az én legénycimborám meg a Bakos Marcsi kinn beszélget a lányék kerítése előtt. Tudtam én, hogy Ferkó nagyon odavan a Marcsiért, és a leány sem zavarta el őt soha, úgyhogy szépecskén bimbózott közöttük az, amiről nékem akkor még csak sejtéseim voltak. Irigység mákszemnyi sem termett bennem, mert amikor meglátott, a Marcsi is szívesen játszott velem, úgyhogy én azt reméltem, ők ketten végül összeházasodnak, engemet pedig, mint jó pajtásukat, mindig örömezt látnak majd a saját portájukon.

– Ha így történik, akkor is lett volna jobb dolguk, mint téged pesztrálni – jegyezte meg Béla bácsi.

– Csakhogy nem így történt, mert aznap, amikor megláttam őket, s már épp oda akartam menni hozzájuk, hirtelen megjelent a Szöginé – mesélt tovább a nagyapám. – A vén banya tejes nyálát csepegtetve döcögött oda hozzájuk, és mindjárt elárasztotta őket sebesen pergő szóval, hogy csak rá figyeljenek. Előbb azt kérdezte: „Mit csináltok itt, gyermekeim?“, de feleletet nem is várt, inkább mindjárt a Marcsihoz fordult, mondván: „Hát anyád elültette-e már a ludakat?“, s aztán a Ferkóra nézve hadarta tovább: „A te apád meg vásárra ment, láttam ám, amikor a borjút elvezette!” Miközben így pletykált, földig hajolt, s a párocska közül leszakajtott egy fűszálat, majd a gyászcsíkos körmeivel kettőbe tépte azt. Ferkó és Marcsi mukkot sem tudtak felelni a rájuk záporozó kérdésekre, Szöginé máris sarkon fordult, és faképnél hagyta őket.

– Hol itt a baj? – értetlenkedett Pista bácsi.

– Csak ott, hogy másnap ők ketten éppúgy elszakajtották egymás között az addigi szép köteléket, miként a gonosz banya tépte szét a lábuk mellől felvett fűszálat. Marcsi másnak adta a kezét, Ferkó pedig katonának állt, és a nagy háborúban veszítette el fiatal életét. Én viszont mindent láttam, mindenről tudtam, és bosszút is álltam értük!

– Hát azt meg miként tetted? – kérdezte a két szomszéd egyszerre.

– Ahogy kellett! – húzta ki magát nagyapám. – Egyik reggel kimentem a Szögi-tanya felé vezető útra, és ott egy bokorban elrejtőztem. Az út melletti árokban hasalva délidőre már majd' elemésztt a nyár heve, de én türelmesen vártam, és amikor végre megpillantottam a tarlón pörgő portölcserét, melyben a boszorkányok szokása utazni, hát rávettem magamat, és belévágtam a nálam lévő baltát! Másnap aztán híre ment a faluban, hogy az öreg Szöginére ráesett a kasza, és széjjelcsapta a fejét, az ura meg, akit sose látott senki, magára gyújtotta a tanyát, de elébb széjjeleresztette a fekete kocákat, amikből aztán egyet sem lelt meg soha senki. Hát így lettem én gyilkos, midőn jogos bosszútól hajtva a saját kezemmel öltem meg az alpári boszorkányt...

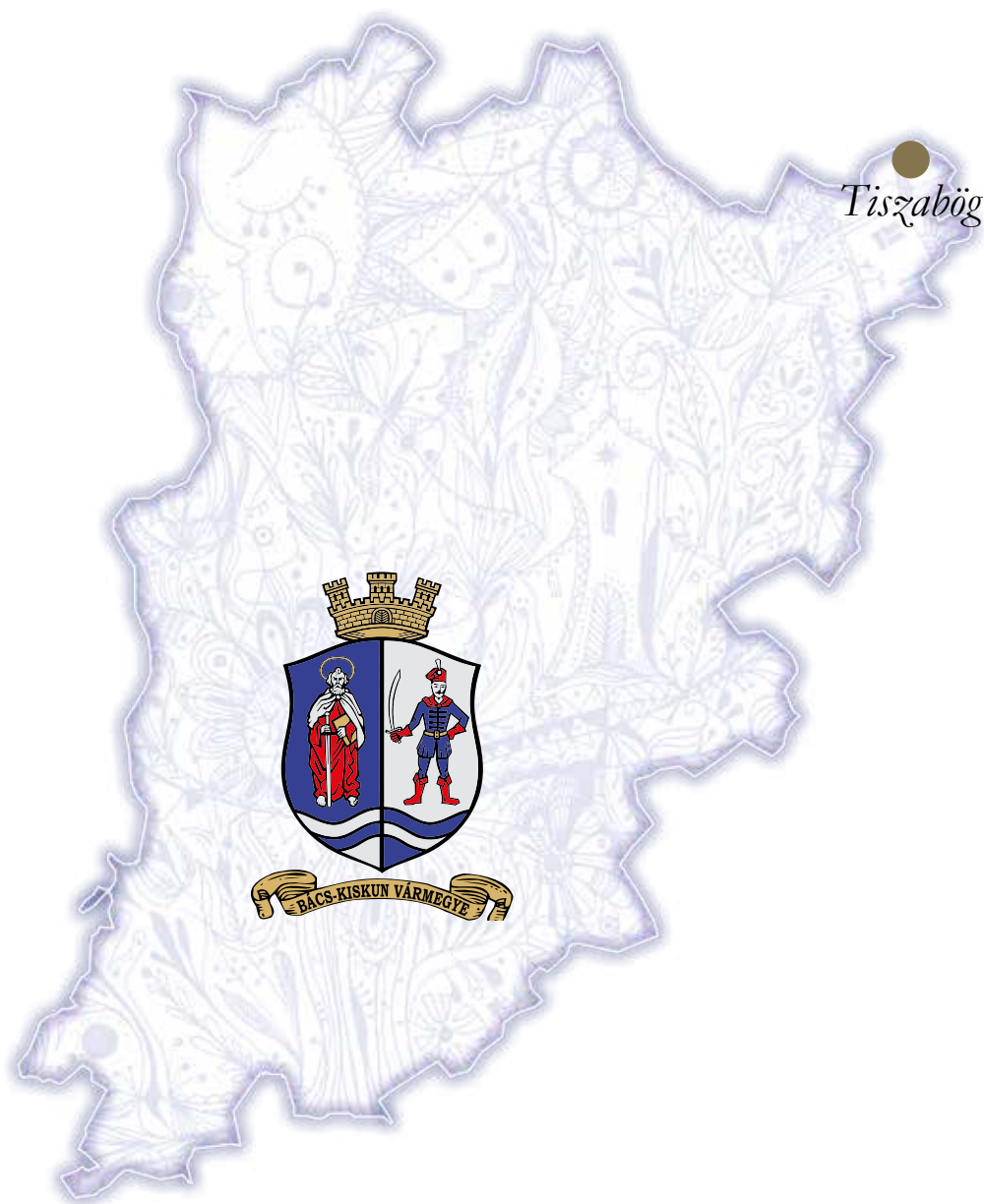
A bögi boszorkányok

A LEGENDA FORRÁSA

Tiszabög – IDŐ: 1800-as évek közepe – A bögi boszorkányok –

FORRÁS:

Lovas Zoltán: Tiszakécskei hiedelem mondák elemzése – szakdolgozat, Bajai Tanítóképző Főiskola, 1984

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A bögi boszorkányok

Élt valaha Bögön, ami akkoriban még csak alig tucatnyi, egymástól kurjantásnyi távolságra álló házat számlált, így manapság legfeljebb tanyabokornak hívnánk... Szóval élt a Széles-hátnak nevezett vízenyős ártér mellett egy fiatal pár, bizonyos Szitár Jóska és neje, Juliska, akik első gyermeküket várták. Meg is jött a kisdéd pontosan, miként kellett, éppen kilenc hónapra erősen, egészségesen. Mire az asszonyka kikelt az ágyból, a szép ősz is ráköszöntött a Tisza mentén elterülő tájra, ezért az újszülött édesanya és gyermeke mindjárt kiment a langymelegbe napfürdőzni. A szomszédok tudtak a boldog szaporulatról, hát ahogy illik, sorra elmentek újszülöttnézőbe, s vittek fonott kalácsot, friss vajot, túrót, kinek mihez volt tehetsége.

Egyik nap aztán, mikor a Jóska odakinn járt a szőlőben, a Bög túlsó szélén lakó Makra ángyi is beállított. Juliska már messziről látta a Mákos-fok irányából közelgő öregasszony fekete alakját, ahogy a szekerek vájta út szélén, görbe botjára támaszkodva tellebillézik felé. Makra ángyiról mindenki tudta, hogy két semmirekellő legényonokájával él a Kécske felé eső, legszélső tanyán, és pusmogtak a népek ezt-azt arról is, miszerint a vénasszony gyanús praktikák tudója. Juliska, aki igen babonás teremtés volt, mindjárt karjára vette gyermekét, és futott be a házba, hogy úgy tegyen, mint aki nincs otthon.

– Hová ez a nagy sietség, ifiasszony?! – kiáltott rá Makra ángyi a kerítésnél nyújtogatva a nyakát. – Csak nem hiába tettem meg ezt a nagy utat Bög túlfeletől egészen idáig? Mutassad a te kincsedet, hogy átadhassam az ajándékot, amit néki hoztam!

Juliska, akit arra neveltek, hogy az idősebbeket mindig tisztelni kell, kicsinyt sem szívesen, de az ajtóból visszafordulva végül mégis a kerítéshez ment, ám a babát csak úgy mutatta a vénasszonynak, hogy közben az arcocskát fedő patyolatvásznat gondosan a helyén hagyta. Látta ezt Makra ángyi, hát gyászcsíkos körmeivel a deszkalécekbe kapaszkodva lesett át a kerítés fölött, s hangját suttogóra fogva szólt:

– Ne tőlem félted a porontyodat, te balga, inkább a boszorkányoktól tarts!

– Hát maga nem az, néne? – csúszott ki Juliska száján a gyanakvás.

– Én csak azért járom a Vár-tó berkeit, nádasait, hogy gyógyírnak valót gyűjtssek, de azért tudom, hogy a boszorkányok szemet vetettek a gyermekedre!

A fiatalasszony rémületében mindkét karjával magához szorította a kisdédet.

– Csihadj már, te kerge, mert a végén még te magad fojtod meg szegényt! – pirított rá Makra ángyi.

– Én segíteni jöttem, nem ártani! Azt beszélik, hogy az urad hamarost kiköltözik a bögi szőlőbe. Igaz-e?

– Igaz – vacogta Juliska. – Szüretig a csőszházban fog lakni, hogy el ne lopják a termést.

– No, hát a rühes boszorkányok éppen akkoriban akarják elrabolni tőled a gyermeket, de te semmit ne félj, mert én ezt az olvasót nemrégiben szenteltettem, aztán meg rá is olvastam néhány régi áldást – mondta a vénasszony, átnyújtva a kerítés fölött a meggyfából faragott gyöngysort az aprócska keresztel. – Tedd a gyermek nyakába, ez majd megvédi őt!

Nézte a szép olvasót Juliska, de a karmos-ráncos kézhez közelebb lépni nem mert.

– Fene azt az ostoba fejedet, te lány, hát akkor ide akasztom erre a kiálló szögre. Ha kell, majd elveszed, ha nem, hát búcsúzz el a gyermekedtől! – bosszankodott Makra ángyi, s ahogy mondta, úgy is cselekedett. A szögön aztán az olvasó egy darabig ide-oda lengett, majd megállapodott, és egyre csak magához vonzotta az ifiasszony tekintetét.

– Azt mondja, néne, hogy ez megvéd minket? – kérdezte aztán.

– Ez meg! – bólintott akkorát a fekete fejkendős néne, hogy még a nyaka is nagyot roppant. – Anynyi kell csak hozzá, hogy mindent úgy cselekedj, miként azt mondom! A boszorkányok késő éjjel fognak gyönni, és a ház elejénél szállnak le a seprűről, péklapátról. Hagyd nyitva nekik a tisztaszoba ablakát, mert akkor másfelől nem próbálkoznak, csak onnét, s aztán tegyél égő lámpást az asztal közepére, mellé pedig kancsónyi bort, hogy csitítsd a haragjukat. Miután ezzel megvagy, feküdj le a kisdéddel az ágyas szobába, tedd a nyakába az olvasót, és bármit hallasz is, a dunyha alól ki ne szállj reggelig!

– És ha utánunk gyűnnek? – rémüldözött Juliska.

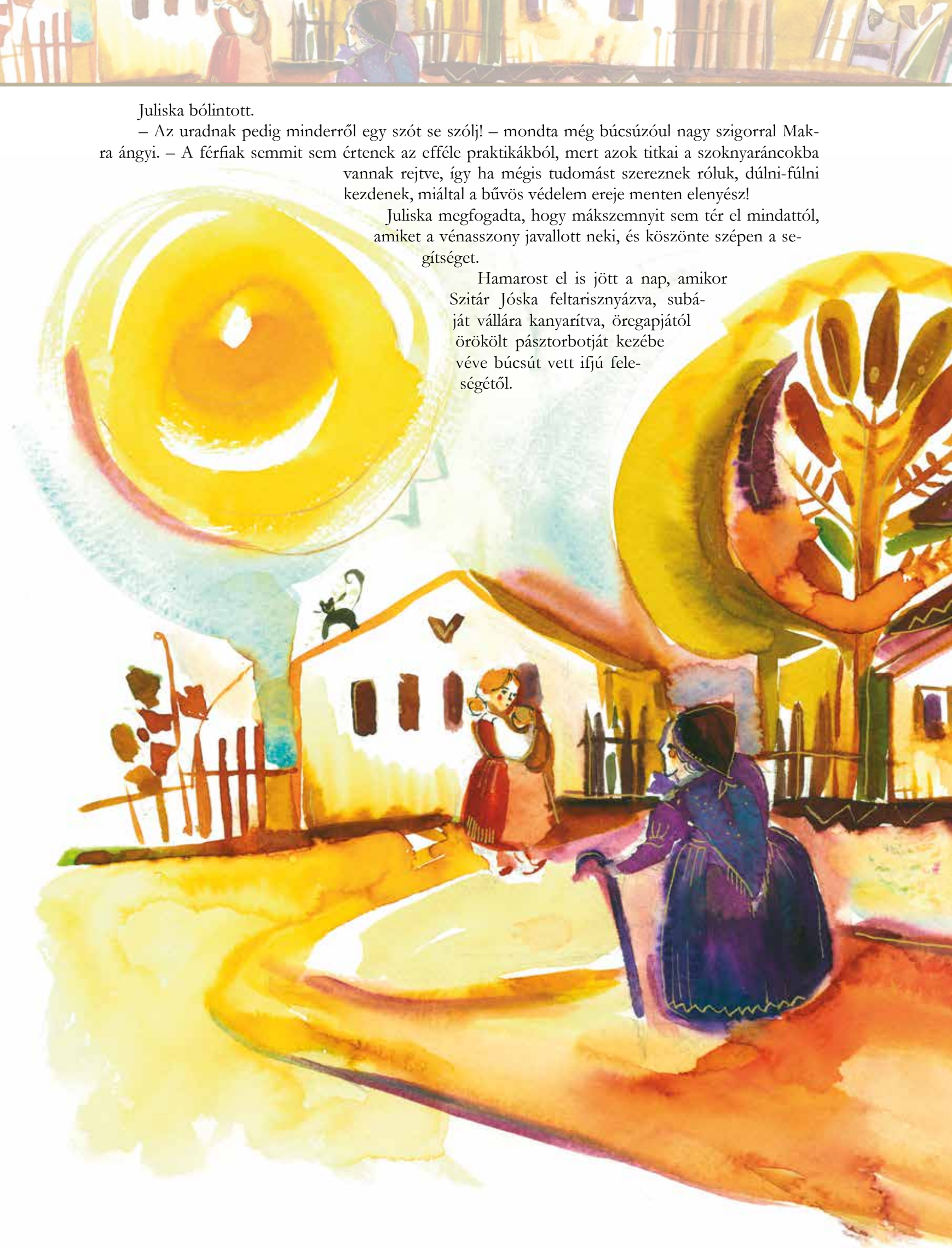
– Kórságot mennek – legyintett Makra ángyi. – Azért kell béeresztened őket a tisztaszobába, mert a boszorkányokat az olvasó ereje ott megfogja, és bár reggelig sokat fognak vergődni, óbégatni, te mégsem mozdulsz, míg a pirkadat első sugára tisztára nem mossa a házat. Érted-e?

Juliska bólintott.

– Az uradnak pedig minderről egy szót se szólj! – mondta még búcsúzóul nagy szigorral Makra ángyi. – A férfiak semmit sem értenek az efféle praktikákból, mert azok titkai a szoknyaráncokba vannak rejtve, így ha mégis tudomást szereznek róluk, dúlni-fúlni kezdenek, miáltal a bűvös védelem ereje menten elenyész!

Juliska megfogadta, hogy mákszemnyit sem tér el mindattól, amiket a vénasszony javallott neki, és köszönte szépen a segítséget.

Hamarost el is jött a nap, amikor Szitár Jóska feltarisnyázva, subáját vállára kanyarítva, öregapjától örökölt pásztorbotját kezébe véve búcsút vett ifjú feleségétől.

– Tűzre, vízre, házra jól vigyázz, de leginkább a gyermek épségére legyen gondod! – mondta, áldó csókkal pecsételve asszonya homlokát. Juliska szíve szerint könyörgött volna, hogy maradjon inkább otthon, hiszen a boszorkányok máris szemet vetettek az ő kicsi kincsükre, de inkább hallgatott, nehogy kioltsa a Makra ángyitól kapott olvasó bűvös erejét.

Este aztán az ifiasszony mindent úgy tett, miként azt tanácsba kapta: napszálltakor lámpást gyűjtött, az asztalra bort tett, kitérte a tisztaszoba ablakát, majd ágyba bújt, magára húzta a dunyhát és az oldalához fektetett gyermek nyakába tette az olvasót.

Sokáig nem történt semmi, csak az ajtórés alatt szüremlett át a tisztaszoba asztalára tett petróleumlámpa fénye. Lassacskán a kísértő lelkek órája is elmúlt, és az ifiasszony már-már beléaludt a nagy várakozásba, amikor hirtelen erős dübbenést hallott. Mindjárt kipattant a szeme, ujjai az olvasót kezdték morzsolgatni, ajkai pedig némán kelepelve fújták a Miatyánkot elejétől végig, s aztán újra.

Az első dübbenést még három követte, tehát összesen négy boszorkány mászott bé a tisztaszoba ablakán!

Juliska rettentően félt, még a foga is vacogott, a gyermek azonban oly édesdeden aludt mellette, mint az ártatlanság maga, így hát ő is nagy csendességgel tűrte babonás lelke hullámverését.

A szomszéd szobában ezután különös zajok keltek. Előbb a székek kezdték a döngölt földet karistolni, majd puffanások, nyekkenések, fojtott hangú morgások keltek, melyeket rendre valamiféle csattogó hangok kísérték. Juliska hajnal hasadtáig hallgatta a boszorkányokat, akik az áldott olvasó megköttő erejét érezve az alvószobába még csak bé sem próbáltak jutni, ám ördög érintette lelkük indulatait így is nagy dérrrel-dúrral, bosszús szöszmörgéssel, vad hóbörgéssel, kurjantással, olykor pedig velőt fagyasztó hahotával fejezték ki.

Mikor az első napsugár elterült végre a bögi tájon, megint négy puffanás hallatszott, azután csend lett. Juliska várt még kicsinyt, majd kikelt az ágyból, és nagy óvatosan átalment a tisztaszobába. Ott aztán mindjárt a könnye is kicsordult, mert bizony a boszorkányok rút rendtelenséget, rettentő piszkot és orrfacsaró szagokat hagytak maguk után. Szegény asszonykának a fél napja ráment, hogy megtisztítsa az asztalt, levakarja a sarat az ablak párkányáról, felsöpörje a hamut, visszategye a függönyöket, amelyeket az éjszakai vendégek mind leszaggattak.

Így ment ez három napon át, amikor is Szítár Jóska váratlanul hazatoppant.

– Kilikadt a bogrács, amiben főztünk – mondta. – Jöttem, hogy elvigyem a miénket.

Juliska ölelte, csókolta az urát, azután ment a kamrába, ahol a bográcsot tartották. Azaz hogy csak ment volna, de Jóska megfogta mindkét karját és erősen reá nézett.

– Téged meg mi lelt, lelkem-galambom? – kérdezte nagy gyanakvással. – Szemed alján sötét karikák ülnek, orcád sápadt, máskor meggypiros ajkad is fakó, mint aki napok óta szemernyit se aludt. Tán szeretőt tartasz, míg én a szőlőben vagyok?

Juliska erre keserves sírásba kezdett, és elmondta, miért oly senyvedő az ő kinézete.

– Boszorkányok-e?! – hörrentett Jóska, s homlokát kétkedés gyűrte össze. – No, majd meglássuk! Hozd azt a bográcsot sebesen, én pedig úgy teszek, mintha egenyest visszatérnék a szőlőbe, de a kertek alján megfordulok, s ma éjjel magam is itthol leszek!

Juliska aznap este is mindent úgy tett, mint máskor: kitarta a tisztaszoba ablakát, égő lámpást és kancsónyi bort állított az asztalra, majd ágyba bújt, s a gyermek nyakába akasztotta az olvasót. Éjfél után megint felhangzott a négy dübbenés, azután kezdetét vette a szokásos boszorkányhejehuja. Az egyetlen különbség csupán annyi volt, hogy Juliska mellett most ott ült Jóska is, aki darab ideig hallgatta a szomszédból átszűrődő hangokat, majd a bajsza alatt annyit súgott:

– Táncoztassunk boszorkányt! – és pásztorbotját felemelve nagy lendülettel bérontott a tisztaszobába.

Juliska rémülten hallgatta, hogy az ördög némberei micsoda vad káromkodással fogadják az ő urát, aki azonban ettől cseppet sem ijedt meg, sőt mi több, súlyos fegyverét forgatva alapost eldöngötte, s az ablakon mind kiverte...

...csak épp nem a boszorkányokat, mivel azokból egy szál se akadt odabe', hanem a Makra ágyi két semmirekellő legényonokáját, meg azok cimboráit, akik a kített bort iddogálták, s közben az ördög bibliájának, vagyis hát a kártyának lapjait csattogtatták az asztalon!

Hamarost kiderült – mert Jóska addig pofozgatta az egyik gazembert, hogy a titok benne ne maradjon –: őket biz’ hetekkel korábban kidobták a bögi csárdából, s ezért a Makra-tanyán telepedtek meg. Makra ángyi azonban nem szerette a hangoskodásukat, így amikor hírt vette, hogy Szitár Jóska a szőlőbe készül csőszködni, felkereste szegény Juliskát, akiről egész Bög tudta, mennyire babonás lélek, és boszorkányos meséjével jól becsapta őt, ekként szereztve magának éji nyugalmat, a négy rosszéletű legénynek pedig jó kártyázóhelyet, s hozzá még ingyenbort is.

Thor, a viharisten

A LEGENDA FORRÁSA

Tiszaug – IDŐ: 455 – Thor, a viharisten –

FORRÁS:

Fáy Zoltán: Donar-csüngő, Magyar Nemzet, 2019. december 15.

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

Thor, a viharisten

A kemencesutban mindig jó meleg volt. Esténként odakucorodtam, anyám báránybőrrel takart, én pedig hason fekve, államot két kezemre támasztva lestem, mi történik a konyhában. A petróleumlámpa gyöngye fénye szeliddé és titokzatossá varázsolt mindent. Ilyenkor apám homlokán kisimultak a gond redői, anyám ajkára finom mosoly ült, dédapám pedig székét recsegtetve, pipáját jól megtömve valami régi történetbe kezdett.

– Ez mind bakfitty ahhoz képest, mint ami engemet elragadott! – bökött állával egyik este az ablak felé, amely mögött rettenetes nyári vihar tombolt. Tudtuk, hogy dédapám miről beszél, hisz számtalanszor hallottuk már a történetet, mégsem álltuk útját lassan pergő szavainak.

– Lehettem úgy tizennégy esztendő – mondta ő, miután az égzengés, amely az asztal közepén álló lámpa üvegét is megrezzentette, tovagördült. – Odakünn jártam épp, a Hót-Tisza masniján túl, a Sági-réten, mikor rám szakadt az ég. Pajtásaim mind menedékbe futottak, én azonban úgy megzavarodtam az ustorként csapkodó esőtől, hogy azt sem tudtam, merre lelhetem a csőszkunyhót. Mikor aztán a jég is rákezdte, a felhők hasa pedig úgy morgott, mintha óriások görgetnék kárhozott lelkekkel töltött hordóikat, én biz’ a rét közepén hirtelen megálltam, és – átadván magamat a sorsnak – már csak a halált vártam. Jött is az mindjárt, méghozzá villám képiben! Nagyot csattant, igényöst engemet célozva meg. Éreztem perzselését: a hajam égnek állt, ingem, gatyám forró párát lehelt magából, én pedig úgy, ahogy voltam, tárt karral zuhantam hanyatt a sárba, ám mielőtt a fejem a jó anyaföldet érhetne volna, elmém lángocskája mint az elkoppantott gyertya, kihunyott.

Dédapám a mesében idáig érve mindig elhallgatott kicsinyt. Apró gyermekként, ki a dolgokat még nemigen tudja önmagában helyesen összerakni, olykor felkiáltottam:

– Hát meghalt, dédapa? Valóban ott halt meg kend, a Sági-réten?

Ám mire mindezeket kimondtam, már éreztem is, hogy mily buta vagyok, hisz dédapám ott ült az asztalnál, és kutya baja sem volt.

– Meghaltam bizony! – felelte ő nagy titokzatosan. – Kicsinyt meghaltam, mert a villám végezni próbált velem, de én mégsem hagytam ám magamat! Birokra keltünk valahol két világ között, s addig-addig gyúrtuk, gyötörtük, dögönyöztük egymást, míg az a villám, amelyik tán angyal lehetett, átdobott engemet az időnek egy másik szegletébe, melyet ma úgy hívunk, a távoli régmúlt! A nagy viaskodásban kimerülve aztán ismét sötétség borult reám, s végül arra eszméltem, hogy valaki hűs kézzel simítja az arcomat. Nyitottam a szememet: fölöttem ragyogón kék, tiszta égboltozat feszült, a Nap hét ágra sütött, és langymeleg szellő járt a Sági-réten.

– A kéz! – kiáltottam közbe türelmetlenül. – Kié volt az a hűs kéz, tata?

– A leggyönyörűbb leányé a föld kerekén, akinél szebbet sem addig, sem azóta nem láttam – felelte ő, s a hangja úgy bicsaklott meg, mintha jégre lépett volna. – Ébenfekete haja két varkocsba fonva, homloka tiszta, mint a jól kiszellett búza, ajka pirosuló, orra helyeske, és a szeme...! Pillantásában a szénparázs elevensége együtt táncolt a patakvíz cserfelésével, úgy bizony!

– Ezt hallaná a dédmama – motyogta bajsza alatt édesapám mosolyogva –, majd adna kendnek cserfelést meg szénparazsat a sodrófával!

– Jolandának hívták – koppantott erre pipájával asztalunkra az öreg. – Felkarolt, majd betámogattott a faluba.

– Hát ő is ughi volt? – csodálkoztam.

– Kórságot ughi – legyintett a dédapám. – Abban az időben, ahová engemet a villámangyal elrepített, még álma, reménye sem volt a mi kis falunknak. Ottan, ahol most a Mély-ér csordogál, lakott az a leány meg a népe, akik gepidáknak nevezték magukat. Házaikat földbe mélyítették, a sátortetőt náddal borították, kőből rakott tűzhelyük egy likon át eregette ki a füstjét. Tudtak szép agyagedényeket, csontfűsűket, bronzból, aranyból csudás karpereceket készíteni, és fegyverrel védték birodalmuk itteni darabkáját, a Tiszán való biztos átkelést. Én akkor ebből persze még semmit sem tudtam, hisz hetekig nyomtam az ágyat. Jolanda ápolt, óvott, forró hallevessel etetett, míg én lázban vergődve az angyallal verekedtem.

Mikor aztán megszabadultam tőle, és szememről felszállt a köd, megint láthattam az én megmentőmet, kinek szépsége úgy kólintott fejbe, mint szertelen gulyást a gémeskút vödre. Csak bámultam őt, mást nem is tehettem, mivel egymás nyelvét nem beszéltük. Amint lábra kaptam, és a mély padlójú házból fényre kecmeregtem, a falu népe úgy járt a csudámra, mint akik még sohasem láttak süldő legényt. Húzgálták a ruhámat, hajamat, böködték a karomat, oldalamat, én meg ellegeztem őket, mire kinevettek. Felmérgesedtem, mert nem értettem őket, és ők sem értettek engemet. Szerencsére Jolanda okosabb volt nálam, hát kézen fogott, és a faluban járva mindenre rámutatott, kimondva annak a nevét.

Akkortájt én még ürge ésszel bírtam, így hamarost eltanultam a gepidák nyelvét, és mivel lusta gyerekek sem voltam, alig telt el egyetlen szép esztendő, már velük halásztam a Tiszán.

Dédapám a messzi múltba révedt, tán még a pipája is bealudt. Attól féltem, nem is folytatja tovább a mesét, ám ekkor odakinn megint nagyot mordult az ég, felrezzentve őt a mélázásból.

– Gyönyörűséges esztendők voltak azok – sóhajtotta bús biccentéssel. – Mire tizenhét esztendőss lettem, a gepidák már maguk közül valóknak gondoltak, hát megkérhettem az én Jolandám kezét, akivel lassacskán összemelegedtünk. Emlékszem a napra, mert épp messzi honból jött vándorkereskedők vonultak el az úton, amely keletről nyugatra futott. Rézből csavart gyöngyös fejéket vettem tőlük az én mátkámnak, azzal ékítettem szép haját, ő pedig kacagva ugrott a nyakamba. Aztán jött az a lovas...

– Tajtékos hátú ménen érkezett a falu központjába, akkora port verve fel, mintha egymaga akarna vihart kelteni – színeztem tovább magam is a mesét, amikor már jól ismertem.

– Vihart is kavart, ám akkor azt még csak kevesen sejtették – mondta dédapám. – A lovas egenyest a falu előjárójához igyekezett, és jelentette a vészterhes hírt: Attila, a hunok fejedelme, kit neveztek Isten ostorának is, nagy hirtelenséggel meghalt. A gepidák már régóta az ő szolgálatában álltak, s messze földön rettegett gyalogos katonáik a hunok oldalán feldúlták a fél világot, ám hogy most mi lesz velük, azt senki nem tudta. A lovas elment, a kereskedők is átkeltek a réven. Ezután sokáig csend honolt a tájon, mivel az átvonuló vándorok, akik addig gyakorta jártak mifelénk, erősen megfogyatkoztak. Jolandával nemigen forgattuk fejünkben a világ dolgait. Apró kis porszemek voltunk mi ahhoz, no meg az esküvőnk napját is kitzűztük már, és az nekünk, biz', fontosabbnak tetszett, mint az összes császár, király és fejedelem minden ügyes-bajos dolga együtt.

Udvarunkon ismét felzúgott a szél, mintha segíteni akarna dédapámnak.

– A vihart azonban, ha megérkezik, és igazán odacsap, a legapróbb fűszál sem kerülheti el – mondta az öreg, és tekintete hirtelen elsötétült. – Két nappal az esküvőnk előtt csapatnyi lovas érkezett a faluba. Csupa díszes fegyverzetű, vasdudoros pajzsot, kétélű kardot, zászlós lándzsát hordozó harcos, kiknek aranyos fénnel csillanó övcsatjai, ezüstfibulás köpönyegei, ékköves markolatú harci kései mind azt hirdették, hogy egenyest Ardarik, a gepida király udvarából jöttek.

– Halljátok szavam! – kiáltott le lováról vezetőjük. – Attila, kinek sok éven át hű szövetségesei voltunk, halott, ám a fiai élnek, és fenn kívánják tartani apjuk örökét. Ezt azonban rút góggel, kardot csörtetve, apjuk egykori barátait meg sem kérdezve, sőt azokat rabszolgaként kezelve akarják megvalósítani, ezért a mi királyunk, a nagy Ardarik felkelést hirdetett ellenük. A falu katonának való férfiai készüljenek, mert hadba kell vonulniuk! Rajtuk kívül pedig sorakozzanak fel a szüzek is, mert Ardarik király elrendelte, hogy a hadiszerecsé sikerének érdekében áldozatot kell bemutatnunk Thornak, a vihar és mennydörgés istenének!

– Szentséges Szűz Máriám, micsoda barbárok lehettek azok a gepidák! – hányt magára keresztet édesanyám.

– Épp olyanok, mint a mi eleink, akik akkortájt még valahol az őshazában járták a végtelen sztyeppét, Jézus urunkról semmit se tudva – szólt dédapám bölcs csendességgel, majd ismét a múltba révedt. – A harcosok mögött jött a pap, ki csörgős botra támaszkodott, prémes köpönyege a földet söpörte, ősz hajába csontokat font, arcát pedig vörösre és feketére mázolta. Végigment ő a szüzek során, ahová az én Jolandám is beállt, hiába könyörögtem neki, hogy meneküljön. Azt mondta, ő féli Thort, és szereti a népét, így nem bújhat el. Remegve néztem, amint a csörgőbot lekoppant, a pap pedig ágbogas vén kezével csontból faragott Donar-csüngőt akasztott kedvesem nyakába. Ugrottam, hogy letépjem róla a jelet, ami áldozattá tette őt, ám Thor, a viharisten mohó volt, és villámjával lecsapott Jolandára. Láttam még a nagy villanásban, ahogyan szép fejét lehajtva fogadja sorsát, azután értelmem fénye kihunyt és...

– Itt ébredt a tata, a Sági-réten, ahonnét az az angyal évekkorábban elragadta – fejezte be sietősen a történetet édesapám, ki már szívesebben tért volna nyugovóra. – És láss csodát, a két esztendő semmi nyomot nem hagyott rajta, merthogy valójában el sem telt: a vihar reggelén találták meg őt a pajtásai, amidőn kótyagos fejjel poroszkált a réten.

Mára jómagam is dédapa lettem, ki a gyermekorból kilépve nem hitt többé a mesékben – egészen a mai napig! Történt ugyanis, hogy szokásomhoz híven kiültem a lócára, a kerítés mellé, hogy Tiszaug főutcájának békés forgalmát lessem, mikor is hozzám lépett a szomszéd, így szólítva meg:

– Hallotta-e, mi történt az útépitésnél?

– No, mi?

– Régi sírokat találtak, még az ántivilágból, amikor itt a magyarok helyett valami gepidák éltek – felelt a szomszéd. – Az egyik gödörben fiatal leány hevert, kinek egy különösen szép lánc függött a nyakában. A tudós emberek úgy mondják, a rajta lévő csontmedálion valami régi viharistené, akit úgy hívtak, Thor.

Nem mondtam én erre semmit, csak az ölemben heverő vén kezemet néztem, és a dédapámra gondoltam, csendben bocsánatot kérve tőle, amiért a kemencesutból kinőve badar mesének hittem mindazt, amit annak idején elregélt.

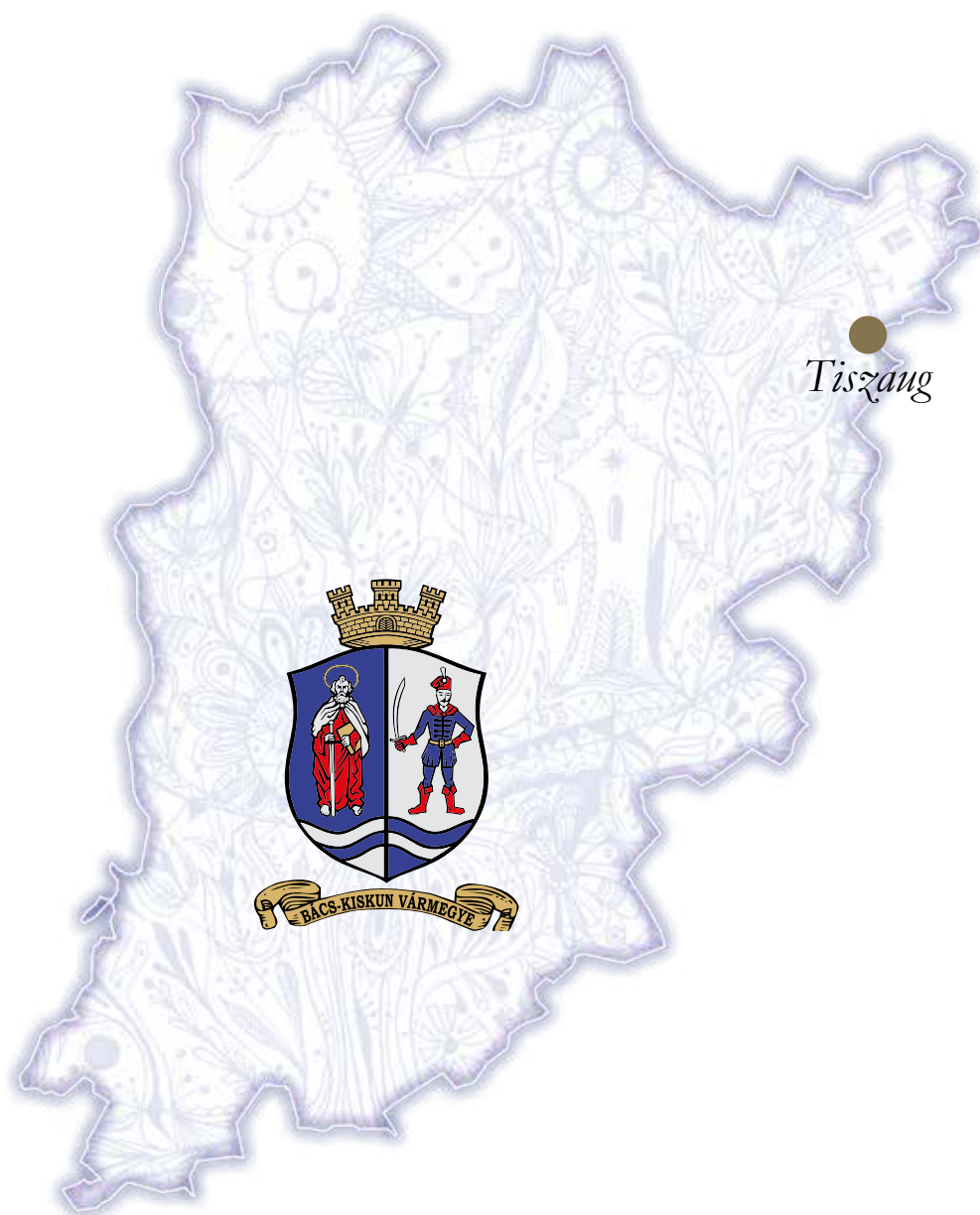
A sorsfordító patkónyom

A LEGENDA FORRÁSA

Tiszaug – IDŐ: 1705 – A sorsfordító patkónyom –

FORRÁS:

Ökotárs Alapítvány honlapja <https://enfaja.okotars.hu/fa/2012/rakoczi-fa>

Ezt a történetet meghallgathatja online is. Ehhez okostelefon vagy tablet kamerájával olvassa le a kódot, majd indítsa el a megjelenő linket.

A sorsfordító patkónyom

Ki úgy hiszi, hogy csupán az embernek – akit az Úr önnön képmására teremtett – lehet jelentős, nagy fontossággal bíró sorsa, hát nagyot téved. A tiszauagiak tudják ezt leginkább, hiszen ők óvták, vigyázták, gyógyították hosszú-hosszú időn át azt a fát, amelyik a maga 350 esztendejével a falu történetének legvénebb tanúja volt. Ki tudja, miként került magoncként a földre az a csodás óriás? Vajon megfontolt szándékkal, bölcs akarattal ültették-e, vagy véletlen pottyant a makkja épp oda, ahol aztán kihajtott? Ezt a múlt homálya előlünk immár örökre elfedi. Ám arról, hogy a vén kocsányos tölgynek fontos sorsot szánt az élet, rögtön megbizonyosodhatott, aki egyszer is látta életében, hiszen nyomot viselt a törzsén – méghozzá egy patkónyomot!

1705 vészterhes nyarán történt, mikor II. Rákóczi Ferenc kurucai véres csatákat vívtak a Habsburg ellen szép Magyarország rég elvesztett függetlenségéért, hogy a felkelés vezére tiszauagi birtokára érkezett. A fejedelem szerette lova hátán bejárni a szőke Tisza szeszélyes kanyarulatait, megművelt földjeit, ártéri erdeit, de különösen szeretett kastélya parkjában, a nagy tölgy tövében ücsörögni, hogy annak lombja alatt forgassa meg elméjében az ország dolgait. Ilyenkor lovát a fához kötötte, majd leülvén a gyökerekre, hátát a terebélyes tölgy törzsének vetette, tekintetével pedig úgy barangolta be a környéket, hogy közben csendes szóval mindent meg is nevezett.

– Ott kanyarog édes folyónk, a Tisza, rajta az ughi rév, innenső partján a Sági-, túlpartján a Bodvány-rétre támaszkodva. Amott meg, ni, a Kápolnahalom, messzebb pedig a Szikraerdő sötétlik fenségesen – sorolta Rákóczi a táj szépségeit, majd szomorún felsóhajtott: – Vajh mikor lesz annyi békességem, hogy ne kelljen folyvást véres csatákba vonulnom, és végleg itt maradhassak a magam gyönyörűségére?

Vigyázni kell, mit kíván az ember, még ha vezérlő fejedelem is, mert a sors szeszélye könnyen megadhatja azt, amiért epekedik, csak épp másként, mint szeretné! Rákóczi sem sejtette még akkor, hogy a Habsburg császár szívének leghőbb vágya az övéhez nagyon is hasonló: maradjon a lázongó magyarok vezére Tiszaugon végleg; csak épp ne a föld felett, inkább a sír mélyére téve! Ezért hát, midőn kémei jelentették, hogy a fejedelem néhány napot kedves birtokán fog tölteni, az osztrák uralkodó maga elé hívatta legelvetemültebb pribékjét, és így szólt hozzá:

– Eridj abba a rebellis Magyarországba, ott is a Tisza partján álló Ughra, és öld meg nekem Rákóczi Ferencet. Sereggel én közel nem férközhetek hozzá, oly ádázul védik őtátkozott kurucjai, de te, akit a lopakodva gyilkolás nagymesterének mondanak, tán végezhetsz vele.

A pribék térdet hajtva fogadta meg császárának, hogy a magyar lázadók vezére hamarost halva lesz, majd álruhát öltve útra kelt. A kémeik igaz jóvendölést mondtak, így az orgyilkos egy nappal Rákóczi előtt érkezett Tiszaugra, s mivel a fejedelem szokásairól is apróra tájékoztatva volt, még az éjjel belopózott a birtokra, és felmászott a nagy tölgyfa sűrű lombjába, melynek mélye elrejtette őt.

Másnap aztán Rákóczi, nem tagadva meg kedves szokását, kedvenc fája alá vezette lovát, majd hátát a széles tölgytörzsnek támasztva forgatni kezdte súlyos gondolatait. A háborúskodáson, furmányos politikán, királyok és hercegek cselszövéssein töprengve azonban hamarost úgy megfáradt, hogy biz' elszenderedett. Fölötte, a levelek takarásában bűvő gazember ekkor orgyilkos kötelét lassan kezdte leengedni, hogy a hurkot jó fejedelmünk nyakára vesse. Már épp sikerrel járt volna, ám ekkor Rákóczi lova, aki igen okos jószág hírében állott, a kötelel látván nagyot horkantott.

– Hol az a kutya labanc?! – riadt fel könnyű álmából a fejedelem, ám a hurkot nem vehette észre, mivel a fűre kezdő pribék azt már visszavonta.

Aznap Rákóczi többet nem aludt, hát a gazember sem tehetett mást, türelmesen kivárta az éjjelt, hogy aztán másnap ismét próbát tegyen. A fejedelem ebéd után megint kilovagolt, majd miután eleget poroszkált kedves birtokán, a tölgyhöz vezette hátságát, annak kantárját egy alacsony ághoz kötötte, ő pedig szokása szerint leült megpihenni. Alig billent előre a feje, a lombok közül megint csak ereszkedni kezdett a hurok, ám amikor az a fejedelem orra hegyéig ért, az eszes ló nagyot nyerített.

– Fújjatok harsonát, itt a labanc! – kiáltott Rákóczi, de felpattanó szeme a hurkot aznap sem láthatta, mivel a pribék újfent fűgén magához vonta azt.

Harmadnapra a fán ülő gazember már retentő mód dühös volt, mivel régóta űzött aljas mestersége során még sosem fordult vele elő, hogy kétszer egymás után kudarcot valljon.

– Ma végzek veled, rebellisek vezére, még ha az életembe kerül is! – fogadkozott a rezgő levelek között kucorogva, míg kalpagján a madárpotyadék, amivel főbérloői két nap óta folyvást megtisztelték, egyre gyűlt.

Rákóczi aznap kora délután érkezett kedves tölgyfája alá, s miközben kikötötte lovát, szép szóval így kérlelte őt:

– Holnap megint hadba kell mennem, ezért ma ne riassz fel szendergésemből hiábavalóan, csakis akkor, ha valódi a veszedelem.

A nemesvérű háts halkan horkantott, mint aki érti, mire kérték, és még a fának is farral állt, így jelezvén: megteszi, ami tőle telik. Rákóczi elégedetten heveredett le a gyökerek tövén, majd addig-addig merengett, míg elnyomta az álom.

Itt az idő! – csikordította fogát a pribék. – Eridj, hurkom, szorulj a lázadó nyakára!

A gyilkos szerszám nesztelen ereszkedett egyre lejjebb s lejjebb, oly lassan, oly finoman, hogy még a legyek is békén megültek rajta, kicsiny ingását fel se véve. A kötél immár a fejedelem álla alatt himbálózott, és a gyilkos épp meg akarta azt rántani, amikor...

BUMM!

...a ló hátsó lába kirúgott, akkorát döndítve a tölgy oldalán, hogy annak törzse majd' ketté nem repedt. A hatalmas fa a gyökerétől a lombja legtetejéig beleremegett a támadásba, és a vaskos ágról, amelyen immár harmadik napja lakott, a pribéket egyenest a fejedelem lába elé dobta.

– Na, te labanc, most végre valóban itt vagy! – kiáltotta Rákóczi felriadván, és talpra szökve kardot rántott, maga fogta el az életére törő gazembert.

Arról, hogy a Habsburg császár orgyilkosának mi lett a sorsa, a népi emlékezet nem beszél, ám az egészen bizonyos – hisz ma is élnek köztünk olyanok, akik még a saját szemükkel látták –, hogy Rákóczi vén tölgyfájának oldalán évszázadokig megmaradt a nyom, amit a fejedelem eszes lovának patkója hagyott!

